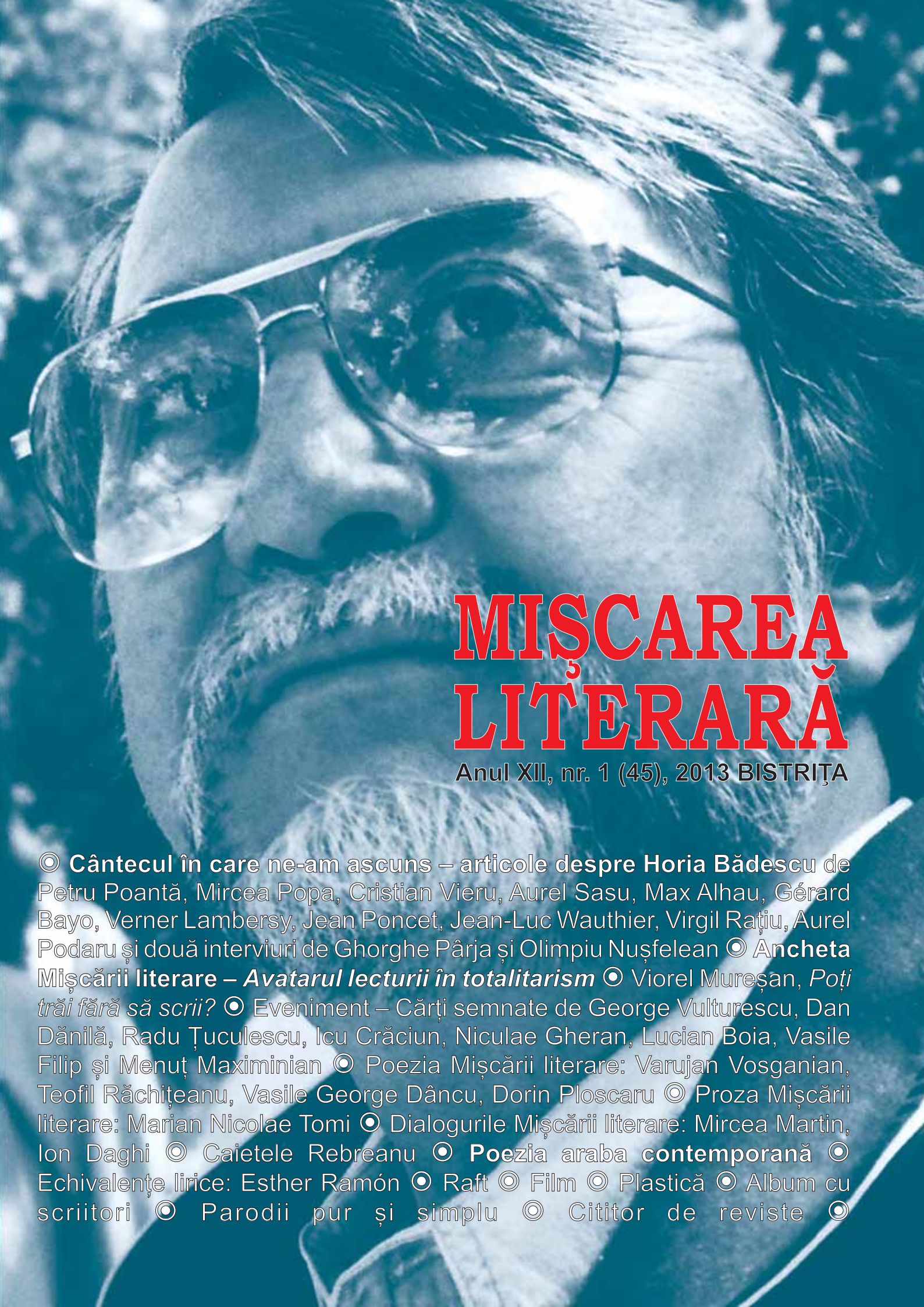




MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XII, nr. 1 (45), 2013 BISTRIȚA

© **Cântecul în care ne-am ascuns** – articole despre Horia Bădescu de Petru Poantă, Mircea Popa, Cristian Vieru, Aurel Sasu, Max Alhau, Gérard Bayo, Verner Lambersy, Jean Poncet, Jean-Luc Wauthier, Virgil Rațiu, Aurel Podaru și două interviuri de Gheorghe Pârja și Olimpiu Nușfelean © **Ancheta Mișcării literare – Avatarul lecturii în totalitarism** © Viorel Mureșan, *Poți trăi fără să scrii?* © Eveniment – Cărți semnate de George Vulturescu, Dan Dănilă, Radu Țuculescu, Icu Crăciun, Niculae Gheran, Lucian Boia, Vasile Filip și Menuț Maximilian © Poezia Mișcării literare: Varujan Vosganian, Teofil Răchițeanu, Vasile George Dâncu, Dorin Ploscaru © Proza Mișcării literare: Marian Nicolae Tomi © Dialogurile Mișcării literare: Mircea Martin, Ion Daghi © Caietele Rebreanu © **Poezia araba contemporană** © Echivalențe lirice: Esther Ramón © Raft © Film © Plastică © Album cu scriitori © Parodii pur și simplu © Cititor de reviste ©



CUPRINS

Editorial: Auto-cenzura de lectură/ 1	
Petru POANTĂ: Solemnitatea rituală/ 2	
Mircea POPA: Horia Bădescu între ludic și tragic/ 4	
Cristian VIERU: Horia Bădescu – Lirica începuturilor/ 8	
Aurel SASU: Ultimul mare trubadur/ 10	
Max ALHAU: Ca să-l sărbătorești pe Horia Bădescu/ 11	
Gérard BAYO: Elementele grandorii umane/ 13	
Werner LAMBERSY: Traducând Exerciții de supraviețuire/ 14	
Jean PONCET: Etica salvatoare/ 15	
Jean-Luc WAUTHIER: Horia Bădescu în tăcerea veacului/ 17	
Virgil RAȚIU: Baladele Clujului de Horia Bădescu/ 19	
Aurel PODARU: Horia Bădescu, la „Întâlnirile Clubului Saeculum”/ 21	
Horia BĂDESCU: „În ultimele două secole, cultura română s-a aflat la ora culturii europene”/ 23	
Horia BĂDESCU: Poezia – limbă a sufletului și a inițierii/ 28	
Horia BĂDESCU: Poezii/ 33	
Horia BĂDESCU: „Le revine poezilor misiunea de a-și reaminti limba uitată a poeziei și rostul ei suprem”/ 35	
Horia BĂDESCU – biobibliografie/ 40	
Foto-album Horia Bădescu / 41	
Avatarul lecturii în totalitarism / 42	
Andrei MOLDOVAN: Zilele de rezervă ale poetului/ 70	
Andrea HEDEȘ: Et in Suabia ego/ 73	
Vasile VIDICAN: Blânde texte ironice despre țară și popor/ 75	
Iacob NAROȘ: Icu Crăciun – romancier al zilelor noastre/ 78	
Ionel POPA: Odiseea lui Rebreanu cu Fanny/ 82	
Ion Radu ZĂGREANU: În voia istoriei/ 86	
Titii DAMIAN: Riturile de trecere/ 89	
Varujan VOSGANIAN: După nouă ceasuri/ 94	
Viorel MUREȘAN: ...într-o realitate aspră, solitar și curajos/ 95	
Teofil RĂCHIȚEANU: Efulgurații/ 97	
Vasile George DÂNCU: Universul Mama/ 101	
Dorin PLOSCARU: Poezii/ 104	
Marian Nicolae TOMI: Ursul/ 107	
Mircea MARTIN în dialog cu Gabriel DRAGNEA: „Scriitorul adevărat este acela care a reușit să rămână fidel talentului său”/ 109	
Andrei MOLDOVAN: Virtuțile unei alergări ușoare/ 113	
Mihai Gheorghe MORAR: Poezii/ 115	
Ion DAGHI în dialog cu Raia ROGAC: „Datoria noastră – a celor cu penelul, penița și bărdița – e să producem lucrări de valoare...”/ 117	
Menuț MAXIMINIAN: Personalități în dialog cu Mircea Gelu Buta/ 121	
Mircea DAROȘ: Un poet al metaforei/ 123	
Ioan ȘIMON: Un debut semnificativ/ 124	
Andrea HEDEȘ: Țara Surâsului/ 125	
Menuț MAXIMINIAN: Când universul îți șoptește.../ 127	
Pamfil BILȚIU: Gheorghe Chivu – profesorul, poetul, artistul și omul – așa cum a fost/ 128	
Icu CRĂCIUN: Romanele lui Liviu Rebreanu în viziunea lui Iacob Naroș/ 131	
Andrei MOLDOVAN: Voi credeți în scrisul vostru!, „Dacia Literară”, 1859/ 135	
Meridiane lirice – Poezia arabă contemporană/ 138	
Badr Shaker Al-Sayyāb: Un cântec vechi/ 140	
Buland Al-Haydari: Încă o dată, soarele va trebui să răsară/ 141	
Sadek Al-Saygh: Lupul/ 142	
Jalil Haydar: De dragul căutării, caută!/ 142	
Dunia Mikhael: Războiul își vede de treabă/ 143	
Esther RAMÓN: Poezii din volumul Morada – Sălaș/ 144	
Virginia NUȘFELEAN: Când viața citește ultima filă/ 148	
Adrian G. ROMILA: Andrei Nuțu/ 151	
Album cu scriitori / 152	
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/ 160	
CITITOR DE REVISTE / 162	

Revistă de literatură, artă, cultură Serie nouă

Anul XII, nr. 1 (45), 2013, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Rebreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN (director)

Ioan PINTEA (redactor șef)

Virgil RAȚIU (secretar de redacție)

Andrei MOLDOVAN

Coperta: Marcel LUPȘE

(În imagine Horia Bădescu)

Număr ilustrat cu lucrări de Andrei NUȚU

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE

Adresa redacției: Bistrița,

str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069

Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345

E-mail: olimpiu49@yahoo.com

ioanpintea2002@yahoo.com

Web: www.miscarealiterara.ro

Administrația: Centrul Județean pentru Cultură

Bistrița-Năsăud, str. Grigore Bălan, nr. 11, Bistrița

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,

Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

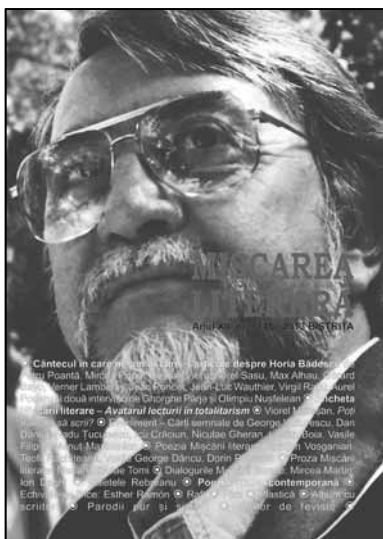
Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Rebreanu – Mișcarea literară

Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: S.C. Eikon S.R.L. Cluj-Napoca

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.



Auto-cenzura de lectură

În urmă cu câțiva ani, o zi de iarnă m-a prins vreo două ceasuri așteptând într-o bibliotecă sătească. Biblioteca aceea îmi amintea de bibliotecile anilor mei de școală primară și gimnazială. Urmărind rafturile, m-am trezit în fața câtorva etajere cu romane rusești scrise prin anii treizeci-cincizeci. De fapt, romane... „sovietice”. Stăpînit de o curiozitate maladivă, dar și încercînd să omor timpul așteptării, m-am lăsat prins de cîteva pagini. Erau pagini care exprimau tema vieții de colhoz, un milițian făcea autostopul și era luat în camion de un șofer, care nu vedea cu ochi prea buni pe milițian... Apoi, în altă parte, unui medic bun, parcă chirurg, i se puneau bețe în roate la spital, era criticat nu știu din ce motiv într-un consiliu al spitalului... Te furau micile libertăți, pe care le îngăduia literatura proletcultistă... Era poate și realismul ilustrat dincolo de ideologie, realismul frust – și dur – descins din marii clasici ruși, pe care, de asemenea îi găseai în ediții frumoase și ieftine. Și atunci, în liniștea bibliotecii dintr-un sat pierdut între dealuri transilvane, m-am gîndit la capcanele lecturilor mele din anii de școală.

N-am avut un maestru care să-mi ghideze lecturile. Am citit de toate, din ceea ce găseam. Am fost întotdeauna un abonat de nădejde al bibliotecilor. Școala a venit și ea cu propunerile de lectură, uneori obligatorie, și nu întotdeauna cu lecturi fericite. Autorii proletcultiști nu lipseau. Acum, dacă erai un cititor indiferent sau leneș, lucrurile se mai reglau. Dar, pentru cei pentru care lectura este un viciu, lucrurile nu stau prea simplu. Drogul lecturilor nefericite putea să producă efecte. Influențele pot fi parate cu greu. Diavolul adastă și prin biblioteci. Cum să te aperi? Dar problema nu este doar să te ferești de diavol, ci, dacă îl întrezești, cum poți să-l vezi, să-l cunoști și abia apoi să-l dai în vileag.

Am citit destulă literatură de sorginte proletcultistă. Din obligație, dar nu întotdeauna. Din varii motive. Și n-am fost singurul care să fac asta. Acest lucru s-a împlinit în generația mea, în generațiile noastre. Ispita avea mai multe fețe. Nu e vorba de molozul ideologic, care avea o identitate clară și de care te puteai feri într-un mod cît se poate de direct. Îl mai accesai pe la lecțiile politice, de care cu greu puteai scăpa, oriunde ai fi lucrat. E însă vorba de acea literatură care – cum în cazul multor scriitori sovietici, dar nu numai, dacă ne gîndim la autori occidentali fascinați de... „miracolul” din Est... – lua viața (din realitate) și o așeza în pagina de carte modificată... ideologic. Aici era o problemă: trebuia să înveți să dezghioci viața autentică (fie ea și imaginată) din carapacea ideologică. Era aici o lume, falsificată, dar lume, altă lume, spre care te ducea totuși ispita curiozităților de lectură.

Așa că am învățat repede să-mi „construiesc” o auto-cenzură de lectură (nu doar o „știință” a lecturii), cu care înaintam în imensul cîmp al cărților. Ea mă ajuta – această autocenzură – să discern și să aleg, îmi spunea cînd să mă apropii de o carte cu inima deschisă și cînd cu inima înfrigurată sau strînsă, ce capcane să evit și de care să mă las prins... Autocenzura de lectură e altceva decît cenzura regimului sau autocenzura actului de creație, aceasta din urmă putînd fi benefică sau malefică prin felul cum se manifestă. Autocenzura de lectură trece (a trecut) aproape necunoscută, neidentificată, fără să stîrnească discuții. Dar cîtă energie nu a consumat ea, ferindu-ne de rele și ajutîndu-ne să luptăm cu demonii multor cărți!

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

Solemnitatea rituală

Petru POANTĂ

Furcile caudine este unul dintre foarte puținele volume, apărute după 22 decembrie 1989, ale cărui poezii au fost, rând pe rând, respinse integral de cenzură. Horia Bădescu nu face alte precizări, în afara datării fiecărui poem (între 1966-1989). Am cunoscut, însă, aceste poeme, pe fiecare aproape, la vremea în care au fost scrise, iar faptul că poetul nu vrea acum să ostenteze îl onorează. De fapt, ele aparțin unui univers constituit deja, atâta doar că acum viziunea depresivă se radicalizează, după cum frecvența unor motive (a „lațului”, de pildă) circumscrie mai riguros și potențează imaginile spaimei existențiale, precum aceea a strangulării sau a devorării. Avem de-a face, așadar, cu o carte consubstanțială liricii știute a autorului, dar și cu una de sine stătătoare și care reprezintă un fel de antologie a vârstelor lirice, cu o „temă” unică. În fond, aici se regăsește, aproape pură, obsesia metafizică a lui Horia Bădescu. Diferite sunt, de la o vârstă la alta, nivelele stilistice, cu unele inflexiuni blagiene din anii 70, până la discursul complet personalizat din deceniul



Cântecul în care ne-am ascuns

nouă, orientat în două direcții distincte; pe de o parte, versul liber, într-o lirică reflexivă, cvasi-gnomică, iar pe de alta, versul baroc-expresionist al formelor fixe, sonetul și ronsetul. Evident, nu se află aici neapărat cele mai bune poezii ale autorului, deși unele rămân antologice, dar s-ar putea spune că sunt, ca sensibilitate, cele mai deprimante. Acesta este și unul dintre motivele pentru care au fost respinse de cenzură.

Însă cred că nu cel mai important. Căci pe primul palier al receptării șochează, în foarte multe poezii, sarcasmul pamfletar violent, vizând o Iunie în dezagregare. Iată un sonet scris în 1978, a cărui vehemență eminesciană era, fără îndoială, indezirabilă atunci.

Circumstanțializarea e valabilă, însă, doar până la un punct. Tema, în esență romantică, reliefează o antinomie valabilă oricând, aceea dintre spiritul solitar, ingenuu și moravurile depravate. Însăși istoria actuală se oferă ca un nefericit context: „Încep s-aud troznind împărăția:/ bicisnici, hoți, lichele, trădători;/ rămâne bâlciul agățat de sfori/ și în urechea lumii vorbăria./ Și șobolanii care să socoată/ cât loc uscat sub punte a rămas/ și liota de nespălată gloată/ înfulecând flămând la parastas/ și deșucheții prea setoși să urle/ tot ce-au tăcut cu pantalonii tizi/ și toți dogmaticii rămași lehuzi/ cu sfincterele înghețate-n surle;/ Și noi rămânem Sancho mai departe/ un biet nebun, un înțelept și-o carte”. S-ar putea reconstitui la acest nivel „aventura” funestă a degradării absolute, nu doar a valorilor umane, ci a materiei însăși. Într-un fel, poetul preia, într-un proiect personal, viziunea blagiană a bolii metafizice, radicalizând-o însă și proiectând-o într-o istorie concretă. Tema propriu-zisă, de profunzime, este aceea a ființei *căzute* în lume. Eul liric rostitor (ipostaziat fie în cel auctorial, în „vocile” lui Solomon sau Socrate, fie într-un „tu” indecis) aparține acestei lumi. Confesiunea nu e propriu-zis anulată, ci situată în concretul substanțial al existenței. Ea este, deopotrivă, a subiectului suferitor, dar și a unei voci profetice prin care se denunță o

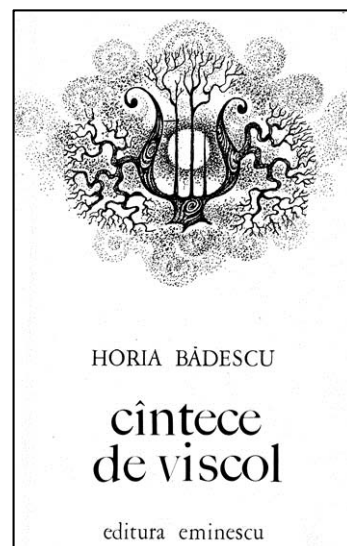
apocalipsă. Discursul are, îndeosebi în cazul speciilor cu formă fixă, o copleșitoare solemnitate rituală. Așadar, cu toate că imaginarul este saturat de emoțiile unei anumite istorii, dominantă rămâne viziunea agresivității înșăși asupra ființei.

Poetul figurează cu o formidabilă expresivitate, precisă și de acea terifiantă, un univers al captivității absolute. Imaginea lui cea mai pregnantă este aceea a „pântecului putred al istoriei”, izomorfă cu a „pântecului nimicului”. Prezentul (o „eternitate” vidată de substanța umană autentică) este reprezentat ca un fel de abis devorator, pustiu, dar, în același timp, preaplin de o materialitate putridă și părăsit de transcendență. Își are, desigur, maladiile lui exasperate: plictisul, urâtul, frică, lașitatea; acestea fiind, deopotrivă, și atributele maligne ale insului devastat. Ființa și istoria contaminându-se sub semnul celei mai rele precarități și, astfel, irealizându-se. Depresia autorului accede de multe ori la una dintre cele mai pure viziuni ale funebralei din lirica românească: „Un timp fără de timp s-a-nstăpânit/ în noima unei limbi fără de limbă;/ un univers umflat de verb își plimbă/ hidosul pântec către infinit./ Cum s-a făcut de încă n-am murit?/ Ce ne mai ține doamne încă-n lume?/ Nu ne-ajung mâinile să ne sugrume/ și nu ne-am râs de noi pân' la sfârșit?/ Ne linge printre gratii paradisul/ și-n urmă crește greața și plictisul”; sau această imagine a universului-hecatombă: „Ne-atârână veacul de grumaz pietroaie,/ ne spânzură, de baionete chica;/ buboiul de neant și-a spart bășica./ Ce frig se face noaptea în odaie!/ Drepti, în genunchi, culcat! Aceleași straie./ între apus și răsărit nimica;/ înveți întruna cum miroase frica./ Ce frig se face noaptea în odaie!/ Aruncă-ți, Doamne, tresele-n gunoaie!/ Nu mai e loc în univers de morți;/ decum ne tragem gropile la sorți./ Ce frig se face noaptea în odaie!/ Auzi pereții lumii cum se-ndoaie!/ Ne-atârână veacul de grumaz pietroaie.” În altă ordine, există o constelație de motive ale ostilității împotriva ființei, care

potențiază senzația de teroare: „Cineva/ îmi gătuie somnul/ cu degete blânde”, „sub sticloasele funii”, „se strânge coarda pe grumaze”, „lujerul dulce de spânzurătoare”, „cu gâturile sub securea spaimei”, „încet securea veacului se-ascute”, „celestul clește”, „ferigile pustiului cum cresc/ încolăcindu-ne încet grumazul”, „funia nopții după gât”, „pe gâtul zilei dansează lațul”. Nu-i aici decât o concentrată și, în aparență, nevinovată nomenclatură a torturii, însă, în contextele lor, sintagmele acestea induc niște tensiuni insuportabile. Instrumentarul spăimos al torturii, reiterat „obsedant, este dublat de un fel de catehism abject, formulat, însă, mai curând prin efectele sale, adică absen-

tarea valorilor morale. Într-o lume a totalitarismului, precum aceea la care se referă Horia Bădescu, acesta din urmă face posibilă eficiența feroce a celui dintâi. Teribilă este într-o asemenea poezie asocierea forțelor malefice ale individului cu intemperiiile naturale sau cu fiziologicul dereglat. Se realizează chiar, la limită, o stranie somptuozitate a destrămării într-o muzicalitate de lied înfricoșat: „Ne iese părul țeștelor invers/ și dinții-și sapă înapoi sălașe,/ în gropile memoriei se-ngroașe/ gunoiul aruncat din univers./ Doar pieile cât ne mai învelesc/ și așa vinelor nu se descoase;/ prin larma sângelui se-aud în oase/ ferigile pustiului cum cresc/ încolăcindu-ne încet grumazul.”

Furcile caudine rămâne o imagine de referință a universului concentraționar și, în acest sens, o performanță a liricii înșăși.



Horia Bădescu între ludic și tragic

Mircea POPA

Horia Bădescu este la ora de față unul dintre numele de rezonanță ale Clujului. Deși

originar din Areful Argeșului, el este de multă vreme un ardelean autentic, un argeșean pentru care Clujul a devenit orașul său de suflet, oraș în care și-a făcut studiile universitare și în care a și-a rostuit o existență care l-a propulsat în funcții dintre cele mai onorante, între care acelea de director al Studioului de Radio și Televiziune din Cluj, director al Teatrului Național și director al Institutului Cultural



Român din capitala Franței. Viața sa s-a identificat la modul plener cu viața orașului lui de adopțiune, oraș în care și-a susținut doctoratul și a devenit unul dintre stâlpii de bază ai societății literare „Lucian Blaga”, în numele căreia a coordonat mai multe ediții ale Festivalului „Lucian Blaga” și a dat o mână de ajutor la procesul de impunere și recunoaștere a revistelor și instituțiilor sale de bază. Horia Bădescu a însușit de-a lungul anilor nu numai gruparea tinerească din jurul „Echinoxului”, dar a fost elementul hotărâtor în ființarea unui cenaclu poetic paralel, care își propunea să releve cultul orașului și al tradițiilor lui la un mod mai agresiv, trubaduresc și romantic, într-o vreme în care autoritățile încercau să-și impună pecetea politicului în orice situație. Autonomia esteticului, cultul pe față al poeziei pure și al

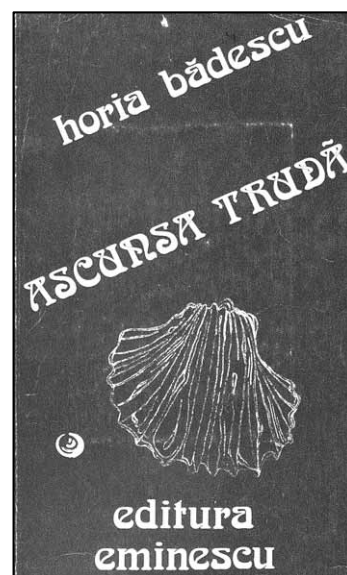
„evaziunii tematice” și formale i-a dus pe tinerii săi comilitoni nu de puține ori în situația de a fi urmăriți și supravegheați cu discreție de către organele de Securitate sau de culturnicii orașului, firma „La Mongolu” devenind nu numai emblema unei poezii aerisite și lepădate de militantismul politic și ideologic dorit, dar și ținta unei aspirații valorice certe. Modelul visat era întruchipat chiar de poezia lui Horia Bădescu, mare cultivator al formelor fixe, al imaginarului ceremonios și solemn, în care tradiția petrarchisă și trubadurescă a impus un stil de exprimare ce viza valorile de mare vibrație lirică ale unor mari maeștri europeni, chemându-și confracții la cultul exigențelor formale și al fantasmaticului grațios, al unei reflexivități neviciate, cuprinsă de spasmul dezinhibant al unei arlechiniade ludice și feerice. Din astfel de preocupări s-a născut în chip evident materia „ronsetelor”, a sonetelor și a baladelor cu substanță erotică, care l-a transformat într-un nou François Villon al Clujului. De la imaginarul cosmic și incantatoriu din *Marile Eleusii* (1971) și *Nevăzutele Urse* (1975), el se identifică tot mai vizibil cu trubadurescul liric și baladesc al Cercului Literar de la Sibiu, reprezentat de poezia lui Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Negoitescu sau Ioanichie Olteanu. Frumusețea neostentativă a unor balade ca *Balada diligenței de seară*, *Balada lui Ioan fără țară*, *Balada tinerei grecoalice*, *Balada păgână*, *Balada menestrelului*, *Balada căruței de poștă*, *Mică baladă* sau cele numite direct ca „balade monoloine”, precum *Balada studențească*, *Balada gureșei Coquette*, *Balada crâșmei lui Mongolu*, *Balada gureșelor boloboace*, *Balada preafrumoaselor roșcate*, *Balada vechilor scripturi* sau cele din „Cartea cu șoricării”, precum *Balada întâlnirilor de seară*, *Șah Namet*, *Balada năvă-*

șelor hangite, *Epistolă magistrului François Villon*, *Balada cămilei cu două cocoașe*, *Balada războinicului*, *Balada micilor burghezi*, *Balada morților*, *Balada pelerinului* etc. nu sunt numai un depozit uriaș de simțire și tradiție poetică, de teme și motive de alcov, boemă și solemnități bachice, de obiceiuri și cutume studențești ceremonioase și cavale-rești, dar ele reprezintă un reper sigur de elevație intelectuală și formală, în care inovațiile stilistice și închinările, exordiul și prologul și epilogul sunt relevante. Un intelectualism fin și rafinat respiră din aceste texte lirice care fac trimiteri la o retorică elevată și consacrată prin cicluri de versuri ca *Plângerile lui Solomon*, *Starea bizantină*, *Lieduri și Ronsete*, care consolidează puternica iradiere poetică a poeziei lui Horia Bădescu, într-un domeniu care-l apropie de Leonid Dimov, de Mircea Ivănescu, Ion Mircea, Ioan Alexandru sau baladiștii maneliști ai cafenelelor bucureștene. Poezia sa este o creație de atmosferă și de suflu medieval boieresc, ca în scrierile lui Sadoveanu și Păstorel Teodoreanu, în atmosfera călugărească a lui Radu Gyr sau predominant creștin-bisericească a lui Vasile Voiculescu. Sintagme poetice de un inedit incontestabil se grefează pe acest fond de autohtonie și vechime în care strălucesc imagini și metafore proaspete și netocite, creând acea stare de transfigurare și sinestezie simțualistă care deschide fereastra visului și a fantezismului ideatic dorit de orice demers literar esențial: „Ascultă cum cântă întâiele brume,/ dezmăț de culori e-n copacii ursuji;/ acum te poți pierde pe străzi fără nume,/ e toamnă nebun de frumoasă la Cluj! (*De iuventute*).

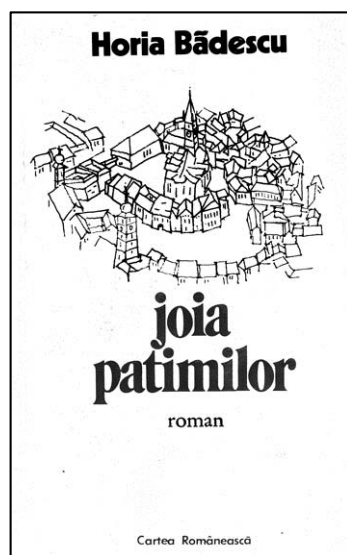
Această primă etapă a poeziei lui Horia Bădescu este și cea mai fertilă. Egoul poetic coincide în cel mai înalt grad cu această ipostază a firii sale ceremonioase și înclinate spre reverie. Substanța inventivă și fantasmatică a acestei poezii vine dintr-o îndelungă conviețuire cu poezia livrescă a unui filon de bază al mării poezii universale și românești de care nu se lasă intimidată nici contaminată decât în limitele unei formale înrâuriri. E vorba de o poezie care conservă o simțualitate pregnantă, erotic-grațioasă, exuberantă și

ceremonios-vitalistă, muzicală și cantabilă, jucăuș protectoare. Lumea petrecăreață, de convivialitate și comunicabilitate juvenilă își hrănește spunerea cu o luxură de asocieri, de metafore și simboluri cu mare halou imagistic ca la marii creatori de fantezism poetic: „Era în aer sunet, era în ape vânt,/ oceanele zidirii i se roteau pe glezne/ și, sprijinind văzduhul cu sfârcurile lor,/ umplură noaptea sâni de mari catapetezme/, ci, aiurând de cântec, neauzite voci/ în flautele mâinilor proscrise/chemau împărăției luminilor dintâi/ un râu de îngeri tineri sub pleoapele închise.” (*Baladă păgână*). Pot fi depistate aici cel puțin câteva imagini frapante și răscolitoare, așa cum întâlnim peste tot în poezia sa: „Lunateci stâlpi, boltind lingoarea lumii/cu semnul înseratelor făpturi, /dau glas Baladei vechilor scripturi” (*Balada vechilor scripturi*).

Lumea poeziei lui Horia Bădescu este populată cu figuri cunoscute sau inventate, unele luate din basme sau din scrieri fanteziste, îmbrăcate în faldurile unui romanticism discret, de o sugestivitate remarcabilă pe care Bădescu le resuscită sub zodia unui reoglundiri narcisiace și proiective, așezate sub semnul mării treceri și a unei resacralizări a lumii în care trăiește. Puternic reflexivă, populată cu viziuni de o autenticitate și o verosimilitate profundă, el reorchestrează imnul fundamental al existenței în temele lui revelatorii, creatoare de o nouă epistemă, în care regăsim și profunzimea versului eminescian și virtuozitatea ideatică a lui Nichita: „Eram un ochi din veșnicie-ntors/ cu pleoapa bucuriei în afară,/ eram surâsul unui univers/ eram acei ce nu voiau să moară!” Sau: „Mă auzi, nu mai auzi,/ Cum cad nopțile la Cluj/Mai cuprinzi cu ochiul sferic/ Someșul de întuneric.” O undă de bucurie stenică, de



încredere în opțiunile omului se insinuează discret în țesătura versului elegiac-melancolic, în ciuda presiunii tot mai accentuate a amenințării crepusculului, a ritmului neîmblânzit al anotimpurilor: „E tot mai frig în pajiștile lunii./ Pe străzi golașe umbrele fac sluj;/ din turlile tăcerii peste Cluj/ octombrie și-a desfăcut păunii”. Și tot despre toamna aurie de octombrie la Cluj: „Octombrie își



mișcă pădurile de ceață/ surpând cupola serii peste valahul burg./ Să zăbovim! Tăcerea ne-adulmecă pe față/ sălbăticiunea rară a anilor ce curg” (*Balada toamnelor târzii*). Un pastelism fin și irizat, o scenerie romantică și stupefiantă reconstituie fizionomia unor burguri transilvane, lumea ta-

vernelor și a boemei, care glorifică amorul etern, simplitatea și ritualizarea gesturilor, într-un ritual de omagiere și reconfigurare funebrelă, dar străbătută de euforii vegetale, olfactive și auditive cu reală valoare cognitivă. Precum odinioară trubadurii și truverii poetul solemnizează în ode, poeme, balade, lieduri, ronsete, sonete, balade, întâmplările serafice ale unui univers particular rezervat contaminărilor orifice, a unor trăiri fertilizate de magic, fantastic și cavalerism bahic, transpus în orchestrații polifonice de o savantă picturalitate. Maestru al formulelor poetice de tip canonic, Horia Bădescu redeșteaptă interesul pentru o lume imaginară marginală, prin prisma unei predispoziții moral-sintetice, în care imaginarul vegetal și cel spiritual e bine plasat într-o cosmogonie umanizată, populată de umbrele trecutului, dar substanțial redemsonată. Lecturi diverse din Mallarmé, Valéry, Rimbaud, aluviuni diverse din simbolști și mai puțin din avangardiști, din expresioniști germani și din ceremoniosul liturgic creștin (vezi *Plângerile lui Solomon*), redeschid dialogul cu marile probleme ale

existenței individuale și colective, absorbind efluviile lirice ale unei sensibilități tragice. După ce ludicul, poescul și fantezismul cerebral și imaginativ al baladescului sculptural și muzical al lui Horia Bădescu au inundat toate canalele irigabile ale acestei poezii, poetul se reîntoarce spre problematica gravă, amenințătoare și metafizică a unui existențialism dilematic pe care el și-l asumă și îl reasează în sistemul lui de valori. Nu numai atitudinea ludic-sentimentală și stenică poate fi de luat în seamă, ci și rafinata melancolie a misticei erotice, a sensibilității definitorii privind dualitatea perspectivelor și mutarea lor spre tanatosul infernal, asediat de forțe contradictorii și de estetism fundamental. Noile sale volume de versuri furnizează suficiente elemente pentru o restructurare sub semnul unei religiozități difuze și a unei tentative mai directe de reconciliere cu sacralul. Exemplară în această demonstrație este invocarea tezei sale de doctorat închinată sacralului și legăturii lui cu poezia. Ea primea astfel o nouă înfățișare în care invocația dumnezeirii, așezarea lumii în ordinea firească era clamată cu o voce îngrijorată: „Octombrie cu fața cum cenușa/ octombrie ghilotinat de ploii/ și Dumnezeu ingenuu beat la ușa/ cuvântului în care suntem noi” (*Lied*). Acum îl auzim tânguindu-se tot mai bacovian: „Ce pustiu, Doamne, cât pustiu!”, un rugându-se în zadar unui Dumnezeu înstrăinat de lume „Dumnezeu iscălinindu-se cu cârjele/ pe zidurile închisorii”. Acum solul Domnului devine un „înger negru”, un pelerin timid prin deșerturile lumii: „Toate la fel: /noi, Dumnezeu, eternitatea” (*La fel*). Întrebarea fundamentală privește raportul divinității cu lumea, starea ființei umane într-un univers al degradării vizibile. De unde jelania sa, întrebarea obsesivă care se insinuează în miezul lucrurilor și răscolește autoliniștirea: „Doar vitele și grajdul rămas-au pe pământ;/ Stelele nu-și mai urcă duminica pe cer,/ Magii bolesc pe drumuri adulmecați de ger,/ din casa întrupării au alungat femeia,/ Ioan numai pustiu botează Iudeea,/ toate-ar voi să fie și nu mai știu ce sânt;/ Doamne, spinarea lumii s-a cocoșat de vânt!” Dacă exuberanța lirică mărturisea o apropiere mai directă de starea dionisiacă și panică a

existențialului, acum natura sa lirică își asumă tentația limitei și a viziunilor delirante o alchimie verbală transpusă în viziuni de coșmar, în obsesia golului și a stărilor crepusculare. Suntem confrunțați cu imagini apocaliptice, cu stări de coșmar, cu amenințări de sfârșit de lume, cu depunerea fatalistă a armelor. Finitudinea ființei, nestatornicia, slăbiciunea, amenințarea accentuează tragismul condiției umane. El, care anterior era un apologet convins al dragostei și înțelegerii umane, pare mai supus nestatorniciei lumii, insașiabilității ei existențiale. Poezia sa devine purtătoare a unui lamento adânc, de sorginte elegiacă, asediat de fantasmе funambulești. Figurația alegorică e ținută la mare respect, exorcizarea realului dobândește forme prozodice noi, prin supralicitarea factorilor destructivi din care spectrul singurătății se profilează tot mai amenințător, devenind puncte de fisurare a reflectivității narcisiste. Volumul *Pielea îngerului* (2007) acoperă suprafețe tot mai agonizante și mai supuse tragicului. Poezia cu care se deschide volumul afirmă această condiție tragică: „Se-ntunecă;/ Abia dacă se mai poate ceva desluși/ în odăile veacului...” care obligă la invocarea

irepresibilă a divinității, în timp ce „bate aripa îngerului/ în fărădelume”. Imaginea e una apocaliptică: „În măruntaiele întunericului/ doar un veac de pustiu/ avortând orele moarte/ și pereții luminii/ de urât/ jupuindu-se”. Volumul *Ziua cenușii* adâncește golul existențial, suferința obscură devine generală. Omul ajunge să apeleze la *Plângerile lui Solomon*, avatarurile lumilor trecute sunt reactualizate: „E frig în lume și e tot mai greu/ să ne-ncălzim, ne-nmormântează gheața,/ de cositor se naște dimineața;/ la El, în cer, îngheață Dumnezeu”.

Geneza emoțională a poeziei parcurge un drum al înțelegerii și asumării sacrului („prin artă divinul trebuie să devină intuitiv” spunea Heidegger), regăsirea îndreptarului divin care îndeamnă la credința în mântuire și el devine un mod de organizare a cuvintelor, a stărilor fundamentale. Neliniștea căutării și ispitele necontenite ale realului aspiră spre întâlnirea cu ritualul metafizic contrapunând gestul său unei delicateți transfigurate, care se răsfrâng asupra unui limbaj original al mundaneității înseși ridicând calitatea poeziei lui Horia Bădescu și așezând-o la locul ce i se cuvine în actualitate.



Horia Bădescu – Lirica începuturilor

Cristian VIERU

„Mă aflai dat gândului
la poarta cuvântului”
(Horia Bădescu)

Una dintre vocile transilvănene pertinente din spațiul poetic românesc este cea a lui Horia Bădescu. Literat de formație clujeană, autorul își face debutul în literatură la o vârstă destul de fragedă, însă impunându-se încă de la primul volum cu o serie de texte originale, scrise cu o naturalețe ce aparține parcă acelor timpuri când încă exista respect pentru ceea ce însemna poezia adevărată. Suntem în anul 1971, la 28 ani de la nașterea poetului. Acum vede lumina tiparului volumul **Marile Eleusii**, volum structurat în trei părți distincte: *Zăpezile*, *De taină*, *Marile Eleusii*.

Ni se aduce în prim-plan o lirică născută nu de dragul versificării gratuite, fiecare text fiind expresia unei stări sufletești ce-și găsește un corespondent în manifestările naturii. Spre exemplu, poezia **Așa de un timp** dă glas unei temeri existențiale. Natura este percepută la cote mărețe, manifestările ei par apocaliptice de cele mai multe ori:

„Și-așa mereu, aud de-o vară-ntreagă
Cum mă alungă munții dinapoi
Și teamă mi-e că eu, însinguratul,
O să mă pierd înfășurat în ploi.”

Poetul se simte parte a naturii, degradându-se în note comune cu aceasta. Creatorul trăiește teama „desfrunzirii” (**Poate**). Poezia lui Horia Bădescu oscilează între temerea ancestrală, parcă, și confortul conferit de natură:

„Atâția greieri pe pământ, atâția greieri
Și într-un fir de iarbă râsul meu
Atât de moale parc-ar trece
Doar umbra răsuflării unui zeu.”
(**Atâția greieri**)

Un alt text care ne reține atenția este **Poveste de iarnă**, în care apare un imaginar

poetic al unei lumi paralele, în care totul pare croit special pentru confortul spiritual al eului liric. *Amurgul cu copite moi, argintate, mâinile mirosind a tămâie ale Sfintelor Miercuri, munții de mărgean, mările de opaluri și de catifea, pădurile cu căprioare* sunt elemente care apar într-o fericită simbioză în cadrul celor cinci catrene ale textului poetic. Pare un timp mitic, o întoarcere spre originile lumii, atunci când aceste elemente nu sunt parcă așezate în ordinea lor firească, iar poetul se erijează în cel menit să instituie, măcar pentru sine, rânduiala ideală a universului.

Într-un alt text, poetul găsește corespondențe între cele mai intime manifestări ale propriei iubiri și elementele naturii:

„Lase-mă clipa palmelor tale
Reci curcubeie degetelor stângi
Ori catarama răsunătoare
Ruptul în două trupul ți-l strângi.

Lase-mă toamna coapselor mute
Coptul de soare mărul bătut,
Vaga întoarcere către orbită
Astrului mării necunoscut.”

(**Și cum...**)

Dacă primele două părți ale volumului (**Zăpezile** și **De taină**) aduc în prim-plan cu precădere tema naturii cosmice și a celei terestre, în ultima secțiune, **Marile Eleusii**, găsim zece poeme concentrate, de cele mai multe ori, în jurul eroticii. Textul de mai sus anunță trecere spre ciclul celor zece texte. Poemele de aici sunt numerotate cu cifre arabe, nemaexistând titluri. Natura va trece pe un plan secundar, persoana iubită fiind cea care se va afla în centrul universului:

*„Tu îmi vei fi iubită
mai tragică și pură
mai altfel împlinită
mai frântă de arsură (...)” (VI)*

Trebuie subliniat că poetul nu e un inițiat în ceea ce grecii numeau „misterele eleusine”, un cult al zeitelor (Demeter și Persefona), simboluri ale fertilității pământului. El este numai un inițiat, indirect, în semnificațiile generale ale mitului, din care stilizează doar câteva componente recunoscute la nivelul metaforei, ori, simplu, prin cuvinte semnificative care aduc aminte, unui lector inițiat, resturi de mit. De fapt, discursul, liric fiind, își însușește harul fertilizator al zeiței, îl preface în virtute subiectivă:

*„Ating o piatră și se face floare,
și nufăr, frunză, vânt, așa precum,
dac-ar foșni un astru în izvoare
s-ar închea lumina ca un fum”*

(II)

O undă de mister scaldă poezia ce conține aspirația spre nemurire. Întoarcerea poetului către simbolul antic, în încercarea de a subiectiviza unele semnificații, e mai bine susținută de cea de a treia poezie a ciclului, personalizată cu vagi note erotice:

*„Și iată va fi vânt și trupul tău va fi
albastrul unde ne-om înzăpezi. (...)
tu te-ai topi în frunze, eu până sub pământ;
și te-aș cuprinde-n brațe cu crengi și cu noroi
uitând că paradisul a început cu noi.”*

(III)

Răpirea Persefonei de vântul lui Hades, ascunderea ei subpământeană și prefacerea simbolică în vegetație sunt miteme prelucrate poetic, introduse într-un cuplu, la persoana a doua plural. Ce-i drept, tot acest mic ciclu, închinat ritualului eleusin, se susține prin simboluri vegetale: „frunză”, „floare”, „fructe în creștere” etc. Acestea sunt introduse în alchimia propriei poezii. Umbra diafană a zeiței, cu câteva din virtuțile ei străvechi, stăruie în iubita „tragică și pură” invocată cu delicatețe de poet. Primele poezii din acest volum, alcătuind ciclul **Zăpezile**, păstrează

ceva din ritmica armonioasă a poeziilor lui Blaga: „Noaptea în somn vin zăpezile/ nease-muite, verzile (...)” sau „Doar norii/ neasemu-îții, lunecătorii”. Și nu sunt acestea singurele exemple. Școala clujeană a stilului lui Blaga pare să-și spună cuvântul și în placheta intitulată cu noimă **Anonimus** (1977), al patrulea volum al poetului. Mici bijuterii folclorice, versurile incantatorii par să răspundă creator comentariilor pe care Blaga le dedică sensurilor pierdute din poezia populară de o anumită nuanță. Dacă cineva mai citește și poezia **La curțile dorului**, poezie ce deschide volumul blagian din 1938, reținându-i ideea, poate să-i recunoască urmele în versurile din **Anonimus**: „M-am trezit dat gândului/ la curțile dorului (...)” Este poezia care repetă titlul prefetei semnată de Horia Bădescu, unde poetul mărturisește, afectiv, de ce a recurs la acest tip de „vorbire poetică”, de curată „rostire românească”, nefalsificată de prea multă cultură: „Mărturisesc, într-un veac al originalității cu orice preț, curajul de a prelua idei poetice vechi ca însăși rostire românească, semnele unei poetici de rafinată simplitate”. Este o poezie a iubirii, a comuniunii om-natură, scrisă în ritmuri de descântec sau de blestem. Iată un text de dragoste în care avem strigătul ancestral, zbuciumul de veacuri al celui care iubește profund românește:

*„De ți-aș pierde urmele
rupă-și norii turlele,*

*de ți-aș pierde nopțile
rupă-și vântul porțile,*

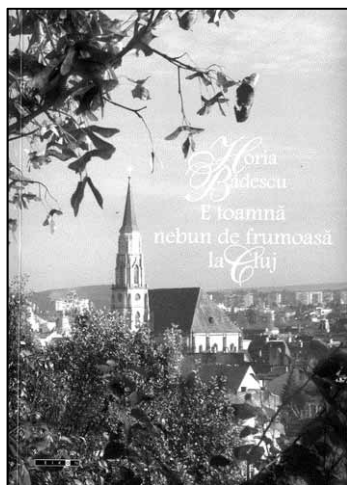
*de ți-aș pierde sufletul,
rupă-și apa umbletul!”*

După apariția primului volum, încărcat de influențe ale livrescului, aici poetul se odihnește legănat de ritmul, măsura scurtă și monorima celor mai valoroase poezii anonime, ridicându-se deasupra lor, la un nivel propriu. Diferențele de substanță ale celor două volume sunt dovada complexității scriiturii lui Horia Bădescu.

Ultimul mare trubadur

Aurel SASU

Înainte să fi citit în volum poezia lui Horia Bădescu, generația mea a trăit-o prin cramele lui Mongolu, prin cârciumile mandatarilor, prin parcul castanilor lui Agârbiceanu (mutilați iresponsabil acum câțiva ani) și prin apartamentele înghețate ale



periferiei, într-un cuvânt, am folosit-o ca însoțitor de conștiință al puțin știutului capitol de boemă și curaj în plin regim totalitar. Înainte s-o fi citit, poezia lui Horia Bădescu a fost, câțiva ani, pentru importanți intelectuali ai Clujului, o sabie a duhului și o

ispită a totului, dacă vreți o pedagogie a lucidității și un asediu al învierii. Căci poezia lui se dăruia sufletelor noastre deopotrivă prin cotloanele de zidărie medievală și pe mari scene imaginare ale unei singurătăți care se lupta cu sine.

Trăiam epigonic, poate fără să ne dăm seama, în eco-ul de frondă și de aventură a ceea ce departe de noi numea *beat generation*. Unei lumi disperate, umile și confuze, în deceniul opt, Horia Bădescu i-a dat, prin poezia lui, un plus de credință, o notă discretă de senzualitate blagiană, o notă de culoare utopic-protestatară, lăsând extatic senzația că libertatea e posibilă ca răzvrătire a frumosului și ca naufragiu printre alte sunete decât ovațiile publice sau halucinanta unanimitate a marilor piețe.

Horia Bădescu a oferit Clujului, atunci ca și acum un oraș refractar mării poeziei, mitologia fantomei de lut, a idealului, cum ar fi spus Valeriu Anania, a îmbrăcat urâtul gândului în veșmântul prejudecății de a fi, exorcizând anticipativ biologia morții prin formule oculte de ritual erotic și de oase zburătoare, de imaginație desfrânată și de narcisism al sângelui topit în cântec. Peste noapte, realitatea trivial-paranoidă se lăsa desenată de fluturi, de lumina gleznelor încercănate, a coapselor sfielnice, a miresmelor leneșe, a bucuriilor de nici unde și a întristărilor de nicăieri.

Atunci ca și acum, poezia lui Horia Bădescu a fost o involburare de rug aprins, surpare de umbre, flăcări izbindu-se de flăcări, îmbrățișări, de haos, ceruri dormind la rădăcina ierbii, grabă de mătănni, pe scurt, o neobișnuită retorică a seraficului și o beție fericită a lacrimii pe care nu o întâlnim decât în plângerile lui Ieremia, cel sfințit înainte de naștere. Simplu: poezia vindecării de îndărătnicia inimii.

Trubadurul de altădată ne-a lăsat, de ani buni, în seama cuvintelor sale. Îl întâlnesc rar, traversând orașul ca un eremit căruia îi lipsește pustiul. Sau ca un înger plecat de acasă cu aripile făcute cuib în jurul trupului. Nu e niciodată singur. E mereu însoțit de Annabel Lee, de Pena Corcodușa, de Tânăra Grecoaică și de Gureșa Coquette, prin viscolul de lumi nemuritor catifelate. Flacăra ceasului preaplin al timpului regal începe să coboare domol înspre sine.

La mulți ani, Horia!

Ca să-l sărbătorești pe Horia Bădescu

Max ALHAU

Max Alhau, poet și prozator francez, autor a peste douăzeci de volume de poezie și trei culegeri de nuvele, laureat al premiului Artaud, critic de a cărui colaborare se bucură prestigioase reviste ca *Europe* ori *La Nouvelle Revue Française*. Secretar general adjunct al PEN Club francez.

Ca să-l sărbătorești pe Horia Bădescu trebuie să urmărești, grație principalelor volume de poezie pe care le-a publicat, calea pe care merge. Cărțile lui îi traduc gândirea, îndoilele, speranțele. Ultimele apariții îi pun pregnant în lumină parcursul și dezvăluie lectorului chipul poetului în întreaga sa umanitate.

În *Abattoirs du silence* (AB éditions, 2001) Horia Bădescu descrie lumea noastră fără complezență, în cuvinte care sporesc forța portretului făcut de el: „*Scursă lumina./ Doar umbră-n clepsidra/ tăcerii*”. Cuvinte care vorbesc și despre tragismul fără speranță al destinului omenesc. Depășind însă această concepție pesimistă, Horia Bădescu își pune speranțele într-un Dumnezeu care-i va dăruia omului iubirea eternă; de aici puterea aceluiași om de a învinge neantul și de a conferi cuvintelor darul de a micșora suferința, aceste cuvinte care-i sunt date în păstrare și se întemeiază într-o speranță.

Cu *Un jour entier* (L'Arbre à paroles, 2006), Horia Bădescu evocă o dramă intimă: aceea a singurătății, a îndepărtării de lume și de sine. Poetul hăituie timpul, durata uniformă care lasă urma trecerii sale pe trupul fiecărei ființe: „*Precum o zi cenușie/ curg toate./ Ora e-aceiași/ în orologiul/ sângelui tău*.” Pentru că durerea aparține tuturor oamenilor: „*stăteau/ privind lumina/ putrezind în lăuntru lor/ precum stârvul văzduhului/ într-o pasăre moartă*”, scrie Horia Bădescu. Și totuși, în ciuda perspectivei morții, poetul, după o îndelungă coborâre în abisuri, vorbește din nou despre speranță și despre prezentul regăsit: „*lumina e pură/ în ziua aceasta de*

iarnă –/ mâinele nu va mai fi niciodată/ asemeni!” De la exprimarea durerii, de la singurătate la înțelepciunea regăsită, Horia Bădescu probează în aceste poeme forța vocii sale.



Cu Verner Lambersy, Max Alhau, Basarab Nicolescu, Dominique Daguet, Gerard Bayo, Centrul cultural roman Paris, 2003

Cu *Miradors de l'abîme* (L'Arbre à paroles, 2007) Horia Bădescu se lansează în căutarea absenței, ne încetând să interogheze țărâna, să se întrebe, din nou, cât de mare este puterea cuvântului asupra destinului nostru. Poate că ar fi mai bine, spune el, să ne încredințăm tăcerii, fiindcă „*a tăcea/ înseamnă a spune totul*”... „*Ți-a fost dată/ o viață întreagă;/ pentru rest,/ nu tu ești/ contabilul*.” Horia Bădescu e aici traducătorul imponderabilului, cuvântul îi oscilează între atracția tăcerii și dorința spunerii. Scriitura chestionează realitatea destinului nostru fără a da nicidecum un răspuns.

Pe linia acestui volum se situează și *Parler silence* (L'Arbre à paroles, 2010), carte

în care Horia Bădescu retrasează, în prima sa parte, „Apocrifele regelui Solomon”, parcursul acestui rege, recrează un cadru biblic printr-o scriitură în care metafora și simbolul sunt deopotrivă prezente. Femeia, mijlocitoarea, întrupează, prin forța verbului ei, lumina care strălucește în inima oamenilor, ea fiind aceea care-i revelează lui Solomon puterea iubirii și a vieții. Disparația femeii iubite face din puternicul Solomon un rătăcitor. Tabloul pe care-l pictează Horia Bădescu dă imaginea sfârșitului vieții sale terestre: „în lumina unei zile/ fără de mâine/ rotulele vor fi două pietre/ pe care zadarnic/ va scăpăra vremea/ bătrânu-i amnar!”

În cea de a doua parte, „Journal de soutterain”, lectorul e introdus în străfundurile pământului, într-o lume în care viețuiesc sobolii, despre care nu știm ce sunt, poate imagini ale oprimaților, ale exclușilor. Acești soboli care-i permit poetului să adâncească și mai mult sensul tragediei umane. Într-o scriitură aridă, fără înflorituri, el zugrăvește această lume subterană în afara timpului, a spațiului și a straniilor ei locuitori: „De la-nceputu-nceputului aici ne e locul/ copii ai tăcerii vorbind fără grai/ și fără cuvinte”. Și totuși acești locuitori ai lumii de jos pot mărturisi despre lumina pe care-o păstrează-n

noaptea universului lor: „În căușul mâinii sale/ ne ține / lumina,/ precum noi/ amintirea ei/ în candela palmelor noastre/ o ducem.” Sobrietatea expresiei relevă tot patetismul unei condiții iremediabile: „Între nimic și nimic/ viața noastră se scurge./ Noi nu avem amintiri:/ memoria noastră e moartea.”, condiție care tinde să probeze că partea necunoscută din om poate fi revelată prin această întâlnire cu celălalt, trăind într-un teritoriu încă neexplorat. Așa cum a făcut-o și în alte volume, Horia Bădescu își pune în această carte întrebări despre condiția umană, despre omul sortit unui sfârșit inexorabil: de la regele Solomon până la cel mai umil locuitor al acestei lumi, dreptatea se află în acest final comun pe care cuvintele nu încetează să-l reamintească.

Acesta e, creionat rapid, chipul lui Horia Bădescu, om și poet aplecat spre semenii săi, care nu afirmă vreo certitudine dar care, prin verb, prin cuvinte, ne atrage pe fiecare dintre noi pe un drum uneori dificil dar mereu strălucind de o lumină care triumfă asupra forțelor obscure. Era normal să celebrăm virtuțile acestui om, acestui prieten, umanitatea lui mereu prezentă, despre care opera dă mărturie cu atâta forță.



Elementele grandorii umane

Gérard BAYO

Gérard Bayo, poet și eseist francez, autor a peste douăzeci de volume de poezie și unul dintre cei mai interesanți exegeți ai lui Arthur Rimbaud. Laureat al Premiilor Artaud și Lucian Blaga.

Horia Bădescu a scris, printre altele, *Silogismele drumului*, *Fierul spinilor*, *Abatoarele tăcerii*, *Memoria ființei*, *Furcile caudine*, *Miradoarele abisului*, *Exerciții de supraviețuire*... Ceea ce are el de spus se vede dintr-o dată.

În lupta pe care poezii acestui timp o duc, mai mult sau mai puțin conștient, împotriva lucrului de mântuială denunțat de Gombrowitz sau Bruno Schultz, împotriva mizeriei spirituale caracteristică standardizării, a neguțătorelii, a mediocrității și trăncănelii plină de sine, poetul Horia Bădescu, grație căruia am descoperit România prin intermediul Maramureșului, veghează cu hotărâre și calm în avanposturile memoriei ființei noastre, precum un locuitor, păstor sau tăietor de lemne, al unui sat în care clopotnița de lemn, atât de vulnerabilă, țâșnește spre cer și rămâne acolo. Horia Bădescu veghează în miradoarele unui abis pe care-l presimțim, care poate ne-a fost deja anunțat. În abatoarele tăcerii vremilor noastre, el vorbește cu un curaj care poate părea prea ades anacronic, cu o claritate și o autenticitate pe care n-am întâlnit-o decât, grație lui, pe drumurile acestei iubite Românie.

De unde venim? Din ce suntem făcuți? Ce înseamnă să trăiești și pentru ce? Sculpturile lui Brâncuși sunt atât de simple, atât de svelte, atât de limpezi și de tăcute, adânc misterioase. Poemele lui Horia Bădescu le seamănă. Ele vizează intimitatea profundă a ceea ce suntem și resping spaima noastră, predispoziția de a crede că la adăpostul unei confortabile cutii de detergent am putea fi fericiți. El sfârșeamă evidențe, încearcă să

reamintească origini, să vorbească de Dumnezeu, cel al ortodocșilor dar și al altora, să vorbească în postura unui „țăran de la Dunăre”, fără s-o spună neapărat, despre Ruysbroeck sau Heidegger, Hölderlin sau Maître Eckart, să vorbească despre suferința lui și să ne reamintească întrebarea Sfântului Paul: „cine e omul ca tu să-l iubești?”

Horia Bădescu scrie concis, precis, fără verbiage, în avanposturi. Scriitura lui pare simplă... până

în momentul în care te întrebi: „și dacă aș încerca să scriu astfel?”, până în momentul în care descoperi că această limbă simplă și directă ne-ar implica poate un pic prea mult, pe noi, cei deja părtași la acest soi de distrugere a diversității umane în amintirea secolului XX, a speciilor, în amintirea secolului nostru, ba chiar a planetei în numele sfintei uniformități.

Dragă Horia, clopotnițele de lemn dinspre Desești ținesc cerul. Brâncuși la fel, în piatră, în lemn. Maramureșanul stă drept sub portalul sculptat undeva pe marginea unui drum bolovănos. Mormintele cimitirului poartă încă urmele unui prânz, imagini de viață niciodată străine iar poemele tale ar trebui să poarte acest splendid titlul al lui Rudolf Kassner, prietenul lui Rilke, *Elementele grandorii umane*.



Traducând *Exerciții de supraviețuire*

Werner LAMBERSY

Werner Lambersy, poet și eseist belgian, autor a peste patruzeci de volume, laureat a numeroase premii, ale cărui poeme au fost traduse în numeroase limbi, inclusiv în limba română. Peste un deceniu, responsabil al direcției de carte a Centrului cultural Wallonie-Bruxelles din Paris.

Horia intra în biroul meu din Paris „cam pe la prânz”, cum se spune în Belgia, cu sendvișurile și traducerile sub braț și treceam repede la treabă, așezați unul lângă altul, cu sticla de vin dinaintea noastră. Discutam timp de două ceasuri poezie, poezia despre care restul zilei n-ar mai fi putut să ne ofere decât partea obscură și inconștientă... Știam că ne vom reîntâlni săptămâna viitoare! Acest ritual ne-a pecetluit prietenia, complicitatea de autori atât de diferiți totuși; „Die wenige die was davon erkannt” (Goethe citat de Benn)

pot mărturisi despre asta. Iar ea continuă să dureze, în ciuda trecerii timpului și a distanței care ne desparte, care ne fac însă și mai apropiați în spirit și mai uniți în acest „salto mortale” al poemului pe acest „drum, care străbate tenebrele frumuseții, către adevăr” (J. Bousquet) Fiecare dintre noi curtând și flirtând cu adevărul său; neadevărul (eroarea?) nefiind contrariul adevărului, ci doar opoziția între două adevăruri...

Ție, Horia, din toată inima!



Etica salvatoare

Jean PONCET

Jean Poncet, profesor de literatură, poet și diplomat francez. Autor al mai multor volume de poezie. Redactor al cunoscutelor reviste *Sud*, *Autre-Sud* și *Phoenix*. Traducător al poeziei lui Lucian Blaga, distins cu Premiul International Blaga.

*Wozu Dichter in dürftiger Zeit?/
La ce bun poezii în vremuri sărace?*
Friedrich Hölderlin

Întrebarea lui Hölderlin, pusă de nenumărate ori de către revistele de poezie – de Horia Bădescu însuși cu ocazia Colocviului internațional Lucian Blaga pe care l-a organizat la Paris în 1995 – rămâne mereu de o acută actualitate. De vreme ce mondializarea și finanțarea economiei acaparează întreaga scenă, în plan social dar și intim, conducând la un materialism orb, la pierderea sensului, la reificarea oamenilor și la amnezie spirituală, într-adevăr, ce rost mai are poetul? De foarte multă vreme Horia Bădescu e obsedat de această întrebare și am putea spune neîndoielnic că întreaga sa operă poetică – dar și cea în proză, mă gândesc mai ales la eseul său *Memoria Ființei – Poezia și sacrul*, ca și la romanul *Zborul găștei sălbatice* – constituie o denunțare a vidului în care se bălăcesc oamenii și, în același timp, o tentativă de răspuns la această sinucidere colectivă.

Vidul e prezent peste tot în poezia lui Horia Bădescu. Nu-i vorba nicidecum de vreo nirvana budistă, spațiu/nonspațiu al extazului/eliberării de pe urmă. Vidul descris de Bădescu este în primul rând o agresiune, fizică și spirituală. Iar agenții lui poetici sunt mulți: ploaie, vânt, ger, foc, generând la rândul lor glod, mușgai, crevase, cenușă. Pentru a se apăra poetul nu are decât o singură armă: iubirea, care se poate chema și cruce, Isus sau, și mai generic, Dumnezeu. Dacă lumea e copleșită de vid și e zadarnic să cauți în ea vreo valoare, e pentru că s-a golit de iubire – sau de Dumnezeu: *Scrii: „Sacru este*

acest pământ,/ sacră această gură,/sacru urletul deznădăjduit:/ De ajuns!”/ Scrii și surâzi obosit./ Pe masa ta,/ printre file îngălbenite/ și șleampâte fraze,/ se lăfăie vechiul papi-rus/ pe care cu nisipoase cerneluri/ mâna ceasornicarului neamț a așternut vorbe/ nesocotite:/ Dumnezeu e mort!/ Citești și surâzi absent, privind umbra lațului așezându-și/ cununa/ deasupra cuvintelor tale. (Recitindu-l pe Nietzsche)



E de ajuns să reinstaurăm iubirea – sau Dumnezeu – pentru ca oamenii să aibă din nou acces la adevărul vieții și la sensul ființei? Probabil, fiindcă Bădescu scrie altundeva: *Câte o dată mâna Domnului/ adoarme în blănille noastre/ și-atunci noi aflăm că-i afar’/ primăvară. (Jurnal de subterană)*

În același timp, pare că la el – dar poate și în lumea reală și nu doar în poezia sau sufletul lui Bădescu – primăvara e mereu efemeră și că ceea ce predomină în permanență e toamna înnorioată și iarna glacială. Astfel încât poetul, care poate fi tot ce vreți dar nu un nihilist, seamănă mai puțin

unui psalmist în maniera lui David sau Solomon și cu atât mai puțin unui profet, cât unui Sisif al lui Dumnezeu, trudindu-se cu obstinație să smulgă etica iubirii din mlaștina mereu victorioasă până la urmă: *Parcă, îți spui,/ parcă.../ Un fără-de-fund/ în care îți lunecă/ mintea,/ pântecul zădărniceii./ Pășești,/ pe gheața memoriei/ urmele abia ți se văd./ Cineva ar trebui să fie aici,/ cineva.../ Numai tăcere-n vămile/ ființei./ Numai fără-desunet!/ Poți auzi nimicul/ sfârtecându-și virginitatea./ Cine scâncește între coapsele/ zilei de mâine? (Pielea îngerului)*

Sunt tentat totuși să cred că victoria mlaștinii nu-i decât aparentă. Chiar dacă

stânca iubirii, pe care cu Horia Bădescu o împinge cu obstinație dinaintea lui în poezie, recade într-adevăr, de fiecare dată, la poalele pantei, chiar dacă astăzi vocea tăcută a neantului este singura care se aude în vămile ființei și vidul nu poate – pentru moment? – să fie învins, poetul se salvează, și prin el oamenii, căci obstinația este o etică și etica, întotdeauna, o victorie. Opera poetului înseamnă deci rezistență împotriva vidului, rezistență împotriva morții spirituale. Ea este aceea care îl face om și pe noi, lectorii lui, împreună cu el.



Horia Bădescu în tăcerea veacului

Jean-Luc WAUTHIER

*Jean-Luc Wauthier, poet, prozator și eseist belgian, autor a peste douăzeci de volume de poezie, proză și eseu. Secretar general al Centrului belgian al Asociației Internaționale a Criticilor Literari, redactor șef al cunoscutei reviste *Journal des poètes*, el este, de asemenea, vicepreședinte al Casei Internaționale de Poezie „Arthur Haulot” de la Bruxelles. Opera lui poetică a fost încununată cu Premiul Academiei Belgiene și, de asemenea, cu Premiile Internaționale René Lyr și Lucian Blaga.*

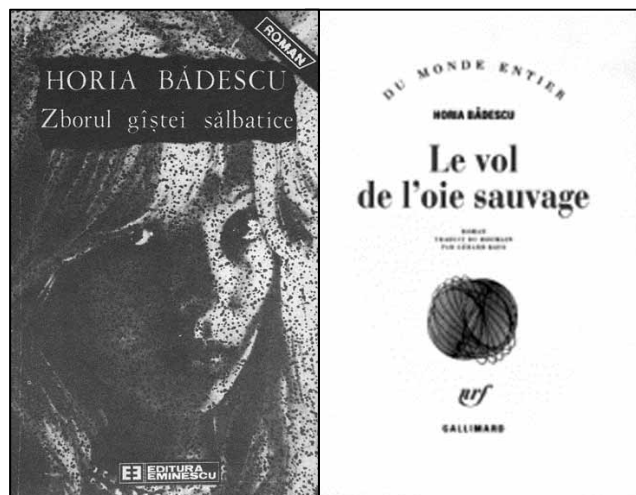
E imposibil ca, evocând opera și persoana lui Horia Bădescu, să nu faci o dublă reflecție, pe de o parte asupra poeziei, pe de altă parte asupra istoriei.

Horia Bădescu e scriitor român. El a cunoscut deci, în carnea și inima lui, povara tăcerii. Tăcerea în fața călăilor, a temnicerilor, a acestui Big Brother orwellian care luase chipul pervers al unui fost cizmar ubuesc. Tăcerea în fața forțelor barbariei, întruchipate de un regim crispat, dirijat de un Nosferatu feroce. E limpede că poezia nu poate ieși intactă dintr-o viață de om petrecută, în prima ei jumătate, în mutism, în luptă cu fierul spinilor cotidieni și cu forțele nopții.

Copil, adolescent, om matur, Horia a cunoscut o Europă tăiată în două, precum o viespe, dar care, în ciuda a toate, supraviețuia; o Europă alcătuită, într-o jumătate a sa, dintr-o populație îndopată cu Americain way of life/modul de viață american, care a făcut-o să-și piardă sufletul în bună măsură, și, în cealaltă jumătate, din popoare sugrumate, ținute sub căpăstru, umilite de rețelele unei gigantice pânze de păianjen birocratice. Iată de ce asupra poeziei acestui român planează, terifiantă încă, și astăzi și pentru totdeauna, spaima de vid, povara secolului și o aspirație arzătoare către credință, recursul la imagini biblice apărând ca un suport al meditației angoasate asupra ororilor veacului, văzute de un suflet în exil, în căutarea unui suprarealități mai adevărată decât realitatea.

Precum poezia tuturor marilor poeți români care au suportat dictatura asupra

spiritului – mă gândesc La Blaga, Caraion sau Eliade – poezia lui Bădescu se hrănește din răni secrete, din însetări nemărturisite, potolite la izvorul miturilor ascunse. Nu e întâmplător



ca mai ales editori din Belgia să fie fascinați de această poezie: între poezia română și a noastră se dezvăluie multe puncte comune: interogația metafizică, dificultatea de-a fi, gura de umbră care rostește oracolele, dialectica clar-obscurului, moartea care-ți murmură la ureche, cu voce de sirenă, vrăjile Îngerului negru, Natura, supremul recurs la angoasa existențială, secreta jubilație a inimilor care bat la unison, respingerea sau, cel puțin, suspiciunea față de cartezianism. Și unul și celălalt pe treptele latinității, aceste două demersuri – al belgitudinii francophone și românității – știu la perfecție cât de mult angajează poezia întreaga ființă, cum poate fi ea considerată un recurs suprem împotriva absurdității lumii.

Aș putea, desigur, să vorbesc mult mai mult despre poet – care de o bună bucată de vreme a ales să scrie direct și în franceză – despre o prietenie de aproape treizeci de ani, despre animatorul, printre altele, prestigiosului Festival Blaga, căruia i-au dat viață numeroși poeți de pretutindeni, reunindu-se frățeste în jurul numelui unuia dintre marii poeți români, la început la Cluj apoi la Centrul Cultural Român de la Paris.

Aș vrea însă, în acest scurt omagiu, să evoc pentru o clipă romancierul – căruia o singură operă de acest fel i-a fost, din păcate, tradusă în franceză: *Zborul găștei sălbatice*. Roman fascinant, care reflectă teribila alienare, kafkiană, pe care au suportat-o autorul și compatrioții săi, într-o bună parte a vieții. Fiindcă acest *Zbor* este pirandelian – închiși într-un fel de vast sanatoriu izolat, anti-eroii rătăcesc în afara timpului, în abandon și singurătate, sperând să se salveze printr-o

glosolalie nevrotică. Pirandelian dar și beckettian, atunci când, în loc să-l aștepte pe Godot, protagoniștii speră să vadă pe cer găștele sălbatice care nu vor veni niciodată. Nu putem vorbi însă nicidecum despre un roman epigonic, departe de aceasta: extraordinara poezie a povestirii, care o face să oscileze între vis și coșmar, realitate și suprarrealitate, luminează exemplar refugiile onirice cărora, împinși deja de însăși natura lor profundă, românii, victime ale comunismului de stat, le-au fost sortiți, dacă nu condamnați. Totul într-o scriitură nici greoaie, nici didactică, ci ieșită din febra și halucinațiile unui salvat din infern.

Îți mulțumesc, Horia, deopotrivă pentru ceea ce faci, pentru ceea ce scrii și pentru ceea ce ești. Și fie ca, încă mulți ani de acum înainte, să scrutezi pe cer trecerea fabuloaselor păsări-poem care te ajută să trăiești!



Baladele Clujului de Horia Bădescu

Virgil RAȚIU

Dacă pentru Radu Stanca scena desfășurării baladelor sale este burgul medieval Sibiu, Horia Bădescu își aranjează scenetele lirice baladești, sonete, sonatine, lieduri, prin fosta Cetate a Clujului, peste Feleac și Mănăstur. Romantic și vizionar, Horia Bădescu își cântă însă baladele ca un învingător pe care înfrângerile nu l-au pândit. El scapă mereu din chingile timpului dezlănțuit, prin parabole și încântare. Poetul îmbină aproape în fiecare baladă destine, le omoară în decorul urban tabernal ori în localuri frecventate de tineri unde prezentul este mereu plâns și gata de a-mbrăca doliul. În general salvarea plutește prin boloboace, invocările preferate ale lui Horia Bădescu fiind îmbrăcare în straie autumnale. Cum e să fii romantic când alții erau calofili sterili? Cum e să joci teatru pe scenele de la Mongolu', Arizona, dispărutul Pescăruș? Meditativ, metaforele îl îmbarcă pe poet peste Cetățuie, peste Canalul Morii secăt și puturos, trăgând la țarmuri mereu cu metafore parnasiene, precum zeii cei lăudați și ocrotiți. Tentațiile poetului sunt multe. Iată câteva fragmente încifrate în imagini nebune:

*Se năruie din strana amurgului cocoșii/
pe-acoperișul lumii de întuneric ud;/ acum
lumina arde pe dealurile roșii./ se-ncheagă
constelații de păsări către sud./ Intrăm în
casa toamnei ca-ntr-o încuviințare/ de
dragoste; înaltul se scutură de foi/ și ni se
pare cum că știutele hotare/ trag ușile intrării
de umbră după noi./ Să ne oprim! Piciorul ne
șovăie și-ncearcă/ armurăria brumei întâiului
veșmânt/ și ne cuprinde seara, mai înghețată
parcă,/ în foșnetul căderii tăriilor sub vânt.
(Vedre de pe Cetățuie – Pastel – pag 25)*

*De va fi fost, a spune eu nu știu,/ un alt
lăcaș să-și urce paraponu'/ mai sus decât
noptaticul duhliu/ ungher setos al crâșmei lui
Mongolu',// un alt lăcaș să cheme mai semeț/*

*sub streășina amurgului drumeții/ o altă
lucrătură mai de preț/ în care steaua să și-o
bea poezii!// În ctitoria bahicului domn/
sfârșeau în zori năstrușnice chiolhanuri/ cu
vinuri pâlpâind a somn/ în scoica dijmuitelor
pocaluri... (Balada crâșmei lui Mongolu' –
pag 43)*



La Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud

*Nălțați auzul! Dați urechii semn!/
Se-aude-n pivniți cum se face vinul./ E vremea
să ne-ndestulăm preaplinul/ cel rostuit după
străvechi îndemn./ Ai tagmei noastre sfinte-
nchinători/ din coate și genunchi să facem
preș/ și limbile în gură să ne joace/ sprințare,
intonând fără de greș/ Balada galeșelor
boloboace!//...// Era un timp cum altul nu va
fi,/ eram frumoși și tandri și nebuni,/cu mintea
rumegând o altă zi/ și sufletul închipuind
minuni;/ era o toamnă și era un vin!/ și ne
trudeam în lumile dincoace,/ preacătănați de
vremile de vin,/ să intonăm în pântecos amin/
Balada galeșelor boloboace. (Balada
galeșelor boloboace – pag 55)*

În **Invocație** este chemat imperatorul verii, Iulius Iulius Augustus, să oprească poștalionul celest în pragul toamnei. Însă nimic nu poate fi oprit. Nici Gaudeamusul

frunzelor. Nici latina fluidă a Someșului. Toate curg, zilele pe sub podul Garibaldi, poștalionul nu oprește, deși divini sunt zorii la marginea Mănăsturului. În scrisoare către Teohar Mihadaș, poetului nu-i mai rămâne decât să spună în șoaptă că-i iarnă peste lume, și numai atât. Pe Negoită Irimie îl întreabă prin birtul îngerilor ce mai e, c-aici, în Clujul de-acum nimic nu mai e. Dacă nu mai există Conti, Arizona și Pescarul pare că nici Clujul nu mai există. Ce-ar mai putea fi atunci când

toate sunt pierdute? Cine ce să mai numere, ce să mai invoce? Până și gândul e frânt deși fluturi steagul învingătorului. Sub pecetea vremii, cândva, din Cluj vor mai rămâne doar aceste cutremurătoare balade, altceva nimic nu va mai fi salvat, nici recunoscut.

Parcurgem un șir de înscenări memorabile jucate cu știința poeziei și a rimei. Volumul poartă titlul *E toamnă nebun de frumoasă la Cluj*, Editura Eikon, 2011.



Horia Bădescu, la „Întâlnirile Clubului Saeculum”

Aurel PODARU

Prima mea „confruntare” cu Horia Bădescu (pe care îl cunosc de prin anii '70 ai secolului trecut), a avut loc, la Beclean, în ziua de 13 decembrie 2011 și i-o datorez lui Vasile George Dâncu. Care mi-a propus să-l invit pe Poet la „Întâlnirile Clubului Saeculum”, sugerându-mi totodată și tema respectivei întâlniri: *Poezie și sacru*, iar în completarea „ordinei de zi”, lansarea volumului de poeme *E toamnă nebun de frumoasă la Cluj*, semnat Horia Bădescu și apărut cu ceva vreme în urmă la Editura Eikon, pe care, Dâncu cel Mic (cum îl dezmiardă prietenii) o păstorește cu profesionalism și responsabilitate. Cartea, un adevărat eveniment editorial, avusese, deja, la activ câteva lansări memorabile, mai întâi în Clujul „toamnelor nebun de frumoase” (pe care le-am trăit și eu) și mai apoi în alte orașe din Ardeal.

Poezia – limbă a sufletului și a inițierii a fost titlul conferinței lui Horia Bădescu, un discurs de o afurisită eleganță stilistică și de o ținută academică proprii doar spiritelor aristocrate. Un glas baritonal și o dicție perfectă au ținut cu sufletul la gură numerosul și avizat public, venit din județele Cluj și Bistrița-Năsăud.

„Secolul XX a sfârșit fără să fi reușit să-și afle vreun sens, cu atât mai puțin Sensul, de care, de altminteri, s-a lepădat cu obstinție, oferind omului nimic altceva decât suferință, disperare, singurătate”, ne-a spus, printre altele, Horia Bădescu. „Tot ceea ce a putut el face, întru gloria raționalismului, obiectivității și materialismului, a fost să-l învețe pe om a exista, nu a fi!

Sfidarea pe care secolul și mileniul care au început o lansează umanității este, deci, întoarcerea la Sens. Căci dacă omul vrea să supraviețuiască, el trebuie să reînvețe să fie, adică să trăiască din perspectiva unității lumii, să trăiască întru și prin Sens, întru și prin

sacru. „Să locuiască lumea în chip poetic”, cum spunea Hölderlin.

Fiindcă a trăi sacrul înseamnă a admite prezența sa în lume și a sărbători această prezență, cu alte cuvinte a afirma prezența valorii sale absolute, a Sensului, în orizontul armoniei și bucuriei, a te umple tu însuși de acesta. Mai știm noi astăzi să trăim cu adevărat sărbătoarea, sărbătoarea spiritului nostru? Mai avem noi dorința și priceperea de a institui timpi și spații sacre, de a ne dăruie sufletul încântării, nu manipulării, ritualului, nu rut-uialului, de a ne smulge de sub tirania zarvei și instinctului? Ne îndoim!”



La Clubul Saeculum, Beclean

Și, mergând mai departe pe firul acestei idei, Poetul întreabă și se întreabă, deloc retoric: „Căci, ce altceva este poezia decât o neostoită încercare, nu de a descifra taina lumii, ci de a ne face să o trăim și, trăind-o, să ne-o revelăm întru Ființă?” Întrebare la care tot autorul memorabilelor sale poeme găsește răspunsul: „Poezia este locul în care Ființa se așează în absolutul valorii sale, în măsura în care ea constituie o trăire prin care existândul, profanul se emancipează, aspiră la condiția divină. El se restituie în acest fel propriei sale

valori. El se sărbătorește în *realul sărbătorii sale*. Fiindcă în și prin sărbătoare lumea tranzitorie primește calitate și valoare în care se află inclus și cel care creează sărbătoarea (cf. și Paul Drogeanu, *Practica fericirii*). Or, prin poeticul, dar și prin poeticele său, poemul nu este numai o celebrare a Ființei, ci și o reinvestire a valorii acesteia; un act prin care poemul, ca expresie a Ființei creatoare, ca act care adaugă existență și induce sens, se sărbătorește el însuși”.

Discursul lui Horia Bădescu, de mare simplitate și profunzime, a stârnit o avalanșă de aplauze și discuții, punându-i „la grea încercare” pe Andrei Moldovan (ca întotdeauna, riguros în observații și judecăți), Ioan Pinte (cu gândirea sa logică și grația cu care parcurge secvențe biobibliografice), Olimpiu Nușfelean (greu de urnit – ca să-l parafrazez pe Bardul de la Hordou –, dar de-l urnești...), Cornel Cotuțiu (coleg de facultate cu distinsul invitat), Ion Radu Zăgreanu (autorul unui text memorabil despre această întâlnire!), Mircea Cupșa (cu neostoita sa luptă de clasă!), Vasile George Dâncu (cărui îi datorăm prezența la Beclean a lui Horia Bădescu), Simona Konradi (gazda noastră, generoasă și plină de surprize plăcute), Virgil Rațiu (cu umor-i bine temperat), Ioan Mărginean din Cățcău (preot și poet „cu acte

în regulă”!), care, în ziua „Întâlnirilor...”, își lasă enoriașii în voia Domnului și porcede în grabă la Beclean; năsăudeanul Georgică Cira și beclenarul Adrian Cerhaț, preoți și ei și, deopotrivă, cărturari (care nu se pot abține, atunci când au ceva de spus!).

Într-un cuvânt, întâlnirea cu poetul, prozatorul, eseistul, publicistul și, nu în ultimul rând, diplomatul fin (*Senior al Cetății*), Horia Bădescu, a fost una memorabilă. O întâlnire distinsă și distinctă, în cadrul „Întâlnirilor Clubului Saeculum”, pe unde au mai trecut (înaintea Domniei Sale sau după!) universitarii clujeni de ținut minte: Ștefan Borbely, Călin Teuțișan, Ioan Chirilă, Ion Pop, Alexander Baumgarten, Mircea Muthu, Ovidiu Pecican, Laszlo Alexandru, Radu Preda, Constantina Raveca Buleu, editorul Vasile George Dâncu. În total, vreo 12, dacă i-am numărat bine. Cei 12 care (am putea spune fără să greșim), o dată la două luni, au ridicat Becleanul cultural la rang de capitală. Cel puțin, la nivel de județ. Dacă nu cumva, aș îndrăzni, chiar și mai sus.

Dar asta n-o spun eu, ci oaspeții noștri, care sunt mai umblați prin capitalele culturale ale României decât mine. Și le cunosc mai bine, pentru a-și îngădui astfel de ierarhizări.

Unul dintre aceștia este HORIA BĂDESCU.



Horia BĂDESCU

„În ultimele două secole, cultura română s-a aflat la ora culturii europene”

Poetul, prozatorul, eseistul Horia Bădescu pare mai puțin cunoscut prin activitatea sa de diplomat cultural. Între 1994 și 1998 a fost director adjunct, apoi director al Centrului Cultural Român de la Paris. Între 2001 și 2005, consilier cultural al Ambasadei României în Franța. Între aceste două misiuni diplomatice, am avut norocul să port un dialog cu el pe această temă. Mai precis în 26 iulie 1998, fiind la Baia Mare ca profesor la studenții străini participanți la celebrele Cursuri de cultură și civilizație românească ale Fundației Culturale Române (președinte Augustin Buzura). La împlinirea a șapte decenii de viață am descoperit în arhiva mea de casete acest interviu, care se publică pentru prima dată în „Mișcarea literară”. (G.P.)

– Domnule Horia Bădescu, v-ați întors recent de la Paris unde ați fost director al Centrului Cultural Român. Noi de acasă ne străduim să știm cum se vede România de la Paris, orașul luminilor, al marilor interferențe europene. Cum se vede România de la Paris? Întrebare poate banală dar absolut necesară.

– Întrebare banală, întrebare necesară, extrem de dificilă. Dumneavoastră mă puneți pe mine în situația francezului. Este una dacă mă întrebați cum vede Horia Bădescu. N-am să-mi asum răspunsuri care să aibă un adevăr absolut. Adevărurile toate sînt relative. Cu atît mai relativ va fi răspunsul meu în ceea ce privește, hai să spun, ce-am perceput eu din contactele pe care le-am avut cu intelectualitatea franceză care s-a aflat în toți acești patru ani în jurul Centrului Cultural Român de la Paris. Trebuie să spun că efortul pe care l-am făcut, cu toată echipa, în toată această perioadă a fost tocmai de a aduce cît mai mulți prieteni României, de a da o imagine cît mai exactă imaginii României. Cînd spui imaginea României cred că este o formulă prost aleasă. De ce vă spun? Ea presupune din start o suspiciune. Imaginea

României este imaginea pe care o ai printr-un contact real și direct. A ajusta această imagine prin orice mijloace nu aduce nici un folos nici României, nici celui care ar avea interesul să perceapă acest spațiu spiritual românesc. Prin urmare, ceea ce a încercat Centrul Cultural

Român în acești patru ani a fost să propună o sumă de valori românești. Care în același timp – acesta este un lucru foarte important în ceea ce s-ar chema penetrația valorilor noastre în afară – este decelarea orizontului de așteptare. Degeaba vom presupune noi în spațiul intelectual francez, german, englez, lucruri care ni se par nouă foarte importante, dacă ele nu rezonă, dacă nu intră într-un orizont de așteptare, dacă nu consonă cu ceea ce la această oră



Regăsiri

reprezintă interesul intelectual din spațiile amintite. Lucru fundamental este această determinare a orizontului de așteptare al culturii în care încerci efortul de a introduce valorile culturii românești. Pe de altă parte, pentru fiecare dintre aceste spații să ai o bună cunoaștere a relației dintre cele două părți, a influențelor care au fost, care sînt și care te pot ajuta în stabilirea unor noi relații printr-o pătrundere și mai profundă a lucrurilor pe care dorești să le faci. Să nu ne îmbătăm cu apă



Doamna Louise Bayo, Horia Bădescu, poetul Gerard Bayo și Gheorghe Pârja în Maramureș.

rece. Nu este un lucru nou, iată, ne aflăm amîndoi aici ca niște comilitari care încercăm să facem cunoscută opera unui imens poet român care este Lucian Blaga. Dacă citim cele patru volume dedicate lui Blaga de Ion Bălu, vom constata că aceleași probleme în privința penetrației valorilor românești în spațiul exterior le avea și Blaga prin anii '30. Dacă ne-am duce nițel puțin înapoi, la memoriile lui Duiliu Zamfirescu, vom vedea că și el se confrunta cu aceleași probleme pe cînd era în misiune diplomatică în Italia. Vom constata că în fapt România nu a avut, și nu are încă, o strategie pe termen lung privind exportul de produs cultural. Demonstrația este că există valori ale spiritualității românești care au

pătruns în spațiul francez care sînt consonante cu alte valori din spațiul european. În ultimele două secole, cultura română s-a aflat tot timpul la ora culturii europene. Nu avem de ce să ne încerce nici orgolii dar nici complexe. Că există și acest lucru, iată, l-am putut constata, că sînt cîteva discuții importante în spiritualitatea europeană în care românii se regăsesc. Nu trebuie să uităm că dadaismul este o creație românească, că absurdul european își află rădăcinile în creația românească. Eugen Ionesco, care este cel mai important reprezentant al absurdului, este un român. Un român recunoscut ca atare. Nu trebuie, în același timp, să nu spunem că curentul transdisciplinar, poate ultima mișcare de idei la acest sfîrșit de veac și de mileniu, este legată de numele lui Basarab Nicolescu. Iată, avem în față revista „Memoria secolului XXI”, primul număr, care este purtătoarea de idei a mișcării transdisciplinare condusă tot de Basarab Nicolescu, poate cea mai mare personalitate română la Paris. Bucuria mea a fost să constat asta anul trecut (1998) cînd Basarab Nicolescu și organizația pe care o conduce, Centrul internațional de studii și cercetări transdisciplinare de la Paris, la Academia Franceză a organizat un colocviu despre Ștefan Lupașcu. Avem mîndria că cel care se află la originea acestei mișcări transdisciplinare este Ștefan Lupașcu, un gînditor enorm, un mare filosof al științei din acest veac. Este omul fără de care noua reorientare de reintroducere a sensului sensibilității în cunoașterea omenească în veacul XXI, nu se va putea face fără a ține seama de ideile lui. Există deci elemente importante ale culturii românești care sînt cunoscute. Mai clar spus, încep să fie cunoscute.

– Ați amintit de Lucian Blaga, de Festivalul de la Cluj, care a adunat în jurul lui mari personalități europene. În principal sînteți autorul acestui demers, în colaborare cu regretatul profesor Liviu Petrescu. Cum este perceput Blaga de intelectualii francezi?

– Am reușit să fac la Paris, timp de patru ani, patru ediții pariziene ale Festivalului Blaga. Fiecare ediție întrunea cîte 50 de scriitori de primă mărime din mai multe

țări europene. Am reușit să publicăm în Franța lucrările acestor colocvii, cu ajutorul prietenului nostru, laureat al Festivalului Internațional Blaga de la Cluj, Dominique Daguet. Atâtea alte lucruri pe care le-am putut face. Am publicat mari valori ale culturii române și ale culturii franceze care deja au venit în contact cu cultura românească. Percepția celor care am reușit să-i aducem în orizontul culturii românești începe să fie o percepție foarte exactă. Însă trebuie să o spunem iarăși că în raport cu bogăția culturii românești se cunoaște foarte puțin. Tocmai datorită lipsei unor strategii pe termen lung. Oricât te-ai trudi, și în patru ani am făcut peste trei sute de manifestări în care am implicat nume mari ale culturii românești, oricât ai încerca, în patru ani nu se poate face ceea ce trebuia făcut de decenii.

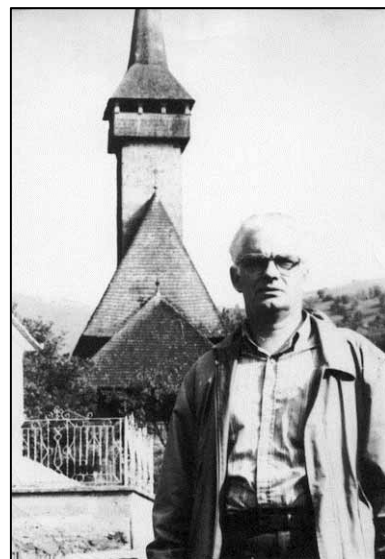
– Știm că avem mulți români care s-au integrat culturii franceze – dar și altor culturi europene – sînt percepui că au origine românească?

– Percepția opiniei publice este încă destul de precară. Și uneori destul de inexactă. Da, vorbeam de marea masă a intelectualității. Noi am atras atenția și asupra unor valori spirituale românești care se găsesc în spațiul francez. Foarte multe dintre ele sînt percepute ca valori ale culturii franceze și care sînt români. Cea mai mare parte dintre ei s-au format și au creat o bună parte a vieții lor în țară, care apoi, pentru varii motive, s-au stabilit în Occident, integrați în culturile în care s-au stabilit. Mai mulți în Franța, dar și în Germania și Italia. Eu cîndva mă gîndeam la o carte albă a proprietății intelectuale românești în cultura europeană. Nu ca o revendicare a acestor valori, ci doar o punere în evidență a acestor valori acolo unde au creat. De exemplu, toată lumea știe că Ionescu, Cioran, Eliade sînt români. Dar am constatat că foarte puțini dintre intelectualii francezi știau că cel mai important poet modern al Franței, Gherasim Luca, este român, că Benjamin Fondane este român, că Ilarie Voronca este român, că un Pius Servien ori Lazăr Șăineanu, care creează și dau cărți fundamentale în poetica franceză, sînt români, Matila Ghyka, care a scris despre numărul de aur și despre

teoria ritmului, este român. Toată lumea știe că Elvira Popescu este româncă, dar puțini știu că cinci dintre societarii Comediei Franceze au fost români. Iată atâtea nume cunoscute publicului francez, fără să știe că sînt români.

– Cum stăm cu artele plastice, pictura, sculptura, muzica?

– Părerea mea este că cel mai prost domeniu al creației românești este pictura. Dar toată lumea știe că cel mai mare sculptor de la Michelangelo încoace este Brâncuși. În rest noi nu am reușit să ducem o itinerantă a lui Paciurea. Domnul Dan Hăulică a făcut o retrospectivă a impresionistilor români care a avut o bună rezonanță. Dar pictura românească, pictura mare, pictura contemporană nu a fost dusă în atenția francezilor. Mă gîndesc la o itinerantă Corneliu Baba. În



Poetul francez Gerard Bayo
la Biserica Veche din Botiza,
Maramureș.

domeniul muzicii stăm mai bine. Mai ales prin cîteva nume de ultimă oră. Mă gîndesc la Doina Rotaru, care are o voce extraordinară. Noi am organizat două concerte de-ale ei, cîntate de către francezi. Apoi muzica lui Cornel Țăranu, foarte bine cunoscută. Centrul cultural a adus cîteva formații de muzică modernă, „Ars nora”, clasa de percuție a profesorului Grigore Pop, o formație și un gen inedite în Europa. Apoi cvartetul „Enescu”, un cvartet care cîntă în Japonia și o dată pe an cîntă la Curtea Spaniei, pentru care se scot instrumentele Stradivarius, care a făcut numeroase concerte pentru Centrul Cultural și Ambasada României. Și atâtea altele. Trei sute de manifestări ar fi greu să le spun aici.

– Mișcarea teatrală românească...

– Mișcarea teatrală românească este bine cunoscută în Europa prin mari regizori.

Silviu Purcărete face lucruri interesante. În Franța este Lucian Pintilie care se mișcă în acest orizont, Michel Fagadau, care este director și proprietar de teatru. Are în trupa cu care lucrează nume de primă mână. Ca să nu mai vorbesc de o altă personalitate românească cunoscută în lumea teatrală europeană care este George Banu, ales de mai multe ori președinte al Asociației Centrelor de Teatru. Pe bucăți avem reprezentări foarte bune, lipsește coerența.



Cu soția Margareta, C. Cotuțiu, Gh. Pârja și E. Vancea,
Baia Mare 2011, Colocviile Nord Literar

– *Cum este percepută cultura populară, folclorul românesc?*

– Există realmente un interes pentru această parte a tradiției românești. Mă întrebai cum se vede România de la Paris? România se vede de acolo într-un fel în care noi ne refuzăm să-l vedem. Noi sîntem tentați să nu ne asumăm românitatea noastră în datele reale și fundamentale. Cel mai dezvoltat curent în România, printre scriitorii români, încercarea de occidentalizare cu orice preț, de citire a culturii române prin tiparele Occidentului. Ceea ce este împotriva culturii care este o cultură de sinteză. Este o cultură europeană dar nu este o cultură în totalitatea ei. Nu găsesc că sîntem cu nimic mai prejos față de marile creații orientale și ale Europei. Noi am reușit să preservăm valori pe care Europa Occidentală le-a pierdut. Aduceți-vă aminte ce discuții am avut cu importanți scriitori europeni pe care am reușit să-i aducem la Festivalul Blaga de la Cluj. Ce ne spuneau ei? Păstrați aceste lucruri pe care noi le-am pierdut.

– *Da, îmi aduc aminte de bunul nostru prieten comun, pe care l-ai adus în Maramureș, distinsul poet francez Gerard Bayo. Este unul dintre intelectualii francezi care au cunoscut România deoarece l-ați invitat la sursă...*

– Și el spunea la fel. Noi avem nevoie de această Europă pe care am pierdut-o. Percepția acestui spațiu în care relația cu transcendentul, cu sacralitatea este alta. Există mari curente în Occident – iată transdisciplinaritatea – care reintroduc sacrul în cunoașterea umană, sînt nume mari – ca Gilbert Durand ori Michel Camus – care pledează pentru acest tip de cunoaștere. Această relație este mai firească, mai profundă. Ei resimt această cultură populară de la noi care din fericire nu a dispărut. Mă întrebați de această artă populară? Această artă populară are impact, are ecou, cunoașterea ei trebuie făcută la nivel superior. Și mai e ceva. Ea trebuie oferită cu aportul critic care să nu facă din ea un lucru exotic, ci care să explice un spațiu spiritual. Ea este o filosofie de viață.

– *Sîntem la Centrul de cultură și civilizație românească al Federației Culturale Române, care se întîmplă în Maramureș de cîțiva ani. Ați întîlnit oameni din diferite părți ale lumii, care vin și învață limba română. Cum i-ați perceput pe acești străini care au venit să ne cunoască?*

– Faptul că se află în Maramureș este cît se poate de semnificativ. Chiar am avut o masă rotundă împreună cu domnul profesor Mircea Anghelescu despre contribuția românilor la creația europeană. Le spuneam faptul că ei se află aici înseamnă ceva. Ceva i-a interesat în cultura românească. I-am urmărit de dimineață cînd am discutat despre ceea ce este caracteristic culturii române, am remarcat mulți cu deschidere spre noi. Cum este profesorul italian care își dă doctoratul din literatura română, un distins traducător japonez, studenți români de la Cernăuți cu un orizont de inteligență remarcabil. Un tînar austriac, o minte foarte iscoditoare care încearcă să compare valorile noastre cu ale lor. Aceasta este binefacerea acestor cursuri. Dincolo de însușirea orizontului spiritual este perceperea. Ce ne desparte dar mai ales ce ne

unește – un centru de iradiere este Festivalul Internațional Blaga de la Cluj. Aici am cunoscut personalități de anvergură, cu mare interes pentru poezia românească.

Acest Festival ar fi păcat să se piardă, care a însemnat deja în cultura europeană extrem de mult. Trebuie să ducem mai departe eforturile care, vă spun, au început să dea roade. Picătura chinezească Blaga pornită de la Cluj își dă, după ani de zile, rodul. Am făcut o constatare la Bienalele de Poezie de la Liege, că deja poeți europeni își argumentează temele, numele, ideile cu poezia lui Lucian Blaga. Am putut constata la Paris, în prezența noastră, a atîtor creatori care au venit în jurul lui Blaga și mă reîntorc aici, în frivolul discuției noastre, la orizontul de așteptare. Ei

bine, această reorientare transcendentă, tot mai accentuată, nevoia de sens tot mai acută într-o lume pragmatică a Occidentului. Academicianul Răzvan Teodorescu spunea recent că zicerea lui Malraux „Secolul XXI va fi spiritual (Malraux nu spune religios) sau nu va fi deloc”, este mai mult decît o butadă. Într-adevăr, secolul XXI ori va fi spiritual, ori va încerca să-și depășească acest pragmatism care ne duce doar la coaja lucrurilor, sau cu adevărat va avea mari probleme. În această perspectivă, poezia, filosofia lui Blaga, care pune atît accent pe trăirea în sacru a existenței noastre, a fost percepută cu ușurință ca un lucru care le aparține și lor și am auzit spuse: Blaga este și al nostru.

Interviu realizat de **Gheorghe PÂRJA**
(Baia Mare, 26 iulie 1998)



Întâlnirile Clubului Saeculum

Horia Bădescu s-a născut la 24 februarie 1943, în Arefu, județul Argeș. Este poet, prozator, eseist, publicist, traducător și un fin diplomat. Liceul la Curtea de Argeș, Facultatea de Filologie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj. Și-a luat doctoratul în litere cu teza *Memoria Ființei – Poezie și Sacru*. Debut absolut cu poezie în revista *Tribuna* (1964). A fost redactor la Studioul Teritorial de Radio din Cluj, apoi directorul Teatrului Național din Cluj. După 1990 a fost director al Studioului Teritorial de Radio Cluj, apoi director al Centrului Cultural Român de la Paris și atașat cultural la Ambasada României în Franța. Este tradus și publicat în reviste literare din Franța, Belgia, Spania, SUA, Canada, Rusia, India, Bulgaria, Italia, Macedonia, Armenia, Vietnam, Peru. Este distins cu Ordinul Național „Meritul cultural” în grad de Comandor (2004).

A publicat 22 de volume de versuri, 6 volume de eseuri și publicistică, 3 romane, fiind prezent în numeroase publicații din străinătate. A tradus 9 autori străini în limba română.

A obținut peste 10 premii naționale și europene.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru al Uniunii Scriitorilor din Franța, membru al Academiei Francofone etc., etc. (Aurel PODARU)

Poezia – limbă a sufletului și a inițierii

Horia BĂDESCU

Cândva, cu mulți ani în urmă, scriam într-o tabletă intitulată „Cuvintele”: Abia când am înțeles cum trăiesc și mor cuvintele, abia când am văzut cum se poate minți, cum se poate trăda, cum se poate ucide chiar cu cuvintele, abia când mi-am dat seama că, în sine, muzica lor nu face doi bani în afara adevărului, că nu pentru a-l înjosi, a-l profana și a-l batjocori, ci a-l înălța pe om ne-au fost date cuvintele, abia atunci, cred, am ajuns la literatură. Dar, în fond, ce e literatura? Un mod de-a viețui sau de a supraviețui?

Retrospective

Poate și una și alta dar, mai ales, un mod de-a ajuta omul să existe.

Numai că a fi și a exista nu e totuna. Iar dacă a învăța să exiști necesită vreme îndelungată, a învăța să fii, a învăța să ființezi, presupune cu mult mai mult. Presupune locuirea într-un proiect, în care te afli cu spusul și cu nespusul tău, cu ceea ce ești și cu ceea ce nu ești dar ai putea să fii, cu ceea ce

ești, nefiind și cu ceea ce ești, fiind. Presupune locuirea în lume, lăsându-te locuit de ea. Presupune să descoperi că lumea are un Sens. Și că tu însuși, ca fiind în lume, participi și te afli dimpreună cu ea în Sens. Iar dacă, învățând să exist, am ajuns, cândva, la literatură, cu mult mai târziu, încercând să fiu, învățând să fiu, am ajuns, fără să fi putut ajunge vreodată cu adevărat, la poezie.

Adică, la ceea ce înseamnă o rechemare a Sensului în lume. O rechemare dinamică în care Sensul se manifestă în calitatea și funcția sa, unificator și creator deopotrivă, în auto-consistența sa. Născător de niveluri de realitate în care și prin care se validează ca Real, ca Ființă. Ca putere infinită în infinitatea Realității sale. Drept cel de nevăzut, de neauzit și de nespus. Cel de care avem atâta nevoie în aceste vremuri în care existența vrea să treacă, cu insolență, drept ființare, vorbăria drept Logos, informația drept cunoaștere, retorica raționalistă drept discurs despre Ființă, în aceste „vremuri sărace”, cum ar zice

Hölderlin. Sărache de viață profundă, de substanță, de miracol, de umanitate, de Sacru.

Secolul XX s-a sfârșit fără să fi reușit să-și afle un sens, cu atât mai puțin Sensul, de care, de altminteri, s-a lepădat cu obstinație, oferind omului nimic altceva decât suferință, disperare, singurătate. Tot ceea ce a putut el face, întru gloria raționalismului, obiectivității și materialismului, a fost să-l învețe pe om a exista, nu a fi!

Sfidarea pe care secolul și mileniul care au început o lansează umanității este, deci, întoarcerea la Sens. Căci dacă omul vrea să supraviețuiască, el trebuie să reînvețe să fie, adică să trăiască din perspectiva unității lumii, să trăiască întru și prin Sens, întru și prin sacru. „Să locuiască lumea în chip poetic”, cum spunea Hölderlin.

Fiindcă a trăi sacral înseamnă a admite prezența sa în lume și a sărbători această prezență, cu alte cuvinte a afirma prezența valorii sale absolute, a Sensului, în orizontul armoniei și bucuriei, a te umple tu însuși de acesta. Mai știm noi astăzi să trăim cu adevărat sărbătoarea, sărbătoarea spiritului nostru? Mai avem noi dorința și priceperea de a institui timpi și spații sacre, de a ne dăruie sufletul încântării, nu manipulării, ritualului nu rut-uului, de a ne smulge de sub tirania zarvei și instinctului? Ne îndoim!

Golite de transcendență și supuse logicii profitului și manipulării, aceste modalități nu mai conservă nimic din esența gesturilor care aveau, de obicei, drept finalitate „îmblânzirea” zonei – atât de incertă, de ascunsă dar atât de pregnantă, în același timp - în care se manifestă sacral.

Mircea Eliade ne prevenise deja cu privire la ocultarea acestuia „în tenebrele inconștientului omului modern areligios”. Dar inconștient nu înseamnă, totuși, fără cunoaștere, ci un alt fel de cunoaștere, cunoașterea sufletului, cel în care putem auzi „murmurul spiritului”. Căci setea noastră de sacru, de Ființă, adică de noi înșine, rămâne mereu neostoită. Ea trebuie afirmată în fiecare zi. Trebuie afirmată evidența că sacral este aici și că noi suntem purtătorii lui. Și cine o poate face mai bine decât poeții și poemele lor?

Căci, ce altceva este poezia decât o neostoită încercare, nu de a descifra taina lumii, ci de a ne face să o trăim și, trăind-o, să ne-o revelăm întru Ființă? Poezia este locul în care Ființa se așează în absolutul valorii sale, în măsura în care ea constituie o trăire prin care existândul, profanul se emancipează, aspiră la condiția divină. El se restituie în acest fel propriei sale valori. El se sărbătorește în realul sărbătorii sale. Fiindcă în și prin sărbătoare lumea tranzitorie primește calitate și valoare, o valoare în care se află inclus și cel care creează sărbătoarea (cf. și Paul Drogeanu, Practica fericirii). Or, prin poeticul dar și prin poieticul său, poemul nu este numai o celebrare a Ființei, ci și o reinvestire a valorii acesteia; un act prin care poemul, ca expresie a Ființei creatoare, ca act care adaugă existență și induce sens, se sărbătorește el însuși.

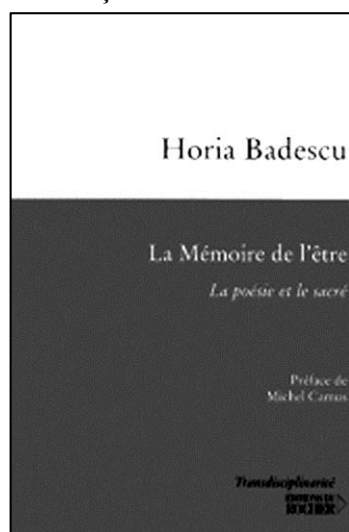


La Clubul Saeculum, Beclean

Însă poemul nu instaurează sărbătoare doar în lăuntrul eu-lui, ci și la nivelul limbajului. Anulând prin poeticitatea sa „calitatea” profană a limbajului, poemul îl dăruie pe acesta stării sale de sărbătoare.

Metafora adaugă și vitalizează, sporește ontologic și adaugă existență îmbogățită. Ea direcționează existândul spre transcendență lui provocând o implozie a acestuia în Ființă. Drept urmare, poezia nu produce doar „o explozie a Ființei sub limbaj”, cum afirmă Roberto Juarroz, ci provoacă o implozie a limbajului în Ființă și în tăcere. O tăcere care nu este non-limbaj, ci limbaj altfel.

Mai mult încă, poezia este o explozie a umanului în lumea exprimată și o implozie a acestei lumi îmbogățite în om și, prin el, în Ființă. În calitatea ei de hierofanie, ea nu este



doar re-cunoaștere a Ființei, ci și o cunoaștere mai profundă de sine însăși.

Cred prin urmare că poezia este un răspuns pe care ființa omenească în umanitatea ei îl dă provocărilor existențiale, pentru că, repet, a fi și a exista nu e același lucru, și, în același timp, provocărilor lumii în

care se consumă această existență și printre care dezinteresul pentru poezie ocupă un loc major. Căci divorțul dintre poet și publicul său este evident. Cauzele sunt multiple.

Putem, desigur, acuza dezinteresul media, incapacitatea învățământului de a dezvălui adevăratul chip al poeziei, cochetăriile formale ale tuturor experiențelor poetice ale acestui secol dar, mai ales, ale celui precedent, specificitatea limbajului poetic, orgoliul poezilor și fără îndoială felul în care Omul își înțelege astăzi umanitatea, sufletul. Fiindcă ne putem întreba: Este Omul contemporan capabil să considere sufletul drept esența umanității sale și, pe cale de consecință, poezia ca limbă a acestuia?

Fiindcă despre ce vorbește poezia dacă nu despre sufletul omenesc? Despre sufletul care este motorul și esența vieții. Despre sufletul omenesc care nu-i altceva decât recompensa pentru a fi acceptat venirea pe lume. Sufletul omenesc care pare din ce în ce

mai indezirabil, expulzat din existența noastră, înlocuit cu oarba și nepotolita plăcere instinctuală, cu deriziunea și indiferența față de noi înșine cei adevărați.

A face să se audă vocea poetului înseamnă a face să se audă vocea sufletului. Dar în ce fel să ajungi la aceasta? Lăsând poezia să vorbească Omului nu despre ceea ce ar trebui să fie, ci despre ceea ce este cu adevărat și nu știe că este, învățându-l să-și recâștige sufletul, să se recâștige pe sine însuși ca să nu piardă universul.

Să vorbească, însă cum să fii auzit, înțeles, dorit, atunci când accesul la poezie al celor mai mulți pare atât de dificil dacă nu chiar interzis? Este poezia un alt limbaj? Da, atâta timp cât e vorba de un limbaj uitat sau pe cale de a fi uitat: limbajul uimirii, al uimirii dinaintea cuvântului, cel adevărat, cel smuls balizării și banalizării limbajului cotidian, dar și al uimirii dinaintea frumuseții lumii. Nu, atâta timp cât acest limbaj este instrumentul unei limbi universale, limba sufletului, a sufletului care face din noi ceea ce suntem: ființe omenești. Căci poezia nu este doar o chestiune de limbaj, ci mai ales și mai înainte de orice un mod de a ne trăi umanitatea. Iată de ce Paul Celan avea întru totul dreptate să afirme că sunt prea puțini poeți pentru că sunt prea puțini oameni.

Într-adevăr, universul și timpul poeziei aparțin deopotrivă realului, în sensul prim al cuvântului, dar și realității și actualității. Lumea poeziei este o lume a esențelor, o lume a faptelor epurate de accidental, universul concret perceput prin intermediul conștiinței emoționale. Este lumea trăirii și a răspunsurilor pe care inima le dă provocărilor acestui univers concret iar timpul său este timpul interior, acea oglindă invizibilă a timpului istoric. Contractul poetului cu eternitatea este contractul cu timpul istoric trăit. Aventura poeziei este aventura sufletului omenesc într-un anume univers, într-un anume timp.

Actualitatea poeziei, aceea care trezește interesul cititorului, izvorăște din capacitatea poetului de a da imaginea acestui timp interior și acestei istorii invizibile care este adesea mult mai „obiectivă” decât Istoria însăși, de a

le exprima în această limbă pe care atât el cât și cititorul o pot înțelege.

Desigur, putem spune precum Cocteau că poezia este „o limbă aparte”, numai că această limbă aparte își înfige rădăcinile în adâncurile ființei, acolo unde rezonază toate frământările și convulsiile omului existențial și social. Poezia este ecoul acestor mari mișcări din adâncurile ființei, un ecou mult mai amplu uneori decât înseși aceste mișcări. Magia ei constă în puterea de a restitui sufletului nostru, conștiinței noastre emoționale, nu realul separat de realitatea sa, ci realitatea regăsită în tulburătoare lumină a realului: sentimentul apartenenței la o umanitate care este altceva decât simplă existență, o umanitate care se restituie momentelor ei de plenitudine interioară și care ne restituie acestora, ne restituie acelei trăiri intense care dă valoare existenței, teritoriul comun poetului și cititorului.

Numai că, fiecărui poet, umanitatea sa. Metaforele sale sunt umanitatea sa, fiindcă trăim cu cuvintele noastre. Nu trăiești pur și simplu și apoi vorbești despre ceea ce ai trăit. Trăiești cu și prin cuvintele și tăcerile tale, aceste cuvinte nespuse încă. Trăiești poetic, vorbind poetic.

Valery vede în actul de comunicare un proces de codificare/ decodificare cu ajutorul unui sistem de semne comune emițătorului și receptorului. E vorba de un sistem de semne nou dar ușor de descifrat căci se sprijină pe acele „relații de sens” pe care le presupune metafora, despre care vorbește Michel de Certeau, relații care privesc ordinea extralingvistică a realității. Aceste relații, care se stabilesc prin funcția conotativă a metaforei, izvorăsc „din imaginea asociată, care este o conotație psihologică obligată”, pe care eu o consider a fi memoria originală purtătoare de sens, aceea care adaugă informației propriuzise a mesajului informația fundamentală: sentimentul ființei și al umanității noastre.

Poetul caută în universul care-l înconjoară semnele a ceea ce-l tulbură și-l înminunează. Cu aceste semne el creează o nouă lume, un alt nivel de realitate în care inexprimabilul ființei omenești se revelează mult mai puternic, mult mai deplin în

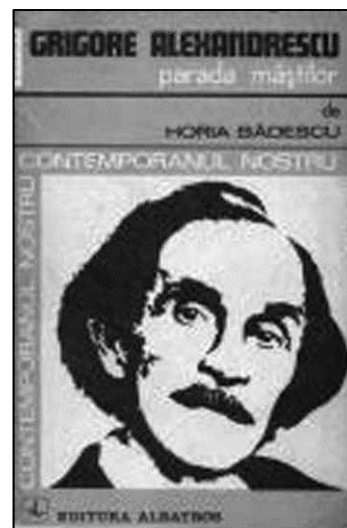
splendoarea sa. Poetul îl duce pe cititor împreună cu el în universul poemului, acolo unde se dezvăluie frumusețea și dramatismul omului și al lumii. Poetul și cititorul său se află „prinși” împreună în poem, în cântec.



La Clubul Saeculum, Beclean

Aici intervine ceea ce putem numi șamanismul poeziei, puterea ei de a încanta și de a vrăji, încântare și vrajă care constă în a scoate din adâncul lucrurilor adevăratul lor chip. Rolul adevărat al acestei vrăjitorii care ne arată o persoană așa cum este ea în realitate, care permite prințesei să-l vadă pe Făt Frumos sub pielea bestiei, constă în a reinvesti obiectul cu valoarea sa immanentă, cea adevărată. A face din limbaj un țel în sine, a scoate poemul din finalitatea sa care este revelarea acestei valori, înseamnă a-l îndepărta de poeticul său, a nu-i acorda decât „gradul ornamentalității sale”.

Nu poți crea frumusețea separând-o de adevărul său și de acele structuri semantice în jurul cărora se structurează opera, adică de ceea ce interesează mai întâi cititorul. Căci performativul poetic operează nu de la spiritual la material, ci de la spiritual la spiritual. Demersul său se consumă la nivelul



spiritualității emoționale, adică la nivelul acestei limbi universale pe care trebuie s-o readucem la viață și s-o folosim. Sistemul de semne al acestei noi realități pe care o constituie poemul preexistă în același timp în el însuși, ca limbaj, în creator și în re-creatorul care e cititorul.

Cum am putea atunci să nu se înțeleagă poetul și lectorul? Cum să nu înțeleagă amândoi această limbă a spiritualității noastre emoționale, acest limbaj de la suflet la suflet. Plecând de aici, poezia trebuie să-și schimbe discursul. Le revine poeților, misiunea de a respinge badinieria și cochetăriile formale și de a-și reaminti limba uitată a poeziei. Pentru a-i convinge pe ceilalți că poezia nu este o chestiune de ocultare estetică, sacerdoțiul unui cerc de inițiați, ci un alt fel, poate mai potrivit, de a vorbi despre noi și între noi. De la suflet la suflet. Să vorbim atunci poetic de la suflet la suflet! Cu toată simplitatea. Pentru a-l convinge pe celălalt că singura modalitate de a-și trăi umanitatea este de a se întoarce către interioritatea sa, de a-i acorda timp sufletului, nu doar burții, și că în această resurecție a

poeziei este alături de el. E timpul ca poetul să redevină ceea ce este de fapt: cineva care vorbește limba universală a umanității, limba sufletului. De rest se ocupă cuvintele. Cuvintele care nu sunt nimic altceva decât vise ale genezei. Cuvintele adevărate, vii, mereu aceleași și mereu altele pentru fiecare dintre noi. Nu oseminte de dicționar. Nu bâlbâieli imunde aruncate în obrazul unei zile din ce în ce mai mult refuzată omului. Cuvinte esențiale, „drumuri ale vieții/ spre moarte/... copii ai tăcerii/ care-și învață limba/ murind”!

Lumea e așa cum o visezi! spun indienii Suhari, cei pierduți în jungla amazoniană. Așa cum o visează cuvintele noastre. Dar noi „suntem ceea ce voim a fi” ca să-l citez pe Schopenhauer. Altfel spus, ceea ce visăm să fim. Ceea ce cuvintele noastre visează că suntem. Dar dacă ele, cuvintele, sunt vise ale genezei, poezia e visul cuvintelor iar noi suntem poezia pe care o visează cuvintele noastre și pe care o scriem cu ele. Însă să nu uităm că și coșmarul e tot un vis!

(Beclean, 13 decembrie 2011)



Horia BĂDESCU

*

Unde duce drumul
acum?
Doar nesfârșirea
la capătul orizontului,
doar țărână
în gura ta,
doar umbra care bâjbâind
te-nsoțește,
iarba care-ți crește în carne
deja.

*

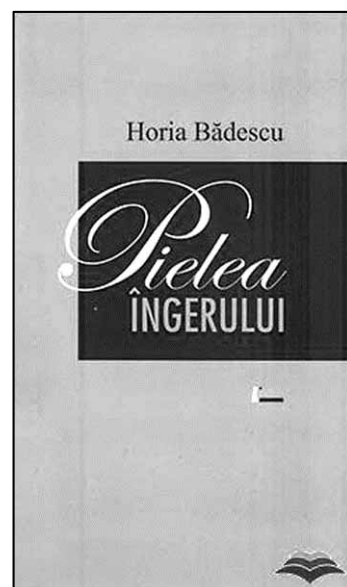
La fereastra zilei
privind
cum se-ntoarce în sine lumina,
de sinea ei minunându-te,
de sinea ta spăimântându-te
cum de fărădecapătul
lumii
mâna de chipu-i
s-ar fi atins.
La fereastra zilei
privind
cum se-ntoarce în sine lumina,
trupul tău, Doamne,
jertfit pe crucea-ntunericului!

Mesagera

lui George Păun

Adastă pe un perete bătrân
de biserică,
pe un zid îngropat în lutul
nenăscutelor oluri
și-al oaselor care încă visează
zbuciumul vinului,

călător ostenit pe un drum fără capăt,
cosaș
cu aripi pe care văzduhul
nu le cunoaște,
precum bătrânele uitate-n
pulberea timpului
pe Dealul Olarilor
duce cu ea
petecul de cer pe care ne-a scris
Dumnezeu.



*

Liber
prin carnea mea îi este
drumul spre tine,
cuvântul,
cămașa care arde
pe trup,
vipera
adormită-n scorbura
gurii;
vântul hăulind în grotlele
oaselor,
înlăuntrul și înafara,
tatăl și fiul,
aminul, unu,
totul, nimicul,
lumea care începe.

*

Va să vină, cine va să vină?,
va să vină pâ'n' la dumneata
lăcrimata punte de lumină
ne'ntrebata care va-ntreba.

Va să steie, cine va să steie?,
în fântâna gerului oglindă
înflorita sufletului cheie
pusă-n casa cerurilor grindă.

Va să spună, cine va să spună?,
cum în sine sinele se cere,
cum pustia sângelui adună
nenăscuta vorbelor tăcere

Va să plece, cine va să plece?,
drum din josul lumii mai în sus,
ochiul care nu ne mai petrece
dusul care nu ne-a mai adus.

Va s-ajungă, cine va s-ajungă?,
unde nici nu este de ajuns,
în abis bat clopotele-n dungă
cântecul în care ne-am ascuns.

*

Pe unde-ar fi s-o apucăm în sus?
Nu se mai văd cărările bătute.
Stau zilele cu gurile cusute.
Se duse viața, Doamne, cum s-a dus!
Ne curge sângele către apus
și ne surpăm în noi, pe neștiute
iernile-și scot miresele vândute.
Se duse viața, Doamne, cum s-a dus!
Ce spusă nesupusă ne-a răpus?
De ce pustiu ni-e inima în pustie?
Se-ntind tăcerile până-n vecie.
Se duse viața, Doamne, cum s-a dus!
La noi în pat a adormit Iisus.
Pe unde-ar fi s-o apucăm în sus?

*

Poemul,
și vorbele,
ecouri din bâlbâiala
neantului
acolo unde începe
gramatica sângelui și sintaxa
tăcerii.
Poemul,
în uitarea cuvintelor.



Horia BĂDESCU

„Le revine poeților misiunea de a-și reaminti limba uitată a poeziei și rostul ei suprem”

– *Stimate Horia Bădescu, când și în ce împrejurări ați început să scrieți?*

– Începutul se află undeva în copilărie. De ce și cum au apărut acele impulsuri către înșăilările versificate ale acelei vârste n-aș putea spune. Poate va fi fost atmosfera familială ori lumea mirifică a aceluia sat de munte cu nume ezoteric, Aref, în care m-am născut. Momentul declanșator a fost însă o șarjă amicală în versuri a unor colegi de liceu, căreia m-am simțit obligat să-i răspund. De atunci nu m-am mai lecut!

– *Ce v-a făcut să continuați? Ce motivație dați scrisului Dvs?*

– La început satisfacția interioară pe care mi-o dădea actul scrisului, puterea asupra cuvintelor, plăcerea de a le mânui și acel simț al limbii care nu m-a părăsit niciodată. Mai apoi conștiința importanței răspunsurilor pe care literatura, poezia le pot da provocărilor existențiale. Și, cu mult mai târziu, descoperirea adevărului că trăim cu și prin cuvintele noastre. Nu voi uita, însă, niciodată să pomenesc rolul minunaților mei profesori din liceu, Ion Rizescu și Dracu Moldovanu, binecuvântată fie-le amintirea!

– *Care este locul, starea, momentul propice scrisului?*

– Nu am ceea ce s-ar putea numi un ritual al scrisului. Cum bănuiesc că știi chiar Domnia Ta, poezia vine atunci când vrea, nu te întreabă dacă ești pregătit și nici dacă o aștepti. Uneori nici dacă ai chef de ea. E acolo când nu te aștepti și unde nu te aștepti. Am scris în carnete, pe foi răzlețe, pe plicuri ori pe servetele, în memorie când n-aveam nimic la îndemână. Am scris acasă, în tren, pe capota

mașinii. Dimineața, după-amiaza, ziua, noaptea. Versul, poemul are ceasul lui, dacă nu-l primești l-ai pierdut! Simți o nevoie imperioasă să-l aduci pe lume și te simți fericit și te bucuri dimpreună cu el de alcătuirea care prinde viață. E adevărat ceea ce afirma Valery, că poemul e facerea poemului dar e, în același timp, și facerea poetului. Cu proza e mai altfel. Acolo ai nevoie de un posterior solid, cum zicea cineva, ca să te așezi cumsecade pe scaun, dinaintea mesei de scris, și să te lupți cu pustietatea foi imaculate. Deși eu unul nu mă sfiesc să scriu lungit sau pe genunchi, în fotoliu. Cu eseul nu te poți pune decât în liniștea biroului. Bucuria scrierii unui roman e bucuria facerii/refacerii unei bucăți de lume, așa cum bucuria eseului este aceea de a te prinde în camilpetrescianul joc al ielelor.



Dialogurile Mișcării literare

– *Aveți o temă – sau o specie literară – care vă este mai dragă? Ce ați făcut, ce faceți pentru a-i da expresie? Cum se „integrează” între celelalte teme ale scrisului Dvs.?*

– Iubirea, moartea și sacrul sunt teme cu care m-am născut în poezie, numai că ele nu sunt doar ale mele. Ele sunt, dintotdeauna, ale tuturor poezilor. Ele sunt talgerele pe care ni

se măsoară trecerea prin lume, balanța celestă pe care ne cântărim umanitatea. Din ele decurg toate celelalte. Despre ele vorbesc poezia mea, romanele mele, eseurile. Cât privește o specie privilegiată? Nu pot să nu aleg ronsetul, această specie a cărei creație îmi aparține. O specie dificilă, dar care oferă lirismului posibilități mult mai mari decât orice alt tip de poezie cu formă fixă.



Bienala de poezie Liege 1998

– *Ce relație există între viața/biografia Dvs. și creația Dvs.? Există între ele vreo determinare? În ce sens?*

– N-aș vrea să par prețios spunând că viața fiecărui artist este creația sa, iar creația viața acestuia, în cel mai profund înțeles al ei. Ne traversăm opera, așa cum ea ne traversează existența. „Madame Bovary c’est moi!” nu e o simplă butadă. Cu riscul de a mă repeta, voi spune și de această dată că, mai înainte de a fi o chestiune de expresivitate a limbajului, poezia este un mod de a ne trăi umanitatea. Și poate nu doar poezia. Nu noi ne alegem temele, ele ne aleg pe noi, ele vin din structura profundă a eului care ne fuzionează destinul. Suntem ceea ce alegem să fim, dar alegem să fim ceea ce potențial suntem.

Lumea creației nu este însă un jurnal al întâmplărilor cotidiene, ci lumea faptelor epurate de accidental, universul concret perceput prin conștiința emoțională. Este lumea trăirilor și răspunsurilor pe care inima le dă provocărilor acestui univers concret iar timpul său este timpul interior, acea oglindă invizibilă a timpului istoric. Contractul poetului cu eternitatea este contractul timpului istoric trăit. Aventura poeziei reprezintă aventura

sufletului omenesc într-un anume univers, într-un anume timp.

Numai că, fiecărui poet, umanitatea sa. Metaforele lui sunt această umanitate fiindcă trăiești prin cuvintele tale. Nu trăiești pur și simplu și abia apoi vorbești despre această trăire. Trăiești cu și prin cuvintele tale, prin tăcerile tale, care sunt cuvintele ne spuse încă.

– *Poezia, mai are ea oare loc în viața omului de azi? În ciuda atîtor lucruri absurde, care ne copleșesc, secolul nou pare să se deschidă și cu o destul de accentuată perspectivă religioasă, cel puțin la noi. Ce loc credeți că ocupă în acest început de secol – sau de mileniu – religia poeziei?*

– Da, sigur că da! Evident că da! Eseul meu *Memoria Ființei* – poezia și sacrul se încheie astfel: „Vocația poetului nu este aceea de a ne arăta că omul este divin – așa cum a încercat s-o facă până la exces Renașterea –, ci că divinul se află în om, că este adevărata sa natură, umanitatea sa. De aceea, ceea ce face poezia, de la începuturile ei, este să civilizeze omul. Îmblânzindu-i inima, îmblânzind demonii instinctuali care scot eu-l din armonia universală și-l fac să se întoarcă spre egoista nevoie de sine, care-l aruncă în afara luminii, înțelegerii și iubirii. Umanizarea omului înseamnă descoperirea Ființei. Descoperirea sinelui omenesc în conștiința lumii, a sinei sale în conștiința divină și a aflării acesteia în conștiința sa. A civiliza omul înseamnă a-l scoate de sub dominația instinctului prin cunoașterea sacrului; înseamnă a-l smulge accidentalului și a-l face să viețuiască într-o eternitate”.

Vă reamintesc că Malraux, cel care ne prevenea că secolul acesta „Va fi spiritual sau nu va fi deloc” adăuga: „Secolul nostru a redescoperit, odată cu psihanaliza, demonii din om – sarcina care ne așteaptă este acum aceea de a redescoperi zeii”.

Le revine poezilor misiunea de a-și reaminti limba uitată a poeziei și rostul ei suprem. Pentru a-i convinge pe ceilalți că poezia nu este o chestiune de ocultare estetică, sacerdoțiul unui cerc de inițiați, ci un alt fel, poate mai potrivit, de a vorbi despre noi și între noi. De la suflet la suflet. Să vorbim atunci poetic de la suflet la suflet! Cu toată

simplitatea. Pentru a-l convinge pe celălalt că singura modalitate de a-și trăi umanitatea este de a se întoarce către interioritatea sa, către sacrul care sălășluiește în el, de a-i acorda timp sufletului, nu doar burții, și că, în această resurrecție, poezia este alături de el. E timpul ca poetul să redevină ceea ce este de fapt: cineva care vorbește limba universală a umanității, limba sufletului.

– *În viața de zi cu zi observăm o continuă degradare a limbajului? Pot face scriitorii ceva împotriva acestei situații? Ei, care pun în lucrarea lor cuvântul întemeietor...*

– Pot! Cu condiția să respecte ei înșiși acest instrument minunat care este limba română, la a cărei lămurire, pentru a obține nobilul ei metal, au trudit condeiele inspirate ale înaintașilor, talentele uriașe ale „cadavrelor” din sipetul literaturii române. Cu condiția să pună cu adevărat în lucrare cuvântul întemeietor despre care vorbești. Cu condiția ca starea limbii române să-i intereseze mai mult decât coteriile obștei și locul ocupat în ierarhiile critice.

– *„E toamnă nebun de frumoasă la Cluj”!... Pentru Dvs., Clujul este atît o „temă” literară, subiect de inspirație, cît și o „temă” a vieții literare, fiind mereu prezent în actualitatea clujeană, în organizarea unor evenimente literare aici, ca și în permanenta participare la acestea, la viața breslei scriitoricești clujene... Vorbiți-ne, vă rog, despre această... situație!*

– Dacă iubești locul viețuirii tale, nu-ți este indiferentă nici existența și propășirea (Doamne, ce cuvânt suspect, ieșit din uz, dinozauresc!) acestuia. Am mai vorbit recent despre această prezență în spațiul public, în viețuirea culturală a Clujului și n-aș vrea să fiu repetitiv. Cum spuneam într-un alt interviu, nu mă pot dezbăra de acest prost obicei al slujirii comunității, nu mă pot lepăda de natura constructivă, pașoptistă, a echinoxismului de primă generație și nu doar. Iubirea de Cluj n-a fost doar aceea a unei retorici lirice. Nu mă pot vindeca de generozitatea, de altruismul care a făcut din Echinox nu o gașcă, ci un conclav al spiritului deschis către ceilalți, de literați care au știut să

se bucura de izbânzile confrăților. M-am trudit să-i ofer acestui oraș european manifestări și instituții pe măsura tradiției și orgoliului lui. Cât am reușit, îi las pe alții s-o spună. Îmi iau îngăduința doar de a-l cita pe regretatul Michel Camus, laureat și fidel al Festivalului Blaga, care nota în jurnalul experienței sale românești: „Am avut șansa să intru în România par la bonne porte, prin Cluj!”

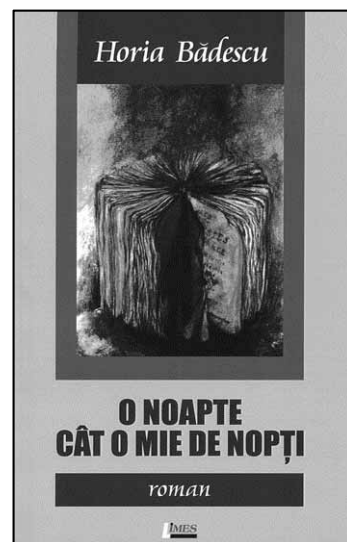
– *Cunoaște și afirmă Clujul, de exemplu, o altă „image” (literară) decît aceea a unui Cluj... blagian. Care ar fi aceasta? Cine îi dă consistență și farmec?*

– Iubite domnule Nușfelean, Clujul blagian nu există. El este o proiecție a dorului nostru de Blaga, nu o realitate poetică. Blaga rămâne, mai de grabă, poetul Lancrămului. El nu e un poet al cetății, nici în anii clujeni, nici în cei sibieni, ci al satului. În ciuda poemelor care vorbesc despre Cluj, Blaga trăiește în el dar nu-l simte, nu-l face al său. Zăriștea lui se deschide nu atît către portalurile și străzile umbrite ale urbei, cît mai ales spre Râpa Roșie.

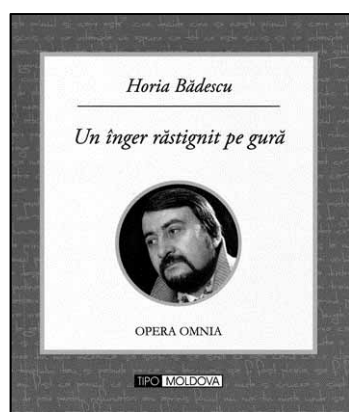
Există desigur o imagine a burgului care se constituie din poemele multora dintre aceia cărora le-a fost casă, fie și doar trecătoare. Antologia „Clujul poezilor” pe care am alcătuit-o și stă să iasă la editura Eikon o restituie în bună măsură. Cu tot farmecul ei polimorf. Cât despre imaginea Clujului goliardic și alumn, aceea îmi aparține, iertată fie-mi lipsa de modestie!

– *Trăim o continuă criză de receptare a literaturii? Ce e adevărat și ce nu este adevărat în aceasta? Cum reverberează ea în actualitatea... fierbinte? Ce pot face scriitorii pentru a o atenua?*

– O criză de receptare există. Nu numai la noi. Acum câțiva ani, cred că în 2008,



Bienala de poezie de la Liège a pus în discuție tocmai această chestiune. Ne place sau nu, migrația din Galaxia Gutenberg în Galaxia Marconi s-a produs mult mai rapid și mai brutal decât ne-am fi așteptat. Lumea semnelor, a literei a fost și este înlocuită tot mai mult de aceea a „pictogramelor” vivante. Iltrismul nu e decât unul dintre efectele endorfinelor vizualului și IT-ului. Pe care o școală anesteziată de tot felul de specialiști în protecția creierului infantil îl amplifică. Pare că am uitat evidența atrofierii organelor nefolosite. Dar, la urma urmei, à quoi bon le cerveau într-o lume globalizată?



Pe de altă parte, noi înșine suntem mai mult decât vino-vați de a fi ajuns în situația de a ne adresa doar gheto-ului numit lumea literară. Dacă scriem doar despre noi, pentru noi, atunci ce rost mai are ca manuscrisul să fie publicat?

Spuneam în intervenția mea la amintita Bienală: „Poezia fruct interzis? De ce ne-am plânge când poezia însăși s-a depărtat de marele public. Fiindcă ea însăși a uitat prea adesea să vorbească sufletului pentru a se risipi în cochetării formale și deriziune. Dar la ce servesc sporovăiala și nombrilismul estetic într-o lume care se uită în ochii morții? A face auzit glasul poetului înseamnă a face auzit glasul sufletului. Cum? Lăsând poezia să-i vorbească omului nu despre ceea ce ar trebui să fie, ci despre ceea ce este el cu adevărat și-l ignoră, învățându-l să-și regăsească sufletul; să se regăsească pe sine pentru a nu pierde universul. Fiindcă a da întâietate pântecului înseamnă, pe termen lung, a ieși din condiția umană. A face auzită vocea poeziei înseamnă a recunoaște acest adevăr și a-i îndemna și pe ceilalți să o facă. Poezia pentru toți? Desigur! Fiindcă suntem cu toții ființe omenești. Cel puțin așa ar trebui să fie!”

Aș adăuga acum că atât de pragmatica lume modernă nu e propice poeziei, literaturii,

artei. Actualitatea fierbinte de care vorbeți, fierbinte deseori doar retoric și pe subiecte minore, n-are nevoie de ele sau le percepe ca pe inamici care trebuie, în cel mai bun caz, marginalizați. A nu percepe această realitate, a nu folosi singura cale de acces către umanitatea contemporană, poarta sufletului, este curată sinucidere.

– *Se înțeleg generațiile acestea de scriitori între ele sau faliile dintre ele s-au adâncit mai mult ca oricând? Folosind termenul de generație într-o accepție generală și... relaxată, credeți că generația Dvs. dialoghează cu celelalte generații, cu ultima generație de scriitori? Ce leagă și ce despart aceste... generații sau... valori?*

– Armonia lumii literare n-a existat niciodată. Bătălia pentru iluzoriile fotolii ale eternității dar și pentru cele mai puțin iluzorii, aducătoare de poziții și beneficii (atât de modice, vai, în veșnica încheștare dintre cei ce au, fiindcă cei ce nu au n-au pentru ce se lupta!) a avut loc totdeauna, mai zgomotos sau mai în surdină. Generațiile s-au războit totdeauna pentru a impune un canon sau altul, adică un fel de cușcă de înghesuit orice și pe oricine, dar au și dialogat. Astăzi am însă uneori impresia unui dialog al surzilor sau a unui galimatias monologal. Da, generația mea a fost mereu una a dialogului. Mă întreb însă dacă noile generații, care par a ști totul în materie de artă literară încă de la primele cuvinte scrise, au dorința acestui dialog?! Poate ne despart viziuni estetice dar ar trebui să ne unească responsabilitatea pentru destinul literaturii și mai ales al acestei fragile alcătuirii care este omul, în împielitarea și îngerirea lui, cum ar fi zis Nichita Stănescu.

– *Ați lucrat o vreme în străinătate (Paris), participați la saloane sau simpozioane în străinătate... Cum este receptată literatura scrisă de Dvs. în străinătate?*

– Ar fi inelegant să răspund eu la această întrebare. Așa încât voi cita doi critici care mi-au urmărit cu bunăvoință și acribie parcursul literar: „Bădescu este scriitorul român care își asigură după 1990 un anume succes durabil în lumea literelor franceze. Participă consecvent, ca un om al casei, la festivalurile de poezie consacrate din acest

spațiu. Ar fi de precizat că succesul său nu se bazează pe un eventual ingredient exotic ori politic. Poezia sa este una de natură existențială, în care spaimele și interogațiile omului contemporan sunt aceleași pretutindeni”, scria recent Petru Poantă. Iar criticul belgian Luc Norin nota acum câțiva ani: „Nu pe degeaba peste cinsprezece cărți ale românului Horia Badescu și-au găsit editori în diverse țări și continente. El n-a încetat nicio clipă să foreze în adâncurile poeziei și să adreseze abisului întrebările omului... Horia Badescu ne precede în pustietățile noastre. Și înalță reperele.”

– *Cum ar putea fi mai bine cunoscut/tradus scriitorul român actual de cititorii și editurile din spațiul european sau chiar mondial? Cunoașteți exemple fericite, oricărei epoci literare ar aparține?*

– Îmi este greu să dau rețete. Marea problemă a literaturii române, cu atât mai mult a poeziei, e lipsa de traducători, nativi în limba în care se traduce, care să fie și scriitori de marcă, capabili să găsească echivalentele cele mai fericite. Traducerile făcute de români în alte limbi nu sunt cea mai bună soluție! Cred de asemenea că sprijinirea editării scrierilor românești în alte limbi, mai cu seamă în cele de circulație, de către instituțiile statului, e importantă. O cred, deși n-am beneficiat niciodată de ea. Dar și mai importantă e participarea activă a scriitorului

însuși, fie ea și de la distanță, la dinamica vieții literare europene.

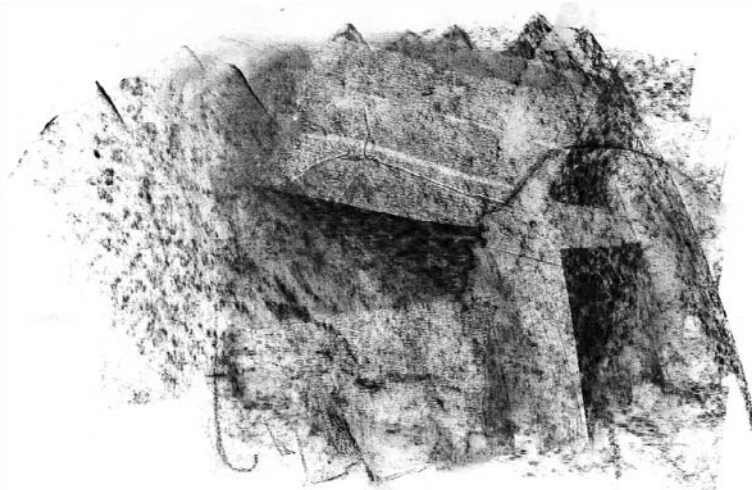
– *Exercițiul diurn – cât e – al vieții literare de la noi a cunoscut în ultima vreme câteva tulburări de ritm, de evoluție... Schimbarea statutului Uniunii, primiri în breaslă puse sub semnul întrebării, pierderea unor finanțări pentru reviste sau pentru proiecte literare, schimbarea – inerentă – a conducerii Tribunei... Fiind un spirit echilibrat (permițeți-mi să spun asta!...), cum vedeți toată această... poveste?*

– Am spus câte ceva despre acestea în răspunsul la o întrebare anterioară. Lucrurile despre care vorbiți sunt pusele unei alcătuirii nu tocmai bine întocmite a structurilor breslei, ecouri ale unor nemulțumiri care atrag atenția că rostul ei nu este acela de a împărți decorații, beneficii ori privilegii, ci buna gestiune a treburilor și intereselor profesionale. A nu le lua în seamă ar fi o greșală de neiertat.

– *Ce aveți pe masa de lucru?*

– Ar fi câteva lucruri dar e mai bine să le lăsăm să se împlinească fiindcă, precum ziceam, poemul vine atunci când vrea el. Și nu numai poemul. Pot vorbi însă despre ceva ce a părăsit masa mea de lucru și se află în lucru la editura Eikon: antologia de vârstă Cărțile viețuirii. Mă voi bucura să vă aflu alături la lansarea ei!

Dialog realizat de **Olimpiu NUȘFELEAN**



Horia BĂDESCU – biobibliografie

Născut la 24 februarie 1943, Aref/ Argeș. Poet și prozator. Echinoxist. Creator al speciei numite *ronset*. Facultatea de Filologie a UBB Cluj (1968). Doctorat în litere cu teza „Memoria Ființei – Poezie și Sacru”, 1997. Debut absolut cu poezii în *Tribuna* (1964).

Volume: *Marile Eleusii*, poezii, 1971; *Magda Isanos. Drumul spre Eleusis*, studiu critic, 1975; *Nevăzutele urse*, versuri, 1975; *Cântece de viscol*, balade, 1976; *Anonimus*, versuri, 1977; *Ascunsa trudă*, versuri, 1979; *Grigore Alexandrescu. Parada măștilor*, eseu, 1981; *Joia patimilor*, roman, 1981; *Recurs la singurătate*, versuri, 1982; *Stare bizantină*, balade, 1983; *Apărarea lui Socrate*, versuri, 1985; *Meșterul Manole sau imanența tragicului*, studiu critic, 1986, *Anotimpurile*, versuri, 1987; *Zborul găștei sălbatice*, roman,



Marelui Premiu de Poezie
Nichita Stănescu, Ploiești, 2013

1989 (ed. franceză, 2000); *Ferestre*, 1990, *Furcile caudine*, 1991; *Lieduri*, versuri, 1992; *Ante portas*, Bruxelles, 1992; *Fierul spinilor*, 1995; *Ronsete*, 1995, *A doua venire/ Le deuxième retour*, 1996; *Ieșirea din Europa*, 1996, *Ziua cenușii*, 2000; *La salle d'attente/ Sala de așteptare*, 2003; *De la o zi la alta/D'un jour à l'autre*, 2006; *Pielea îngerului*,

2008; *Vei trăi cât cuvintele tale*, 2010

Apariții în străinătate: *Poplakite na Solomona*, poeme, Skopje, 1988; *Ante portas*, Bruxelles, 1992; *Le visage du temps*, poeme, 1993; *Le fer des épines*, poeme, 1995; *Khuon mat thoi gian*, poeme, Strasbourg, 1996; *Portraite apocryphe/ Portret apocrif*, poeme, București/ Montreal, 1998; *Les syllogismes du chemin*, poeme, Amay-Belgique, 1999; *Nhung tam doan luân cua con duong*, poeme, Strasbourg, 2000; *Exercices de survie*, poeme, Charlieu, 2000; *Le vol de l'oie sauvage*, roman, Gallimard, Paris, 2000; *La mémoire de l'Etre – la poésie et le sacré*, eseu, Paris, 2000 (teza de doctorat); *Abattoires du silence*, poeme, Rochefort du Gard, 2001; *Le vent et la flamme*, antologie de poezie, Librairie bleue, Troyes, 2002; *L'ombre d'un jour*, poeme, Paris 2004; *D un jour à l autre/De la o zi la alta*, 2006; *Un jour entier*, poeme, L'Arbre à paroles, Amay-Belgique, 2006; *Poezia*, antologie, Nov Zlatorog, Sofia, 2006; *Miradors de l'abîme*, poeme, L'Arbre à paroles, Amay-Belgique, 2008 ; *Parler silence*, poeme, L'Arbre à paroles, Amay-Belgique, 2010.

Traduceri din: H. Cornélus, Marc Quaghebeur, Etienne de Sadeleer, Dominique Daguet, G. Bayo, H. de Broqueville, Francis Coffinet, Werner Lambersy etc. Membru al Uniunii Scriitorilor din Franța, al Academiei Francofone, al Centrului Internațional de Studii și Cercetări Transdisciplinare, Paris.

Premiul Academiei Române, 1991; Premiul European de Poezie Francofonă LEOPOLD SEDAR SENGHOR, 2004; Ordinul național Meritul cultural în grad de Comandor (2004).

Membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj.



În fața casei părintești – Aref, Argeș



Acordarea Premiului european de poezie francfonă
Senghor de către poeții Jacques-Francois Dussottier și
Charles Carrere



Cu Teohar Mihadaș, Petru Poantă, Adrian Popescu la
Sângeorz-Băi



Festival Blaga, Cluj 1994, Horia Bădescu, Charles
Carrere, Andre Doms, Nicolas Cathanoy, Ioana Bot

Fotoalbum Horia Bădescu



Aniversare Echinox 1998, prima echipă

Avatarul lecturii în totalitarism

Unii sau mai mulți dintre noi au citit destulă literatură de sorginte proletcultistă. Din obligație, din curiozitate, din varii motive. Nu e vorba de molozul ideologic, care avea o identitate clară și de care te puteai feri într-un mod mai mult sau mai puțin direct. E însă vorba de acea literatură care – cum se întâmpla în cazul multor scriitori sovietici, dar nu numai, dacă ne gândim la autori occidentali fascinați de... miracolul din Est... – lua viața (din realitate) și o așeza în pagina de carte modificată... ideologic. Aici era o problemă: trebuia să înveți să dezghioci viața autentică (fie ea și imaginată) din carapacea ideologică. Era aici o lume, falsificată, dar lume, altă lume, spre care te ducea totuși ispita curiozităților de lectură. E (sau mai e) o experiență (de lectură) care generează mai multe întrebări, dintre care alegem și vă invităm să răspundeți:

1. În perioada formării Dvs., dar și după aceea, ați citit literatură de sorginte proletcultistă? În ce situație?
2. De ce era cineva interesat să scrie sau să promoveze așa ceva?
3. Ce relații considerați că au existat între literatura proletcultistă „de import” și cea autohtonă?
4. Care a fost atitudinea Dvs. de lector în fața acesteia? Ați abandonat-o imediat sau ați continuat urmărirea/lectura ei? Cum v-ați apărat de influențele ei?
5. Credeți că – în exercițiul unei asemenea lecturi, dacă a fost – v-ați dezvoltat o **auto-cenzură de lectură**, alta decât „cenzura” creației sau a sistemului, și cum ați operat cu aceasta? Cum și cât timp a funcționat aceasta?
6. Cum situați literatura proletcultistă în contextul literaturii în general, dar și în raport cu alte „derapaje” literare?
7. Credeți că o asemenea „obișnuință de lectură” a funcționat și în alte situații?

Olimpiu NUȘFELEAN

Ancheta revistei
Mișcarea literară

Avatarul lecturii în totalitarism versus Avatarul dispariției cititorilor în libertate

Liviu Ioan STOICIU



Despre *avatarul* (metamorfoza) lecturii la românii care au apucat comunismul și eventual au fost educați de el. Eu (asemenea optzeciștilor) sunt chiar un „produs al comunismului”, e la mintea cocoșului: născut în 1950, mi-am petrecut copilăria, adolescența și tinerețea (până la 39 de ani, câți aveam la Revoluția din 1989) sub mobilizatoarea „luptă de clasă” (știți, „literatura română trebuie să mobilizeze, ea e o expresie a luptei de clasă,

exprimă conflictul dintre exploatați exploatați”). Le-am prins pe toate, privind dinspre literatură: și realismul socialist (al învățăturii marxist-leniniste) și liberalizarea din 1964 urmată de tezismul ceaușist din 1971 și impunerea literaturii oficiale, aservite. E drept, dacă m-aș lua după istoricii literari de modă nouă, români, n-am prins proletcultismul de după ocupația sovietică și de după transformarea României dintr-un regat într-o

republică populară în decembrie 1947. Proletcultism care și-ar fi epuizat substanța românească între anii 1948-1950, cică, înainte să mă nasc eu. De fapt, între acești *ani satanici* (care au umplut pușcăriile politice), sămânța stalinistă a proletcultismului sovietic, de tip bolșevic, semănată la noi, a prins rădăcini. Nu spun că e o naivitate să susții că a murit proletcultismul în 1950 în România (an după care a fost contestat, în stil oportunist, amintindu-se că însuși marele Lenin a contestat organizația independentă *Proletkult* după revoluția din 1917 când a apărut la Moscova, deoarece avea pretenții avangardiste, insurgent-anarhice, nesupusă ordinelor de partid și care ignora ideologia bolșevică; nu conta că avea aceeași cauză, a ruperii de trecut, în spirit antiburghez și preamărire a proletarului; motiv să fie desființată în 1932 de către Sovietul pentru educație; deși proletcultismul rămâne valabil în cadrul URSS pe mai departe, nu contează că i se va spune „realism socialist” – literatură „de clasă”, a proletariatului, care te educă în spirit marxist, o literatură didactică, „realistă”, pe înțelesul masei populare; natural, modelul acestei literaturi era literatura tradițională și folclorul, această literatură „aparținea de la sine proletariatului, care murise pentru ea, dar fusese furată de clasele exploatare”).

În România n-a murit proletcultismul după 1951, din contră, el a căpătat un specific românesc – până la Revoluție el a perpetuat literatura oportunistă, literatură de partid și de stat, aservită PRM și PCR, literatură de masă, de tip „Cântarea României”, impusă de activismul comunist (recunoscută și în toată presa culturală românească, literatură oficială, patriotică și partinică sau dedicată dictatorului N. Ceaușescu și soției sale), care funcționa în paralel cu literatura cu valoare estetică. Până la Revoluție, modelul proletcultist, al amestecului politicului în creația literară (care preamărea, în stil primitiv, „popular”, fără nici o susținere estetică, idealurile clasei muncitoare și țărănimii „conducătoare”) a scos pe bandă literatură impusă de partid, în cărți și reviste. Faptul că Stalin (venit la putere în 1922, după moartea lui Lenin), influențat de Maxim Gorki (activist politic, fondator al realismului socialist; a murit în 1936) a

înlocuit terminologia bolșevică a proletcultismului cu aceea de realism socialist, nu înseamnă nimic. Spiritul proletcultismului de tip sovietic a fost perpetuat de Ceaușescu și de ideologiei lui și a fost urcat pe cele mai înalte culmi, amestecând în el alt spirit criminal, al revoluției culturale a lui Mao Zedong și al cultului personal. Celebrele „Omagii” ceaușiste de preamărire a clasei muncitoare și a țărănimii (a proletariatului național) aveau de la un moment dat accent patriotic extins, ele ridicau în slăvi nu numai țara, cu eroii ei, și partidul comunist, ci și pe „conducătorii supremi” (erai patriot dacă le aduceai lor prinosul)... Azi, la 23 de ani de la Revoluție, ne dă mâna să luăm peste picior proletcultismul dus la extrem din 1948 până în 1989, manifestat în forme diferite, și să spunem că proletcultismul e egal cu subcultura, de care suntem atât de mândri azi. Eu nu pot să uit că până în 1989 literatura oficială de partid și de stat promova tezismul proletcultist și că ea era tolerată să apară în reviste și în cărți și de marii critici și scriitori români, aveai senzația unui oportunism generalizat. Frica de partid (mai exact de brațul ei secret înarmat, Securitatea) a perpetuat proletcultismul în literatura română, l-a lăsat să funcționeze în paralel – chiar dacă teoreticienii proletcultismului inițial de la noi, de la N. Moraru la M. Novicov, Ion Vitner sau Ovid. S. Crohmălniceanu nu mai erau demult la putere.

Apropo de lecturile din anii 50 (eu eram furat de copilărie în acei ani), promovate nu atât de manualele școlare, cât de literatura oficială, prin cărți și reviste. Îmi amintesc de o listă (dată de gol de Ion Simuț) a unui critic al anului 1961, necunoscut azi, pe nume Emil Boldan, care „*reflectă cât se poate de fidel epoca în sinteza sa de serviciu, realizată în Prezentare succintă a istoriei literaturii române, publicată în volumul V, din 1961, al publicației «Limbă și literatură», editată de Societatea de Științe Istorice și Filologice din R.P.R. Imaginea de ansamblu trebuie confruntată atât cu relieful anterior al valorilor, cât și cu modificările care apar imediat după 1961. Accentele puse de Emil Boldan sunt însă pe deplin semnificative pentru interesele politice ale epocii proletcultiste în literatură,*

înțeleasă ca un instrument al ideologiei comuniste, adică al partidului muncitorilor promovând deschis lupta de clasă împotriva burgheziei”, scrie Ion Simuț în 2008. De curiozitate, cine erau criticii literari (principalii vinovați pentru impunerea proletcultismului la noi; ei erau mai mult ideologi vânduți decât critici literari). Îi dă de gol Ion Simuț, prin textul lui Emil Boldan din 1961: *CRITICA literară*, „îndrumată de partid”, are datoria să sprijine „competiția pentru actualitate, orientarea masivă, dominantă, a literaturii române către problemele concrete ale construcției socialiste” (p. 125). În mod curios, G. Călinescu, deși foarte activ în epocă, nu este evidențiat în mod special, cum nu fusese nici la capitolul literaturii interbelice, nici în secvența dedicată prozei proletcultiste, dar, e adevărat, este plasat în fruntea listei criticilor, care arată astfel: G. Călinescu, Tudor Vianu, D. Panaitescu-Perpessicius, Mihail Ralea, Ion Vitner, M. Novicov, Al. Dima, Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu, Silvian Iosifescu, G. Ivașcu, N. Tertulian, D. Micu, Savin Bratu, G. C. Nicolescu, Al. Piru – fără nici un comentariu la nici unul dintre nume. Singurul adaos este acela că principalele articole critice sunt publicate în paginile unor reviste ca „Lupta de clasă”, „Viața românească” (noua serie), „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Tribuna”, „Iașul literar”. În concluzie, „numele creatorilor de literatură din România de azi e impresionant de mare” – după cum afirmă Emil Boldan în 1961. Mai mult: „scriitorii din R.P.R. reușesc să dea în ansamblu un tablou bogat și mobilizator” (p. 125). Să dau aici și lista poezilor și prozatorilor sau dramaturgilor? Haideti să o dau, să ne amintim de „marii scriitori” de pe vremea tinereții mele – să conștientizați cum le-a trecut gloria pe la urechi, „ca un glonț”. Va fi un citat mai lung din același Emil Boldan, reconsiderat astfel de Ion Simuț: *POEZIA* îl are ca reprezentant „de frunte” pe Tudor Arghezi, caracterizat anterior, în secvența dedicată literaturii interbelice, și valorificat aproape integral în beneficiul epocii comuniste, sustras misticismului și protejată de vechile acuze ale lui Sorin Toma, depășite și uitate. Tudor Arghezi a devenit în

1961 maestrul suveran al literaturii comuniste, situat în afara oricărui reproș, cel puțin în imaginea simplificată a unei sinteze. În mod curios, după Tudor Arghezi, „personalitatea poetică cea mai puternică” este Mihai Beniuc. A. Toma (mort în 1954), maestrul perioadei staliniste, a fost surclasat, chiar dacă nu cu totul uitat, fiind amintit ca un argument viguros al socialismului militant inițiat înainte de 1944. În toată evoluția creației sale, Mihai Beniuc rămâne „același poet militant, autor al unei lirici predominant combative” (p. 120). Clișeele favorabile ale caracterizării critice îl promovează spre vârful piramidei valorice: pasiunea civică, originea țărănească („ridicat din popor”), atitudinea revoluționară, identificarea cu spiritul colectiv, „poezia de luptă”, „un poet-cetățean prin excelență, rapsod al vremii sale” – acestea erau aspectele literare, tendințele aflate la mare căutare. Pe următoarele două locuri se situează, în paragrafe speciale, Maria Banuș și Eugen Jebeleanu, prima „cântând tot mai puternic lupta poporului muncitor pentru noi cuceriri”, al doilea „evocator al unor eroi ai poporului său, ca Bălcescu și Sahia”, „un poet al păcii”. Următorul paragraf din sinteza lui Emil Boldan este rezervat altui grup valoric de poeți, fiecăruia revenindu-i o frază amplă: Cicerone Theodorescu, Radu Boureanu, Marcel Breslașu. În sfârșit, ultimul paragraf aparține poezilor mai tineri, formați și afirmați după 1944, prezentați în fraze din ce în ce mai scurte, pe măsura înșiruirii, sugerând diminuarea importanței în ierarhia generală: Nina Cassian, Dan Deșliu, Victor Tulbure, Mihu Dragomir, Veronica Porumbacu, Eugen Frunză, A. E. Baconsky, apoi enumerarea devine simplă enunțare a numelor: Ion Bănuță, Nicolae Labiș (despre care se spune în paranteză „mort la vârsta de 21 de ani, dar poet autentic de o puternică sensibilitate”), Al. Andrișoiu, la care se adaugă numele câtorva „poeți valoroși ai naționalităților conlocuitoare” (p. 123). Surprinde, desigur, modul ingrat, meschin, în care este introdus Nicolae Labiș în panoramă, împins în fundal... *PROZA* proletcultistă recunoaște ca personalitate dominantă pe Mihail Sadoveanu, prezentat generos la

secțiunea anterioară a literaturii interbelice. „Alături de el – afirmă Emil Boldan – stau scriitori din generația imediat următoare ca: Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Ion Agârbiceanu, George Călinescu etc.” (p. 123), de asemenea prezentați anterior. Ierarhia este, în continuare, foarte sever și foarte atent organizată. De cel mai mare spațiu se bucură, în ordine, Geo Bogza, elogiât nemăsurat, și Zaharia Stancu, și el peste măsură de creditat, pentru că „demască lăcomia feroce a exploatatorilor și odioasa duplicitate a uneltelor acestora” (p. 123). Urmează, în prezentări scurte: Eusebiu Camilar, Marin Preda, V. Em Galan, Titus Popovici și Eugen Barbu (ultimul fiind reținut numai pentru romanul *Șoseaua Nordului*, nu și pentru *Groapa*, total ignorat). La categoria *figuranților de lux*, Emil Boldan îi pune pe Ion Pas, Nagy Istvan, Laurențiu Fulga, Francisc Munteanu, Al. Ivan Ghilia, Ion Istrati, Aurel Mihale, Dumitru Mircea, Sütö Andras, Ștefan Luca, „în operele cărora tema de predilecție e reflectarea realităților actuale din R.P.R.” (p. 124). Dacă n-am ști că Petru Dumitriu dezertase în 1960, fugind în odiosul Occident, am putea spune că absența lui ne surprinde. TEATRUL proletcultist îl așază în frunte pe Camil Petrescu, pentru piesele Bălcescu și Caragiale în vremea lui, alături de care sunt amintiți Victor Eftimiu, Al. Kirițescu, Mircea Ștefănescu, Tudor Mușatescu, Tudor Șoimaru. Sunt creditați ca dramaturgi noi, afirmați după 1944: Aurel Baranga, Mihail Davidoglu, Lucia Demetrius și Horia Lovinescu, prezentați în câte o frază, urmași de *figuranții* numai enumerați, cu piesele reprezentative în paranteză: Laurențiu Fulga, Al. Mirodan, Mihai Beniuc, Tiberiu Vornic, Paul Everac, Dorel Dorian, Al. Voitin. Aș adăuga și bibliotecile publice, care erau pline de „Cartea Rusă”.

Pe acești autori, în majoritate, i-am citit (sau le-am văzut la televizor, până la Revoluție, piese de teatru). Nu m-au influențat în nici un fel și am îndoieli că „masele populare” care i-au citit au fost „mobilizate” în lupta de clasă. S-a ales praful de memoria lor? Nu mai înseamnă nimic scriitorii ce au servit proletcultismul sau realismul socialist, profitori ai comunismului? Au rămas ca valori

scriitorii din subteran, nealiniați? Morala? De când mă știu citesc scriitori români de curiozitate, unii au valoare, alții sunt vedete, unii îmi dau gratuit cărțile lor și le citesc din politețe, deși n-au o cotă literară, alții nu sunt de găsit nicăieri în librării și rămân necitiți (mai ales după Revoluție n-ai unde să găsești o carte beletristică originală scrisă de români). E adevărat, au fost și autori pe care nu i-am citit până la Revoluție fiindcă scriau literatură oficială la ordin, omagială sau... proletcultistă, îi evitam. Recunosc, din anii 70, un rol determinant l-au avut soții Monica Lovinescu și Virgil Ierunca la Radio Europa Liberă, unde făceau o ierarhie „est-etică” perfect credibilă, cărțile enumerate de ei ocupau pentru mine primul loc la lecturi. Dar am divagat.

Am avut literatură complice, duplicitară până în decembrie 1989 (de altfel, până în prima zi a Revoluției au apărut texte propagandistice literare de tip proletcultist în presa de la noi), care avea două motoare după venirea lui Ceaușescu la putere (las la o parte liberalizarea aparentă de după 1964 de vreo șapte ani; mai degrabă traduceri din literaturile occidentale aveau să schimbe mentalități): 1) cel oficial, al „artei pentru mase”, opusă elitismului individualist, profund proletcultist sau realist socialist național, „educativ”, dogmatic, care preamărea omul nou și dictatura, culmea (cu o Uniune a Scriitorilor îngeuncheată, asemenea revistelor și editurilor), și 2) cel neoficial, care se strecura cu demnitate, promovând criteriul estetic modern, nu neapărat capitalist sau cosmopolit, supracenzurat. După Revoluție, ne-am trezit cu alt gen de subcultură (decât cel al literaturii comandate), promovat de televiziuni, în principal (ele au impact la „masa populară”; cărțile originale și revistele de cultură au intrat în regim elitist; nu sunt citite nu numai de *marele public*, dar nici de scriitori). Literatura română are probleme, „edițiile” au dispărut, recuperarea editorială a scriitorilor e întâmplătoare. Academia se mai omoară cu firea (cu institutele sale; datorită criticului Eugen Simion avem în noile generații și critici de top) să facă sinteze gen „Dicționarul General al Literaturii Române” sau să dea documente literare de gol, în genul „Cronologiei vieții literare românești”, din

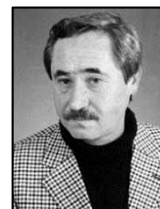
1944 începând (au apărut șapte cărtoae, din 2010; s-a ajuns la anul 1957). Care e viitorul... lecturii în libertate (nu în totalitarism, când chiar se citea în prostie)?

Între timp, în ultimii 23 de ani, au tot dispărut cititorii scriitorilor români originali: acesta e *avatarul*. Are vreo importanță faptul că scriem și citim degeaba?

(25 februarie 2012. București)

„Noi nu mai eram oportuniști.”*

Viorel MUREȘAN



1. Nu știu dacă această anchetă a fost gândită în perspectiva celor șase decenii, câte au trecut de la moartea lui Stalin, dar un moment de reflecție e binevenit. M-am născut în acel an al morții lui Stalin, însă se cam sfârșea luna de doliu în ziua venirii mele pe lume. În familie, pe la vârsta de cinci ani, mi-au pus în mână un abecedar, unde primele propoziții citite, chiar dacă suferau de un optimism forțat, erau, totuși, firești. În casa bătrânească se aflau câteva cărți bisericești și o carte, devenită de căpătâi, a lui Petre Dulfu, un soi de epopee despre Gruia lui Novac. La școala cu patru clase primare exista o bibliotecă minusculă într-un singur dulap, de unde învățătoarea ne împrumuta niște cărți colorate cu păsări și animale, probabil să ne stimuleze simțul gospodăresc. Țin minte că se recitau și poezii cu eroine și eroi tineri, căzuți în lupta de clasă sau închiși la Doftana, însă eu, fiind teribil de inhibat, n-am fost pus să declam, n-aveam prezența de spirit și nici anvergura pentru astfel de perioade retorice. Lecțiile de citire erau orientate ideologic, dar acasă, între ai mei, nu găseau niciun ecou entuziast, chiar dacă le citeam cu glas tare, așa că trebuia să le îngrop în mine, având tot timpul un sentiment stânjenitor pentru ceea ce învățam la școală. Mai târziu, la biblioteca de la centrul de comună, am răsfoit și câteva cărți traduse din literatura sovietică, însă prea mi se păreau groase pentru viteza mea de lectură, căci am rămas până astăzi un cititor neasemuit de lent. Atât de lent încât nu pot urmări nici un film în care dialogurile din versiunea originală sunt titrate. Din păcate, figurau și scriitori de factură proletcultistă între autorii

canonici și riscul de a te întâlni la examene cu vreo operă de-a lor exista oricând. Asta, în ciuda faptului că anii mei de formare școlară au fost cei ai dezghețului ideologic dintre 1965-1971. Chiar după ce am ajuns profesor, am avut de comentat la clasă texte comandate și confecționate ideologic, pe care comisiile județene de admitere în liceu parcă le căutau cu lupa. Or, cu soarta copiilor nu te puteai juca sfidând programele școlare, așa că... situațiile când am citit, când am comentat literatură proletcultistă, s-au înmulțit tocmai pe când eu mă formam pe alt gen de texte.

2. Răspunsul cred că s-ar putea găsi la cabinetele de psihiatrie, la cei care sunt în măsură să studieze mecanismele comportamentului duplicitar și psihologia oportuniștilor dintotdeauna.

3. Complexe. Mare parte din literatura română proletcultistă, în prima ei fază, dar și în ultimele desfășurări, a fost scrisă de oameni talentați. Aceștia trebuie să fi luptat cu propriile convingeri, cu harul înnăscut, cu formația intelectuală, ca să-și jertfească o credință religioasă pentru a deveni atei, să-și mascheze ori să-și falsifice apartenența de clasă, să-și decline înrudirea cu o elită, numai pentru a se putea prostitua. Dar modelul era înrobitor, temele s-au schimbat, stilistica a rămas; n-a mai fost Stalin, i-a luat locul Gheorghe Gheorghiu-Dej, s-a dus și acesta și a venit Ceaușescu.

4. Răspunsul meu la prima întrebare este, parțial, și răspunsul la cea de acum. De influențe dinspre literatura proletcultistă nu mai putea fi vorba. Făceam parte dintr-o generație literară prea lucidă și prea încercată

de viață, ca să mai asculte cântecele de sirenă ce puteau veni sub forma unor oportunități. Noi nu mai eram oportuniști.

5. Autocenzura a putut să vină odată cu identificarea sunetului fals din literatura proletcultistă. Asta s-a întâmplat când am descoperit colecția revistei „*Secolul XX*”, în ultimii ani de liceu, ajutându-mi un profesor să elibereze rafturile de prețioasele apariții. În loc să le arunc, le-am păstrat, le-am citit, mi-am făcut din ele o mică bibliotecă, de care încă nu m-am despărțit.

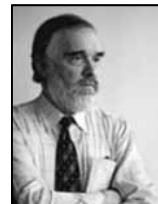
6. Ea poate să rămână un mit referențial pentru creatorii tineri, care sunt și care vor veni, și care, studiind cu atenție istoria

literară, trebuie să afle că literatura s-a hrănit și din disprețul pentru demnitate, și din exhibarea instinctelor gregare și chiar din cel mai cras oportunism. Cărțile proletcultiste și cele aparținând realismului și umanismului socialist nu trebuie distruse, nu trebuie puse la index, nu trebuie ascunse de copii. Din când în când, ele trebuie răsfoite pentru aducere aminte.

7. Acum, autocenzura trebuie să se îndrepte împotriva literaturii proaste, a textelor mediocre și submediocre, la fel de nocive pentru minte și suflet ca valurile de maculatură orientată ideologic.

„Știam ce-i literatura *bună* și ce-i literatura oficială...”*

Adrian GRĂNESCU



1. Da, am citit literatură proletcultistă ca toți cei de vîrsta mea... Un elev era obligat să-și facă temele, ori temele însemnau și lectura anumitor cărți (plăcute sau neplăcute). Am început școala în 1956 și am terminat-o în 1967... În cărțile de citire¹ aveam și „bucăți” tipic proletcultiste, începînd de la poeziile cu „stema țării”... Nu se putea fără ele... Căci ele făceau parte din programa de învățămînt. De exemplu, într-una din clasele primare, într-o lecție citeam ceva despre un inginer Spirea Virgil (chiar așa era scris numele, nu l-am putut uita...) privindu-și copilul fericit care se juca fruntea, gîndurile i s-au întunecat fiindcă el a avut o copilărie grea... Nu că ar fi fost orfan sau că ar fi trebuit să lucreze de mic, nu, ci din cauza regimului burghezo-moșieresc... Tot în cartea de citire (limba română!), în clasa a IV-a, am avut vreo 20 de pagini din romanul (sovietic) *Tînăra gardă*. Roman inspirat aproape fotografic din fapte reale a avut un destin tipic pentru operele comuniste. La apariție a primit critici care au fost însușite, s-au făcut îndreptări în text, au urmat noi ediții... Era considerat un roman educativ... Pînă la urmă s-a descoperit că unul din eroi, nu murise, în realitate și stătea

ascuns undeva în marea Uniune Sovietică, ba, mai mult, el era cel care trădase, veriga slabă... Astfel s-a distrus unul din argumentele care „ține” cartea...

Timpul a trecut „în zbor” și în clasa a VIII-a la teoria literaturii² – era disciplina care se predă la limba română – s-a vorbit despre tragedie (cu „secțiunile”: antică, clasică, modernă, sau asemănător)... Cred că pentru tragedia antică studiul s-a făcut pe *Antigona* de Sofocle, normal... La cea modernă sau contemporană, cum s-o fi numit în manualul nostru, fiindcă am uitat, s-a exemplificat prin *Tragedia optimistă*, de V. Vișnevski. Piesă tipic proletcultistă... Un an sau doi mai tîrziu pe marile ecrane din România s-a jucat filmul (nu foarte proaspăt) sovietic omonim cu o interpretare mare: Viaceslav Tihonov.

Ar fi necesar, înainte de-a merge mai departe, să facem o precizare. Literatura proletcultistă provine din cuvîntul proletcult, o prescurtare din rusă care ar trebui să însemneze cultura proletară, alta, total diferită de cea burgheză... Apoi a apărut termenul de realism socialist, mai cuprinzător, mai altfel, mai... Pînă la urmă aceeași Marie cu altă pălărie... La noi proletcultismul a apărut după

război, introdus obligatoriu după schimbarea regimului, era o altă nuanță față de cel („pur”) sovietic... Identic cu el ca „ideal”, realismul socialist a fost cultivat cu ostentație... Literatura primilor ani socialiști, cea de care ne-am debarasat (gen *Drum fără pulbere* de Petru Dumitriu) ar fi fost proletcultistă... Proastă, fără valoare... Cea de după (reprezentată prin E. Barbu, V. Em. Galan etc.) ar fi fost realist socialistă, (ceva mai) valoroasă cu sau fără ghilimele...

2. Scriitorii „începători” nu puteau ocoli acest canon obligatoriu... Nici chiar cei cu operă... Nici „bătrânii”. Cărțile care nu erau pe linie, adică proletcultiste nu se tipăreau sau dacă scăpau fragmente „necorespunzătoare” publicate în reviste exista pericolul descoperirii, a demascării scriitorului. Au plătit acest tribut aproape toți scriitorii: Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Titus Popovici. Abia după ce-ți făceai „un nume” puteai să scrii și altfel... Deși aceasta nu era întotdeauna o regulă...

Am descoperit, efectiv, printre cărți aruncate (donate cu gentilețe bibliotecii unde lucrez), recent un roman, *Noul oraș* (n-ați auzit de el, nu-i așa ? Nici eu n-am auzit pînă să văd cartea...) scris de (unul) Ștefan Andrei (n-am putut da de urma acestui scriitor și nici nu m-am chinuit prea mult...). El a apărut la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1952. Este un fel de descriere a construcției cartierului muncitoresc din Brașov (încă nu era Orașul Stalin), cartierul din jurul fabricilor... Lucrul cel mai „frumos” este „scrisoarea” de la sfîrșitul cărții (497 de pagini) deci din afara „operei”, pe care vreau s-o reproduc: „Tovarășe cititor, Ce părere ai despre cartea de față ? În ce măsură socotești că această carte contribuie la lupta pe care o duce poporul nostru pentru construcția socialismului și pentru apărarea păcii ? Ce învățăminte ai tras din lectura cărții de față ? [...] Te rugăm ca toate aceste păreri să ni le comunici pe adresa [...]”³.

Cîndva, pînă prin clasa a șaptea, am citit o carte „grosuță” pentru copii, *Marea bătălie de la Iazul Mic*, un roman scris de Octav Pancu-Iași⁴, apărută la București în 1953. Cartea este foarte „ancorată” în timpul

prezent. Povestea copiilor pionieri (chiar de aici a început obligatoria politizare) care în timpul vacanței mari se jucau de-a vapoarele. Vapoarele erau construite de muncitorii unei fabrici (altă politizare). Instructorul de pionieri, un tînăr utemist model (altă politizare) îndrumă joaca acestor copii. În final va avea loc o bătălie „navală” la iazul în jurul căruia se joacă acești copii în timpul vacanței... Subiectul, personajele sunt întrutotul tributare literaturii proletcultiste. Autorul era la începuturile sale, cîștigîndu-și cu această carte un renume. A urmat ulterior o operă destul de întinsă dedicată copiilor, dintre care unele cărți rezistă și azi.

Un scriitor proletcultist cu adevărat a fost admirabil descris de către I. D. Sîrbu, în nuvela sa *Începutul călătoriei*. Nuvela este realistă, descrierea vieții scriitorului aflat în grațiile regimului, a vieții sale de familie, a celei redacționale fiind cît se poate de corecte, adevărate și plauzibile. Nuvela ar merita o lectură atentă... Sunt convins de acestea deoarece modelul pe care l-a copiat I. D. Sîrbu a fost cel al unui poet care a scris poezie proletcultistă de cea mai „înaltă speță”, ulterior devenind unul din marii poeți ai României. Scriitor care a avut un sfîrșit tragic. Nu-i voi spune numele între aceste rînduri...

3. Relațiile erau dintre cele mai bune... Ca între maestru și învățăcel, sau ca să „proletcultizez” ca între maistru și ucenic... Modelul avînd deja o minimă vechime, după momentul fatidic 1944, a fost importat, tradus și copiat, mai mult sau mai puțin vizibil, cu talent sau fără... Să fim sinceri, nu s-a tradus foarte mult. Situația ar fi putut fi mult mai dramatică⁵... Nu existau prea mulți cunoscători de limbă rusă... Dacă am merge mai departe cu analiza, am descoperi că multe traduceri nu era chiar de cea mai bună calitate... Revenind la discuția despre maestru și învățăcel, relația, ca să revin, era una de subordonare... Nici o literatură din interiorul „lagărului socialist” n-ar fi fost în stare, aprioric, să creeze o operă superioară uneia sovietice... N-a existat un atare caz... Îmbrățișarea, oricum silită, a acestui principiu de creație era răsplătită de frații mai mari: de exemplu, Sadoveanu a fost de două ori

decorat cu premiul Stalin, în 1952 și în 1961, când acesta fusese rebotezat în premiul Lenin (M. Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, vol. I, pag. 637).

4. Deci, să precizez, când am început să citesc, când am început să „văd” lumea, să zicem prin 1961-62, știam de la părinți despre ce se poate vorbi în „societate”, despre ce nu-i voie să vorbim fiindcă putem s-o pățim... Duplicitarismul se preda și se prelua încă din adolescență de la părinți, mai rar, chiar de la unii dascăli inimoși și fără frică... Noi trebuia să supraviețuim. Așa că știam ce-i literatură „bună”⁶ și ce-i literatură oficială, ele neavînd contururi comune, nici suprapuneri... Am abandonat-o (cum este întrebarea dv.) atunci când puteam s-o fac, dar dacă lucrarea făcea parte din programa școlară trebuia s-o citesc măcar o singură dată... De exemplu vezi poezia lui Dan Deșliu, *Lazăr de la Rusca*... Dar existau alți poeți, Mihai Beniuc sau Eugen Jebeleanu, care în volumele lor de poezii aveau și poeme „normale”. Alegerea acestor doi poeți este întâmplătoare și nu voi căuta și alții pentru exemplificare. Așadar știam cum să mă „apăr”, selecționîndu-mi lecturile din afara celor școlare...

La Cluj a existat o primă cinematecă timp de cîțiva ani (65-67?) unde am avut ocazia să văd cîteva filme de referință. Nici unul contemporan. Să nu mint, printre altele, totuși a fost, un scurt metraj făcut de Roman Polanski. Într-o zi s-a proiectat *Așa s-a călit oțelul*. Un film oripilant... Obsedat de film, abia după cîțiva ani am încercat să citesc și romanul... La fel de oripilant⁷...

5. Evident, ca toată lumea, ziceți foarte bine, mi-am dezvoltat o auto-cenzură de lectură... Partea rea era că unele lucrări trebuiau citite (dacă nu pentru a răspunde la școală, cîteodată și profesorii evitau astfel de „întîlniri”, dar, ulterior, puteai avea surpriza la examen (admiterea la liceu, sau la bacalaureat) a formulării unui subiect legat de aceste „opere”. Această „realitate” a durat toți anii mei (noștri) de formare (chiar și ca student la filologie între 1967-1972). Dacă aș fi urmat o carieră didactică mai mult decît sigur că ar fi trebuit să am în vedere opere proletcultiste

(pentru predat conform programei, sau pentru examene de grad). Este drept că au fost eliminate unele lucrări... Dar au rămas „în picioare” altele. *Facerea lumii*, *Șoseaua nordului*, ale lui Eugen Barbu, *Setea* și *Străinul* de Titus Popovici. Este foarte adevărat că în epocă ele păreau romane „îndrăznețe”, acum nu putem decît să le adăugăm aceluiași curent revolut...

Dar genul și maniera au proliferat... Ca să spui „ceva”, ca să iei „atitudine” potrivnică faptelor cotidiene trebuia să scrii în maniera la modă (mai mult sau mai puțin proletcultistă sau realist socialistă) strecurîndu-ți propriile idei... Nu voi exemplifica aici cu literatura noastră, rămîn tot la ruși, dacă i-ai da unui ignorant (care citește) cartea *Cevengur*⁸ ar zice că-ți bați joc de el dîndu-i să citească o carte proletcultistă... Chiar așa pare romanul încă din primele sale pagini, treptat îi descoperi amara sa ironie, tragismul, umorul negru... Așadar discuția noastră generează alte discuții, multe, multe considerații suplimentare... Ancheta dv. ar trebui continuată cu alte probleme adiacente...

Dar, apropo de întrebare, ce folos că aveam propria mea autocenzură, eu dar și multă lume mai mult sau mai puțin educată care respingea o atare literatură, ce folos când regimul (exact așa cum făceau și sovieticii) ecranizau (sau dramatizau) diferite astfel de „capodopere” în care actorii noștri cei mai mari, cei mai importanți interpretau roluri (politice). *Setea*, *Străinul*, *Șoseaua nordului*, *Facerea lumii*, *Puterea și adevărul* au fost doar cîteva exemple... Te duceai să-i vezi pe ecrane pe actorii preferați în creații care mistificau marile noastre momente istorice... Sau multe din piesele de teatru de la Tvr cu secretari de partid, de sindicat, cu diferiți muncitori (gen Paul Everac și nu numai...). Erau ca și recitalurile de poezie, de care ne-am acrit atîta vreme... Erau „opere” proletcultiste sau realist socialiste...

6. Din punct de vedere istoric momentul nu poate fi nici uitat, nici eludat. Nu pot fi trecute cu vederea „operele” create timp de vreo patruzeci de ani de socialism (mă refer la țările blocului comunist), șaptezeci de ani în Uniunea Sovietică. În pictură operele se

păstrează, se organizează expoziții tematice, sau se dau de exemplu. Există câteva lucrări interesante despre arta în cel de-al treilea Reich (care a existat cincisprezece ani), și atunci, zic, de ce să defavorizăm arta proletcultistă ? La cărți („izvoarele” propriu-zise) situația este puțin mai grea... Ar fi costisitor să republici cărți uriașe pe care nu le-ar cumpăra nimeni... Totuși cred că ar fi necesară o lucrare cuprinzătoare despre proletcultism și realism socialist. S-ar lămurii anumite necunoscute, nu s-ar mai face confuzii... Că azi nu mai vrem să auzim despre un A. Toma sau Al. Jar a căror „operă” a fost sută la sută proletcultistă, e treaba noastră... Nu-i nici o pagubă... Dar a nu-i

pomeni nu cred că este o poziție obiectiv istorică... Dar ce facem cu cei a căror operă s-a interferat cu genul, sau cu cei care au scris câteva opere încadrându-se în acest gen, reparându-și, corectându-și „rătăcirile” prin alte lucrări... Cu adevărat merituoase...

7. Nu știu dar cred că da... Eu cel puțin cu experiența pe care am acumulat-o încerc la fiecare lectură de carte (scrisă de un autor despre care nu știu nimic) să-mi dau seama dacă n-are mesaje ascunse, cu alte cuvinte dacă nu cumva ne spune, cu totul altceva decât pare la prima vedere... Este, dacă doriți, un soi de alienare...

Note:

1. Nu doresc să critic după mai bine de o jumătate de veac manualele noastre. Întâmplător știu că autorul cărților noastre de citire a fost un eminent învățător (Dimitrie Goga) cu o activitate însemnată, merituoasă în perioada interbelică... Manualele sale au supraviețuit tocmai prin introducerea unor astfel de texte (noi) legate de regimul democrat-popular, texte care, între noi fie vorba, se potriveau „ca nuca-n perete”.
2. Manualul a apărut (din necesități obiective) în preajma dezghețului dejist (1963-1964). A fost un manual foarte bun (minus adaosurile obligatorii). Ca să se poată impune a trebuit să facă și astfel de compromisuri... Schimbările se simțeau atunci „în aer”... Manualele sufereau „din mers”, de la o ediție la alta, mici schimbări. Se alegeau alte opere reprezentative pentru unii autori, alte citate...
3. Să nu se rămână cu părerea că numai această carte avea un astfel de mesaj presupunând un destin „interactiv”... Toate cărțile (sau aproape toate cărțile) din epocă aveau astfel de mesaje, de invitații la dialog. Cu ce eficiență? Habar n-am!... Nu știu cine se deranja să scrie. Poate nimeni... Totuși în epocă un roman de aceeași extracție cu ceea ce dezbatem aici, *Ana Roșculeț*, a lui Marin Preda (și el a trebuit să-și dea obolul) a fost foarte criticat în presa de specialitate chipurile pornindu-se de la scrisoarea indignată a unei muncitoare (cititoare și autoare de reclamații). Ulterior s-a descoperit că totul a fost o făcătură... Reclamanta nici nu exista... Dar lucrul acesta a rămas secret. Pentru posteritate s-a păstrat atacul la persoană și critica literară (științifică) a lucrării...
4. Când am început să redactez acest mic episod mi-am dat seama că uitasem cine era autorul... Am căutat, după titlu, cartea și am descoperit... Octav Pancu-Iași. Dealtfel nu m-a interesat niciodată viața și opera sa fiindcă nu m-a interesat literatura pentru copii). Am descoperit căutând după titlu că

- Octav Pancu-Iași a scris acest mic roman, de succes, în acea vreme... Așa ar fi fost obiceiul... Din câte știu n-a mai avut alte ediții. Cartea avea 322 de pagini, coperta și ilustrațiile (foarte reușite) de D. Iura (Iurie Darie de mai târziu). Ancorarea foarte strictă în realitate a făcut ca în cazul unei noi ediții să fie necesară o amplă revizuire a textului... Într-o modalitate pe care acum o numim *orweliană*, nu se pomeneau denumiri sau lucruri care deveneau (peste noapte) revoluate... Cam cum a făcut și Titus Popovici, de mai multe ori, cu romanul *Străinul*... Autorul despre care vorbim n-a mai revenit asupra acestei cărți.
5. Din motive pe care nu le vom mai putea afla s-au tradus foarte mulți clasici ruși (acesta a fost un lucru bun), chiar unele lucrări n-au mai fost reeditate niciodată și au rămas până azi unice... Printre acestea s-au publicat și cărțile cu adevărat proletcultiste... Cum spune proverbul în tot răul și un bine...
 6. Literatura „bună” în concepția mea și a prietenilor (colegi) era toată literatura, de la începuturi și până în prezent, neinfestată de marxism. Asta nu însemna că nu citeam cărți recomandate de cunoștințe (mai mult sau puțin realiste), inspirate din lumea comunistă dar cu certe valori... Cam așa era toată literatura română și cea din țările socialiste demnă de lectură... Prin mediu, prin personaje, printr-o parte din acțiune această literatură trebuia să aibă „ceva” care s-o revendice literaturii realist-socialiste ca să poată „trece”... Mica dramă care se desfășura în acea creație plutea în apa (tulbure) a societății în care trăiam. Mica dramă era grăuntele de umanism, iar apa era decorul realist-socialist... Ca să citești cartea trebuia să te uzi, prin urmare orice făceam tot în apa realist-socialistă pluteam... Ea ne uda... Inevitabil...

7. Autorul cărții, A. N. Ostrovski, este un scriitor prin excelență proletcultist... Cărțile lui *Așa s-a călit oțelul* și *Născuți în furtună* merită o lectură de documentare... Continuată cu lectura cărților, cu subiecte de aceeași inspirație, ale lui M. Șolohov, *Donul liniștit*, I. Babel, *Armata de cavalerie*, cărți, de data aceasta, cu valoare literară evidentă... Au mai existat situații deosebite. Șolohov a scris și *Pământ desțelenit*, roman cu adevărat proletcultist... La fel și V. Grosman care a scris multă literatură îndoielnică, culminând cu romanul, interzis și confiscat de către K.G.B., *Viață și destin*, o uriașă frescă, realistă, literară a vieții sovieticilor în timpul celui de-al doilea război... Până la urmă gluma pe care am făcut-o ceva mai înainte spunând că literatura proletcultistă are o valoare zero, iar cea realist socialistă nu, se susține... De fapt multe din romanele realist socialiste, nu aparțin cu adevărat genului... Ele sunt romane „sociale” de oarecare valoare (unele chiar de mare valoare) în care autorii au fost nevoiți să facă propagandă comunistă pentru ca produsele lor artistice să poată primi autorizație de publicare, de existență... Afirmatia lui Ion Simuț: „Nu fac nici o deosebire între proletcultism și realist socialist...” (România Literară, Nr.31/2008) este corectă, totuși, anumite opere literare trebuiesc privite cu alți ochelari... Ea este valabilă în literatura română. Romanele „mari”, românești de după 1970 nu aparțin realismului socialist.
8. Istoria literaturii proletcultiste (sau realist socialiste) este, de fapt, o istorie a fugii, a îndepărtării cu fiecare nouă operă de normele acesteia. Când genul a fost teoretizat s-a spus că romanul *Mama*

de Maxim Gorki ar fi prima operă literară realist socialistă. O operă *avant la lettre* (căci lucrarea a fost publicată în 1907), dar se „potrivea” foarte bine în puzzle-ul inventat care a devenit istoria genului... În condițiile existenței unui control strict (cenzură, critică literară etc.) orice operă trebuia să dea impresia că este realist socialistă, ici colo apărând mici „insule” de literatură adevărată... Au scăpat printre degete și altfel de creații. Romanul *Garda albă* a lui M. Bulgakov a fost foarte criticat, la fel și „varianta” sa dramatică *Fuga*. Ulterior autorul n-a mai putut să publice... *Anul gol* a lui B. Pilniak n-a plăcut, iar mai apoi autorul a pierit fiind printre primii executați în timpul campaniei anilor 1937-1938. Așadar acest „gen” al literaturii s-a „impus” în plin stalinism dar a continuat și după... Romanul Galinei Nicolaeva, *Bătălie în marș*, „descrie” simbolic despărțirea de manierele staliniste: după moartea marelui dictator, un director de întreprindere (stalinist) va fi schimbat de către un om nou (nestalinist, comunist „adevărat”). Cu alte cuvinte stalinismul a fost o etapă (greșită, revolută) a comunismului („visul de aur al omenirii”), iar acesta (nevinovat de nimic) va continua... Nici literatura noastră nu a dus lipsă de ceva asemănător. *Puterea și adevărul*, film și piesă de teatru (aparținând lui Titus Popovici) se ocupă „figurat” de destinul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și N. Ceaușescu. Protagonistii apar în viața unui județ, prim secretarul și viitorul prim secretar („crescut” de către primul). Vechiul prim secretar, a fost un erou, un om plin de bune intenții ajuns acum un retrograd. Noul, cel care-i va lua locul este un om modern, uman etc.

„Tot ce era interzis era considerat interesant și căutat cu frenezie.”*

Zorin DIACONESCU



Da. Evident. În primul rând nu avem voie să trecem cu vederea faptul că lecturile obligatorii la școală erau axate pe operele cu potențial de îndoctrinare. Drept consecință, *Mitrea Cocor* sau *Desfășurarea* erau repere fundamentale. Să nu uităm că în vremea la care facem referire, în liceu se predau și elemente de teoria literaturii, culminând cu estetica realismului socialist. Pe de altă parte, chiar dacă spunem că omul începe să mintă imediat după ce învață să vorbească, comportamentul duplicitar caracteristic adulților nu era atât de răspândit printre adolescenți în anii

60 ai secolului trecut. Atât colegii mei de clasă cât și eu luam în serios lecțiile predate de profesori, chiar dacă în paralel ne întâlneam și cu alte lecturi, neconforme cu programa școlară. Cei care iubeam mai mult literatura am început treptat să facem și unele descoperiri care ne-au ajutat să înțelegem mai bine ceea ce se petrecea. Trebuie spus însă de la bun început că nici noi, elevii acelor ani, nici alții, probabil, nu vedeam proletcultismul cu ochii cu care îl vedem azi. La concepțiile de atunci contribuia în mare măsură și credința, inoculată atât de discursul oficial cât

și de atitudinea părinților noștri, care toate la un loc nu admiteau altă presupunere decât veșnicia sistemului sovietic. Chiar dacă nu ar fi fost periculos, la propriu, să vorbești despre un posibil sfârșit al regimului PCR din România, chiar dacă nu te-ar fi așteptat inclusiv pedeapsa cu închisoarea pentru *propagandă dușmănoasă* și tot nu și-ar fi închipuit cineva în vremea aceea că România va scăpa vreodată de comunism. Ne referim deci la o fatalitate acceptată, dovedită și istoric prin cvasi inexistența unor mișcări relevante de opoziție față de regimul totalitar.

Din diferite motive. În primul rând din oportunism. Unii o făceau pentru bani (e suficient să ne amintim de onorariul enorm încasat de M. Sadoveanu pentru „capodopera” *Mitrea Cocor*) – alții erau șantajați cu trecutul lor nu întotdeauna în regulă (sau cu păcatele prezentului) și erau constrânși să-și „răscum-pere” greșelile. Au existat și destui impostori, promovați cu sârg de activiștii de partid, tocmai pentru a alimenta confuzia valorilor cu nonvalorile. Dogmatismul, cu formele autohtone de exagerare, laolaltă cu devălmășia (non)valorilor au pregătit patul germinativ pentru cel mai trist capitol din istoria noastră culturală contemporană: cultul personalității dus până la formele aberante de la sfârșitul anilor 80.

Proletcultismul românesc este unul tardiv, mai degrabă o imitație nereușită. Este până la urmă un fapt exotic să vorbești despre proletcultism într-o țară în care proletariatul nu s-a format ci a fost inventat. Proiectele de inginerie socială, care au debutat cu colectivizarea forțată, au fost acompaniate de importul de modele culturale de la răsărit. Într-o manieră aproape schizoidă, am încercat cu un deceniu sau două mai târziu să dovedim imposibilul și anume că toate acele proteze culturale montate în urma unor amputări de conștiințe forțate nu erau nimic altceva decât expresia dintotdeauna a ființei noastre naționale. Protocronismul, în anii lui de glorie, revendica inclusiv prioritățile părinților fondatori ai comunismului de tip sovietic, făcându-i până și pe dacia noștri strămoși să

vorbească de parcă ei ar fi scris manifestul partidului comunist, de la Zalmoxe cetire.

Depinde. Să nu uităm că până în 1989, cel puțin, am avut nu o atitudine, ci două. Una era să vorbești „ca la ședință” și alta era să glumești cu prietenii la cârciumă, unde te asculta doar un turnător sau doi. Până la urmă, literatura dogmatică nu influența pe nimeni, nu de ea eram nevoiți să ne apărăm, ci de autoritățile care ne obligau să admitem, tacit și uneori chiar explicit, convingeri pe care nu le împărtășeam și de care am fi avut prilejul să ne rușinăm după 1989, dacă am fi avut vreme și chef. Dar n-am avut. Câți n-au fost obligați să citească discursuri pe care nu le scriseseră, să rostească solemn niște fraze care nu le aparțineau sau să semneze telegrame prefabricate din superlative lipicioase. Iar cei care au scăpat de astfel de compromiteri rituale nu au făcut-o din curaj, ci fiindcă erau prea neînsemnați și nu le cerea nimeni să se producă public.

Nici vorbă. Nu e vorba de cenzură, ci de un reflex condiționat, al fructului interzis. Tot ce era interzis era considerat interesant și căutat cu frenezie. Să nu uităm de circulația amețitoare a poemelor Anei Blandiana, citite și de persoane fără pic de interes pentru poezie, doar fiindcă Monica Lovinescu făcuse o recenzie a plachetei de poeme la postul de radio Europa Liberă.

A avut viața ei. A încercat să supraviețuiască așa cum și noi am supraviețuit. A semănat multă confuzie, vizibilă abia acum, când numărul neașteptat de nostalgici este recenzat de sociologi cu ridicări de sprâncene. Între timp datele problemei s-au schimbat fundamental după 89, de când nu mai avem o literatură oficială. Chiar dacă prezentul pare foarte segmentat, diluat și incoerent din perspectivă literară, aceste manifestări de convalescență nu aveau cum să fie evitate.

Întotdeauna. Să nu uităm că până și rebeliunea practică sistematic e o formă particulară de academism.

„În calitate de *cititor* am fost, am rămas selectiv, chiar și când am mestecat fără a înghiți chintalele de maculatură din bibliografiile de musai”*



Nicolae CIOBANU

Salut inițiativa oamenilor de cultură din Bistrița, a revistei „Mișcarea literară”, de a deschide și pe „pînza” internaută o dezbatere despre literatura proletcult-istă și lecturile noastre-n postbelicul imediat, apoi cît s-a mai întins, spre 1990. De la început, gazdele vor ști că eu (născut pe foametea din 1946!) percep o mare prăpastie (ori, de vreți: genune, hău) între primele două părți ale literaturii proletculte de la noi și cea de a treia, contaminată de „cultul” bălos, tornitruant, sfruntat, deșănțat al partidului unic, dar neproletar; ultima, o perioadă tridecenală aproape, în totalitate ticăloșită nu doar de minciuni de la înalte tribune, prezidii, ci și de cultul vavilonesc (nu chinezesc, nu maoesc!) închinat nepravoslavnic bandelor de profitori (familii, găști) care au compromis pentru cel puțin (deie Domnul să nu fie mai mult!... de) un secol cauza proletară, replonjîndu-o-n robia, sclavia, bunul plac al „omului” capitalist. Bun plac unde ești mai liber să crape, decît să trăiești: de nu le ești gardian, vameș, zaraf, crîșmar, piețar, proprietar sau tîlhar. Ori, de nu le poți fi lingău de cas(t)ă lor. Chiar de ți-ai lua lumea-n cap, peste tot te vor urma nenorocul propriu și ura lor, a ațîrnaților de averi fără muncă. Știu că o să-mi ridic mulți în cap, dar mi-s obișnuit, de o viață, cu cei ca ei...

1. *Proletcult* – curent cultural complex, consecutiv revoluției bolșevice, însă răspîndit ideologic și de marxiștii, socialiștii utopici și prebolșevici prin ale lor internaționale comuniste, socialiste (alegeți ce vreți!); pornite dinspre perfidul Albion, găzduite și de frînci, și de prusaci, de helveți, apoi acaparate de muscali. Iar, de la aceia (în loc să-și vadă de studiile la care îi țineau pe bani grei babacii lor („puri-ii”), revendicîndu-se varii tribuni și răspîndaci. La început, propaganda fu persuasiv-pașnică: la noi, de ex., prin evreul

ucrainean știut de Gherea – nu doar politician, ci și patronul gurmand al restaurantului din gara Ploiești-Sud – critic și polemist literar; și soroceanul narodnicist Stere, falansteriștii lui Th. Diamant, alți mulți simpatizanți ai valorilor tradiționale. Primii doi au pus bazele *Poporanismului* vehiculat – și – de *Viața romînească* (sic!). Ori și mai ales, „curent” indus cu mausere, pumni și ciobote de politkulți inculți sovietici (după 1945), în lătrăturile kalașnikove ale lacheilor lor. *Proletcult*... Acest tsunami (pornit și de prin bibliotecile publice de cartier, ale sindicatelor muncitorești ce s-au călit la focul erei industrializării) încă nu și-a încetat efectul, orice ar crede unii „experți”. Habar nu avem ce ni se mai pregătește, după ce armile, popii, vestalele, saltimbancii și ideologii lumii de azi pe mîine se vor întoarce (iar!) contra imperiilor capitalismului globalizator, uniformizant după vulgare tipare kitsch, nivelator, tăvălugitor... Globalism sărac la minte și-n simțiri instinctual, bogat material doar prin abjecți actanți, vectori, exponenți.

Da, am cetit și acea literatură, chiar multă literatură „proletcult”. Nu numai fiindcă eram copil sărac, dar și fiindcă-n bibliotecile și librăriile de după 1947-48 s-a introdus masiv literatura rusofonă nu neapărat de inspirație proletcult, ci (far)dată ca atare. Ci, la fel însetat de lecturi, am sorbit și occidentală, universală (de la sumerieni, hinduși, homerici și clasicism înspre noi), însă astfel cosmetizată, drapată, prefațată, plimbată pe podium de lagerfelzii materio-dialectici, încît să „dea” a proletcult nu doar din umeri... Am cetit, desigur și simpatizanți socialiști ca Zola și Maupassant, ba și Flaubert, Stendhal (ajustați de acei bizari modiști răs-tălmăcitori), iar nu numai deconectante „Tom Sawyer”, „Colț Alb”, „Cei trei muschetari”... Am plîns (amar) și cu Nicuță Tănase, și cu Dickens, London

ori Hector Malot. M-am distrat nepărtinitor și cu Buratino, și cu Pinocchio, Călușul cocoșat, Ivan cel prost, Pîcală al nostru și cei doi eroi neapărat populari Till nederlandul și helvetul Tell... Am rîs amar cu I. Peltz, cu Hașek și am hohotit la mușatisme sau sîntimbrenisme... Exceptînd niște scriitori uitați, poate cu temei dezavuați (Arkadii Gaidar, Kaverin, Makarenko și alții, cu mult mai „aliniați” ca ei), oricare clasic al literaturii ruse la care s-au decelat simpatii populare, proletare (Lev Tolstoi, Gogol, Cehov, Șcedrin, Șevcenko, chiar și Turgheniev ba și nobilul Pușkin, apoi defetistul Dostoievskii) ne-au fost traduși excelent de inși dăruți și au fost cetiți cu o plăcere ce nu ne-au procurat-o, mai tîrziu, occidentalii – tip Kafka, Nietzsche, Sandra Brown & eiusdem farini ori Truman Capote, ori Arthur Miller, ori Nabokov-ii traduși fără discernămînt, fără cenzura bunului-simț civic, doar la hurtă. Au fost Gorki, Maiakovski, Esenin și alții de talia lor, în absolut universală, niște minabili proletcultiști?... *Toje* „Nikalai Tal'stoi”, Ostrovskii, Fadeev, Baris Palevoi și-atîtea sute de alții, poate mii, care ne-au înflăcărat adolescența și ne-au învățat a iubi de dragul iubirii curate, de a ne simți mîndri ca patrioți, fără Trăiască partidul unic și con-ducătorii lor de rîpă?... A fost Constantin Chiriță mai proletcult decît... Topîrceanu ori Sadoveanu?

Ce ideologie au avut gazetari neaoși de renume, încă din interbelic (Stere, Sofia Nădejde, Brunea-Fox, I. Peltz), ori scriitori precum Cragiale, Vlahuță, Sahia, Rebreanu, Cezar Petrescu, Bogza, Istrati cînd au scris magistral despre exploatarea bieților oameni de rînd și revoltele țăranilor și muncitorilor și nu s-au pupat în bot cu nici o camarilă... Ori Bacalbașa, ba și maiorul erou al Întregirii, Gheorghe Brăescu – anticazoni cerți –, fost-au ei proletculti, doar fiindcă au simpatizat cu cei asupriți... Ce altceva, decît invective vaticinare au produs lichelele literare (dintotdeauna!), care n-au fost de acord ca în literatură să intre 1907, *Întunecare*-a consecutivă primului măcel mondial, criza și curbele de sacrificiu dintre 1922-1933, decăderea monarhilor, camarilei de aparat și abuzurile burgheziei selecte, ale păturilor elitiste asupra populației de rînd... Știați că „elita clasei filo”

de-acum, din învățămînt (aceiași bărboși și bărbulești care s-au instalat ereditar acolo, puși de nikolskii-kișinești) a ras Poporanismul din Istoria literaturii interbelice, ucigînd astfel cam o cincime din scriitorii ce au activat în interbelic, pe alții pasîndu-i altor curente?

Atenție: prin asta, eu nu absolv nici bolșevismul, nici socialism-comunismul de crimele împotriva comunităților de ei despotice mînate, prin vectori descreierați. Cum nici hitlerismul, fascismul și alte „isme”, de iasmele stîrnite de-ai lor con-ducători!... Dar, să-i văd pe histrionii comunistoimii lingînd acum urma umbrelor monarhicești, la fel de vinovate pentru marasmul interbelic al țării abia întregite, nici asta nu iert!... Circulă internaut un raport al unui agent secret hitlerist, în care se arată deosebirea dintre Dictator și Camarilă, politicieni, precum și ce soartă să i se pregătească României – Înjosi-toare!... Am scăpat de ăia, n-am scăpat de ruși; am scăpat și de ăștia, ne-a luat în primire mmm...UE!... În aceleași condiții degradante pentru Neam și Țară, ca la 1867, 1940... Ba, mai rău chiar, pentru viitorime!

Alături de rusofoni (Șolohov, Evtusenko, Druță), nu mi-e rușine să recunosc, ba chiar mă mîndresc de norocul să-i fi putut ceti pe reprezentanții de seamă din cele vreo 29 de „răspublici”... Din care azi mai nimic nu pătrunde-n literatura noastră: nici folklorul lor, superior occidentului (comparați fabliaux-urile apusene cu orientalele 1001 nopți, domnilor uituci; marselii lor – niște bulă marsiliezi – cu nastratinii orientali): nici ultimele, noile lor valori, că sigur le au. China, Coreea, Mongolia, America Latină, Africa și literatura de calitate și diversitate a „lagărelor” războiului rece, tot în regimul de democrație populară și-n plin proletcult a(u) pătruns pînă la noi.

Sadoveanu, Stancu, Vianu, Călinescu au fost mediatorii – pe lîngă politrucii vremii –, (ai) deschiderii culturale urieșești, aproape universale. Fiindcă, să nu se uite: deși-n plin război rece, tot sub ei s-au deschis frontierele către cultura tuturor celorlalte continente din lume, la noi activînd una din cele mai bine

pregătite și diversificate armii de traducători. Nici în interbelic, nici după 1990 nu a mai existat o asemenea sete de cuprindere a orizonturilor culturale proprii tuturor continentelor. Și nu numai ESPLA și Meridiane s-au ocupat de asta. Acuma, treaba atașărilor culturale de prin ambasade și a culturnicilor din institutele prorrome, proaltele și-n absolut anti române este să profite ei, în comilitonie, iar nu cultura, literatura și – apoi – nația, populația noastră, cu proletarii ei: cei cîți n-au ajuns să se vîndă pe la străini, robi.

2. Întrebarea trebuia adresată direct memoriei, conștiinței celor care au săvîrșit atari gesturi. Eu nu pot ști, dar pot bănuie ce-a fost în mintea, sufletul lor... Cînd Arghezi – de ex., ca să-și salveze fiul de la pușcărie – a făcut ce-a făcut... Dar, măcar Bine, comițînd o literatură superior calitativ laudacilor-turnători ca știm cu toții cine!... Și care, supraviețuind încă, se autovictimizează fără a se flagela, ba chiar cerînd și primind sinecuri dissidențiale.

Dacă Sadoveanu, Stancu, P. Dumitriu, Marin Preda au făcut ce-au făcut, ori Ivașcu, ori Călinescu, Vianu, Rîpeanu – măcar ei au reușit astfel a dezșăgăzii stăvilarele puse-n calea accesului la marea literatură națională și a altor nații. Acum, „epigonii” au înnămolit și împrôscat totul, exact ca-n previziunile eminesciene. Mari valori și-n „trecut” (și simpatizanți cerți, nobili ai cauzei proletare!), cei mai sus-evocați au fost cei care, făcîndu-se a fi de partea unor Toma, Nikolski, Vitner și altor alogeni veniți să ne sătrăpească valorile, i-au „ajutat” cît mai mult să se chiar singuri compromită și să ajungă la gunoi. Da, a trebuit să plătim cu niște ostracizări de variabilă durată... A trebuit, chiar, ca vreo trei, sigur mai mult de-aștea sute de scriitori care n-au avut norocul, ori n-au vrut să fugă din țară, să dispară fără urme-n gherle și canale. Că, decît să te culci cu Leonte R., ori cu Ana, ori cu Gogu pentru o viză spre străinătate... Cîteva sute, mai cert cîteva mii de literați neidentificați, din milioanele de victime ale sovietizării cu armata ocupatoare și cu parul ideologic al bandei Anei P., Ion L., Emil B., Șandor M... Știu că e multă jertfa, că-s de neiertat călăii... Dar, la ce, cui ar fi folosit ca – din solidaritate de breaslă (și mă refer doar la

cei titrați) – absolut toți scriitorii să se încoloneze voluntar pentru a umple pușcăriile... Cui ar fi folosit? La fel judec și pentru restul claselor și elitelor curate, din nemernicita țară de către ocupanți, colportori de o ideologie necomunistă, deloc proletară-n fapte și acte. Toate „faptele” ei vădîndu-se antiumane, crunt inumane... Exact ca-n proverbul cu popa, erau propaganda și de dinainte și de după acel alt măcel modial!... Calul de bătaie tot mîrșoaga, talpa țării, da’cu alt par, gîrbaci. jug... Chiar, nu le este rușine deloc laudacilor de ieri și-n actual denigratori a ce au pupat-lins gudurat?... Un dăștept-tare, neapărat doctor în..., cu apostile și străine, unul din mai noii politologi (recte, tăietori de frunze la cîni, pe nu mai știu ale cui sinecuri), pretindea la radio RoCu(lt), că torționarul Țurcanu a luat „lecții” de la Makarenko... Uite, cum se scrie kapitalkultul, azi! Mîine-poi-mîine (la halul spre care-i adus Învăță-mîntul), și Komenius, și Pestalozzi vor fi dați de odioși precursori ai celui care a adunat divizii de orfani ai aproape 10 ani de război și crime fratricide, formînd nu „oameni noi”... Ci oameni pe ai căror umeri, brațe, minte s-a bizuit un mare stat în reformare. Nu armatele au format statele, ci popoarele. Asta uită tot mai des domnii istorici, politologi, idiotologi de conjunctură.

3. Relații?... Poate-n aria echivalenței lozincilor, „citatelor” din clasicii marxism-leninismului și ideologilor zonali pe val, ca și-a plagiatelor și maimuțărelilor, din perioada 1960-1989. Nu uitați, totuși, că internaționalismul proletar așa cum a ajuns la noi, era cu mult mai vechi de 1945. Iar, așa cum eu l-am perceput (chestie de pricepere naivă, deh!, de copil de proletari) acel proletcult respecta statul totuși, națiunea, minoritatea conlocuitoare și nu doar de formă. Internaționalismul proletar, în esența-i, nu-i ca Ueană-coana de-acum; și nici ca globalizarea preconizată de nord-americanii ajunși datorivînduți Chinei... În Manifestul internaționalist anticapitalist (nu vă faceți că nu-l știți, domnilor intelectuali!) Exploatatul era de orice nație, rasă, credință, ca și Exploatorul. Ne diferenția, vorba lui Eminescu: numărul, puterea; și – adaug eu pentru exploatați –,

lipsa de solidarizare în contra exploatatorilor smintiți, exact ca și acum.

[Notă: Constituția RPR, apoi a RSR, era una națională, nu internaționalistă!... Neameteul în suveranitatea statelor era garantat prin Lege. Pot fi azi, unii de altă părere, e treaba lor... Pesemne, o confundă cu Statutul pm/pc pe care l-au tocit, ca să primească-carnet de partid roșu.) Ca militar, în 1968, eu am jurat credință Patriei mele pe Constituție, nu pe statutul partidului unic, nu pe tratatul pactului varșovesc. Și, de veneau peste noi rușii (oare, de ce s-au ferit?), chiar de muream, o făceam ca un patriot, mîndru că sunt român. Și poate că mai respectați, chiar temuți am fi fost de cei care azi (români și neromâni) ne ponegresc ori ne iau la batjocură; ori ne dau lecții de bună purtare, prost-crescuții. Și, Dumnezeu să ne ferească de o Constituție mai prost întocmită, decît asta de-acum, care-i a iorgomanilor, brukcanilor și bîrbîrlădenilor ilieșești din sinistrul 1990!... Nu de insertia lui Dumnezeu ca articol în constituția unui stat laic și efectiv multi-cultic, ci de alte inginerii canailles mi-e mie teamă...]

4. În calitate de *cititor* (nu știu ce-i aia „lector”, deși am frunzărit multe lepturarii) am fost, am rămas selectiv, chiar și cînd am mestecat fără a înghiți chintalele de maculatură din bibliografiile de musai. Atunci, ca și acum. La fel am fost și-n calitatea-mi de *bibliotecar*. Iar în calitatea mea de cadru didactic, *apostol necomunist*, de musai feuesist, mi-am asumat libertăți de nimeni protejate, ca la corifeii și lătrăii vremii. Chiar și peste falsa poezie patriotică a unor „mari” mai mult sau mai puțin poeți, ori prozele anoste ale unor de altfel mari prozatori am trecut fără păs, preferînd a ceti, recomanda o lectură suplimentară mai de suflet, pentru mintea și inima învătăceilor mei. Nu m-am aruncat în siajul „vehiculatorilor de opinie”, n-am vînat la instigarea unora cărți „de sub raft”. Pentru mine scriitorii la modă-n acea vreme (de la p. dimitriu și-a lui stahlă, e. barbu, alt neagu, pînă la popescu-dzeu, bre, ban, derepeu – indiferet de purtau pantaloni, fustă) erau delăsați în favoarea clasicilor reabilitați. Preferînd anticarii, mai mult decît reeditările epurate, cenzurate. Preferîndu-i pe

Leonida Lari, Grigore Vieru, Druță celor deja pătați de, ori pe aici... N-am recomandat elevilor mei, tolocănirea trăsnea-ită de comentarii prefabricate, indiferent că era vorba de bărboi sau bușu-ele. Am preferat părerile lor (puține, e drept, puțini fiind cei încă în stare a gîndi coerent, elocvent, în gimnaziu) și notațiile mele, cît de cît sincere... Desigur, spre a le asigura admiterea pe mai departe, i-am deprins și ceea ce mie nu mi-a stat în fire: toceala unor prefabricanți dejurnă, de analize, de comentarii. Profesorii, examinatorii, inspectorii mei întru meserie, de ar ceti aste, cred că s-ar reîncreți, încrîncenat. Ca pe-atunci, cînd le-am creat unele „probleme”... Cam prea multe, deci dese, deși-i mai aveam și pe activiști pe cap, pe șefii de post, pe crîșmari și unele sutane.

Nu am scris, fiindcă nu am avut timp de scris, pe atunci, despre toate astea... Trebuia să-mi văd și de mine, de viața mea. Dar, de mi-oi prinde sorocu’n turbincă, poate-mi fac timp și de aste... Și de ăștia. Și, de o voi face, nu voi scrie-ncifrat, nici cu încrîncenare... Poate, cel mult cu ironie, haz și detașare, folosind – pe lîngă amintiri din cele trăite – cele două cărămizi omagiale gemînd alinierea nu la proletcultură, ci la cultul persoanei.

5. Suita întrebărilor aste-i o "galimație". Îs trei, deși par două. Și cum fiecare se cere detaliată altfel, ar ieși un (alt) lung expozeu doar din ele. Mulțumiți-vă cu ce-am scris deja, de, dacă sunteți dispuși la tolerarea și altor opinii, decît firul roșu ce ni-l impuneți.

6. Ca în orice curent cultural izvorît dintr-o ideologie, ori front de ideologii, de școli, atîta vreme cît nimeni n-a scris/creat trudit în obezi, cu ștreangul de gît, nici cu pistolul la tîmplă (ca sclavii, robii, prizonierii, proletarii), înseamnă că fiecare s-a produs după cît har, pricepere și conștiință a avut. Ba, consider că nici conștiința la unii „corifei, toboșari” nu a contat. Cum, nici azi – după cum se vede: fiindcă-n *literatura neaoșă de-acum*, dau tonul și sunt tot laudaci ori critici dar pe invers, ori mediatori, moderatori tot din exponenții cei mai patentati ai proletcultului dat prea fără discernămînt de obijduitor; de nu, țin drîmba și isonul uceniciei’celora.

Proletcult pe care ei l-au confundat-asimilat cu Personakult și l-au slujit slugarnic-discreționar, dar acum îl beștelească la fel de fără discernământ. Eu nu văd „derapaje”-n curente, orientările culturale, oricum s-au numit ele și instalat în conștiința universală. Până și schismele nu le consider „derapaje”, nici dissidențele, precum bigoții... Derapa(n)ți sunt numai indivizii alunecoși, cei care au produs osanale și creat calpe valori politicilor trecătoare și politrucilor lor, din interes, privilegiu „privat”, de curte, de cas(t)ă. Totuna-s cu-acei care acum scuipă și terfelesc proletcutura în bloc, limitându-o meschin la vreo 30-40 de ani, deși la noi s-a manifestat și sub Bălcescu, Bolintineanu, Bolliac, și sub Eminescu plus egalii săi, și între interbelici, și-n post... Și-i sigur, că – de se va răsturna iar roata istoriei –, tot ei-lichelele și loazele lor vor redeveni lăudacii „vremilor noi”.

Proletarii (muncitorii, țăranii reduși la minime condiții de trai, loviți în demnitate, cumpărați cu te miri ce și mai nimic pentru truda fizică sau alegerea lor politică, fie cu basamac, fie cu posmagi în apă chioară) nu au ajuns niciodată politrucii. Numai slugile leneșe și lichele, spiridonii, chiriecii și tănase-scatiii. Proletarii adevărați nu au condus nici măcar în regimul social-politic și economic ce pe nedrept li s-a atribuit. Și n-au nici o vină că au aflat scriitori valoroși care să empatizeze în scrierile lor cu ale lor necazuri și cauze compromise de nemernici, ca și de nimicarițe. A fost Dej proletar, doar cât a fost cazangiu, nu și politruc. Ceaușescu n-a fost nimic (ba, un nul) pînă-a ajuns politruc și colectivizator cu anasîna. Groza n-a fost în viața lui, decît moșier minor și avocat băgăcios: a trăit de pe urma proceselor din ambele tabere, ca și alți advocați ai diavolilor cît roșii, cît înfiretați. La fel și alți burghezi bine-mersi, ajunși mari și tari peste proletari. Unii au primit ce au meritat. Alții, încă nu!

Între proletari și... ceilalți, m-am plasat de partea celor desconsiderați de toate formele de putere, folosiți numai ca masă de manevră în perfid-oportunistă „simpatie” de fațadă; și-n spate, de o criminală disprețuire. Și țin cu toți cei care s-au inspirat în literatură și arte din existența lor: a țăranilor și a muncitorilor, proletari indiferent de orînduire.

7. Ce rost are această finală întrebare... Chiar, nu ați fost atent/ți că ați pus-o și la 5, supra?... Aaa, vreți să fiți convinși că am practicat auto-cenzura și-n cazul altor „orientări”?... Ca om normal, consider că am dreptul să-mi formeze (dez)gustul și să aleg și să nu mi se impună din exterior vreun autor, vreo scriitură. Așa am procedat și-n religie, și-n ideologie. Că-mi vor place (să citească „plăcea” cui îi place) oricînd licențele din Villon, Rabelais, Decameronul, Branthôme. Și nu cultiv nici măcar în bancuri, în deridări, sado-masochismele, donhuanismele, licențiozitatea, pornografia crase, violențele și înjosirile pidosnice ale ființei umane, prize și literaturizate de către neoameni, de travestiți. Că-l ador organic, atavic pe Creangă, dar nu și Povestea P..., pe seama căroră unii și-au tras chiar doctorate speculative, ori și-au întărit popularitatea profesorală, ori de clică edito... Mi-a plăcut, pînă la proba lor evident contrarie în atitudine, și de autorul *Groapei*, și de cel al *Rugăi* pentru părinți; ca și de un poet bistrițean, nu al țăranimii, ci contemporan, optzecist; dar și de un cantautor formidabil, deși nu la fel de mediatizat ca niște etalonii (și am folosit cu bună știință mot-ul)... Asta, nu m-a împiedicat să mă înstrăinez de ei cu regret, cînd am descoperit că una scriu, cîntă și alta fumează. Nimeni nu a pierdut, fiecare a cîștigat... Dar fiecare-n alt mod!

Îmi aduc aminte de dragul nostru asistent de „Universală”, obligat de programa „proletcultă” să ne citeze roșind fragmente din Decameron... Un fel de Bădița Vasile, care a rămas holtei numai fiindcă o... O aia, o oaie bipedă i-a refuzat inima curată și iubirea aproape divinatorie. Cum, nu-l uit nici pe pișicherul de psihologie care nu pregeta să-și hipnotizeze studentele, pentru ca să... Între ei, să mai spun cine mi-a fost model și cine antimodel, în acel proletcult?...

Ori, ce model să-mi fi făcut din politrucul de la socialism științific, la care primeai 9, 10 fără examinare, dacă-i prezentai prin chitanțe că ești „în posesia” integralității ineptiilor scrise de el și publicate peste planul editorial... Ori, cum să admir fustangiii și bețivii notorii, dar nimbați comilitonic, dacă eu n-am fost decît un bon viveur curtenitor...

Ori, cum să (mă) atragă cititor(i) „criticii” și „istoricii” autori a blocuri insipide de cărămizi (literare?), de atunci, dar și de-acum, care – de conivență cu unii profesori servili – (îi) obligă (pe) bieții elevi, studenți să le cumpere ineptiile aiuritoare, adormitoare, filosofarde, istoriocarde...

Da, sigur, *la mine lectura selectivă a funcționat dintotdeauna empatic sau anti-patic*, ca și la oameni: *nu după ideologii conjuncturale, nici în interes material; ci numai după valorile în care m-am singur format*: dependent de independență, de liberă cugetare, iubitor de modele greu de atins, de egalat, însă demne de urmat. *Lectura literară, beletristică, rareori și cu mare succes de public (poate și bani pentru autori, dar nu-i dreptul lor?) pentru mine a fost, a rămas o altă formă de credință în viață*. Nu dependență, nu servitute, nu pidosnicie, nu comilitonia laudă-mă să te laud ce mare... Un crez neîntinat de maculatori, încă și câtă vreme îi pot cenzura din existență-mi, ignorându-i.

Și, de câte ori nu m-am spălat: în *procultismul*, *personakultul* nu doar ceaușesc

de atunci; în piroclastia editorială de-acum, de zgura literaților prea docti, prea lingăi, prea lătrăi..., în apele-vîltori din romanele polițiste, picarești, sanantonicești; ori cu antologii de anecdote memorabile-n care arareori dai și peste bulăangii ca la noi... Ca să nu mai spun că pentru mine repere literare actuale sunt oameni ca Ion și Lidia Lazu, Luca Pițu, Șerban Foartă, Magda Ursache și alți câțiva. Unii mă știu, alții nu. Nu VIPerele curtene m-au atras, ci valorile-n care cred și le-am aflat și la alții. *Autocenzura mea nu a fost deloc una mironisită!* A fost una dictată de sufletul și simțirea mea proletară, a unui intelectual pornit de lîngă geanta cu scule care, cu tot cu barosul de 10 kile, ori forja mobilă trambalată pe lîngă calea ferată pînă la locul de intervenție, depășeau cele 40-42 ale mele. Fiindcă eram de talia celor ce puteau trece pe după afiș fără a-l dezlipi de suport. Acum, nu mai sunt. Dar proletar am rămas, deși cu mai multe scule.

Mulțămiri cui m-a cetit atent și pînă la Sfirșit!

Din Piatra-Neamț, la 26 februarie, 2013,
de la Nicolae Ciobanu, știut și de Culai, doar de prietini.

„Cine să îmi explice că mă înșelam?!”*

Melania CUC



Da, primele mele lecturi, încă din școala primară, au fost cărțile care tixeau rafturile bibliotecii scolii, și(sau) cele care puteau fi cumpărate ieftin de la Librăria „Cartea Rusă” din Bistrița. Copilărint în casa unor profesori de țară, unde mătușa era profesoara de limba rusă, am deschis ochii pe literatura cu eroi sovietici, sau alții, autohtoni cum erau cei din volumele care apăreau „în snop” evocând „omul nou” din România de după Război. Nu am avut alternativă. Nici nu știam că ar exista și altfel de cărți. Trăiam într-un spațiu în care marile cărți ale lumii, pentru mine, încă nu fuseseră scrise.

Privind înapoi, simplist, prin ochii copilului de atunci, și nu prin ceea ce aș putea constata cerebral și informată fiind acum, cred că o astfel de literatura era la modă, se scria în „fluviu” și era ușor de citit. Să nu uităm că toate acele cărți erau destinate marelui public, românilor care ieșiseră din Război cu valorile culturale și sociale răsturnate. Poveștile cu stahonoviști model erau promovate ca un exemplu pentru tinerii care deja trecuseră de pe brazda din satul natal, pe șantierul de la Bumbești-Livezeni, dar și pentru viitorii intelectuali ai țării. Nu a fost doar un program de spălare a creierelor prin lectura de gen,

cred ca a fost și o emulație. În satul meu, mama, țărancă, citea tot ce îi pica în mână. Azi, la Archiud, nu știu să mai fie un țăran, tânăr sau bătrân, care să citească o carte oricare ar fi ea.

Lectura de propaganda comunistă era doar un detaliu din jocul de puzzle a acelor vremuri.

A existat sigur o liniuță de unire. Așa cum astăzi, dăm literatura neaoșă pe cea din Vest, tot așa și atunci, tot ce venea de la Moscova ni se părea a fi superior. Cărțile sovietice, cu eroi ce treceau apa Donului cu țigara aprinsă în gură, aveau ceva din tematica telenovelelor de azi. Erau populare. În plan opus, mulți scriitori români primeau burse de studii în URSS. Informația culturală ajungea în sate prin broșurile redactate simplist, revistele cu povești de succes-colectiv care veneau din Est, toate la un loc construiau subversiv spiritul „omului nou”. Mătușa mea era abonată la revista Krestianka. Pentru noi era un eveniment când o aducea poștașul. În peisajul pauper de atunci a unui sat din Câmpia transilvană, fotografiile cu lanuri imense de grâu, femei lucrând în fabrici noi nouțe, și tineri comsomoliști curajoși era un eveniment. Ca un adolescent dornic de aventuri dar care nu deținea termeni de comparație cu alte vremuri mai bune, mi se părea că URSS, așa cum ne era ilustrată era raiul pe pământ. Cine să îmi explice că mă înșelam?! Lumea din jurul meu era obosită, speriată; tăcea. Sunt convinsă că și scriitorii români pe val la vremea aceea, mare parte din ei tineri, au crezut în ceea ce au scris. Alții au făcut compromisuri cu bună știință, pentru glorie efemeră, pentru a urca pe un fuștei mai sus pe scara socială.

Cât am stat la Archiud am descoperit, în maldărul de maculatură cu cerneala de tipografie încă umedă, am descoperit literatura rusă adevărată. Tolstoi, Dostoievski, și Esenin ceva mai târziu. Lecturile mele au mers în paralel multă vreme. Apoi, elevă la Bistrița fiind, profesorul meu de Limba română, George Vasile Rațiu mi-a îndrumat pașii spre raftul bibliotecii, unde am citit mai întâi literatura, pentru mine și la vremea aceea, destul de cețoasă, a scriitorilor clasici englezi.

A fost drum lung până la William Shakespeare.

În adolescență am citit amestecat, cărți de duzină, unele impuse de școală dar nu numai. Era perioada în care începusem să scriu, dar, fără să fac vreun exercițiu de selecție conștientă sau de voință, cei care m-au influențat de la primele versuri au fost clasicii români cu preponderență Liviu Rebreanu, George Coșbuc.

A fost perioada în care am continuat să citesc foarte mult. Probabil era și un refugiu al adolescentului în lumea „virtuală” cum am defini-o astăzi. Încet, fără să îmi fi impus, poate și datorită felului meu dornic de a descoperi teritorii noi, am căutat și am dat de scriitori despre care nu auzisem la școală sau la cercul literar. Am luat totul ca pe ceva foarte normal. Au fost etape de autocunoaștere personală și inserții în spații culturale dintre cele mai diferite. Poezia cu accente revoluționare, romanele marii culturi europene sau cele americane, romane sociale, poate și de aventuri, mai puțin cele de dragoste sau polițiste, toate au intrat în bagajul meu viitor, fără să îmi fi propus asta din start. Încă mai aveam o lectură haotică. Ceva mai târziu am descoperit și am fost fascinată, și cred că m-a marcat serios și în creația mea, literatura sud-americană.

6. Cum nimic nu este întâmplător și literatura proletcultistă și-a avut rostul ei, efemer. Și-a avut autorii și cititorii ei. Cât a făcut rău și cât a făcut bine în spațiul cultural, social... este greu de calculat fără să fim subiectivi. Personal nu am cum să mă dezic de lecturile care mi-au creat emoție, m-au făcut să stau nopți în șir și să „arunc cocktailuri Molotov” cu Zoe și Șura. Ele sunt încă o monadă din ființa mea. Că, mai târziu am descoperit că există și altceva în bibliotecile lumii, a fost ca un premiu. L-am primit cu toată ființa mea, m-am bucurat de el, dar mereu am făcut paralele între cele două lumi. O fi fost bine sau rău...

7. Nu resping nimic din start. Nu mă dezic de vechii prieteni în nici o situație, chiar dacă asta m-ar dezavantaja. Așa că, nici în materie de lectură nu vreau să susțin că mi-am autocenzurat lecturile, că am aruncat la gunoi toate cărțile cu eroi sovietici sau cele neaoșe,

cu Rădița/colectivista. M-am maturizat și automat, lecturile s-au sedimentat. Deschiderea culturală de care am profitat, odată ce am ajuns, la începutul deceniului 70, la București, s-a potrivit spiritului meu liber, literar vorbind. Mi-am creat conexiuni culturale și am devenit un cititor din ce în ce mai pretențios, dar nu cred că aş fi atins acest

punct fără să fi trecut prin adolescența mea literară, un timp și un spațiu în care am trăit, în felul meu, prin lectură, ceea ce trăiau prozaic, toți cei din jurul meu. Sigur că cenzurez o lectură, așa cum cenzurez și aleg binele din rău din tot ceea ce mă înconjoară. Critic și aplaud cărțile pe care le citesc și azi, dar repet, este doar un gest reflex și subiectiv.

Poetul Vian, împotriva sistemului

Menuț MAXIMINIAN



Întreaga cultură și literatură din țara noastră au fost epurate, sub controlul acerb al cenzurii comuniste, de orice fior metafizic sau model de gândire care ar fi amintit de regimul burghez. În contextul dat, noile scrieri nu mai erau prețuite prin prisma valorii lor estetice, a inovației tematice sau a reînnoirii limbajului, ci în funcție de eficiența cu care proslăveau revoluția socialistă și „apariția omului nou”. În consecință, originea „sănătoasă”/ „nesănătoasă” a eroului prefigurează caracterul și evoluția scenică a acestuia: comuniștii sunt harnici, cinstiți și își rezolvă orice dilemă mai devreme sau mai târziu, într-un proces de continuă perfecționare a caracterului lor; majoritatea moșierilor și reprezentanților burgheziei sunt prezentați, inevitabil, ca o clasă socială parazitară, inutilă, obsedată de conservarea propriilor resurse și de înavuțire, rareori un membru al clasei lor fiind convertit la ideologia partidului comunist.

Limbajul bogat în clișee abundă în text, susținând caracterul propagandistic.

Tematica reflectă convingerile scriitorului privind superioritatea noii orânduiri sociale: beneficiile aduse în viața satului de colectivizare, descrierea procesului de naționalizare a întreprinderilor cu profil industrial, spiritul civic de care dă dovadă colectivitatea și niciodată un singur erou, pentru a evidenția virtuțile societății de tip comunist, care aspira cu naivitate spre zidirea unei lumi vindecate de individualism, răspunderea adulților în privința educării tinerei generații, conflictul

dintre datoria morală a unui om integru și dragostea părintească, emanciparea socio-profesională a femeii în societatea de tip comunist, superioritatea morală a comunismului în contrast cu spiritul parazitar și acaparator al clasei burgheze, consecințele nefaste ale vanității profesionale, tenacitatea și spiritul de sacrificiu al medicilor de la țară și din provincie și anularea diferențelor dintre săraci și bogați.

Rezultatul scrierii „după rețetă” duce la sărăcirea perspectivei asupra umanului și lumii, în general. Scrierile „de serviciu” prezintă sacrificiile proletarului-erou la locul de muncă, ori entuziasmul țăranului, uimit de beneficiile agriculturii centralizate. Incursiunea întreprinsă în literatura proletcultistă românească relevă faptul că anii '50 au reprezentat perioada cea mai neproductivă din istoria literaturii. Anularea dimensiunii estetice a acestei literaturi a însemnat transformarea ei într-un mijloc de propagandă, într-un produs ideologic care nu avea nimic în comun cu literatura.

Formarea mea în spiritul literelor s-a făcut treptat și prea puțin în epoca de aur. Aveam 10 ani când a venit Revoluția. Eram în Timișoara și tata a dat cu pălăria de masă bucuros că timișorenii au curajul de a se ridica în fața sistemului. A spart atunci un ceas, însă mama nu a zis nimic. La puțin timp au venit militarii și au păzit locul unde eram. Mama le făcea de mâncare...

Am citit însă până la acea vârstă revistele copilăriei „Șoimii Patriei” și „Cutezătorii” și chiar îmi plăceau, cu toate că erau și acele poezii dedicate partidului și conducătorului iubit. Nu cred că aveam o conștiință patriotică formată atunci, luam totul de bun. Citeam și Scânteia și ziarul județean Ecoul. Ajuns în sistem, am răsfoit arhiva Ecoul. Nu vă spun câte poezii pentru țară și Ceaușescu sunt aici ale poezilor bistrițeni. Pentru a răzbate în lumea literelor se făceau astfel de compromisuri. Toți marii scriitori au scris și astfel de ode. Asta nu înseamnă că scriitorii nu și-au văzut și de opera lor.

Nu am să pătrund pe cărări bătătorite de cei care au trăit mult mai intens acea perioadă. Am să vă spun o poveste. A unui sătuc și cum a influențat comunismul literatura locală.

Colectivul? Deși unii mă condamnă, eu afirm că a fost o formulă bună. Este adevărat însă că nu pentru țăranul din Dumbrăvița. Dacă s-ar fi găsit ecuația ca și cel care a dat pământul în arendă să câștige, totul ar fi fost perfect. Diugul a fost cap de linie pentru colectivul de pe Valea Țibleșului, Spermezeul fiind capitalist.

La noi în sat era un om care scria versuri. Îți făcea povestea vieții pe loc. Poetul Vian, adică Giurgiuca Octavian, s-a născut la 20 martie 1912 în Spermezeu și s-a stins din viață la 20 aprilie 1980. A locuit în Dumbrăvița, dar și la căsoiul din Obârșăi. În memoria diuganilor, Vian a rămas mai ales ca un mare poet. Sperăm că în viitorul nu prea îndepărtat vom avea și un volum al lui Vian din Deal. Deși sunt simple și uneori stângaci, versurile scot în evidență lumea țăranului pe care l-a prins colectivizarea nepregătit, trăind astfel o mare dramă. Observăm obsesia pentru tot ceea ce înseamnă modernism, de la tractor la primărie.

Ce-ați gândit voi voștinari
Că-ți bea lapte din șuștar
Și-ți mânca de dulce-n post
Ș-a fi Spermezeu a vost?
Spermezeu-i băștinaș
Are țarini și imaș
Nu-i un sătuleț ca Diugu
Să-i luați caru, să-i luați plugu
Când vezi opt feciori că-s frați

Ce mai ai la ei să cați?
Cați cu bine, de-o rugare
Nu să fi comandant mare
Mânați, măi flăcăi, tractorul
Că-i al vostru viitorul
Și al fraților ciobani
Aveți tată, aveți mamă,
Și n-ați rămas orfani
Este cine să vă vadă
N-aveți frică de dușmani.
Câmpu-i lung, soarele-i verde
Spermezeul nu se pierde
Sat de munte, clasa întâie
Orișicând cu Primărie

De la munte pân la gară
Toate plugurile ară.
De la munte românași
Zilnic mână bivolași
Coasta oblă-n jos o toarnă
Și seamănă grâu de toamnă
Pe la șes tractorul sună
Să fie recolta bună
Numa la Vian în deal
Ară-un plug numa c-un cal
De la tulean la tulean
Așa-i lucru la Vian
Calu-i slab, pământu-i tare
Tot stă mohoru-n picioare
Vian cântă, calu-i ară
Negurile fug prin țară
Dă Doamne să iasă grâu
Până la mândruța-n brâu
Să bag și secerătoare
Trei feciori ș-o fată mare
Am arat și semănat
C-a fost ordin de la Sfat.

Cântă cuce când t-i duce
Când va fi vara mai dulce
Și vino la primăvară
De ne adă veste-n țară
Dar să nu fie greșeală
S-aduci veste rea prin țară
Să cânți, puiule frumos
Și s-aduci un an mănos
Vara verilor să fie

Și peste tot primărie
 Să aibă țara renume
 Că Partidul Comunist
 O făcut tot lucruri bune
 România, mama noastră
 Niciodată nu ai fost proastă
 Că ai buni conducători
 Toți de-ai patriei feciori
 Și în orice colț de țară
 Voinicii cu plugul ară
 Și-au mult grâu de semănat
 Și fete la secerat
 Că la vara viitoare
 Vor fi mai multe tractoare
 Tractoriștii mai vânjoși
 Vor mâna și-n sus, și-n jos
 Brazdă lungă, brazdă lată
 Și recolta mai bogată
 Cum n-a mai fost niciodată
 Din județ până-n comună
 Toți să fim cu voie bună
 Să cântăm și noi cu cucu
 Că ne merge bine plugu
 Și prin părțile muntoasă
 Să fie iarba mai groasă
 Și fetele mai frumoasă
 Ciobani, flăcăi și voinici
 Cu suman și cu opinci
 Cântă muntelui să știe
 Că-n comună-i primărie
 Valea Țibleșului sună
 Dați flăcăi cu voie bună
 Să cosim dealul cu iarbă
 C-a fost partidul de treabă

Asta-i treabă bată-i raiu
 Domnii ne-au luat mălaiu
 Și ne-au dat bon de făină
 Kilogram pe săptămână
 Ne-au luat grâul din pod
 Și ovăzul din hambar
 Și lâna de pe cârlan
 Și-a pus mândra teara-n șură
 Nu-i ajunge bățătura
 C-a dus lâna la fiertură
 Fânul și l-a răsfirat
 Și l-au plătit maximat
 Pentru două măji de fân
 Bei un kilogram de vin

Pentru două măji de paie
 Iei gălușca la o oaie
 Să nu moară de gâlbează
 Să fete la Bobotează
 Și să crească mielul mare
 Și să-l vinzi cu trei parale
 Să te duci cu bani la dare
 Dacă nu te mulțumești
 Patruzeci de pălmi primești
 Toate-odată ca la bal
 Ordin ministerial
 Scrisă de Vian din Deal
 Cu tri capre și un cal
 Calu-i slab, caprele-s grasă
 Și Vian nu are casă
 Numa un căsoi nelipit
 Cu ogrinji acoperit

Versuri descrise aidoma din lumea în care poetul-țăran a trăit. Este o perioadă din viața noastră pe care nu o putem renega. Tocmai de aceea am dorit să readuc și aceste versuri inedite în actualitate. Nu mai trebuie să vă spun că pentru ele Vian a fost pedepsit de autorități.

Epoca de Aur? A avut și ea bunele și relele ei. Bune? Un elev de la școala din localitate nu îndrăznește să iasă după o anumită oră în sat. Ne era frică și să mergem la Cooperativă să ne cumpărăm ceva după o anumită oră. Regula era regulă. Dacă nu o respectai era vai și amar de tine. Pe lângă faptul că erai taxat a doua zi la note, erai scos și în careu în fața elevilor. Nu mi-au plăcut niciodată calificativele gen „Banca de onoare” sau șef de grupă sau detașament, cu toate că am făcut și eu parte din acest sistem. Mă enerva de asemenea teribil dusul elevilor, în fiecare toamnă, la livada din sat la cules de mere, la plevitul și săpatul unor straturi cu legume, care țineau tot de școală. Parcă mă văd acum cățărat în pomnițul bunicilor, din fața casei, pentru a culege frunze pentru acele oribile creaturi... viermii de mătase. Și parcă nu erau suficiente aceste sarcini, mai luam și Valea mică de-a lungul în căutarea obiectelor din fier aruncate de săteni, pentru a ne face și norma aceasta. Lucruri care m-au influențat în scrisul meu mai târziu. E normal ca un scriitor să fie acaparat și de societatea în care trăiește, fie comunism sau socialism. Cine nu acceptă

regulile sistemului e un singuratic, un nebăgat în seamă. Un om cu coloană dreaptă, însă fără viitor în scris. Scriitorii puteau însă să și

jongleze cu cuvintele, să iasă versuri frumoase despre țară și să-și vadă și de poeziile lor. La fel și în proză.

„Literatura de inspirație proletcultistă a sufocat literatura autohtonă prin toate mijloacele posibile”*

Iacob NAROȘ



1. În perioada formării proprii și mult timp după aceasta, am citit asemenea literatură, mai ales că anii de vârf ai acestei perioade negre din istoria literaturii române au coincis cu anii de liceu petrecuți la Năsăud, liceul *George Coșbuc*. Cu toată deschiderea permisibilă acelor ani ai deceniului șapte, la care se adăuga strădania ascunsă a reputatului profesor de literatură, Octavian Ruleanu, totuși nu se putea trece cu nici un chip peste lista cărților interzise încă din 1948 – cele peste 8000 de titluri. Nimeni, oricât și-ar fi dorit de mult, nu putea să riște punându-ți la îndemână pe Octavian Goga, Minulescu, Rebreanu – *Gorila*, să zicem, sau Mircea Vulcănescu. La alte titluri din literatura universală, nici nu ne gândeam, să nu vorbesc de filozofie, care era cotoată a fi cea mai periculoasă.

Din poezia vremii, nu rețin mare lucru, îmi amintesc doar acele plachete opace și anoste care se asemănau izbitor între ele, semnate de: Eugen Frunză, Victor Tulbure, Marcel Breslașu, Ion Brad. De asemenea, au rămas „celebri” tupești ca Sorin și Al. Toma, se discuta mult de Dan Deșliu, Maria Banuș, Veronica Porumbacu. Singurul care se detașa oarecum deasupra acestora era Mihai Beniuc, lirica lui de dragoste se ridica clar deasupra îndobitocirii generale. Apropierea personală de poezie s-a făcut doar prin relansarea lui Blaga, apariția lui Geo Dumitrescu, Miron Radu Parschivescu, Vasile Voiculescu ș.a.

În ceea ce privește proza, oricâte eforturi vom face, cel puțin în nume propriu, n-am reușit să termin și nici să mă dumiresc cu romane ca *Bărăgan*, de V. Em. Galan (1954),

nici *Negura* lui Eusebiu Camilar sau mai cunoscutele scrieri de Mihail Sadoveanu, *Păuna Mică* și *Mitrea Cocor*, pe care le-aș fi dat la schimb, fără să stau pe gânduri, pentru *Nada florilor*.

Nu mai vorbesc de critica vremii condusă de Leonte Răutu, cei câțiva critici nu prea erau luați în seamă: Silvian Iosifescu, Mihai Novicov, Mihai Gafița, doar Ovid S. Crohmălniceanu parcă era ceva mai evident, de Călinescu eram siguri că-și va susține punctele de vedere din celebra-i *Istorie a literaturii române din 1941*.

Momelile sovieticilor, în prima fază, și-au făcut efectul – eram entuziasmați de cărți ca *Pe Donul liniștit*, de autori ca Mihail Șolohov, N. Ostrovski, Anton Makarenko, dintre români parcă, primele cărți ale lui Petru Dumitriu promiteau ceva (*Bijuterii de familie*).

Nici după ani buni, nu m-am putut apropia de piesele Luciei Demetrius, ale lui Mihail Davidoglu sau Al. Mirodan, în schimb, Aurel Baranga te atrăgea prin firescul temelor sale. Trebuie să adaug că piesele în cauză trebuiau citite de elevi, de profesori, ele persistau în tot felul de bibliografii recomandate de sus, chiar și la examene.

2. Eu cred că cei interesați să scrie și să promoveze așa ceva erau obligați să respecte deviza proletcultistă: proletarii scriu despre proletari și pentru proletari, cei care nu respectau această dogmă erau imediat marginalizați. Cel mai absurd mijloc de a verifica credibilitatea acestor proletcultiști de import ar fi următorul: dacă autorul este proletar – ar fi la fel de absurd să-l consi-

derăm pe Sadoveanu astfel, mai degrabă boier, apoi, că scrierile sunt pentru proletari – ce-ar înțelege un țăran din *La cea mai înaltă tensiune*, sau un proletar din *Bărăgan*? Partidul și organele de stat erau interesate să se scrie așa ceva pentru a șterge orice urmă a așa-zisei clase exploatatoare și să aducă în centrul atenției proletarii și literatura de „tip nou.”

3. Literatura proletcultistă a sufocat literatura autohtonă prin toate mijloacele posibile, inclusiv, interzicerea unor scriitori înafara listei din 1948, cum e cazul lui Tudor Arghezi. S-a impus astfel, o literatură socialistă, la comandă politică, îmbibată de acel realism de tip nou, cel socialist.

4. În anii de școală, citeam ceea ce primeam, profesorul de română, fiind și responsabil cu biblioteca, nu-și permitea să ne îndoape cu mediocrități și maculatură, prioritari erau cei potriviți vârstei. Ion Creangă, din care făcusem primul meu referat, Mihail Sadoveanu – natură și istorie, Basme cât mai multe, de la Ispirescu la Ion Pop Reteganul, poezie – destul de puțină, în afară de Coșbuc de care eram legați total și Eminescu – parțial, nu aveam alte preferințe deosebite.

Nu aveam cum să abandonez lectura, ca atare, ea depindea de cartea existentă în bibliotecile vremii, ca să împrumutăm cărți unii de la alții, încă nu era cazul, decât după terminarea liceului, când începuse circuitul cărților pe sub mână. O asemenea literatură nu m-a influențat nici cum, deoarece citeam atât de diversificat încât fiecare carte în parte era o nouă provocare, o cu totul altă lume.

5. Auto-cenzura s-a manifestat destul de simplu: dintre piesele existente atunci, preferam pe cele ale lui Tudor Mușatescu, Horia Lovinescu, Camil Petrescu, Paul Everac, renunțând la Victor Eftimiu, Al. Kirițescu, Mircea Ștefănescu, Tudor Șoimaru, Dorel Dorian.

Romane ca *Drum fără pulbere*, de Petru Dumitriu (1951), *Oțel și pâine*, de Ion Călugăru sau autori ca Alecu Ivan Ghilia, Dumitru Mircea, Ștefan Luca, Laurențiu Fulga, Ion Pas, Nagy Istvan, Francisc Munteanu, Ion Istrati, Suto Andras - era abandonate în favoarea lui Mihail Sadoveanu,

Zaharia Stancu – selectiv, Geo Bogza, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Ion Agârbiceanu, Marin Preda, Titus Popovici sau Eugen Barbu.

Poezia lui A. E. Baconski, Miron Radu Paraschivescu, Nicolae Labiș, Al. Andrițoiu, Mihai Beniuc, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Vasile Voiculescu era prioritară față de Radu Boureanu, Miha Dragomir, Ion Bănuță, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Nina Cassian, Veronica Porumbacu. Critica literară devine atractivă prin George Călinescu, Tudor Vianu, Perpessicius, Al. Piru ș.a.

Iată ce scria George Călinescu despre critică și critici: „*Nu încapă îndoială că un adevărat critic socialist trebuie să dea îndrumări ideologice clare autorilor care, nu-i vorbă nu vor fi în stare să aprecieze justețea lor dacă ei înșiși nu-și caută cu propriile mijloace intelectuale drumul cel drept. După opinia mea, critica exercitată desigur, de oameni pricepuți, trebuie să fie devotată față de partid, liberă în tehnica proprie a fiecăruia de-a spune adevărul și independentă de autori.*”

Deși articolul apăruse în *Contemporanul*, 18 decembrie 1959, el a fost reluat și în cartea *Literatura nouă*, autor același Călinescu, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1972, ediție întocmită și prefăcută de Al. Piru, p. 175-180, ceea ce confirmă că așa-zisa literatură nouă era la fel de tributară dogmelor realismului socialist și după deceniul șase, mai precis până după 1989.

6. Perioada acestei literaturi dominată de realismul socialist a fost una de stagnare, de închidere în sine a celor interziși și de ieșire în față a celor fără talent, în cazul celor talentați, orientarea lor cu bună știință înspre tematica literaturii proletcultiste i-a făcut să-și piardă din valoare și personalitate, să se irosească inutil.

7. Da, această obișnuință de autocenzură a lecturii a funcționat și în alte situații. Concret, dintr-o listă de cărți citite într-o vacanță de vară a deceniului șapte, la vârsta de 16 ani, păstrată într-un jurnal al acelor ani, deci autentică, se vede clar orizontul de orientare în lectura suplimentară, nu neapărat după liste și recomandări stricte – sunt sigur că ei, profesorii, diriginții... ne-ar fi vorbit cu

plăcere de Blaga, Arghezi, Rebreanu sau Minulescu, ei însă nu-și permiteau să riște, cunoscând urmările. În funcție de ce se găsea la biblioteca comună, deoarece în vacanțe eram departe de biblioteca născădeană, dintr-un grupaj de 10 autori câți am prins și apucat să citesc în acea vară, am constatat următoarea configurație:

O treime erau din literatura rusă: *Bătălie în marș*, de Galina Nicolaeva, *Palatul de gheață*, de I. Iajenicikov și *Prima dragoste*, de I. Atarov. O altă treime era din literatura universală occidentală spre care aspiram dar nu aveam acces: *Suferințele tânărului Werther*, de Goethe, *Furtuna*, de William Shakespeare și *Romeo, Julieta și întunericul*, de cehul Jan Otcenasek. Cealaltă treime cuprindea cărți românești: *Vinul de viață lungă*, de N. D. Cocea, *Toate pânzele sus*, de Radu Tudoran, și *Străinul*, de Titus Popovici. Poeziei încă nu-i venise rândul, până la Marin Sorescu și Nichita Stănescu mai aveam de așteptat. Despre Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor sau Mircea Dinescu încă nu-mi

făcusem o părere bine conturată. Așadar, procentual doar 2-3 cărți din zece par a fi din cele proletcultiste, a zecea era una nesemnificativă din colecția celor 15 lei ce ajunsese și la vârstele noastre. Cu alte cuvinte, oricum te-ai fi învățit, ori pe cine ai fi avut ca mentor, se plătea un tribut de cel puțin 2-3 cărți din zece, ca rezultat al acestei autocenzuri primare, semi – conștiente, devenită frondă, în perioada de început și continuată cum se știe și după anii 60, până în 1989, sub flamura realismului socialist.

Dintre cei care au abordat această temă, am reținut dintre cei de dinainte pe Dumitru Micu, Ion Istrate, Eugen Simion, Liviu Jenghiu, N. Nițescu, Cornel Ungureanu, iar dintre cei mai apropiați zilelor noastre s-au remarcat: Mihai Zamfir, Ana Selejan (*Literatura sub totalitarism*), Nicolae Manolescu, *Despre proletcultism*, în *România literară*, nr. 30, 1 august 2001, Ion Simuț și nu în cele din urmă mai tinerii Sanda Cordoș și Alex Goldiș.

Ce am citit în copilărie

Liviu PĂIUȘ



În tratarea acestui aspect al lecturii în totalitarism trebuie să avem în vedere două tipuri de cititori: cei ce-au avut la îndemână bogata literatură românească și străină, mai ales occidentală, acei cititori ce s-au format intelectual și nu numai ei, ci toți cei ce-au îndrăgit lectura, și generația care a pus mâna pe cărți după război, mai precis după anul 1948.

Titlul colocviului are în sine impactul lecturii care cuprinde acea „transformare neprevăzută (și chinuitoare) care intervine în evoluția unei ființe sau a unui lucru” (DEX (1975), p. 66), pe care literatura respectivă a acelor ani l-a avut asupra celor ce au trăit acele timpuri și au avut ca obiect de lectură o anumită literatură.

Scăpați din teroarea hortistă (cei din Ardealul de Nord) nu ne-am bucurat de o relativă libertate căci am intrat într-o dictatură și mai cruntă, cea a proletariatului, care a început prin negarea a tot ce a fost înainte de 1945-1948, a culturii, a civilizației românești, considerate retrograde, burgheze și care trebuiau abandonate și combătute cu tărie, lăsând loc noii ideologii împrumutate de la Răsărit, căci nu-i așa „lumina vine de la Răsărit”.

Marea dramă a cititorilor și implicit a fenomenului lecturii a început să se manifeste după anul 1948, odată cu marea epurare când au fost interzise publicului circa 12.000 de titluri, cărți și reviste, unele dintre ele având doar o vinovăție imaginară, adică au avut pe pagina de gardă o „închinare” adresată unei

personalități trecute sub obrocul ideologiei proletare. Multe dintre aceste lucrări au fost trecute la așa numitele „fonduri speciale”, la care, de altfel, nu avea acces nimeni, iar încercarea de a le studia sau citi era o gravă eroare, o cochetărie cu ideologia burgheză înapoiată. Au fost epurate operele fundamentale ale literaturii române și introduși scriitori minori sau proletari ca: Ion Păun Pincio (devenit academician post-mortem), Teodor Neculuță, A. Toma.

Marii poeți români erau etichetați sub diferite „epitete”, din opera lui Coșbuc am învățat „Noi vrem pământ!”, iar din Eminescu doar „Împărat și proletar”.

Și așa, pe fondul acestei „ofensive” împotriva ideologiei burgheze, ne-am căpătuit cu literatura sovietică: „Tânăra gardă” de Fadeev, „La stăpân”, „Copilăria mea” și „Universitățile mele” de Maxim Gorki, „Povestea unui om adevărat” de Boris Polevoi, „Așa s-a călit oțelul” de N. A. Ostrovski.

Dacă acestea erau operele literare de „import sovietic”, au apărut opere literare românești ale „realismului socialist”, propagat la noi, în special, de Ion Vitner sau Mihail Novicov, cum au fost: „Bărăgan” de V. Em. Galan, „Desculț” de Zaharia Stancu, „Calea Robilor” de Al. Jar, „Drum fără pulbere” de

Petru Dumitriu, „Izvorul Roșu” de Nicolae Jianu, sau volumele de poezie semnate de Nina Casian, Maria Banuș, Dan Deșliu, Mihai Beniuc, Victor Tulbure, Miha Dragomir și mulți alții pe care nici generația care am fost obligați să-i citim, nu-i mai reținem.

Acestea erau lecturi obligatorii în școala generală și liceu, lecturi pe care profesorii noștri ne obligau, sub imperiul notelor slabe, să-i asimilăm. Dar nu numai profesorii erau aceia care ne sileau să citim aceste opere literare, ci și în adunările din organizațiile de pionieri eram aspru criticați că nu ne însușim cu toată dragostea „marea literatură sovietică”.

În anii 1949-1954 a fost introdusă ca materie obligatorie limba rusă și astfel am fost îndrumați și obligați să citim în original literatura sovietică care se răspândea cu repeziciune în spațiul cultural românesc.

Îmi amintesc că în manualul de limba română, de prin clasele V-VI erau introduse poezii din limba rusă traduse în românește, sau la serbările școlare eram puși să jucăm „Cazacioc” în locul jocurilor românești.

„Dezghețul” lecturii după anii 1960, prin scoaterea de sub obroc, gradual, a marilor noștri poeți și scriitori este o altă etapă care ar trebui analizată în alte condiții, nu sub forma unor articole de ziar sau revistă.

O recitare a copilăriei mele pionierești

Adrian ILIUȚĂ



Colocviul *Avatarul lecturii în totalitarism* organizat de revista *Mișcarea literară* în data de 27 februarie 2013 a suscitât o consistentă discuție, așa cum era de așteptat, cu multe și foarte variate luări de cuvânt. Am reținut, la capătul evenimentului, câteva fragmente care au determinat reînțoarcerea la inocența lecturilor mele *purpurii*.

Catalizatorul dezbaterii a fost poetul Liviu Ioan Stoiciu. Printr-o amplă prezentare, acesta a înfierat proletcultismul din literatura română produsă în perioada comunistă.

Punctul culminant al discursului poetului, cel care a generat ulterior reacții numeroase, a fost acela în care, pe un ton apăsător, au fost indicați scriitorii care au pactizat, cei care s-au dedat compromisului. Și nu au fost puțini. O lungă listă de autori, unii clasici, de mult canonizați, alții minori, înghițiți (tot) de mult în contextul prăfuit al unei epoci revoluate. După această înșiruire de nume, o mitraliere *de facto* a „tovarășilor de drum”, se putea constata ușor că nu mai rămăsese nimic în urmă. Sau aproape nimic. Ce mai rămâne de

citit, m-am întrebat, ce mai rezistă astăzi dintr-o perioadă totalitară întinsă, ca durată, până la venirea Revoluției? Mai nimic. „Avatarul lecturii în totalitarism” poate părea, din perspectiva prezentată de Liviu Ioan Stoiciu, golirea rafturilor bibliotecii, renunțarea la (aproape) tot, debarasarea de maculatură. Dincolo de spiritul său justițiar, de aerul combativ, de aspectul tranșant, reductiv al discursului său, Liviu Ioan Stoiciu are partea sa de adevăr. Însă senzația mea este că lucrurile sunt mult prea amestecate în legătură cu acea literatură, atât de încâlcite, încât o asemenea manieră de abordare lasă în urmă mai multe nerezolvări decât rezultate finale. Avem în față o problemă cu atâtea necunoscute și variabile, încât orice încercare de rezolvare rezultă prin a lăsa, inevitabil, ceva pe dinafară. Zonele gri sunt atât de multe, încât a împărți totul în alb și negru e un gest imposibil, o inadecvare.

Tocmai această perfidă amestecare a valorii cu nonvaloarea a arătat-o și Andrei Moldovan. Spre exemplificare, criticul a discutat pe marginea unei antologii de poezie, apărută în preajma anilor '50, în care Bacovia stătea alături de un autor anonim din Mocod, *un poet din popor...*

Alex Goldiș a avut un punct de vedere pertinent. El a explicat, mai întâi, de ce termenul „proletcultism”, utilizat de Liviu Ioan Stoiciu, nu este chiar adecvat, în locul său fiind de utilizat sintagma „realism socialist”. Apoi, tânărul critic clujean a susținut că perioada comunistă din literatura română trebuie studiată cu un ochi extrem de precaut, cel puțin din considerente identitare sau istorice. Chiar perioada cea mai întunecată, cea a „obsedantului deceniu”, poate da un indiciu prețios pentru explicarea ivirii generației '60. O privire analitică psihologizantă poate întrezări resorturile adânci ale optimismului, proșpețimii și elanului juvenil specifice celor care și-au făcut debutul în colecția *Luceafărul*. Iată deci o manieră de lucru, o mostră mai exact, pentru decantarea fenomenului.

Ioan Pinteș a punctat, printre altele, alternanțele uriașe, extremele din creația Mariei Banuș, lăsând un semn de întrebare asupra modului în care trebuie să citim opera

acestei autoare, să o înțelegem. O ultimă apreciere pe care aș mai consemna-o ar fi cea a scriitorului Mircea Măluț. Acesta a adus în discuție cazul lui Florin Mugur, care a început prin a scrie profund îndatorat ideologiei comuniste și care, metamorfozându-și scriitura, a sfârșit prin a fi, în opinia vorbitorului, cel puțin seducător. Ce facem cu asemenea cazuri?

Tânăr fiind încă, este evident faptul că am fost martorul unei asemenea literaturi cu amprentă realist socialistă doar pentru o scurtă perioadă. Patru ani mai exact. Din clasa a cincea a început democrația pentru mine și pentru lecturile mele. Însă acei patru ani au coagulat câteva amintiri de lectură la care am meditat mult timp pentru a-mi înțelege devenirea. Voi face o scurtă evocare a câtorva dintre aceste momente, deoarece metamorfozele acelor lecturi au definitivat, au limpezit granițele unei lumi și, de ce nu?, ale unei literaturi.

Contactul meu cu această literatură s-a produs, așa cum era și normal, dată fiind vârsta mea de atunci, prin studiul „fascinantelor” manuale pentru clasele a III-a și a IV-a, numite parcimonios *Citire*. Felul în care ne apropiam de acele texte, împreună cu tovarășa învățătoare, era aproape un ritual în sine pentru mine. Făceam citiri și recitiri cu voce tare, lecturi expresive (cu respectarea minuțioasă a semnelor de punctuație), extrăgeam idei principale într-un fel de competiție muncitorească atât de caracteristică „omului nou”, în fine, eram ambițioși să dăm răspunsurile cele mai adecvate la întrebările cu tâlc ideologic consemnate la finalul oricărui text din manual. Nu e de mirare, deci, că în mintea mea au rămas ecouri atât de adânci ale acestor aventuri pionierești desfășurate pe tărmurile primelor texte literare. Mă voi referi la patru asemenea popasuri de lectură cu mențiunea că, nemaigăsind acele manuale până la momentul scrierii acestui articol, voi rămâne lacunar în privința autorilor a trei dintre textele pe care le readuc la suprafață din ascunzișul amintirilor „primare”.

O impresie puternică mi-a lăsat-o extrasul din binecunoscuta carte *Cuore*,

semnată de Edmondo de Amicis, fragmentul numit *Camaradul meu, Coretti*. Mă familiarizam astfel cu fratele mai mic al cuvântului sfânt „tovarăș” și aflam, din postura de martor umilit, pe care naratorul textului i-o substituie și cititorului, cum un băiat firav, Coretti, vitregit de soartă din toate punctele de vedere, reușește să execute, într-un *one man show* impresionant, o mulțime de îndatoriri casnice de uzură. Evident, Coretti este și elev în același timp, deci își face și temele conștiincios (printre picături), reușind să-și păstreze un zâmbet optimist în fața existenței pe care o duce. Vizita naratorului, un coleg de-al lui Coretti, deci un *camarad*, se încheie cu un soi de revizuire a statutului său cvasiburghez. E un fel de autocritică pe care și cititorul model din acea perioadă trebuia să și-o însușească *sine qua non*.

Cu mintea răvășită, am căutat mult timp în realitatea din prejma mea un asemenea „camarad”. Însă, probabil, contextul în care mă aflam nu prea m-a ajutat. Stăteam la bloc (nu la casă, ca-n text), copiii cu care eram prieten (și nu *camarad*!) erau, la fel ca mine, cu cheia la gât, aveau părinți care lucrau prin șantiere, fabrici, uzine, magazine. Nu eram nevoiți să cărăm lemne cu spinarea, să le tăiem cu ferăstrăul, să ne îngrijim mamele grav bolnave, să ne facem temele într-o magazie prost luminată. Trăiam într-o lume multilateral dezvoltată. Coretti nu prea era de găsit pe la noi prin bătătură. Și atunci mi-am pus un semn de întrebare în legătură cu mesajul textului. Dar n-am avut curajul să-l împărtășesc și altora.

Un al doilea text care m-a emoționat se numea **Prețul pâinii**. Povestea era pe cât de simplă, pe atât de percutantă. Doi mecanici de locomotivă se întorc spre casă direcționând cu grijă un lung șir de vagoane de marfă. Se construia mult, nu glumă! Într-o gară mică însă, celor doi li se spune că au primit o directivă nouă: trebuie să ducă un alt șir lung de vagoane de marfă tocmai la Câmpia Turzii, la Combinatul Industria Sârmei! Motivul nu-l mai rețin (cred că se stricase locomotiva cealaltă), cert era că oamenii muncii de acolo așteptau urgent materia primă, altfel îndeplinirea planului cincinal fiind pusă în pericol... Oropsii mecanici menționează în

treacăt (și mai mult pentru sine) că nu dormiseră de 48 de ore, dar, dacă e nevoie, pentru bunăstarea patriei, vor mai sta treji încă pe-atât. Și așa, descoperind adevăratul înțeles al expresiei „drumul lung spre casă”, unul dintre mecanici afirmă: „Iată prețul pâinii!” Imediat după încheierea textului, în spațiul alb de pe pagina manualului, se afla un desen reprezentând o pâine mare, tradițională, crestată la mijloc, așezată pe un ștergar... Morala comunistă era puternic întărită: Fii responsabil, fii treaz când mănânci o pâine! De aceea, poate, se raționalizase pâinea pe cartelă...

Nu mică mi-a fost mirarea când, nu mult după această lectură revigorantă, tatăl meu mi-a arătat, involuntar, cum se poate fura o pâine în maxim cinci minute. Direct de la fabrică. Tata era maistru berar pe vremea aceea, iar trocul era cheia fericirii pământești. O sticlă de bere însemna o franzelă sau o conservă, un pumn de carne, o rudă de salam, o sticlă de ulei etc. Am aflat astfel care este prețul pâinii în realitate. Lectura de la școală avea deja un avatar.

Muzicuța a fost un text cu miză aventuroasă, cu profil *undercover*. Acțiunea se petrecea într-o gară aglomerată (posibil Gara de Nord, nu mai rețin), iar ritmul e alert, ca într-un *policier*. Un activist de partid sub acoperire are o misiune extrem de periculoasă. El trebuie să transporte niște documente ultrasecrete până într-un alt oraș mare al țării utilizând mijlocul de transport cel mai expus: trenul. Există o problemă mare: el nu avea bani de bilet. Textul prezintă întâlnirea și conversația acestui activist cu un puști (un fel de *Pistruiatul*) pe care se pare că-l cunoaște foarte bine. Acest puști, probabil și el un activist incipient sub acoperire, pierdea cu succes timpul prin gară cântând la o muzicuță. Și tocmai această muzicuță salvează situația. Puștiului îi vine ideea de a o vinde, iar banii obținuți pe ea reprezintă exact contravaloarea biletului activistului. Misiune îndeplinită!

N-am mai căutat activiști *undercover* în realitate. Mi se părea o prostie: partidul era în toți și în toate. În schimb, am văzut, călătorind cu trenul, ceva ce nu trebuia, probabil, să văd. Anume, cum „nașul” mai lăsa pe unii cunoscuți să circule fără bilet, adăpostindu-i

chiar în compartimentul său. Și m-am gândit la puștiul din *Muzicuța*. La cât de des bântuia prin gară, sigur cunoștea o mulțime de conductorii cărora le mângâia urechea cu muzicuța sa. Nu ar fi putut interveni atunci pentru activistul de partid fără să-și mai fi vândut obiectul muncii? Însă dacă ar fi procedat așa, unde ar mai fi fost suspansul textului?

Și iată cum realitatea acelor vremuri producea în mintea mea crudă și ușor impresionabilă avataruri ale lecturii nu tocmai la locul lor pentru un proaspăt pionier cu „zălogul de legământ” în vânt... Mă întreb acum ce s-ar fi întâmplat cu mine dacă istoria nu se schimba. Cum aș fi fost, ce aș fi devenit? Dar mai ales: dacă aș fi decis să scriu fie doar și un articol în perioada aceea, aș fi făcut compromisul arătat cu degetul de Liviu Ioan Stoiciu?

Și totuși. Dincolo de contrablansarea pe care realitatea aceea o producea în defavoarea realismului socialist textual, mai există un amănunt care reiterează, pentru mine, acel trecut. Și nu e vorba doar de pura nostalgie. În textul numit *Măriuca* am găsit, lăsând la o parte povestea fetei eroine care se jertfește necondiționat pentru țară, un pasaj care m-a marcat profund: *Lumea se sfârșea. Trebuia să cadă soarele. Nu mai erau cuvinte*. Aceste trei

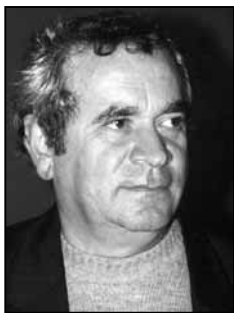
enunțuri reprezentau sfârșitul textului din manual. O fascinație atât de mare au exercitat aceste cuvinte asupra mea, încât le-am memorat instantaneu. A fost, cu siguranță, primul contact cu nebănuita forță a cuvintelor, a fost acesta începutul unei frumoase prietenii cu literatura. Că *Măriuca* e un text care, în subsidiar, se insinua pervers în mințile noastre neinițiate nu mai contează azi atât de mult în cazul meu. Câștigul personal extras de acolo, din acel text, a eclipsat contextul. Am văzut o sclipire pe suprafața unei bălți murdare, iar din acea sclipire s-a născut o (altă) poveste „luminată”.

A fost o *întâmplare a ființei mele*. Cuvintele acelea au funcționat, realizez bine acum, într-un dublu regim simbolic: al sfârșitului unei lumi, a lor, a tovarășilor, pe de o parte, și al începutului unei alte lumi, a mea, a prietenului conștiinței mele, de altă parte. Așa am început, în fragedă democrație a lecturilor să recuperez ficțiunea pe care o credeam pierdută în bătaia ei cu realitatea.

Ce rămâne, privind în urmă, din aceste texte evocate? Rămâne, categoric, multă sârmă ghimpată cu care s-a plătit *prețul pâinii*. S-a pierdut o anumită melodie „povestită” de *muzicuța* unei lumi apuse. S-au câștigat cuvinte noi pentru că celelalte *nu mai erau*. Și nici nu puteau să mai fie.

N.R. Titlurile cu * aparțin redacției.

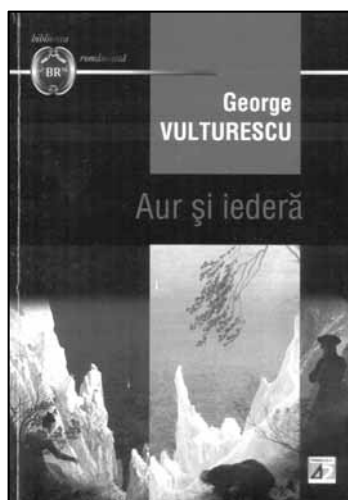




Zilele de rezervă ale poetului

Andrei MOLDOVAN

S-ar zice că George Vulturescu parcurge un moment de criză a creației – ceea ce nu poate să fie un lucru rău! – dacă a trebuit să



recurgă la zămisirea unui material poetic de bază, și cred că putem să-l numim astfel, atâta vreme cât e menit să dea naștere, la rândul-i, unor întruchipări lirice de efect. În recentul său volum, *Aur și iederă* (Editura Paralela 45), acest poet cu vocație epeică, un constructor cu chemare,

realizează că din biografia sa lipsesc 17 zile, pentru că „nu figurează în nici un registru”, tatăl său, ocupat cu alte treburi, înregistrându-l mai târziu. Poet fiind, să te găsești în fața unei asemenea realități, cu posibilitatea, dacă nu chiar cu obligația de a zămisli din nimic o parte din propria-ți existență, zălogită de altfel neantului, înseamnă să ai o șansă din perspectiva creatorului, șansă pe care autorul nu o lasă să-i scape. Se înțelege că nu vom

Eveniment

merge cu volumul în mână să verificăm spusele autorului din nota de subsol, de acolo de unde se fabulează mai rar, cu toate că elementul anecdotic pe care se sprijină construcția lirică ar putea să fie foarte bine parte necesară a creației. Personal, nu mă îndoiesc de spusele poetului – și dacă le-aș contesta, la ce ar servi? – dar remarc abilitatea cu care ridică un edificiu poetic pe un detaliu de fapt divers.

Să reconstitui absența, inexistența, ține de o anumită măreție a simplității totodată de o sfidare a timpului: „O zi care nu figurează nici într-un registru al primăriei/ în iarba ei sunt ca un corp sub transfuzii/ lactația frunzelor/ minereurile hipnotice ale Pietrelor Nordului/ se scurg în venele mele/ în pata mea de sânge/ sunt alcoolurile unei livezi/ «– Tu, smintitule de pe Pietre,/ de la o piatră la alta nu e de la om la om;/ de la om la om e doar dricul groparilor,/ de la piatră la piatră e doar răsuflarea lui Dumnezeu/ care menține pulberea în sicriul formelor»/ (formele sunt aici cai despiedicați/ he, he, tava cu jar a lui Harap Alb nu-i la/ îndemână decât în grajdurile textelor)” (*Pata mea de sânge*). Este spectaculoasă reconstituirea poetică a unei secvențe a existenței, numai că demersul poetic este cu efecte în universul dat, cu consecințe care conduc spre o percepție diferită a lumii.

Aidoma miraculosului punct care se mișcă și naște universul din căsătoria sa cu haosul, cele câteva zile de absență din lume a celui prezent dobândesc, prin capacitatea creativă a poetului, puterea de a redesena universul (poetic, se înțelege!), în care se fixează o puternică notă autohtonă, în stare să fabuleze, să transforme în mitic și legendar o lume până mai ieri comună. Suntem în fața unor simboluri noi și miraculoase, cum ar fi Pietrele Nordului, sau a autohtonizării unor categorii artistice bine cunoscute, precum „le mal du siècle” ajuns „sminteală” în variantă maramureșeană, cu un plus de scepticism, de înțelepciune.

Absența ca o criză de identitate care face apel la creația poetică pentru a transforma un abis într-o armonie se dovedește a fi de o generozitate aproape fără limite.

Parafrazând o spunere celebră, am putea spune împreună cu George Vulturescu: – *Nu exist, deci totul îmi este permis!* Poetul ar fi în felul acesta un privilegiat, dacă nu ar exista și sentimentul că poezia este efemeră în raport cu timpul, dacă zămisirea poemului nu ar fi văzută și ca o jertfă perpetuă. Este tributul pe care creatorul de cuvinte îl plătește pentru apropierea lui de sacru, ca făuritor de lumi, ca un privilegiat: „În ele mă văd, în bătrânele versuri ca niște/ copaci scorburoși de care nu mă mai pot prinde./ Îmi par toate ca niște icoane în care-au înghețat/ toți ochii sfinților din picturile iconostasului/ lucrat în lemn, pe la 1600, în biserica din Tireac./ Privindu-le patinam pe gheața lor toată/ slujba: de la privirea Sfântului Andrei la cea/ din ochii Sfântului Pavel, de la ochii Sfântului/ Toma la cei ai Sfântului Dimitrie *gheața se-ntinde,/ asemenea oglinzilor/* În cristalul lor sunt cei doi ochi: unul care vede/ și unul care se îndoiește de ceea ce vede/ unul mărturisește pentru Dumnezeu cel cu o mie de/ ochi fugind prin lăstărișuri/ celălalt mărturisește pentru al treilea ochi/ smintitul, al lupoaicei din sihle cu care văd toate acestea/ într-o zi care nu face parte din biografia mea” (*Bătrânele versuri*).

Treptat, golul cel mare se umple cu personaje, se animă, în largi dezvoltări narrative, într-o construcție poetică solidă, plină de dramatism și profeție. Poetul regăsit împrumută identitatea lui Ioan, păstrătorul registrului de la Castrum Megassalla, în care scrie mai cu seamă lucrurile care nu se văd.

Se impune tot mai mult simbolul Pietrelor Nordului care fie că dobândesc înțelesul de matrice a Ființei (*Dâra ontologică a cușitului*), fie că sunt locul pur unde poetul se identifică cu sine și spre care nu lansează nimănui nicio invitație (*Pentru atâta frumusețe*), sau că reprezintă spațiul esențelor spuse și nespuse (*Pietrele și literatura română*), rămâne un loc doar al inițiaților ce se apără și este apărat, chiar dacă se întâmplă să fie și locul prin care poetul iese din lumea comună, atât cât crede de cuviință să o facă (*Zid pentru propria ură*).

Spre un asemenea templu al spiritului pur, calea este un ritual inițiativ pentru ființe alese, dacă nu cumva pentru o singură ființă

aleasă. Poetul introduce imaginea-simbol a orbului – motivul nu este tocmai nou – singura călăuză posibilă spre Pietrele Nordului, pentru că privirea sa este una lăuntrică, spre interiorul lucrurilor: „și am văzut că eram pe Pietrele Nordului/ și că erau pietre de pe lumea asta/ și lângă mine era Row, orbul,/ în ochi cu celelalte pietre/ și am început să cântesc:/ - Oare putem avea un ochi comun/ cu Dumnezeu – un ochean/ pe care să ni-l dăruim unul altuia?/ Row, orbul:/ – Dacă el ne-ar întinde ocheanul fulgerului/ am mai fi la capătul celălalt?...” (1) Row este și ipostaza înțeleptului, vocea profundă, ființa cugetătoare, de la o lume brutală, la rafinamentul impus de caracterul livresc deseori: „Privesc până îmi cresc ghearele din pupile/ și se-nfig în orizont mai tare precum piroanele/ cu un ochi orb în care e doar cenușa fulgerelor,/ („golit de tot ce e esență în el”, cum scrie Goethe)/ ochi-cuib în care vin să înnopteze vise/ și-apoi pleacă precum păsările răpitoare de lângă hoituri/ Un alt ochi mă ațintește din înalt:/ În el eu și nisipul suntem una: «praf și pulbere»// Praf și pulbere este și în monogramele/ Scrijelite pe Pietrele Nordului/ Goale ca niște găoace de ou/ Din care privirea s-a scurs/ Sau șarpele, sau viermele// «Urmele nu pot fi clocite ca ouăle», îmi șoptește/ Row, orbul.” (*Urmele nu pot fi clocite ca ouăle*) Nu este chiar atât greu să observăm că orbul este o altă ipostază a poetului, născută din absență, din lucrurile nevăzute. El contribuie la dezvoltarea unei religii ancestrale, primitive, dominată de semnul lupoaicei (*Ochiul de sticlă*), simbol al înțelepciunii sceptice dintr-un spațiu și dintr-un timp mitice – cu toate astea, revărsându-se azi – marcate de o frământare perpetuă, din care se alimentează poemul ca o rupere lăuntrică.

Probabil că momentul cel mai încărcat de sens este ceremonialul prin care poetul reconstituie actul Creației, în universul în care oficiază: „Și a fost seară/ și în celălalt ochi – pe pietrele Ochiului Orb/ păsări de gheață/ așteaptă respirația lecturilor de la Miezu Noptii// Am scris și a fost seară/ și am continuat să scriu și a fost dimineață/ și Row, orbul, m-a întrebat:// «– Sunt literele precum niște pietre/ sub tălpi? Cât de departe poți

merge/ pe aceste pietre? Nu se scufundă/ în albul paginii când le citești?// Dacă poți pași peste ele/ nu-ți fie frică:/ înseamnă că Dumnezeu le ține-n mână»” (11. 12.) Să observăm că judecata înțeleptului este una care începe cu „dacă”.

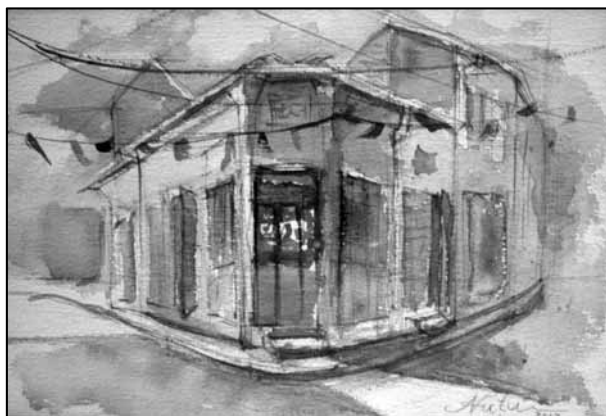
Amestecând faptul divers cu cele mai profunde frământări ale sensibilității, George Vulturescu conturează poemul ca un lucru viu, perceput ca o realitate profundă, un mod de a înțelege astfel relația cu sacrul: „Astfel îmi pare acum poemul în noapte:/ o fântână părăsită./ Ioan a murit de câțiva ani. Stau între cărți și/ îngerul stă pe arabescurile literelor precum pe bărnele/ fântânii: are sânii Zenobieii. Ceva viu, cumplit de/ viu e să gravezi sânii ei...” (*Fântâna părăsită*) Ipostazele poetice ale autorului converg spre ochiul spiritual ce percepe și pătrunde o dramă a lumii lăuntrice care freamătă. Tocmai de aceea, putem vorbi de capacitatea de a propune o lume altfel, nu schimbată dinafară, ci acceptată în alt chip din interiorul ei. Este o lume în care iubirea, atâta câtă e, devine un joc grav dincolo de moarte (*Copacul din care mă strigi*).

Discursul poetic al lui George Vulturescu este marcat deseori de paradoxuri. Așa se face că autorul cu vădită vocație a epopeicului, cum am mai spus, cu derularea unor spații ample dominate de clătinarea dramatică a unor prapuri umbriți deasupra unor iluzorii susțineri narative, dă credit puterii creative, nu a cuvântului, ci a semnului, a literei: „«Nu e ochi, îmi zice Row, orbul./ E o literă dintr-un poem neterminat/

care a ieșit să vâneze pentru celelalte slabe./ În poemele neterminate literele devin malefice:/ cele slabe le mănâncă pe cele grase, cele umede/ le beau pe cele uscate, literele arse le aprind pe/ cele verzi...»/ Știu: o mie de viziuni am avut/ în noi e și poemul terminat și cel neterminat/ în noi e corbul de pe Pietrele Nordului/ și praful de pe pietrele drumurilor/ în noi e ochiul care știe să deosebească literele/ strepezi, bolnave de literele alăptate cu adevărul/ nopților noastre/ cum numai ochii lupilor știu când moare pădurea.” (*Când moare pădurea*)

Pentru George Vulturescu, drumul realității spre irealitate, spre valori durabile, estetice, trece printr-un câmp de acută alienare poetică, pentru a nu-i spune de astă dată erezie. Deschiderea narativă ieșită dintr-un timp arhaic al spunerii se convertește în poem, valorile regionale, determinate geografic, devin mit. Deasupra a orice se ridică fruntea semeață a poetului: „Sunt poetul din Nord/ scot cu ciutura ochi din fântână în loc de apă/ și-i beau ca pe-un alcool în timp ce scriu/ Doamne, imaginile lor sunt ca măduva de miel, caldă/ și scrisul, aburind, le înșfacă” (*Poetul din Nord*).

Iată cum, prin zilele ce le avea în rezerva de materie poetică, autorul volumului *Aur și iederă* se ridică deasupra oricărei crize de creație – dacă a avut-o numai el o știe! – și propune o perspectivă lirică ademenitoare și originală. Dacă viziunile poemelor sale se vor amplifica sau nu, nu avem de unde să știm, dar am putea presupune, pentru că, nu-i așa, încă nu au intrat zilele-n sac.



Et in Suabia ego

Andrea HEDEȘ



Pentru a face un sonet/ (cea mai de taină poezie)/ se va începe prin a scrie/ un titlu nu prea desuet// e bine să pornești încet/ fiindcă, după cum se știe,/ nici rima nu-i o jucărie,/ nici nu-i ușor să fii poet// și eu am încercat, vai mie,/ ce greu a fost, dar nu regret/ deși nu mi s-a dat simbrerie// și m-a costat o dioptrie/ plus două topuri de hârtie// pentru a scrie acest sonet. (*Atelier*)

Dan Dănilă, poet, traducător și pictor român stabilit în Germania, scrie în cel mai recent volum, cea mai de taină poezie, sonetul. Este un volum consacrat în întregime acestuia: *Sonetele din Suabia*, apărut la Editura Limes din Cluj-Napoca, în 2012.

Poetul se simte în largul lui în formele restrictive, în rigoarea formelor clasice, cum s-a putut vedea deja în *Atlantida există* (Limes, 2011) și acum în *Sonetele din Suabia*.

Volumul de față este un autoportret, cum de altfel, hâtru și sibilinic în același timp ne sugerează însuși autorul prin ilustrația copertei, reprezentând portretul său din litere. Este vorba așadar de un autoportret spiritual, interior, intim, reflectat în oglinda versului deschis precum o carte din smalț auriu, cu privirea întoarsă înăuntru și înapoi, adică acasă, acest acasă însemnând patria, primăvara vieții, paradisul foi albe înainte de a primi binecuvântarea cuvântului sau a culorii.

Sonetele se construiesc pe aceleași teme majore cu care Dan Dănilă ne obișnuise în volumele anterioare, e vorba aici de perenitatea simbolurilor spre care poetul se îndreaptă mereu, cu siguranța permanenței și cu teama, mereu vie, a rătăcirii: uita-vom oare de fântână/ pentru un râu necunoscut? Pomul vieții dar și efemerul din petale, din florar în cireșar, iubirea, acea înfiorare când iar trece primăvara prin pian, singurătatea îmbrăcată în

toamne, ticăit de ceasornice iar timpul când face popasuri/ nemți meșteri cu sculele fine/ atrag șovăiala din ceasuri (*Ceasornice*) și umbre privind printr-o camee în alt timp, sunetul valurilor ce se sparg peste corăbii mirosind a scorțișoară sunt sufletul, respirația și echilibrul acestui volum.

Sonetele din Suabia se arcuiesc între doi poli: sonetul de început, *Urcuș*, și cel de final *Testament*, între aceste două alpha și omega, Dan Dănilă se înveșmântă cu un aer seniorial pentru a privi tumultul mării – valurile ciocnindu-se, rostogolindu-se, născând și pierind între două țarmuri: al începutului și al sfârșitului lumii, căci lumea începe și se sfârșește cu fiecare din noi, o privire implicată și detașată în același timp, asupra propriei vieți. Înțeleptul și marea de cuvinte, un exod de semne care par/ suflete înhămate la edec... E un volum care se vrea o bornă, o piatră de hotar dar și o privire voit senină scrutând inaccesibilul. Ce se află dincolo? Serenitatea sau talazul? E tăcere printre verbe,/ iar se șterge tot ce-am spus,/ ca un val de valuri dus / peste marea care fierbe. Este un răspuns la îndemnul *nosce te ipsum*, dar un răspuns care deschide evantaiul altor întrebări, cine sunt? e întrebarea elegiac reluată în infinite nuanțe, cum toarce rima tot mai lin.

Sonetele din Suabia prind în corsetul formei tumultul fascinant al emoțiilor,

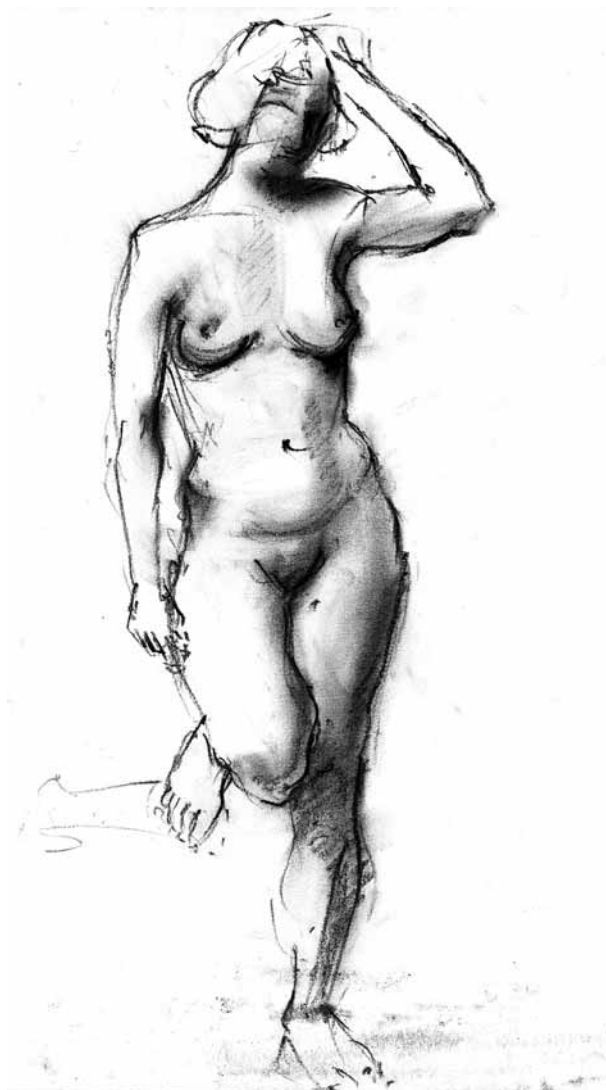


austeritatea formei e împodobită cu perle din revărsări de întrebări, de căutări, de așteptări, de frici temperate, ascunse, de himere și genuni, de echilibru și gimnastică – exercițiul viețuirii sub vremea ce neoprit vremuiește...

O zbatere din al cărei preaplin se revarsă rășină, prune, ochi de ametist, sonete-bijuterii prețios lucrate: Ca mâine iarnă – poate o să ningi/ lună sorbind lumina ca o cină/ tăcută – cazî în plase de paingi/ trimisă-n surghiunie fără vină.// palidă, rece, tremurând culoare:/ pe praguri sună frunzele uscat,/ scrisorile sunt tot mai seci, mai rare,/ tăcerea e un greier înghețat// și cade din ierbar ca dintre

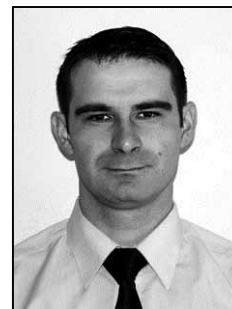
stele,/ o lebădă cu ceață în auz/ plutește nemișcată printre ele// ușoară ca mătasea de sub duzi:/ pe praguri sună frunzele uscat,/ tăcerea e un greier înghețat. (*Noiembrie*)

Autoscopie și autoevocare, autorevelare și introspecție, ipostază și prim-plan, telescop și microscop, oglindă și caleidoscop, *Sonetele din Suabia* sunt o călătorie în metaforă, în petala de măr ce cade cu speranța că muzeul arde dar nimic nu pierde... o călătorie într-o Suabia dincolo de hartă, dincolo de tradiționale și fixe repere, un loc în care putem ajunge, atunci când pădurea este la reflux, ca marea, fiecare dintre noi.



Blânde texte ironice despre țară și popor

Vasile VIDICAN



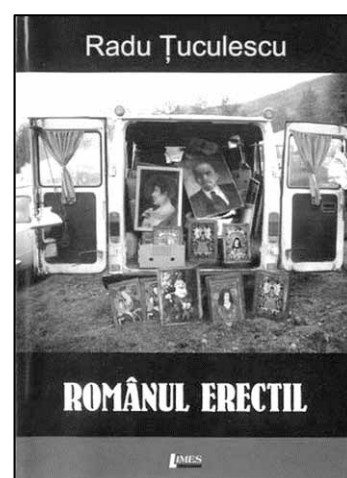
Volumul *Românul erectil* (Editura LIMES, Cluj-Napoca, 2010) a lui Radu Țuculescu conține, aflăm dintr-un interviu luat autorului, texte publicate în decursul a vreo cinci ani în *Tribuna*. Nu cred că un astfel de volum a surprins pe cineva la data apariției sale. Sunt rare domeniile (artistice sau nu) de care autorul să nu se fi apropiat și în care să nu fi excelat, chiar! Dacă există îndoieli în acest sens, *Wikipedia* ne stă oricând la dispoziție!

Cei care credeam însă că-l vom descoperi, alături de prozatorul, dramaturgul, omul de teatru (și de televiziune), violonistul (etc., etc.), pe jurnalistul sau măcar editorialistul Radu Țuculescu, ne-am înșelat. Nu articole vom găsi în *Românul erectil*! Ci, exact cum scriam mai sus... texte! Scurte pauze, dacă doriți, pe care prozatorul (dramaturgul, omul de teatru etc.) le ia, îndreptându-și privirea și până dinspre ficțiune, înspre real. Căci asta pare să facă Radu Țuculescu în *Românul erectil*, să vorbească cititorului despre lumea aceasta în care trăim; așa cum o vede el (și cât vede din ea). Fără mari ocolișuri, fără lumi create sau inventate, ci direct: *ex abrupto*.

Volumul este compus din trei părți aparent distincte. Spun aparent, deoarece, în totalitatea sa, volumul conține viziunea autorului despre țara/lumea/oamenii în care/alături de care viețuim. Primele texte sunt intitulate în mod generic tocmai așa: *EX ABRUPTO*! Utilă avertizare pentru cititor! Nu sunt texte „lucrate”, așadar, sau îndelung gândite. Sunt scrise cursiv, sărindu-se cu lejeritate de la un subiect la altul, câte o dată unele idei nefiind duse până la capăt. Poate din delicatețe. Uneori autorul apelează la exemple cât se poate de concrete pentru a descrie categorii socio-psihologice. Un vecin

implicat în politică, o femeie luată la ocazie și a cărei limbuție ne schimbă radical imaginea despre satul și țărănul român, imagine pe care ne vom fi făcut-o cu naivitate din cărți (de aici și întrebarea reținută la timp a naratorului dacă ea știe că veșnicia s-a născut la sat), vreun „tânăr voluminos” cu aere de filosof de cartier etc. Alteori însă, nu ne este livrată în mod direct categoria. *Românul erectil*, bunăoară. Iată-l descris la pagina 55 (redăm aici întreg paragraful; numai bun de pus într-o ramă și amplasat alături de televizor... remediu pentru talk-show-uri politice!):

„*Românul erectil* face politică. O fabrică. O produce. O comite. O aranjează. O simulează. O cauzează. O chivernisește. O sporolește. O fată. Pentru el, politica e o haină. Ba una de marcă, ba una second hand, ba de-a dreptul o simplă zdreanță. Depinde de situația în care se află, pe care o creează ori în care se trezește, întâmplător. Știe că trebuie să se comporte cameleonice, să prostească marea masă de gură cască, îndopată cu dulciuri, emisiuni tv tembelodistractive și tembelo-novelistic. Trebuie să fie actor, dar nu unul de marcă, ci unul cât se poate de cabotin. Doar unul din asta poate convinge pe ceilalți români, erectili și ei, însă fără capacități politice, fără ambiții politice ori fără aspirații politice.” Alte comentarii sunt de prisos. Doar îi vedem zilnic zâmbindu-ne virili și mieroși în același timp din ecranul televizorului.



În mod aproape inevitabil, aş putea spune, autorul apelează la ironie. Este greu să scrii încrâncenat sau încruntat despre prostie, naivitate, îndobitocire în masă, indolență, *miserupism*, perfidie, șmecherie, grobianism etc. O faci poate dacă ai vocația jurnalismului, a celui care trage semnale de alarmă cu privire la degradarea individului și a societății. Semnale de alarmă sunt trase și în textele despre care vorbim. Dar altfel. Cu un soi de condescendență. Nu cu furie sau înverșunare scrie Radu Țuculescu aceste rânduri, ci cu zâmbetul pe buze. Un zâmbet cumva sardonice, ce-i drept, dar lipsit de orice fel de satisfacție (cu atât mai puțin diabolică). Sarcasmul ce reiese din text nu ustură, ci mângâie cumva pe creștet. Autorul este aici înțelegător, compătitor poate, în ironia sa. Or acesta nu e puțin lucru. Nu mulți dintre noi (mai) pot privi lumea cu această seninătate cu care o face autorul *Românului erectil*.

Continuăm. Volumul continuă cu douăzeci și două de „scrisori adresate președintelui”. Care președinte? ne vom întreba. Nu putem să nu ne reținem un prim gând: președintele țării, firește. Cine altul? Dar vajnicul epistolar nu face lumină în acest caz. Așa că nici noi nu vom lansa presupuneri nefondate... Precum un leit-motiv, autorul își încheie fiecare scrisoare aproape invariabil cu imaginea vecinilor care bat în țevile de la calorifere, obligându-l să încheie. Dar motivul pentru care vecinii bat în țevi este acela că scrisorile sunt citite cu voce tare de către autor în timp ce ele sunt scrise. Caracterul public al epistolelor este încă o dată subliniat. De asemenea, trebuie menționată trăsătura oralității acestora. Fapt care implică, firește, și un caracter, iată! *ex abrupto* al textului în sine.

Din nou, ideile exprimate se succed liber, se trece cu ușurință de la un gând la altul, se deschid paranteze largi, se fac remarci bruște, aparent rupte de subiectul tratat etc. Scrisorile par scrise așa cum „îi vin autorului la gură”. Nu pot fi omise candoarea și sinceritatea lucii care pot reieși din astfel de texte. Vorbind (u-i președintelui!, oricare ar fi acesta...) despre scobitul în nas bunăoară, iată ce-i dă prin minte expeditorului să întrebe: „Dumneavoastră vă scobiți în nas, domnule

președinte?” (p. 85). Din nou, orice altă remarcă făcută ar fi de prisos!

Altfel, scrisorile acestea nu fac altceva decât (atenție!) să-l informeze cu naivitatea (dar și ironia) mai sus amintită pe președinte despre ce se mai întâmplă în țară sau în lume. Îi scrie acestuia despre vreme, despre intrarea în UE, despre diferite obiceiuri și metehne ale românilor, sunt dezbătute sau comentate știri etc. De pildă (pp. 81-82): „Iată că-mi cade un exemplu printre rânduri (sunt o mulțime, o să-mi mai amintesc), cu arabul acela, Omar Hayssam, sper că bine l-am scris, *vă dați seama oricum, știți despre ce individ e vorba, îl cunoașteți*, doar se trăgea de buric cu diverși miniștri din diverse cabinete și chiar mai sus. Ori mai jos. Ce carnaval! Cum a contractat el două cancere deodată (dacă plătea mai gras, i s-ar fi descoperit trei) și apoi a reușit să dispară mai bine decât măgarul în ceață.” (sublinierea îmi aparține).

Ultima parte a cărții este destinată artei, poeziei și poeziilor în special. Nu sunt omiși nici actori și spectacole, muzicieni etc. În total, mai bine de patruzeci de cronici a diverse apariții editoriale, spectacole, evenimente culturale etc. Ce-i mai bun, la urmă!

În textele acestea, portrete literare ale scriitorilor se îmbină într-o manieră subtil armonioasă cu analiza propriu-zisă a textului. De altfel, îndrăznesc să spun că uneori autorii sunt mai grațios și mai... literar prezentați decât operele acestora. Vechea poveste cu scriitorul șezând cuminte în umbra propriei creații își pierde valabilitatea în cazul comentariilor lui Radu Țuculescu. Iată cum ne-o descrie acesta pe Ruxandra Cesereanu la pagina 133: „Ruxandra este ca un alambic al unei vrăjitoare în care se amestecă cele mai neașteptate substanțe, cele mai nebănuite arome, concurând la un produs rafinat, exploziv, fermecător. Impulsivă și plină de candoare, violentă și duioasă, subtilă și lipsită de inhibiții, poetică și prozaică, cu porniri boeme strunite academic, mereu curioasă, mereu dorind să știe și să afle mai mult, învățând și învățându-i pe alții, mereu activă și prezentă pe diferite spaliere ale vieții artistice (...).”

Pe de altă parte, ar fi nedrept să minimalizăm în vreun fel analizele autorului pe texte.

Savuroase și acestea, indicând totuși o profundă seriozitate cu care Radu Țuculescu se apropie de evenimentele și fenomenele artistice comentate: „Poemele lui Ștefan sunt precum valurile unui râu uriaș, când periculoase, când nevinovat de jucăușe, în tonalități care se luptă cu relativele lor imediate, ca o proză aranjată mai altcumva în pagină, incomode și agresive pe alocuri. Dar, vă asigur că poetul are un suflet bun ca o supă caldă, indiferent de blidul în care se află. Prin urmare... gustați cu încredere căci scrisul este sufletul său.” Astfel sunt comentate la pagina 157 poeziile din volumul *Amazon și alte poeme* a lui Ștefan Manasia. Un fel de a face critică pe undeva personal, intim așadar, pe care ni-l propune autorul, dacă ținem seamă

de apropierea stabilite de acesta între artist (portretul acestuia) și creație.

Românul erectil este o carte incitantă. O carte cât descrierea unei țări. Cu oamenii care o locuiesc, firește! Cu bune și rele, cultura și subcultura sa, poezii și politicienii săi, cățelei îngrijiți și potăile sale fără stăpân și așa mai departe. Unul dintre acele volume care pun în lumină defectele acestei țări și a cetățenilor săi. Dar toate acestea nu ne înverșunează. Și acesta cred eu că este marele merit al autorului: seninătatea paradoxală aproape cu care citim despre degradarea societății și a lumii în care trăim. Fără pumni încleștați, priviri încruntate, frustrări, disperare, degete care să indice acuzator. Un mod de a trăi și de a privi lumea pe care l-am cam uitat. Dacă îl vom fi cunoscut vreodată!





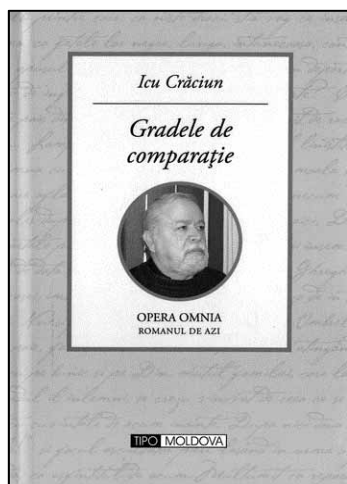
Icu Crăciun – romancier al zilelor noastre

Iacob NAROȘ

Motto: „Lucrurile trăite dispar în timp și reapar în literatură”

Mircea Cărtărescu

Nu întâmplător motto-ul cărții ne întreabă franc și cu aplomb: „Orice asemănare cu realitatea este întâmplătoare?” Da și nu, realitatea este punctul de plecare al oricărei ficțiuni. După cum știm, proza s-a aliat cu nonficțiunea, după 1990, prozatorii iau note de la realitate (cf. Sanda Cordoș), deoarece viziunea asupra unei lumi



dezorientate, cum e și în cazul acestui roman, se formează mai greoi. După 1989, trei tipuri de discurs au ajuns insistent, la modă: cel religios, memorialistic și sexual; așa cum vom vedea, avem de-a face, în cazul de față, cu un discurs memorialistic, autobiografic. Fiecare generație

citește altfel trecutul, reconsideră și recuperează istoria într-un mod aparte, unic. Scrisul lui Icu Crăciun se definește, așadar, a fi o sumă de raportări ale conștiinței lui scriitoricești față de un anume SPAȚIU și față de un TIMP anume.

Ne referim la unul dintre cele mai bune romane ale lui Icu Crăciun, **Gradele de comparație**, colecția *Opera omnia* – Romanul de azi, Editura TipoMoldova, Iași, 2013. De ce prezentăm cărți? De ce apelăm la aceste cronici promoționale? Pentru că opera, mă gândesc la romanul în cauză, incită spiritul nostru, solicită „luarea unei atitudini” (Nicolae Balotă).

Începutul romanului e cvasibalzacian, se descrie pe spații ample – aproape întreg capitolul de început, clădirea impunătoare și atât de cunoscută a liceului urbei, denumită de

către autor, Lăsăud. Interesante sunt datele istorice legate de înființarea acestui gimnaziu grăniceresc (1863), incursiunile în trecutul glorios al grănicerilor năsăudeni, acele „cătane negre” ce ajunseră să lupte chiar cu vestitul Napoleon. Impresionează prezentarea meticuloasă a uniformelor, mărturiile de azi rămase și clădirile devenite muzeu. Ca motiv de mândrie pentru școlile din oraș, sunt evocați cei șaptesprezece academicieni, ce fac din Năsăud, orașul cu cele mai eficiente locuri de învățare. Bastionul acesta de românism a rezistat și în comunism, autorul își aduce aminte despre acele timpuri prin personajul imaginat, cu nume fictiv, Petru Tofeni, cel despre care încă nu bănuim, din prima parte a cărții, că va fi unul din personajele-cheie ale romanului. Ca elev navetist din Rebrișoara, Petru Tofeni rememorează la modul ironic, unele obiceiuri, devenite datini din viața elevilor interniști și anume, „pescuitul.” Alături de el, se prezintă sumar, Dumitru Beraru, lăsăudean, cu nume fictiv, și el unul din pionii de bază din roman. Autorul folosește și numele reale ale unor personalități de frunte din localitate, e vorba de profesorii Octavian Ruleanu și Artemiu Publiu Alexi, Paul Tanco, Gigore Moisil, urmați de Veronica Micle, Dumitru Nacu, avocat, Ina Șuteu, nepoata academicianului Virgil Șotropa, Minerva Hosu, Emil Catarig ș.a.

La sfârșitul capitolului I, autorul atașează un alineat inedit și surprinzător, explicativ, dar și autocritic asupra limbajului folosit, de ce nu și cu o ușoară doză de autoironie și, eventual, reproș față de ceea ce va omite, dar și date asupra altor elemente din jurul clădirii liceului despre care nu a pomenit: vechea Casă a Pionierului, grădinița de vizavi și casa Mărcuș.

Așadar, încă din primul capitol al romanului, se creionează portretul persona-

jului numărul unu, Petrică Tofeni, un posibil alter-ego al scriitorului, la care se adaugă și componenții familiei Beraru, nume fictiv, în jurul căreia va gravita toată acțiunea cărții.

Lăsăudul – nume inventat pentru orașul Năsăud, autorul însuși argumentează: „bustul poetului Coșbuc e așezat în fața ușii de la intrare”, este locul unde se va desfășura acțiunea romanului, ca epicentru pentru întreaga Vale a Someșului Mare, dovadă că autorul „nu se regionalizează” pe spații mici, din contră, de la Valea Spinului până la Valea Mare sau Valea Ilvelor și până la Cluj, personajele romanului se mișcă în voie.

Petrică Tofeni, anunțat discret în capitolul unu, apare în continuare, cu amănunte din viața lui de tânăr – reparator Tv, student – cu mintea nu „prea lustruită de lectură”, el ajunge profesor cu repartiție în Lăsăud. Prin Olimpia, Petre Tofeni intră în contact cu această familie, Beraru, ajunge prieten cu Mircea, soția acestuia, Mioara este colegă de serviciu cu Olimpia, Maria Beraru îi este soacră. Scena primei nopți de dragoste dintre Petrică și Pia e plină de firesc și naturalețe, fără artificii false sau aiureli sexi. (p. 179).

Tendința autorului de a muta elemente onomastice din satul natal, Maieru este binevenită, cunoscută și la Rebreanu: „fântâna lui Macavei”, pământurile Domițienilor, porecla de „Horiz”, adică îndoit de spate, Bubi Răsuflatu, Micuțu, ceasornicarul, fierarul Viluț a lui Nițuca, tâmplarul Filip, Paramon, cel ce schimba rolele la film, cu porecla de la studiourile americane.

Din capitolul al doilea, intră în scenă Dumitru Beraru, gestionar și barman tipic satelor de pe Valea Someșului Mare care urcă și coboară și el pe propriile lui grade de comparație, în funcție de schimbările sociale și politice în care este implicat. Nu ne miră faptul că acesta este informator, cârciuma fiind dintotdeauna un loc prielnic delațiunii și tragerii de limbă. Capitolul al III-lea arată alte preocupări ale lui Dumitru Beraru, drumul lui prin Lăsăud, de la cârciuma din piață până la el acasă, pe strada Cisteț, ocazie cu care se descriu alte aspecte ale urbei.

Scriitorul Icu Crăciun reușește un portret complex al lui Mircea Poenaru, reprezentativ pentru lumea intelectualilor din zonă, cu un nume inventat, dar care însumează cam tot ce avea tipic dascălul someșan. Peste tot este prezent acest Mircea, el observă, judecă,

își dă cu părerea, cum ar fi cazul profesorului Coriolan Mirea ce urmează să plece în Germania federală. Acest moment i se pare senzațional, se tot discută pro și contra asupra soției lui Mirea care rămăsese în Turcia, fiind într-un turneu, ca dansatoare dintr-un ansamblu folcloric (capitolele IV – VI).

O îndrăzneță și surprinzătoare comparație a Lăsăudului cu Maieru o găsim în capitolul al VII-lea. În capitolul VIII, aflăm noi amănunte despre orașul Lăsăud, micile și marile drame cum ar fi scandalul profesorilor din urbe cu eleve de liceu la cabană, dar și idila dintre Mircea Poenaru și Adămeasca – personaj feminin cunoscut din piesa de teatru a aceluiași autor, intitulată *Trenul*. Date noi se aduc în capitolul al IX-lea, despre tatăl lui Mircea Poenaru, Onișor, originar din Dej. Aici lucrase și Mircea la combinatul francezilor unde învață limba franceză. Considerații pertinente, pe alocuri comice, aduce autorul despre viața la țară și cea de la bloc.

Frumoase pagini despre moartea tatălui lui Mircea Beraru sunt cuprinse în capitolul al X-lea, Onișor Poenaru, izolat și retras, se resemnează și nu mai are putere de a trăi cu numai doi ani înainte de revoluție. Despre Mioara, soția lui Mircea știm că este de loc din Nepos, născută Greabu. Existența ei de fată este puternic influențată de ororile colectivizării forțate, cei care refuzau, fiii acestora, elevi sau studenți erau trimiși acasă ca să-și convingă părinții să se înscrie în CAP. Rămâne bine reliefată figura tatălui Mioarei, Domide Greabu, nesupus și mereu revoltat, dar și activiști feroce cu metodele lor de convingere, precum Hangan, nume și personaj real din zonă (capitolul al XI-lea).

Revenirea la personajul cheie, pe nume Petre Tofeni, în capitolul al XII-lea, dă prilej autorului să aducă date interesante despre oamenii de după 1989: marele paradox al vremii – chelnerii și frizerii au câștig de cauză contra inginerilor. Altă constatare – bisericile din Lăsăud sunt în număr neașteptat de mare (16), pe când cel al cârciumilor de trei ori mai mare. Sunt trecute în revistă și alte instituții cu o ușoară nedumerire ironică: patru bănci, busturi – o sumedenie: Liviu Rebreanu, Vasile Nașcu, Virgil Șotropa, trei facultăți (psihologie-pedagogie, istorie, religie greco-catolică). Starea jalnică a malurilor Someșului e privită critic, ca și episodul năucitor al închiderii minelor, goana după fier vechi de

oriunde și prin furt. Nu lipsesc desconsiderări asupra celor care trec de la un partid la altul. Din amintirile lui Petre Tofeni despre Dodo din Rebrîșoara, reținem alte isprăvi comice ale acestuia, farsa făcută familiei.

Capitolul al XIV-lea revine cu întâmplări petrecute în Nepos, după revoluție: desființarea CAP-ului surprinsă cu umor dar și despre milițienii vechi și noi ai satului, figura ex-activistului comunist Ion Chinezu sau preoți apucați pe calea politicii peremiste.

Scriitorului nu-i scapă nimic din ceea ce era caracteristic acelor vremi, cum ar fi Caritasul lui Stoica – pofta de câștig nemeritat ce a creat o adevărată isterie. De asemenea, sunt privite cu ochi critic și ironic, alte rele de import. Alba neagra, cu Găluțaș despre care, în final de capitol, se aduc date suplimentare; mașinile de import și moda „parașutelor” care fac ravagii în străinătate, despre care Icu Crăciun a scris o carte separat (capitolul al XV-lea). O incursiune interesantă întreprinde autorul în Lăsăud printre victimele iubirii necondiționate, se reamintește povestea profesorului Onofreiu Pop și a Doinei Adamescu, iubita acestuia din cauza căreia el se sinucide. Viața socială a văduvelor cărora nu le mai rămâne altceva de făcut decât să fie credincioase bisericii, un sobor de văduve ipocrite și acrite, care cuprinde pe Veturia Pop, d-na Beraru, d-na Hoha și d-na Ani (capitolul al XVI-lea).

Capitolul al XVII-lea abundă în discuții politice – Mircea Poenaru, un alter-ego posibil al scriitorului, privește și critică cu luciditate societatea coruptă și anapoda ca pe-o „moară comunistă” care trebuie arsă. De ce? Pentru că toată această „sandramă a societății” cuprinde și ascunde „șoareci” – adică securiștii și activiștii care n-au dispărut, doar prin foc se poate scăpa de ei.

Episodul răsturnării organelor locale de partid și de stat din Lăsăud aduce aminte cu cel petrecut prin toate satele someșene, inclusiv Maieru, mult zgomet pentru mai nimic. Nu sunt uitate și alte apucături la modă din care să iasă bani: cumpăraturile vechiturilor pe nimic, comerțul cu lână și îngrijirea copiilor luați de la casa de copii în familie, nu de drag, ci luați de aceeași febră a banului.

Scriitorul se întreabă retoric, ce le-a adus revoluția eroilor din roman, tot el răspunde sarcastic: Televiziunea prin cablu și cât mai multe localuri, cârciumi de tip nou,

cum e „Cotul cu Fum”. Apar și personaje de coloratură exotică, D-na Lizi ce ar fi fost în America (capitolul al XVIII-lea).

Petrică Tofeni revine în capitolul al XIX-lea, el renunță la învățământ, înființează un cerc foto cu elevii, fiind pasionat de fizică, ca profesor. Autorul nu pierde ocazia de a emite prin personajele romanului păreri critice asupra învățământului. Ca divertisment, bancul cu lupoaica – cei doi ce sug lupoaica, sunt Mircea și Petrică.

Amănunte picante aduce capitolul al XX-lea despre Petrică Tofeni și problemele lui amoroase – „eros concupiscentiae”, lumea femeilor și misoginismul acestuia, relația lui cu soția, Olimpia pare schimbată. Alte paradoxuri ale epocii sunt surprinse cu mult umor: în primii ani după revoluție, românii aduceau peturi din Franța ca pe niște moaște. Autorul apelează la toponime reale din Lăsăud: cimitirul de pe Comoară, Cuptorul de Aur care produce pâine și firme de cruci și plăci funerare. Nu lipsită de interes e legenda cu piatra în stabilirea graniței dintre Lăsăud și Salva. În nota adăugată capitolului, autorul vine cu alte considerațiuni asupra romanului și a felului în care este scris (p. 197-198): adică se iese din convențional, mai puțină imaginație, dar mai multă realitate.

În capitolul XXI-lea, apare în scenă personajul feminin, Alina, tipul femeii fatale. Ea este luată în mașină ca autostopistă, de Petrică Tofeni, în drumul lui spre Cluj. Alina, fata tânără și rafinată, ce apare în roman după aproape 200 de pagini, îi va aduce lui Petrică cel mai mare ghinion al vieții lui.

Petrică Tofeni are doi copii studenți: Radu și Andrei, de care e nemulțumit total. Cea mai mare surpriză a cărții se petrece în capitolul al XXII-lea, când Alina este dusă la spital, ca urmare a unei crize de epilepsie, acesteia i se făcuse rău. Petru Tofeni află de la doctor că Alina este însărcinată și că-l declară ca tată chiar pe el. Spre stupefacția lui Petru Tofeni, marea lui frământare începe de la ideea următoare: rușinea ce-o va păți când se va afla vestea acasă, chiar dacă nu e adevărată.

Retrospectiv, capitolul al XXIII-lea aduce date esențiale despre Alina Plugaru, din care rezultă că este experimentată, provenită dintr-o familie modestă, mamă-sa, Raveca, îngrijitoare la spital, singură avusese grijă de ea așa cum a putut. Trecută prin toate cele,

Alina chelnerița și-a propus premeditat să-l cucerească pe Tofeni cu orice preț.

Întreg capitolul XXIV este străbătut de gândurile lui Petru Tofeni, din ce în ce mai agitat, el se compară cu alte cazuri asemănătoare, cum e cel al profesorului Nistor de la liceul Silvic. În urma investigațiilor medicale complete, doctorul atestă că fata nu e gravidă cu Petrică. A doua veste năucitoare pentru eroul nostru și surpriza cărții, cheia sfârșitului tragic al lui Tofeni, e că, după spusele doctorului, acesta este infertil din naștere, ca atare, el nici n-ar fi putut avea copii. A treia dilemă, Petru Tofeni e în mare cumpănă, dezamăgit și furios, el se zbate în cea mai mare incertitudine – cine este atunci, tatăl copiilor, cu cine l-a înșelat soția lui, unde și când? – toate acestea în capitolul al XXV-lea.

În ultimele trei capitole, XXVI-XXVIII, Petrică Tofeni, dezamăgit și amețit de gânduri negre își vizitează pentru ultima oară, copiii – profitori și leneși, ei nici nu erau la cursuri, așa au fost obișnuiți. După scurta întrevedere, pe drumul de întoarcere spre casă, bănuielele lui Petrică sunt tot mai neclare, el crede c-a fost înșelat, cât timp a fost terist, în armată, la Zalău, timp de cele șase luni. De aici, își aduce aminte și de alți colegi care pățiseră la fel. În final, Petrică Tofeni, nu găsește nicio rezolvare, fire slabă, el nu mai vrea, nu mai poate să trăiască așa, pe mai departe, ca urmare, se sinucide.

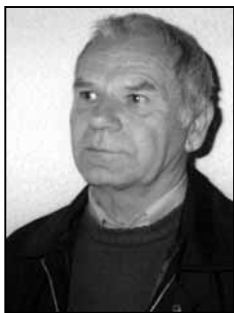
Lumea surprinsă de scriitor în paginile acestei cărți e o lume pestriță, în asonanță cu epoca, cu schimbările. De la oameni de vază, academicieni, profesori – „cei mai ciudați și mai neconformiști oameni de pe planetă” (p.188), doctori, judecători, procurori, avocați, asistente, studenți, elevi, pedagogi, țărani dârzi și neînfricați, ca Domide Greabu din Nepos, preoți, poeți și până la brutari, angroșiști soioși, șperțari, cârciumari, chelneri dubioși, chelnerițe versate, văduve simandicoase, pești, parașute, handicapați, activiști, ca Hangan, milițieni – Ciuta zis Păpușă –, declasați, cerșetori, oameni fără căpătâi. Fiecare dintre aceștia se află pe o anumită scară, palier al valorii proprii, unii se zbat să urce, alții coboară, doar autorul găsește fiecăruia, după măsură, gradul de comparație potrivit. Ca personaje principale, avem cel

puțin 15, episodice – peste 60, nume după porecle – 10, toponime reale – 45. Scriitorul dă cel puțin trei definiții filozofice ale vieții (vezi p. 29, 188).

Pentru a da culoare și autenticitate acestei lumi, autorul apelează la regionalismele zonei, unele dintre ele, neobișnuite: copârșeu, jiță, melițat, pe vedere, povoi, calhău, mocicos, a izări, țipter, sclept, straif, sforac, moină, poclog, hulistră, făgădău, horean, bolând, țoale cu bgiță, șlegă, a gâta – a termina, a te huști, glajă, pidosnic, hăitaș, crâmpoțite de urs, a bloji, bătucit și melițat, a mādări; expresii populare ca: a bea zama clopotului, bată-l amarul să-l bată, a celui fetele, a căzut polog, a-i merge buhul, Draga badii, ce faci? Nu lipsesc și neologisme ce fac casă bună cu celelalte categorii enunțate: sibarită, fideiuoar, daghereotip, obstinație, zâmbet inefabil, versatiliu, senifează, puchini, eros concupiscentiae. Câteva cuvinte aparțin lumii interlope: am bucatat-o, a pârlit o fată, potol, pipiță, a prinde șpilul, țara lui pește, ștoarfă, revoluția căcatului, hogeac.

Reîntoarcerea autorului se face în timpul conservat – „nimic nu s-a schimbat, zugrăveala era aceeași”, rememorarea nu e ancorată în prezent, ci într-un trecut apropiat, asta înseamnă o apropiere doar, cu trimitere la onoarea și demnitatea grănicerilor năsăudeni ca replică la toate cele atât de degradate din zilele noastre.

Parafrazându-l pe Cioran, îmi permit să închei, subliniind următoarele: Se cuvine să citim acest roman, nu neapărat pentru a-l înțelege pe Icu Crăciun și lumea personajelor sale, ci pentru a ne înțelege pe noi înșine. Cu o luciditate tăioasă, autorul denunță zădărnicia vieții în comunism, degingolada și păcatele ce macină societatea aflată în nesfârșită tranziție. Prin acest roman – oglindă a societății în care trăim – Icu Crăciun ne sugerează iluzia „provinciei iluzorii”, el ne transmite biografii tari, povești ale unor oameni cunoscuți, dar și mizantropia acestora care generează scepticismul. El împletește istoria străveche cu prezentul desuet. Iată de ce Icu Crăciun crede cu atâta tărie în scrisul care zidește, iată de ce pledez prin această cronică pentru plăcerea lecturii, a intimității cu textul care se lasă citit și dă de gândit.

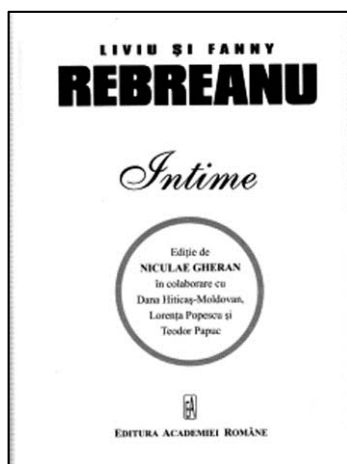


Odiseea lui Rebreanu cu Fanny

Ionel POPA

După ridicarea Monumentului Rebreanu (ediția critică în 23 de volume), urmînd exemplul lui Brîncuși, maestrul Nicolae Gheran a purces la *șlefuirea* monumentului ca în strălucirea lui să se oglindească lumea și omul.

D-l Gheran nu s-a despărțit de marea lui iubire, ci, dimpotrivă, s-a angajat într-un nou Proiect Rebreanu în 4 tomuri, care să cuprindă arhiva personală a scriitorului. Începutul s-a



săvîrșit prin tipărirea volumului *Liviu Rebreanu – Fanny. Intime* (2012) sub egida Academiei Române în colaborare cu Muzeul Județean Bistrița-Năsăud. Pe foaia de titlu mai scrie: „text ales și aparat critic de Nicolae Gheran, stabilirea textelor în colaborare cu Doina

Hiticaș-Moldovan, Teodor Papuc și Lorena Popescu, indici de Teodor Papuc.”

Volumul adună între copertile sale „405 epistole din corespondența lui Liviu cu Fanny Rebreanu emisă în intervalul 14 august 1911 – 24 decembrie 1943, dintre care 237 scrisori aparținînd romancierului și 166 soției sale, lot în care au fost incluse și cîteva misive adresate în comun (soției și Puiei, rareori și lui Radu Vasilescu, soțul acesteia).” Lectura și documentarea în interiorul epistolarului sunt facilitate de cei patru indici: de persoane, de titluri, toponimic și cronologic. Valoarea de document a volumului este întregită de notele care însoțesc textul scrisorilor. Cartea de memorialistică a lui Fanny Rebreanu, *Cu soțul meu* (1963) și volumul din 1981, *Liviu Rebreanu la lumina lămpi* apărut sub semnătura Puia-Florica Rebreanu, impuneau

în mod imperios „reluarea epistolarului «la lumina zilei», nu a lămpii”. În „notă asupra ediției” exegetul scriitorului atrage cititorului atenția asupra unui amănunt de mare importanță și semnificație, referitor la redactarea volumului: „[...] în cazul lucrării de față, ne-am propus să reproducem, cu foarte puține excepții, cît mai exact grafia originală, precară pe alocuri din punct de vedere ortografic și nu numai. Nu de alta, dar și transcrierea greșelilor verbale și de peniță a fost și rămîne un mijloc de portretizare a personajelor. Pentru cursivitatea lecturii, am renunțat de regulă la proteze de tipul unor semne adăugate între paranteze drepte, ca și la tradiționalul *sic*.”

Spre dezamăgirea tuturor paparazzilor, volumul de „intime” nu oferă material pentru cancan. În schimb, citind scrisorile descoperi două personaje cu mare potențial românesc, de mare roman realist-social (vechi sau nou) sau de analiză.

În mariajul rebrenilor, Fanny a fost vioara întîi. Indiferent cînd și de unde au fost trimise, chiar intime fiind, scrisorile sunt *seci* în ceea ce privește relația *bărbat-femeie*. Relația soț-soție Fanny o trăiește, în primul rînd, din perspectiva unei femei preocupată de aspectul material al existenței și a vieții mondene. Declarațiile de afecțiune erotică ale lui Fanny față de Liviu au de la un moment dat uscăciune de „ritual” (cf. Gheran), dar insistente direct proporțional cu ascensiunea socială (financiară și scriitoricească) a soțului. Pentru d-na Rebreanu romanele soțului sunt în primul rînd marfă și mai apoi valoare, creație. „Provenită dintr-o familie de boieri scăpătați, Fanny rămăsese cu spoiala luxului de altădată”, a avut în permanență ifose de aristocrată dornică a face parte din elita epocii. Unul din marile ofuri ale lui Fanny, actriță modestă, a fost să devină „societară” la

Teatrul Național. În acest scop cerea insistent lui Liviu să se folosească de prestigiul său și de funcțiile pe care le avea. Spuneam că Fanny era foarte orgolioasă. Pe câteva plicuri cu scrisori adresa destinatarului era: „Domnului Liviu Rebreanu, Președintele S.S.R., Director General al Teatrului Național București”, iar la expeditor „Fanny Rebrea-nu...” Dar să revenim la oful actriței. După cum spuneam, speranță deșartă. Nu a izbutit niciodată să atingă performanțele multor colege de scenă, stagiare ca și ea, care s-au afirmat repede în teatrul românesc. De altfel, nici în relație cu colegele nu este sinceră. Relațiile sale se întemeiau numai pe interes. Într-o notă la o scrisoare a scriitorului expediată din Iași (4 X 1918) N. Gheran scrie: „Deși cu aproape 10 ani mai mare decât Elvira Popescu, Fanny nu contenește s-o servească în fel și chip; nu în virtutea unei prietenii sincere, corespondența ei către Liviu fiind presărată cu multe bîrfe și rezerve față de «amice» [...]. De altfel, nu o dată îl sfătuiește pe Liviu să procedeze la fel, în relațiile cu terți înstăriți.”

Iubirea pentru Liviu și egoismul, grija pentru persoana sa socială și mondenă s-au unit într-un melanj. Acest adevăr nu poate fi ascuns de falsa modestie și de remarci „nevinovate”: „Îmi pare bine că ai pus fotografia mea în *Calendar*. Eu, care sunt foarte modestă și nu-mi place reclama, de data asta sunt mulțumită. Ai dat tu fotografia? Îmi place s-o pui pe cea care e sub lampa verde. Cred că sunt binișor acolo. Pune și pe Lilly sau Zamniceana. Nu e rău.”

În plan strict familial, în pretențiile ei de descendentă boierească a ținut la distanță rubedeniile ardelene sărace ale soțului. Ea – aristocrata, ei – plebea! Fanny nu pierde nici un prilej de a învenina relațiile lui Rebreanu cu familia de peste munți. Acest comportament egoist și arogant a caracterizat-o permanent. Astfel, prezența Floricăi, sora mai mică a soțului, găzduită un timp în casa lor, o indispu-ne atât de tare, încît pînă la urmă o va alunga găsindu-i o altă locuință. Drept replică, la rîndul ei, devenită Florica Schuster prin căsătorie, Rița nu-și ascunde aversiunea față de cumnată și pune în circulație insolite aspecte din viața familială a fratelui ei, unele adevărate, ca de exemplu refuzul categoric al lui Fanny de a avea un copil cu Liviu. Soția

l-a influențat atît de puternic pe Liviu încît de foarte multe ori a avut față de mama sa o atitudine filială nu tocmai corectă. În parte însăși tragedia lui Emil i se datorează. Printr-un prieten de pe meleagurile natale, Emil a avut șansa de a trece în țară. Cu promisiunea că va fi găzduit de frate și cumnată, Emil se pare că a fost sfătuit să mai aștepte. Deznodămîntul este cunoscut: aflat pe frontul românesc, ofițerul Emil Rebreanu acuzat de autoritățile austro-ungare de trădare este condamnat și executat prin spînzurare.

Spiritual Fanny este destul de fragilă. Aflată în concediu la Veneția sau Paris, Fanny nu avea timp pentru muzee și teatre ori pentru vizitarea monumentelor istorice. Într-o scrisoare din orașul lagunelor, găsim următoarele propoziții: „Te costă o avere dacă te lași dusă de gust și plăcere.”; într-o epistolă trimisă din orașul lumină scrie: „Pe la teatru nu am fost, decât la Elvira. Las la urmă cîteva piese, să vedem bugetul. Deocamdată mă ocup de mine.” Pentru a sesiza *prăpastia* spirituală și intelectuală care desparte pe Liviu de Fanny e suficient să pui *tete-a-tete* aceste scrisori cu cele trimise de Liviu în 1928 din Norvegia, Anglia, Spania. În una din acele scrisori autorul viitorului volum *Metropole* mărturisește: „Eu n-am venit aici pentru congres, ci ca să cunosc o țară.”

În scrisorile autorului lui *Ion* către soție mărturisirile despre universul romanelor sale, despre procesul de creație aproape lipsesc, în schimb abundă datele tehnice și precizările temporale referitoare la orele petrecute la masa de scris, la numărul de pagini scrise. Penuria de informații subtile cu privire la procesul de creație se explică prin faptul că Rebreanu nu vede în soție un partener de idei (apud Gheran). Soția era preocupată de „*conversație*” (bîrfă, mai direct spus). În multe scrisori cere soțului „*noutăți*”: „Ține-mă în curent. Îmi face plăcere să știu toate mofturile, toate informațiile, fie chiar cînd sunt minci-noase și exagerate. Tu mă cunoști, mor după conversație”. Ea trăia cu mîndria de a fi soția unui mare scriitor. Acest orgoliu a devenit, mai ales după moartea lui Rebreanu, meschin. Adevăr, sinceritate sau cochetărie de prost gust (?): „Nu știu dacă vreodată ai simțit, în operele tale mărețe trăiesc eu și cuget și eu, hoinăresc eu.” Din scrisori nu rezultă că soția citea operele soțului pe măsură ce erau

elaborate, că sufletește era alături de el. Îl gratula doar cu vorbe mari: „opere mărețe”, „Cezarul literaturii”, unele devenind involuntar ridicele: „Cezar al literaturii trebuie hrănit”. Moralicește precară, nu se sfiește ca în epistole să mintă, uneori chiar să „modifice” textul scrisorii prin ștersături și, mai grav, să falsifice textul. Prin muncă benedictină și scrupulozitate moral-deontologică N. Gheran dovedește minciuna și falsul. E suficient să trimit la notele de la p. 155 și 259 ale volumului.

Revin la mărturisirea lui Rebreanu: „Eu n-am venit aici pentru congres, ci ca să cunosc o țară.” Care sunt înaltele preocupări ale lui Fanny când se află la Paris? Aici „Toată ziua alerg, seara mor de oboseală.” Normal, după ce a cheltuit franci cu nemiluita pe *lenjerie, stofe, mătăsuri, ciorapi, mănuși, pantofi, parfumuri, farduri*. Este nespus de mândră de cumpărăturile ei: „Voi fi prințesă și eu o dată în viață.” Mai mult, „Cred că numai regina are rufe ca ale mele.” Toate cele cumpărate „Sunt superbe, nu altceva. Ultima modă [...] Superbe!” Liviu o sfătuiește să fie mai strânsă la pungă, dar îi răspunde la cererile pecuniare. În cererile ei de bani, soția e mai mult decât cinică. În misivele ei sinceritatea își dă întâlnire cu vulgaritatea. În una din scrisori își exprimă mândria și prețuirea față de soțul care este „în stare să țină un c... de femeie”, „cam mare” și urmează: „Lucrurile mele în loc de 7 mii cât au costat ale Puiei au depășit cu mult. Ce vrei și eu sunt cu mult mai mare decât Puia. Eu am făcut-o pe ea, nu ea pe mine.” La întoarcere în țară îi e teamă că va avea probleme la vamă pentru că are „multe și de toate”, dar speră să scape de vămuire. „Poate că numele tău îmi va fi de ajuns ca să scap”, îi scrie lui Liviu când pornește spre casă. După citirea unor astfel de scrisori nu putem spune decât că în gândire, vorbe și comportament Fanny este fățarnică, echivocă, cinică, egoistă, capricioasă, slobodă la gură, orgolioasă.

Apropo de aceste trăsături de caracter: în primii ani de căsnicie, în timpul turneelor prin țară, tînăra soție și actriță avea un comportament destul de „boem” fiind flatată de admirația bărbaților. Se pare că Liviu i-a atras atenția, altfel cum se motivează pateticele asigurări din partea ei prezente în câteva scrisori din perioada respectivă. În scrisoarea trimisă din Botoșani (15 VIII 1915) i se

adreasează lui Liviu cu un reproș mascat. „Nu crede că mă plimb, și petrec. Dacă asta crezi, te rog să știi că nu este adevărat”, iar peste câteva rînduri: „Te sărut din suflet și te rog nu mai îmi scrie urît. Mi-e groază. Tu uiți că eu sunt o răsfățată și o capricioasă?” În altă misivă, anunțându-și sosirea acasă, scrie „Scumpule dragă, fericită sunt că scap de haita asta de cîini”. Scrisoarea are un BN: „Fii liniștit, n-am văzut tipul și nici n-am simțit nimic pentru el. Ai încredere în mine mare.” Pentru ca tabloul să fie complet încă un extras din altă scrisoare: „Fii mîndru, Liviul meu bun, tot Fănica ta este cea mai cinstită și cuminte. Știi toate au făcut cîte în lună și stele fără de mica ta nevastă. Zic toate deoarece cu adevărat fără excepție sunt toate niște nerușinate și murdare” și... inocent își întreabă bărbatul: „dar tu oare ești numai al meu? De-ași ști că mă schimb, că împarți dragostea cu alta, îți jur că m-aș revolta în așa hal...”

Fanny a fost o soție autoritară, cicălitoare, cheltuitoare, capricioasă, obositoare prin veleitățile actricești, și dorința de afirmare în lumea artistică și mondenă, perseverență pînă la sufocare în grija ei protectoare a vieții terestre a soțului-scriitor.

Nu se poate nega iubirea dintre cei doi, numai că de la o vreme a fost mereu tensionată. În toată această odisee marea vină a lui Fanny este că a refuzat cu obstinație să dea lui Liviu un urmaș. Rebreanu niciodată nu și-a mărturisit durerea. Dînd dovadă de înalt caracter, bărbatul și soțul au fost credincioși jurămîntului conjugal făcut în fața altarului. „Intimile” lui mai mult camuflează decât devoalează frămîntările sale interioare.

Din scrisori prinde viață un personaj complex. În egoismul ei feminin și matern, Fanny seamănă cu Aglae, personajul călinescian din *Enigma Otiliei*. Prin caracterul de Veneră și Madonă seamănă cu femeia din erotica eminesciană. Cel care se va încumeta să scrie un roman în care protagonist să fie Liviu Rebreanu în *Intime* are materialul brut pentru a face din Fanny un excelent personaj balzarian.

În ceea ce privește pe Puia, fiica lui Fanny, putem apela la zicerea populară „așchia nu sare departe de trunchi”. După moartea soțului (1975) Puia și-a reluat numele de fată înfiată de Rebreanu: Puia-Florica Rebreanu, ca generațiile următoare s-o știe ca

fiică și moștenitoare a marelui scriitor. Din evocarea lui Gheran a relațiilor cu Fanny și apoi cu Puia, din perioada elaborării ediției critice a operei scriitorului se decantează portretul moral al celor două. Venerația pentru memoria lui Liviu Rebreanu nu vine din prețuirea pentru valoarea lui de scriitor național și universal, ci din mândrie găunoasă și din interesul material rezultat din drepturile de moștenitori direcți și unici. La reproșul Puiei-Florica Rebreanu că nu participă la manifestările organizate de familie în memoria scriitorului N. Gheran îi dă următoarea replică grea de morală: „În locul unor slugi de cimitir, prefer să văd oameni care au făcut ceva pentru editarea și comentarea operei rebreniene.”

A fost Fanny pentru Rebreanu noroc sau ghinion? Greu de dat un răspuns obiectiv și definitiv deoarece și *norocul* și *ghinionul* au egală îndreptățire la un răspuns în termeni de da/nu.

Prin lectura „intimilor” facem cunoștință cu omul Rebreanu, cu bucuriile și durerile sale. Chiar dacă l-a iubit (nimeni nu pune la îndoială acest lucru), multe din nemulțumirile și durerile lui se datoresc consoartei sale, orgolioasă și cicălitoare, dar și suprasolicitărilor impuse de funcțiile administrative din cultură. Totdeauna Rebreanu și-a onorat funcțiile și sarcinile social-culturale. Acestea sunt suficiente și întemeiate motive pentru a se retrage pe cât posibil din această lume pentru a trăi alături de personajele sale. Rebreanu și-a scris romanele departe de familie și de gălăgia din jurul său, fie la Orlat, fie la Valea Mare, ori în București, când familia era plecată. În fața foii albe scriitorul părăsește pe omul Rebreanu și trece în lumea închipuită de el. Numai atunci scăpa de *singurătate* și trăia cu adevărat fericit.

Pentru cititorul obișnuit al romanelor, „intimile” lui îi oferă numeroase surprize. Uimit, cititorul descoperă fața sentimental-lirică a scriitorului realist obiectiv, impersonal. Stăpîn absolut al personajelor sale, nu același stăpîn se dovedește în relație cu soția. Sincer îndrăgostit se supune cerințelor, sfaturilor și capriciilor femeii pînă acolo încît uneori în comportamentul social îi scapă

manifestări care nu-i stau în caracter. De exemplu, în relațiile cu Elvira Popescu din timpul refugiului ieșean urmează sfaturile soției; sau, de cîte ori este invitat de cineva la masă, se bucură gîndindu-se la banii economisiți; ca să nu mai vorbim de atitudinea față de rudele lui de acasă. Adevărul e că viața de familie a fost mereu tensionată. Existența celor doi soți, mai ales după anul *Ion* s-a închis în tiparul convențiilor, a intrat în faza de rutină sanitară și socială. Vorbele de dragoste cu care se adresau unul altuia în scrisori devin treptat formule politicoase. Într-o scrisoare trimisă de la mare (1922) soția îi reproșează soțului că între ei s-a instalat o „înstrăinare sufletească”. În alta (Paris, 1928) Fanny întreabă „Liviule dragă, îmi face impresia că nu ți-e dor de nevastica ta. Ce zici?”

Cunoscînd acum în mod direct o parte din corespondența lui Rebreanu îmi permit să formulez două idei cu referire la viața scriitorului din perioada 1908 (Descălecatul în Țară) și 1920. Prima: în viața de familie și în cea socială Liviu Rebreanu a fost un *gentleman*. A doua: etapa existențială respectivă a fost guvernată, pe de o parte, de dorința de a se impune și a fi recunoscut ca *scriitor* de contemporanii săi, iar pe de altă parte, de iubirea înflăcărată pentru tînăra soție, Ștefana Rădulescu. În urma lecturii acestui volum de „intime”, mă gîndesc că multe din paginile romanelor parcă cer să fie citite prin grila psihanalizei, în prelungirea a ceea ce a realizat Liviu Malița în *Alt Rebreanu*.

„Cuvînt-înainte (atenție la ortografierea sintagmei) dincolo de valoarea informațională și de inițiere în epistolarul intimelor rebrenilor mai are și o altă valoare. Paginile respective, o mică nuvelă, confirmă (a cîta oară?) talentul de prozator al D-lui Gheran: frazare elegantă, ton ironic de diferite grade, de evocator și portretist, într-un cuvînt un condei subtil descendent mai degrabă din *moralisti* decît din realști.

Închei cu o apreciere pentru munca migăloasă, devotată, epuizantă depusă de N. Gheran și echipa sa (Doina Hiticaș-Moldovan, Teodor Papuc, Lorența Popescu).

Mediaș, martie, 2013



În voia istoriei

Ion Radu ZĂGREANU

„e mai înțelept să te adaptezi și, la nevoie,
să te supui istoriei, decât să încerci a o înfrunta.”
(Lucian Boia)

Cartea profesorului Lucian Boia *De ce este România altfel?* (Editura Humanitas, 2012), va provoca numeroase discuții, controverse, va aprinde fețele naționaliștilor, ale nostalgicilor protocronismului, ale daciștilor etc.

Lecturând volumul ai impresia că argumentele autorului, în încercarea de a explica „de ce este România altfel?”, îți sunt cunoscute, le accepți într-o măsură mai mare sau mai mică, dar ele nu te lasă indiferent. Lucian Boia le ordonează, le sistematizează, asumându-și rolul de a le rosti tranșant, cu sinceritate. Ți se pune în față o oglindă în care apare chipul unei națiuni, iar tu ca membru al ei te regăsești în „diagnosticul” pe care profesorul Lucian Boia ni-l propune.

„Modul extravagant” în care s-a derulat „psihodrama politică din vara anului 2012” îl determină pe Lucian Boia să constate că „țara e defectă”, că „ceva nu merge în România”, nu numai în clasa politică, „și nu doar de ieri, de alaltăieri”. Considerând că „prezentul este opera trecutului”, autorul ne propune o reîntoarcere în istoria noastră, ca să putem descifra de ce este România „așa cum este”,

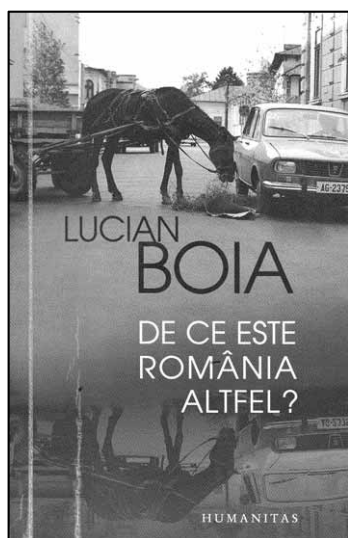
dar mai ales de ce „se încăpățânează să fie altfel”.

Eseul profesorului Lucian Boia fructifică, într-o viziune personală, ideile și informațiile din cărțile sale anterioare: „Istorie și mit în conștiința românească”, „România țară de frontieră”, „Capcanele istoriei”, „Elita intelectuală românească între 1930 și 1950” etc.

Prin periplul său în istoria noastră națională eseistul caută explicații pentru întrebarea „de ce este România altfel?”. „Revizuirea” istoriei, recitirea ei, zdruncină percepția noastră tradițională despre evenimentele istorice, înlătură unele clișee de interpretare consolidate în anii comunismului.

Lucian Boia remarcă întârzierea „închegării statelor românești”, o întârziere instituțională, politică și culturală, statutul de țări mici, „dependente de puterile mai mari”. Așezarea geografică a țării, nu i-a avantajat pe români. Ei s-au aflat totdeauna „la margine”, „la frontieră”, atât geografic cât și temporal. Românii au început anumite faze ale istoriei, când în Occident ele se terminau. „Condiția de frontieră” a însemnat „închidere” sau „deschidere” față de Europa. Deschiderea s-a manifestat prin amestecul etnolingvistic: „geto-dacii nu constituiau o masă omogenă”, „coloniștii romani au venit de pretutindeni”, „limba română ilustrează... proporțiile considerabile ale amestecului”.

Elita românească „a împrumutat masiv din exterior”. S-a scris timp de secole cu litere chirilice. Autorul identifică mai multe modele urmate de conaționalii săi de-a lungul istoriei:



„modelul bulgar”, „turco-fanariot”, „grec”, până a se ajunge în faza occidentalizării.

Statele românești au fost slabe, structura lor socială a fost mult timp una patriarhală, „prea instabile în interior și prea supuse în afară”, cu o firavă urbanizare, mediul citadin fiind populat în general cu alogeni. În secolul al XIX-lea România se occidentalizează prin împrumutul „formelor” apusene, prin imitație, de aici lipsa de originalitate a civilizației românești. Românii ajung acum la conștiința națională de sine, „criteriul național” prevăluând „religia ortodoxă”. Școala Ardeleană face din latinitate un stindard de luptă. Românii sunt urmașii direcți ai coloniștilor romani, „dacii fiind dispăruți fără urmă”. Prin Nicolae Densusianu dacii revin „în peisaj”, cu exagerările de rigoare, reînviată și astăzi: Dacia „a iradiat în întreaga lume”. Dacismul lui Nicolae Densusianu va fi reluat în deceniul opt prin naționalismul protocronist și reîncălzit astăzi. Contactul cu Occidentul conturează și complexele românilor, mai ales cel de inferioritate generator de „orgolii”, concretizate în perioada comunistă prin edificii uriașe, Casa Poporului, prin Catedrala Neamului, în zilele noastre etc.

Reinterpretarea miturilor istoriei românești, mult trâmbițată în anii comunismului, înseamnă pentru Lucian Boia o încercare de restabilire a adevărului. Astfel, lupta pentru independență a țărilor românești a fost „asociată cu apărarea Europei creștine” în fața expansiunii otomane: „hazlia afirmație că occidentalii și-ar fi înălțat catedrale, protejați fiind de scutul românesc”.

„Întârzierea istorică” a țărilor românești se explică prin „războaiele neconținute”, Occidentul fiind dator românilor. Aceștia au armonizat greu „formele” împrumutate cu „vechile deprinderi socio-culturale”. În locul principiilor și a regulilor, românii au preferat „aranjamentele”. Occidentalizarea elitelor s-a transpus prin așa-zisa teorie a „formelor fără fond”. Acceptarea dictaturilor de către români, constată Lucian Boia, își are rădăcinile în încrederea paternalistă în domnitor, în voievod, în personalizarea puterii.

În perioada interbelică occidentalizarea începe să dea roade prin afirmarea valorilor

proprii, românii dând tonul unor manifestări culturale europene: dadaismul, Constantin Brâncuși, o înflorire fără precedent cunoscând literatura, în universități predând iluștri profesori. De aceea, după 1989, perioada interbelică a devenit un reper de progres, deși „nici economic, nici politic, în ciuda unor parțiale înfăptuiri, epoca nu a fost chiar strălucită”.

Lucian Boia îmbină analiza fenomenului istoric, cu interpretarea sociologică, cu psihologia, pentru a construi un profil caracterologic pentru români, evidențiind fără menajamente trăsăturile negative ale acestora. Specifică a fost pentru români „acomodarea”, „compromisul”, „e mai înțelept să te adaptezi și, la nevoie, să te supui istoriei, decât să încerci a o înfrunța”. Probabil că așa au rezistat principatele române „în raport cu marile puteri vecine”. S-a viețuit în voia istoriei, românii profitând prea de puține ori de momentele prielnice, ratând de cele mai multe ori prilejurile favorabile.

În plan extern așa se explică și „necredibilitatea României”, dovedită de atâtea ori pe parcursul istoriei.

Românii sunt contradictorii, afirmă Lucian Boia, de aceea comunismul „a prins foarte bine în țara noastră, ca o revanșă pentru inegalitarismul anterior”, precedat istoric de „personalizarea puterii și înclinarea paternalistă”.

În anii comunismului comportamentul individual a devenit un „joc dublu”, una se gândea și alta se spunea. Supapa salvatoare a fost umorul. „Starea de mediocritate” era contrabalansată de „stabilitatea socială, siguranța slujbei, a zilei de mâine”. Intelectualii și biserica s-au postat într-un „soi de acord tacit” cu regimul totalitar. Contradictoriul fel de a fi al românilor explică și atitudinea lor față de holocaust, față de antisemitism. „Cultura supunerii” de secole i-a îndepărtat pe români de la organizarea „soluțiilor colective”, ei marșând pe „mici rezolvări individuale”. Mereu autorul subliniază concludiv: „Încă o dată, România se arată a fi o țară altfel decât celelalte”. Comunismul s-a prăbușit „din rațiuni alimentare”, el a continuat sub alte forme și după 1989, România aflându-se de

prea mult timp într-o nedefinită stare „intermediară”. Astăzi ea „e o țară fragmentară, atomizată și care nu izbutește să-și identifice profilul”. Mirajul Occidentului a fost la început mai mult de ordin cultural, în anii comunismului el tenta prin raportarea lui la „viața curentă”.

Radiografierea societății românești actuale este una exactă, fără menajamente. Ne lipsește exigența și responsabilitatea „selecției valorilor”, ne cotopește „mahalaua”, cu fondul ei muzical „manelele”, „pe cale de a deveni un soi de muzică națională”, „raporturile personale primează asupra exigențelor instituționale”.

Exasperat, Lucian Boia se întreabă dacă românii mai sunt o națiune. Nu ne lipsește atât de mult instrucția, cât mai mult educația, „comportamentul civic”, nu reușim să ne croim un drum propriu. Deseori Lucian Boia ne compară cu polonezii sau chiar cu bulgarii sau cu ungurii. Ce s-ar fi întâmplat în Polonia, dacă în anii comunismului s-ar fi dăruit bisericele?, se întreabă eseistul. Polonezii și-au negociat dur aderarea la Uniunea Europeană, au pus condiții, noi am acceptat totul cu voioșie.

„Comedia politică” actuală este „neautentică”, „formele fără fond au ieșit revigorate din comunism”, acesta a fost condamnat „neautentic”, nefiind urmat de legea lustrației,

constituția e prea interpretabilă, puterea e prea „personalizată”, regulile și legile sunt pentru români jocuri, ocolișuri. Acestea sunt liniile unui portret colectiv pe care autorul îl trasează cu sinceritate, cu speranța conștientizării de sine, urmată de schimbare.

Uneori ai impresia că Lucian Boia se ferește să supere pe cineva. Nu se pune rău cu biserica națională, deși îi impută unele comportamente care au influențat negativ felul nostru de a fi ca popor. Cred apoi că rezistența anticomunistă, disidența din acea perioadă este prea sumar evidențiată. În general, dacă ești sincer cu tine, nu-i poți reproșa prea multe lui Lucian Boia. „Privirea critică” a eseistului este una maioreșciană, un imperativ tranșant cerând separarea „mediocrității și a imposturii de valoare”, în sensul articolului acestuia „În lături!”.

Sceptic, Lucian Boia nu propune soluții, nu întrevede „vreuna” decât „așezarea lucrurilor la timp”. După lectura eseului, asumându-ți concluziile lui Lucian Boia ca pe un îndreptar al unei viitoare schimbări, nu se poate să nu-ți amintești de finalul prefetei lui George Călinescu la celebra lui istorie a literaturii române, „după o lungă desconsiderare de noi înșine” și să mai speri, să strigi purificator, împreună cu Miron Costin: „Nasc și în Moldova oameni!”.



Riturile de trecere

Titu DAMIAN



Primele contacte cu manifestările folclorice, fie că este vorba de riturile de trecere, de obiceiuri și, implicit, de textele literare asociate lor, le-am avut într-un sat din Subcarpații de Curbură ai Buzăului care-și avea, cel puțin așa le trăiam eu în copilărie și în adolescență, frumusețea lor aparte. Păstrez cu sfințenie, pe carnetul de student, nota, dar mai ales autograful profesorului Mihai Pop. Propoziția aceasta îmi spune cam tot atât cât toate cursurile de folclor urmate. Când a trebuit să-mi aleg lucrarea pentru gradul didactic I, un imbold interior m-a îndemnat spre literatura populară, așa cum este ea reprezentată în manualele școlare. Distinsul profesor Nicolae Constantinescu m-a pus la muncă. Cu folos, a trebuit să fișez, să studiez în profunzime tot ceea ce ținea de categoriile folclorice care mă interesau. Mi-au prins bine căci, atunci când condeii mi s-a îndreptat spre proză, am pătruns într-un alt domeniu fascinant, „Mitologia românească” de Romulus Vulcănescu. Am valorificat cât a fost necesar din cărți, dar și tot ce mi s-a reverberat în memoria afectivă din anii de demult...

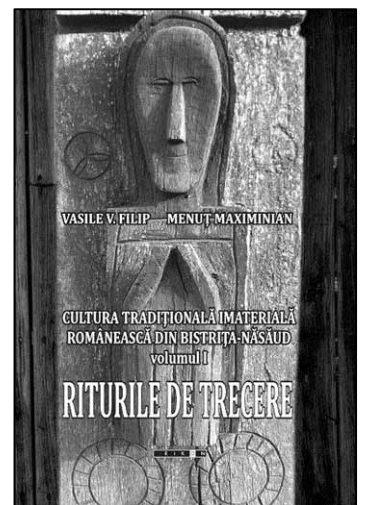
Pe nesimțite, o preocupare constantă (poate o dragoste ascunsă) mi s-a transformat în pasiune. Așa că, iată-mă cântărind excelenta carte a autorilor Vasile V. Filip și Meniș Maximilian, „Cultura tradițională imaterială românească din Bistrița-Năsăud (vol. I), Riturile de trecere”, ed. Eikon, Cluj Napoca 2012, 490 p.

Mai întâi, este de subliniat ținuta grafică excelentă, aș putea spune ireproșabilă, susținută financiar de Consiliul Județean Bistrița-Năsăud prin Centrul Județean pentru Cultură. Am în vedere coperta, grafica, foaia tipografică, așezarea în pagină, toate demne de

distinșii ei autori care, cu profesionalism, cu seriozitate și pasiune, s-au angajat la un proiect unic (cred). Prin cele trei volume proiectate (Volumul al II-lea – *Obiceiurile ciclului social și calendaristic*, Volumul al III-lea – *Literatura populară*) intenționează să evidențieze bogăția culturii tradiționale imateriale din Bistrița-Năsăud, un spațiu folcloric de o extraordinară bogăție și frumusețe. Faptul acesta îl sugerează autorii înșiși în motto-ul volumului: „Dacă omul actual va înțelege cât de sărac

este în comparație cu strămoșii săi, va fi un câștig enorm pentru el”. Fraza aceasta, aparținând lui Horia Bernea, va fi valabilă și viabilă multe secole de acum înainte, dacă avem în vedere că civilizația modernă se substituie cu rapiditate tradiției. Înainte de toate, volumul I este deja un document. Dacă fiecare zonă folclorică (să nu spun județ) ar beneficia de un astfel de demers științific și cultural, noi, românii, ne-am ridica în ochii noștri și, mai mult, în ai altora, care au uitat de această bogăție...

Cartea aceasta nu lasă nimic la voia întâmplării. Scrisă cu profesionalism, are mai întâi un „Argument”, care fixează orientările, structura și scopul acestui demers științific, trece în revistă principalele cercetări etnofolclorice efectuate în județ. De asemenea, propune patru mari zone folclorice (fiecare cu subzonele lor): Bazinul Someșului Mare,



Zona Bârgăului, Zona Câmpiei Transilvaniei și Zona Dealurilor Dejului. Apoi, Domniile Lor intenționează și o altă perspectivă de abordare asupra cercetărilor folclorice, și anume trecerea de la viziunea sincronică la cea diacronică și compartimentarea obiceiurilor în trei categorii: rituri de separare (preliminare), rituri de limită (liminare) și rituri de agregare (postliminare). Este lăudabil efortul lor, cu cât acest prim volum s-a realizat „în condiții de presiune a unor termene foarte scurte (de mai puțin de un an, incluzând documentarea cât și redactarea)”.

Documentarea este serioasă și bogată. În „Argument” autorii inserează titlurile celor 44 de lucrări focalizate strict pe teritoriul județului, iar la sfârșitul fiecăruia din cele trei capitole ale cărții sunt prezentate sursele bibliografice românești și străine (am numărat 103), lista informatorilor intervievați direct (60 – cu toate datele de rigoare), lista culegătorilor elevi și a informatorilor lor (24). M-a surprins plăcut „curajul” autorilor de a valorifica lucrările de licență sau de masterat ale studenților (37), fapt ce dovedește, cu certitudine, că și la catedră au lucrat exemplar. Nu-mi amintesc să fi citit sau să fi văzut măcar, la vreo altă facultate, vreo lucrare științifică în România care să includă în bibliografie lucrări de licență, de masterat sau de grad didactic. Ce cantitate de inteligență pierdem noi, românii, prin superficialitate și aroganță. Risipitori. Dar nu și autorii acestei cărți.

Volumul mai cuprinde și trei anexe, rezultate ale cercetării de pe teren, corespunzătoare celor trei capitole: 134 de fotografii, majoritatea în culori, cu explicațiile de rigoare, dar și un C.D. cu imagini și cu piese muzicale reprezentative pentru fiecare rit de trecere: nașterea („Doina din ce s-o făcut”), nunta („Hai mireasă, suie-n car”) și moartea („Bocet de pe Valea Țibleșului”).

Cum îi șade bine unei lucrări științifice de o asemenea anvergură, cu ambiția (împlinită!) de a analiza, a sintetiza și de a epuiza, mai cuprinde și un rezumat al capitolelor, de nouă pagini, tradus și în engleză, dar, cum era și firesc, și câte un C.V. ai celor doi cercetători care dovedesc cu prisosință pregătirea

lor în specialitate, amplitudinea, anvergura și seriozitatea demersului științific împlinit.

Este de remarcat curajul cercetătorilor de a trece peste niște clișee deja încetățenite în folcloristică, pornind chiar din titlu, apoi în textul lucrării, folosind sintagma inspirată și mult mai bogată în conținut „cultura tradițională imaterială românească”, înlocuind adjectivul „spirituală”, întrucât vine în relație complementară și asociativă cu cealaltă sintagmă integratoare „cultura tradițională materială românească”.

Este, de asemenea, foarte vizibil caracterul unitar al textelor. Fiecare dintre cele trei capitole debutează cu câte un excelent demers eseistic, incitant și accesibil pentru cititor, fie că este vorba doar de un simplu ins curios care, odată începând cartea, n-o va mai lăsa din mână, fie de un profesionist-folclorist, care, desigur, va fi atras de prospețimea, noutatea, acuratețea și bogăția conținutului.

Capitolul I, „*Nașterea și copilăria*” (102 p.), semnat de Vasile V. Filip, debutează cu o întrebare retorică, „peste care nu se poate trece”, după cum constată și autorul: „De unde vin copiii?” ce constituie și titlul primului subcapitol. Desigur că întrebarea este menită să nască polemici cu alți cercetători care au omis-o, dar autorul își ia măsurile de precauție: „*Suntem nevoiți să apelăm la ceea ce folcloriștii serioși, sau pur și simplu cârcotașii, vor cataloga drept speculații. Să ne lămurim. Speculație înseamnă, etimologic, oglindire. Iar oglindirea nu e o simplă părere, în genul personajelor lui Caragiale. Este o trecere a unui adevăr obiectiv (adesea vag, nebulos – ca în cazul de față – dar deloc nesemnificativ) printr-un filtru de subiectivitate. Pe care îl considerăm inerent, chiar și atunci când cercetătorul s-ar vrea lipit de litera faptelor. (Inclusiv această voință este tot subiectivitate și încă una care te privează de perspectivă). Deci, ce cred oamenii din cele patru zone etnografice ale județului nostru despre proveniența copiilor, și nu ne spun, pentru că nu și-au lămurit nici ei înșiși acest lucru, dincolo de aspectele biologice cunoscute ale problemei?*” (p.19). Discret, autorul trece la analiza răspunsurilor specifice la nivel local, la întrebarea pusă. Capitolul își urmează logica firească, clarificând răspunsul

printr-o documentație exemplară, selectând argumente din cele patru zone folclorice menționate ale județului, bineînțeles cu comparațiile și diferențierile de mentalitate și de atitudine. Așadar: „În așteptarea sarcinii”, „Graviditatea și avortul”, „Ivirea în lumină”, „Prima baie și înfășurarea”, „Lăuzia și pericolele ei”, „Botezul”, „Copilăria: praguri, spaime, jocuri” sunt subcapitole ce lămuresc. De fiecare dată, la finalul fiecărui subcapitol, vine și cu o concluzie științifică pertinentă, spre exemplu aceea a subcapitolului 1: „Riturile de trecere sunt, așadar, reluări, copii în planul uman ale mișcărilor cosmice (solstiții, echinocții), ale trecerilor omului prin lumea exterioară (peste un râu, peste un munte etc.), fapt ce se datorează viziunii unitare a omului arhaic asupra propriei vieți, înțeleasă ca solidară cu ritmurile cosmosului, naturii și vegetației.” Autorul are tentația și ambiția (și bine face!) de a epuiza problema pusă în discuție. De exemplu, în capitolul „Graviditatea și avortul”, când vine vorba despre interdicțiile femeii însărcinate, pornind de la orizontul tradițional de mentalitate, axat pe neam și colectivitate, mascat în proverbul „părinții mănâncă aguridă și copiilor li se strepezesc dinții”, autorul enumeră toate interdicțiile cărora femeia trebuie să le facă față: „Nu e bine să se uite lung și cu interes la oamenii sluți, urâți, șchiopi, ologi, orbi și, în general, orice persoană cu handicap fizic sau psihic, pentru că oricare din aceste metehne poate trece asupra fătului. Nu avea voie, din aceleași motive, să se minuneze de lucrurile neobișnuite pe care le întâlnește; să lovească cu piciorul în câine, vreo pisică sau vreun alt animal, dacă vrea ca cel pe care-l va naște să nu fie păros la trup sau câinos la suflet. Nu e bine să mănânce niciun fel de poame îngemănate, pentru că va naște copii gemeni. Să nu-și pună floare la brâu sau fructe în buzunar, că va face copilul cu semne. Să nu treacă peste o funie, pentru că va naște copilul cu buricul încurcat pe după gât. Să nu stea pe un sac, să nu-și facă noduri pe haine, că va naște greu. Să nu cunune, pentru că-i va muri pruncul. Să nu fure ceva, pentru că pruncul va fi hoț. Să nu-și înnoade pletele, pentru că va face un copil cu limba împiedicată...” (p.31)

Cititorul mai află și de niște practici medicale simple și eficiente, necesare și azi, cum ar fi „măsura în cruciș”: „După ce moașa l-a spălat, îl trage pe copil puțin de nas, ca acesta să nu fie turtit sau borcănos, apoi, îl măsoară în cruciș, aducându-i genunchiul drept până aproape de cotul mâinii stângi, iar genunchiul piciorului stâng, până aproape de cotul mâinii drepte, pentru ca, în cazul în care copilul este șoldit (adică s-a ales, de pe urma traumelor fizice ale nașterii, cu o deplasare de șold), să se îndrepte.” (p.49)

Capitolul se încheie prin prezentarea ieșirii copilului în lume, prin înscrierea în învățământul instituționalizat ce presupune „spargerea cercului educațional familial, ceea ce echivalează, în plan simbolic, cu o nouă naștere: cea a ființei sociale” (p.83), dar și cu o necesară observație integratoare, de ordin general: „Nașterea și copilăria făceau parte dintr-o existență integrată: cosmic, ontologic, social și moral, într-o lume cu valori sigure, perene, verificate. Și de aceea armonioasă, infuzând cu sentimentul – forță de a fi acasă, nu doar de a fi în familia și în satul lui, ci și în lume.” (p.90)

Capitolul al II-lea, „Nunta” (221 p.) este semnat de Menuț Maximilian și debutează tot cu un demers eseistic având ca temă acest ritual simbolic ce marchează „reunirea a două inimi, a două vieți, a două idealuri”. Selectez pentru cititor câteva pasaje semnificative, rotunde prin conținutul lor: „Este un moment unic în viață și de aceea i se acordă mare atenție în pregătirea și desfășurarea lui cu lux de amănunte. Scena unde se desfășoară spectacolul nunții este satul, iar personajele sunt sătenii care joacă diferite roluri. Dacă nașterea constituie zorii vieții și moartea, amurgul acesteia, nunta este ceasul de amiază, cel mai limpede pentru om, dar și cel mai greu datorită acestei limpezimi. Nunta are și un caracter sincretic, deoarece, pe lângă un rost social, economic, ludic și estetic, mai avea multiple implicații de ordin magico-simbolic, ceremonialul urmărea cosmicizarea actului întemeierii unei familii și punerea ei sub incidența legilor eterne ce guvernează întreaga fire. Nunta integrează toate formele artei populare: muzică, poezie, dans, teatru.” (p.109)

În continuare, autorul, în cele douăzeci și nouă de subcapitole, fiecare dintre ele mai plin de informație, urmărește pas cu pas toate momentele ceremonialului, cum ar fi: unde se cunosc mirii, pețirea, tocmeala, vestirea în biserică, socăcitul, găteala miresei, persoanele cu rol ceremonial (colăcarii, stegarii, vornicul, călăreții, druștele), cununia, strigătura în prag, ospățul, furatul miresei, jocul miresei, stricatul miresei, spălăcenia, perioada postnupțială, chiar și despărțirea și „a doua nuntă”. Aici autorul are la dispoziție, ca argument pentru fiecare moment, un bogat arsenal de texte folclorice pe care le valorifică. Este vorba de strigături, doine (de jale, de dor, de dragoste, de înstrăinare), cântece, colinde, orații, ce fac dovada extraordinarei bogății sufletești a omului simplu. Autorul insistă totdeauna asupra valorilor morale pe care tinerii (părinții) le au în vedere la întemeierea familiei. Evidențiază discreția comunicării dintre mire și mireasă, dintre părinți, dintre cei implicați, putând lua forme aluzive, ca în momentul primelor tatonări: „Ținând cont de caracterul intim al acestui moment, peșitul se făcea și se face seara, cu o oarecare discreție, ca să nu știe satul. Cu toate acestea, vestea se răspândește ca fulgerul din gura babelor, încât până dimineața știe tot satul. De mult, feciorul care voia să se însoare, trimitea un peșitor la casa fetei, pe o rudă mai bătrână sau chiar pe unul din părinți. Aceștia, mergând la părinții fetei, întrebau dacă nu au de vânzare fân, otavă, paie sau ogrinji. Dacă i se răspundea că numai paie au de vânzare, respectivul nici nu mai cuteza să ceară fata. Dimpotrivă, dacă i se spunea că are numai fân și otavă de vânzare, era semnul că poate să cuteze a cere fata, că vor avea semn de izbândă.” (p. 130).

Totodată, autorul nu uită să evidențieze bogăția orașilor, dar mai ales diferențierile de rigoare dintre zonele și chiar subzonele folclorice. Descrierile urmăresc fiecare detaliu al ceremonialului care se desfășoară după reguli ancestrale. Privesc cu admirație fotografiile ce însoțesc textul și nu pot să nu mă entuziasmez în fața splendorilor portului autentic popular românesc și mi se iscă o idee: spre deosebire de țările din Apusul Europei, românii nu a avut parte de fastuoase castele, de prinți,

prințese, conți, marchizi, regi, regine, împărați, dar i-au înviat în basme. Poporul nostru nu și-a inventat, ci și-a ridicat feciorii și fecioarele la nivelul de Domni și Domnițe, prin acești prinți: mirele și mireasa, îmbrăcându-i și îmbrăcându-se, în zi de sărbătoare, în costume naționale ce îi atestă demnitatea și simțul frumosului, atât în colorit, cât și în bogăția motivelor cusăturilor, admirate, azi, de marile case ale modei. A imaginat și a realizat un ceremonial la fel de fastuos, desfășurându-se după reguli stricte, nescrise, dar păstrate cu sfințenie: „Miresei i se piaptănă frumos părul, i se împletește apoi în o singură coadă care atârnă pe spate la vale. Părul este astfel împletit, că pe mijlocul capului se află începând de pe frunte spre ceafă o cărărușă frumoasă și dreaptă [...] Cei de la mire, auzind zgomotul, știu îndată, că vin cu mireasa; deci se și pregătesc să o primească. Mirele, îmbrăcat frumos, iese cu o lumină în mână până în pragul ușii, pe unde are să intre mireasa, și aici o așteaptă. Ajungând mireasa aici, mirele o ia de mână, o duce în casă, unde o pune în fruntea mesei, iar el se așază lângă dânsa. Mireasa șade de-a dreapta mirelui, lângă ea vin frații de mireasă, dacă sunt, și apoi ceilalți oaspeți.” (p.167). Splendidă lecție de simplitate și tandrețe!

Pagini întregi cu texte folclorice dovedesc extraordinara bogăție imaterială, dar mai ales investiția sufletească pusă într-o nuntă de către miri, familie și comunitate. Bineînțeles că această fascinantă excursie în traseul întemeierii unei familii se încheie rotund, tot cu un demers eseistic de maximă generalitate: „Decenii de-a rândul familia tradițională a fost clădită pe suveranitatea tatălui și pe concepția durabilității instituției. Atât bărbații cât și femeile se căsătoreau «pe viață» și de multe ori acceptau greutățile vieții în doi, fiind educați de către părinții lor în spiritul supunerii și al acceptării vieții de familie, ca o modalitate de intrare în rândul oamenilor adulți, maturi și responsabili.” (p.279). Altă supremă poruncă de unitate dată familiei contemporane, unde individul, nemaifiind mulțumit de mediul familial, caută împlinirea în altă parte.

Capitolul al III-lea (133 p.), intitulat „Moartea și înmormântarea” poartă sem-

nătura distinsului profesor Vasile V. Filip și are o dedicație, un singur cuvânt, „Mamei”, care, tocmai prin simplitatea lui, concentrează tensiunea și durerea întregului capitol. Suprem și superb omagiu!

Desigur, pornește tot cu un superb demers eseistic, de data aceasta despre moarte: „Omul poate refuza nașterea. Dacă nu pe-a sa, atunci măcar pe-a altora (a urmașilor, prin avortul provocat). Sigur, e un păcat, un mare păcat... Poate refuza căsătoria, nunta. Ceea ce-i o monstruozitate, pentru că înseamnă să refuzi împlinirea, rodul – deci sensul însuși al devenirii ființei noastre biologice... Nu poate refuza însă moartea. Nici înșela... tocmai pentru caracterul ei implacabil, tocmai pentru că nu poate fi evitată sau înșelată, marcând sfârșitul legăturii dintre individ și lumea văzută și vestind un alt tip de existență”. (p. 325) Urmează o prezentare în detaliu a „semnelor” și riturilor asociate morții: agonia și semnele morții, moartea clinică, pregătirile, prohodul, reacția comunității, drumul mortului, nunta mortului (bradul, pomul și steagul), apoi riturile postfunerare (pomeni, pomeniri, invocări). Cu acest prilej, autorul realizează, comparativ, și o incursiune în riturile funerare de pe întreg teritoriul locuit de români, oferindu-ne un acces spre o „carte românească a morților” (Van Genep), în care aceștia, în drumul lor, în mentalul colectiv, iau infinite chipuri: „cel de cerboaică, vultur, Cocoș-Gai, Maică Bătrână ce vine prin grădină în mână cu un pahar și o lumină; cu Zâne-Zori, sinonime Ursitoarelor de la naștere; cu intrarea într-o țară fără milă, fără dor, fără adăpost; cu drumuri ce se bifurcă; cu fântâni la răscruci, din care sufletul să bea apa uitării luminii albe; cu pomi-scară la marginea acestor fântâni pe care să se urce spre cer sufletul «dalbului de pribeag»; pomi-scară sub care stă Maica Domnului cu o carte în mână, în care sunt scrise faptele bune și rele; cu trei animale care au împuiat de-a lungul tulpinii pomului-scară (șoim la vârf, vidră la tulpină, șerpoaică la rădăcină); cu pomi-scară (brazi) ce-și pot schimba funcția în simbol vegetal al celui decedat; cu vămi de trecere păzite de

îngeri binevoitori sau diavoli ce trebuie plătiți; cu poduri și punți înguste peste apele dintre lumi; cu un Rai Cetate, ale cărei porți sunt păzite de îngeri, de Sfântul Petre sau de Floarea Soarelui etc”. (p.329) Totodată urmărește întrepătrunderea acestor rituri cu alte culturi arhaice și mitologice, marcând și influențele precreștine, credințele traco-dace și romane, bineînțeles și cel creștin.

Există un subcapitol extrem de interesant și incitant pentru un filolog, „Universul motivic al textelor” în care autorul aduce un omagiu Valeriei Peter Predescu și a celorlalți informatori de la care ea s-a documentat. Face, de asemenea, o pertinentă analiză, din perspectiva motivelor literare folclorice, respectând clasificările de rigoare (categoriile folclorice) specifice: cântece funebre cu caracter ritual, cântece funebre nerituale, jocurile de priveghi, cu trimitere permanentă și la contemporanitate.

Fraza de încheiere sună ca o cădere maiestuoasă de cortină peste acest univers fascinant al riturilor de trecere (nașterea, nunta, moartea), conferind cărții rotunjimea necesară: „Ignorarea acestuia (n.n. folclorului) e de natură să ne creeze o falsă imagine despre noi înșine. Este ca și cum am cunoaște și accepta doar o Grece Antică exclusiv apolinică, fără pandantul ei dionisiac.” (p. 445).

În dreptul numelor coautorilor putem, la final, să punem un verdict: profesioniști. Aceasta, nu numai pentru că domnul Vasile V. Filip este doctor în Filologie (Folclor) la UBB Cluj-Napoca, iar domnul Menuț Maximilian are un masterat în Etnologie la Universitatea de Nord, Baia-Mare, ambii absolvenți de Filologie la prestigioasa universitate clujeană, ci pentru faptul că au în spate zeci de studii de etnologie și folclor, publicate în cărți și în reviste de specialitate. Volumul, de o unitate stilistică, tematică și de concepție remarcabile, are la bază o documentare riguroasă și un efort intelectual imens. Îmi vin, instantaneu, în minte, două cuvinte: DURABIL și ESENȚIAL. Două simple grade de comparație care, împreună, fac cât un superlativ absolut!

Varujan VOSGANIAN

După nouă ceasuri

Atunci a început să plouă.
Picăturile aveau gust de lacrimi
sărate și dulce.
De partea cealaltă a Golgotei
copcii îl plâneau pe mântuitorul copacilor
răstignit pe omul
în formă de cruce

Varujan
Bistrița, 15 martie 2013

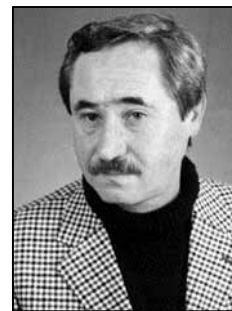
După nouă ceasuri

Atunci a început să plouă.
Picăturile aveau gust de lacrimă
sărată și dulce.
De partea cealaltă a Golgotei
copacii îl plâneau pe mântuitorul copacilor
răstignit pe omul
în formă de cruce

Bistrița, 15 martie 2013

...Într-o realitate aspră, solitar și curajos

Viorel MUREȘAN



Misiva trimisă de la Paris în a doua zi de Crăciun 1908 este ultima din seria celor zece. Parcă simetria vrea să pună și de această dată în armonie elementele unui ansamblu, de vreme ce prima scrisoare purta pe antet însemnarea *Paris, 17 februarie 1903*. E un text scurt și singurul de aici care radiază optimism. De la precedenta epistolă trecuseră mai bine de patru ani și acest lung interval se vede că a lucrat spre folosul încadrării profesionale a lui Franz Xaver Kappus. Deducem că textul de acum e răspuns la o scrisoare plină de vești bune privitoare la devenirea socială a tânărului poet, în timp ce problemele artei poetice cad într-un plan secundar. Stilistic, încă de la prima frază, rândurile sunt încărcate de epitete apreciative, care nu par deloc convenționale, semn că la Rilke mai funcționa spiritul de corp al castei, că îl preocupa destinul personal al lui Kappus: *Trebuie să știți, dragă domnule Kappus, cât am fost de fericit să primesc această scrisoare frumoasă din partea dumneavoastră. Veștile pe care mi le dați, reale și limpezi cum sunt iarăși, îmi par bune, și cu cât am reflectat mai mult asupra lor, cu atât le-am simțit într-adevăr bune.* (p.67). Garnizoana în care e adăstat tânărul militar face pentru Rilke obiectul unor remarcabile exerciții de rostire, pentru a câta oară?, a unor sentințe despre solitudinea creației. Solitudine care tânărului ofițer se pare că nu-i va mai fi priincioasă, de vreme ce, în loc de un poet de prim rang, așa cum și-l dorea magistrul său, a devenit strălucit profesor de școală militară, important gazetar și autor de romane distractive: *Dar de gândit m-am gândit, în zilele astea de sărbătoare, des la dumneavoastră, și mi-am imaginat cât de liniștit trebuie să fiți în fortificația solitară, în munții pustii peste care*

se năpustesc marile vânturi ale Sudului, vrând parcă să-i înghită în bucăți mari. Liniștea, în care asemenea zgomote și mișcări au spațiu, trebuie să fie imensă și dacă te gândești că la toate se adaugă prezența mării îndepărtate, și sună cu toate celelalte, poate că tonul cel mai de miez în această armonie preistorică, nu pot decât să vă doresc să fiți răbdător și cu încredere, ca marea solitudine să lucreze la dumneavoastră; marea solitudine care va rămâne neștearsă, care se va continua în tot ce e dat să trăiți și să faceți, ca o influență anonimă, cam așa cum se mișcă în noi nestrămutat sângele străbunilor care se amestecă cu al nostru spre a deveni acel unic, nerepetabil, ce suntem, la fiecare cotitură a vieții. (pp.67-68).

Apreciind starea materială și situația socială pe care Xaver Kappus le-a dobândit, autorul *Cărții imaginilor* își pierde gândirea profundă vizavi de poezie, devine plat și echivoc, invocând estompat niște situații care ne formează, în legătură cu care el însuși nu era deloc convins. E adevărat că într-o scrisoare anterioară, Rilke îi vorbea corespondentului său despre necesitatea siguranței materiale în biografia unui poet, recunoscând marile constrângeri ale carierei militare, dar sugerând și atunci,

**Poți trăi
fără să scrii?**

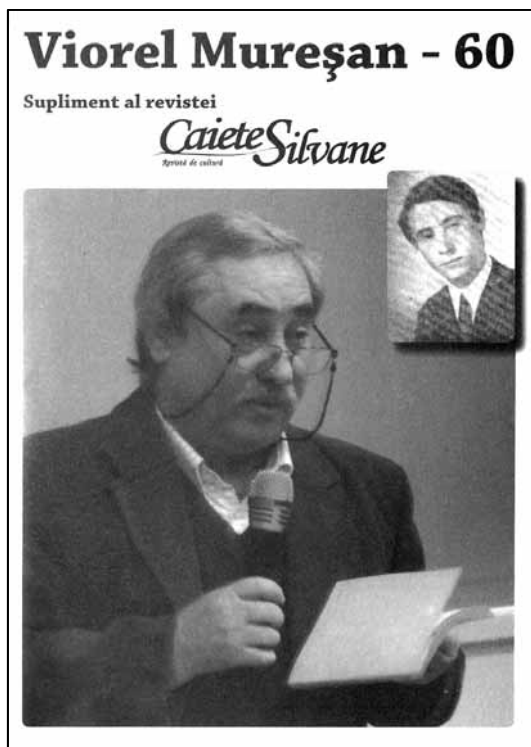
mai nuanțat, procurarea solitudinii, ca reper în creație. Din textul de acum aproape că radiază slăbirea interesului lui Rilke pentru realizarea în plan poetic a celui alt: *Da, mă bucur că aveți această existență solidă, precisă, acest titlu, această uniformă, această slujbă, toate acestea concrete și limitate, și care capătă în asemenea împrejurări – cu o echipă nu numeroasă, aproape izolată de restul lumii –*

seriozitate și necesitate, și care nu numai permite depășirea ușorului și pierderii de timp a slujbei militare; o folosire trează și atenție de sine stătătoare; ci aș zice că le educă. Și să fim în situații care ne formează, care ne pun în fața unor lucruri mari, esențiale din timp în timp, asta e tot de ce e nevoie. (p.68).

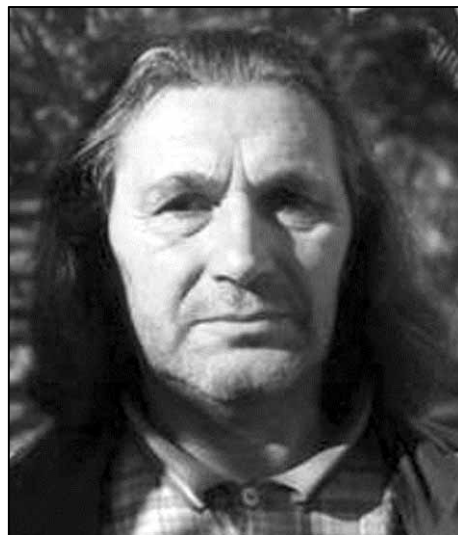
În ultimul paragraf al scrisorii e adusă din nou în discuție arta, însă Rilke cochetează parcă, apelând la efectele ludicului, cu transformarea acesteia în *modus vivendi*, cu acceptarea unor compromisuri impuse de profesie. El acuză alte meserii, care dau iluzia unei înrudiri cu creația, dar o stânjenesc în cel mai înalt grad, simulând entuziasm și bucurie în fața *realității aspre*, unde se situează noul ofițer imperial: *Și arta nu e decât un fel de a trăi, și poți să te pregătești pentru ea, trăind într-un anume fel, fără să-ți dai seama; în orice lucru firesc ești mai aproape decât în meseriile nereale, semiartistice, care, dându-ți iluzia unei înrudiri cu arta, neagă practic existența unei arte și o atacă așa cum o face bunăoară tot jurnalismul și aproape toată critica și trei pătrimi din ceea ce se cheamă literatură și vrea să treacă drept artă. Mă*

bucur într-un cuvânt că ați trecut de pericolul de a ajunge aici și că sunteți undeva într-o realitate aspră, solitar și curajos. (p.68).

Povestindu-și, într-un mic text din 1929, circumstanțele în care a început schimbul de scrisori cu Rilke, Franz Xaver Kappus dovedește că și-a înțeles limitele privind vocația sa poetică și că alte sfaturi cu subiect estetic i-ar fi fost de prisos: *Cu asta încep o corespondență regulată cu Rainer Maria Rilke, care dură până în 1908 și apoi s-a stins încet, pentru că viața m-a purtat spre alte preocupări de care grija caldă, blândă și mișcătoare a poetului ar fi vrut să mă ferească. (p.16).* De pe urma acestor scrisori, pe care timpul le-a canonizat, au tras foloase spițe succesive de poeți din secolul douăzeci, de pe toate meridianele. *Scrisori către un tânăr poet* sunt, cronologic, primul corpus de meditații despre poezie și condiția devenirii poetului, care se așază lângă cele ce vor urma, poate mai articulate, mai riguroase, acoperind mai bine de o jumătate de secol, cu nume de autori fără putință de ignorat: Paul Valéry, T.S. Eliot, Gottfried Benn, Ezra Pound, Ion Barbu, Wallace Stevens sau...Virginia Wolf.



Teofil RĂCHIȚEANU



Efulgurații

„Nu credeam a-mbătrâni vreodată.../ Pururi tânăr îmbrăcat în manta-mi...” ar putea suna o parafrază după Eminescu, având în vedere vârsta în care a intrat de curând poetul Teofil Răchițeanu. Din aceeași zodie binecuvântată ca poetul „Luceafărului”, Teofil Răchițeanu a împlinit la 5 ianuarie frumoasa vârstă de **70 de ani** și continuă să scrie la fel de fraged și pur ca-n iernile copilăriei poetului din Ipotești. Retras dintotdeauna în satul de sub poalele Apusenilor unde s-a născut, el refuză sistematic orice contact cu orașul și cu lumea lui, găsind că sihăstria lui de nou Deceneu se umple mai rodnic și mai strălucitor de gândirile și imaginile cu care înnegrește paginile vieții. Acolo, în spațiul ozonat al pădurilor și stâncilor, el dialoghează cu Avram Iancu, cu Zamolxe, cu muzele originare ale începuturilor, cu Mumele plaiurilor străbune. Sunetul pur, eminescian al poeziei sale vine ca o liturghie, ca o litanie din încrâncenarea vremurilor, rostindu-se melodios și plin de miez în icoane hieratice pe care mintea noastră le perpetuează în zarea eternității.

Acum, la ceasul înflorit pe care îl traversăm, lumina poeziei lui ne aromește încă o dată cuprinderile sufletului. La mulți ani! Și veșnică zare poetică Luciferiană!

Mircea POPA

Ci doar frunze suntem, Doamne
Ci doar frunze suntem, Doamne,
Din copacul care ești,
Risipite-n cele toamne,
Altora ce vin – povești...

Câte-n cer și pe pământ
Câte-n cer și pe pământ
Dintr-odată nu mai sunt
Fiindcă lumea-i o poveste
A Celui ce singur este...

Eternele azi, mâine, ieri
Eternele azi, mâine, ieri,
Dacă doar, așa, păreri
Ale nu știu cui, de unde
Pe cari nu-L putem pătrunde...

Cum mă clatin eu de-un gând
Clatină-se și-amar plâng
Codri-n vânturi și se frâng
Cum mă clatin eu de-un gând,
Cum tăcerea de-un cuvânt...

Poezia
Mișcării literare

Lumea tot așa rămâne
Cum o vezi, ca ieri, ca mâine,
Lumea tot așa rămâne,
Ține-te în ea cum este
Că cealaltă e... poveste!...

Mai înalt decât nesomnul
Mai înalt decât nesomnul
Codrului bătut de vânt,

Decât până-n cer tăcerea
Înjunghiată de-un cuvânt...

Bătrâni, Dumnezeu cu Moartea

Bătrâni, Dumnezeu cu Moartea
Greu pe umerii mei plâng –
Partea de pământ din mine
Și cu partea cea de gând...

Era, trist, sufletul meu

Sus în cerul nalt o stea
Ca un om se tânguia –
Era, trist, sufletul meu
Părăsit de Dumnezeu?...

Mă uit la ceruri și stele

Mă uit la ceruri și stele
Și-ntreb, de când sunt, mereu,
Întru care dintre ele
Îți dormi Doamne, somnul greu?...

Într-un gând al meu greu foarte

Într-un gând al meu greu foarte
Dumnezeu își cerșea moarte
Și Moartea se jeluia
Că prea-i grea veșnicia...

Ne pierdeam prin pustii stele

lui Dinu Flămând

Ne pierdeam prin pustii stele –
De liniști oceane grele –
Căutând și tu și eu
Urme de-a lui Dumnezeu...

Tot de Tine-ntrebam, Doamne!

Tot de Tine-ntrebam, Doamne,
Și Te căutam prin stele
Și-mi auzeam doar ecoul
Tânguindu-se prin ele...

Mai adânc Te tăinuie

Ci,-nsetat, Doamne, de Tine,
Te strig. Nu-mi răspunde nime.
Bolțile doar âuie,
Mai adânc Te tăinuie...

Fără somn, în mine-un gând

Ci de nopți și nopți la rând,
Fără somn, în mine-un gând
Și, pustiu, în el doar plânsul
Lumilor. Și eu într-însul...

Întrebare-aș înc-o dată

Doamne, în zenitul vieții,
Întrebare-aș înc-o dată:
De ce, rând pe rând, ne stingem
Iară Moartea niciodată?...

Mai crezi în ceruri și stele?

Mai crezi în ceruri și stele
Când de-o viață strigi la ele
Și-ți ecoul singur pier
Sfâșiind a lor tăcere?...

L-ai aflat pe Dumnezeu?

De când prin ceruri pustii
Te tot duci și tot îmi vii,
Blestemat, suflete-al meu,
L-ai aflat pe Dumnezeu?...

Amar mi-i Doamne, și jele

Amar mi-i Doamne, și jele
Că m-ai zămislit sub stele
Din lacrimi și din suspine
Și-ai umplut lumea cu mine!...

Cu doina și cu doru-mi

Cu doina și cu doru-mi
Prin deșertul ăstei lumi,
Spre lumina altui cer
Că pe-aici mă usc și pier!...

Și-i dădu numele meu

O fărâmbă de țărână
Ce o ținu-n a Sa mână,
Într-o doară, Dumnezeu
Și-i dădu numele meu...

Dinadins? Din întâmplare?

Făcu Dumnezeu lumea,
Puse-n ea nori, lună, soare
Și pe mine – un nimic –
Dinadins? Din întâmplare?...

Ea – mireasă și eu – mire

nime-n lume nu era
Decât eu cu moartea mea,
Într-o neagră mănăstire,
Ea – mireasă și eu – mire...

Tot mai aproape, mai aproape

Tot mai aproape, mai aproape
De Styxul cel cu negre ape,
În țara unde loc de cer
Țin ochii orbi ai lui Homer...

Dacă-n ele nimeni nu-i?

Noapte. Stele – miriade
În genunea cerului
Și, nspăimântat, deodată, gândul:
Dacă-n ele nimeni nu-i?...

Ca o stea ce stă să moară

Plâns, ochiul lui Dumnezeu
Ca o stea ce stă să moară
Ca și cum spre lumea asta
Ar privi ultima oară?...

Îți fuse, Doamne, suspinul?

Căzu o frunză din slavă –
Șoapta Ta fuse, suavă?
Oftă vântu-n păduri, linul –
Îți fuse, Doamne, suspinul?...

Ni-s viețile? Ni-s anii?

Cade frunza, cade frunza! –
Ni-s viețile? Ni-s anii? –
Undeva în ceruri suse
Sfinți părinți cetesc cazanii...

Frunze... pașii mei prin ele

Frunze... pașii mei prin ele...
Vaiete parcă foșnite...
Nu cumva, în neștiința-mi
Calc pe suflete rănite?...

De nesomnul lumii plini

De nesomnul lumii plini
Nouri trec și nouri vin,
Grei, pe fața cerului –
Umbre gândurilor Lui?...

Se duc norii „rânduri-rânduri”

Fără număr, fără număr
Se duc norii „rânduri-rânduri” –
Oare spre nețărmiile lumii
Turmele mele de gânduri?...

Chip al iluziei cui?

Pe apele cerului norul
Spre neundele lui,

În, grea de somn, lunecare –
Chip al iluziei cui?

Doamne, semn de Tine pus?

Norul acela pe munți, stins,
Cu tristețea lumii nins –
Doamne, semn de Tine pus?
Tinereții-mi ce s-a dus?...

Plânsă,-n munți lucea o stea

Plânsă,-n munți lucea o stea
Printre alte plânse stele –
Ochiul era, fără somn,
Al singurătății mele?

Trandafir mândru-nflorit

Trandafir mândru-nflorit
Fost-am și m-am veștejit.
Tinerețea – ce luminează!
Bătrânețea – ce rugină!...

Măsurai al mării-adânc

Măsurai al mării-adânc
Și Înaltul, până-n soare,
Dar adâncul meu de gând
Cine, cine să-l măsoare?

Ce-am să fac tot lungul ei?

Clipă grea, viața mea, Doamne,
Și firavi umerii mei,
O vecie-ntreagă moartea...
Ce-am să fac tot lungul ei?...

Oricât întrebatu-le-am...

Oricât întrebatu-le-am, reci
Rămas-au în cer cele stele.
În dincolo, oare, de ele
Afli răspuns dacă treci?...

Astăzi beau, că vinu-i dulce...

Astăzi beau, că vinu-i dulce
Și lumea-i pe placul meu
Fiindcă, mâine, numa Dracu
Știe ce-a da Dumnezeu...

Cu Moartea paharu-nchin

Șed la masă și beau vin,
Cu Moartea paharu-nchin
Și chitesc, în mintea mea:
Putea-o-i, oare,-mbăta?...

În adânc noianul ei

O, tristețea, ca o apă,
Nu e mare s-o încapă
Și eu, părăsit de zei,
În adânc noianul ei

În urbea Clujului, cândva

lui Mircea Borcilă

În urbea Clujului, cândva,
Ce vin bun – tinerețea mea!
Ambrozie ca pentru zei,
Mă-mbăt și azi de roua ei...

Burgul vechi al Clujului

lui Horia Bădescu

Burgul vechi al Clujului
Care m-a dat gândului,
Gândului și zborului,
Dragostei și dorului.

În Clujul vechi, pierdută stea

În Clujul vechi, pierdută stea
Rămas-ai, tinerețea mea!
Ci,-ntors spre tine am să mor
Cu ochi păinjeniți de dor...

Clujule, Clujule!

Clujule, Clujule,
Boala mea grea!
Să nu mă mântui,
Doamne de ea!

O, ce nalt cerul! ce nalt!

O, ce nalt cerul! ce nalt!
Și adânc, adânc, adânc
Și în el a pustiire,
Obosiți, zeii cum plâng!...

Ai mei, din alt veac, strămoși...

În, din vechi, în munți, preluce,
Brazi bătrâni, parcă năluce
De haiduci bătrâni, bărboși –
Ai mei, din alt veac, strămoși...

Cineva, undeva plânge

Cineva, undeva plânge
Sufletul bătrân își frânge
De un dor dintotdeauna,
Lacrimi: Soarele și Luna...

Cine-a dat omului plânsul

Cine-a dat omului plânsul
Sufletul și-a dat dintr-însul.
Mi-l dete,-ndurat, și mie,
Mări umplui cu el – o mie...

Munții din vis

Munții din vis, munții din vis
Duși într-al cerului abis,
Unde strămoșii mei sunt zei
Și merg să mă adun cu ei...

Marea de Singurătate

Este între mări o mare
Mai adâncă decât toate –
E în mine, e în mine
Marea de Singurătate

Epitaf

(după o veche inscripție)
Munți trecut-am, mări, pustiuri
Și-am căzut învins în drum
Și-am murit adesea, însă
Niciodată ca acum...

O fântână-n munți, departe

O fântână-n munți, departe,
S-a făcut sufletul meu.
Vine Domnul Dumnezeu
Și,-nsetat, din ea bea moarte...

Grele viețile, grele iubirile

Grele viețile,
grele iubirile!
Doamne, abia
Le mai țin cimitirele!...

Pastorală

Pe ceruri de Răchițele
Risipite mii de stele...
Dumnezeu, în gându-i: oare
Nu-s pierdutele-mi mioare?...

Mesaj

Către-mpărați și regi și genii
Mesaj dinspre defuncte ere:
Luați-aminte, Absolutul
Și Gloria sunt tot himere!...

Vasile George DÂNCU



Universul Mama

Motto: *Iubirea unei mame întrece adâncurile oceanului.*
Proverb rusesc

țac pac
face aparatul
și noi râdem
în timp ce ne pozăm

din familia mea
a mai rămas un set de fotografii
puse într-o pungă de celofan
și uitate pe un raft între cărți
sunt fotografii cu bunicii
aspri în poză și în viață
cu bunicile obosite de muncă
și de-atâția copii născuți
sunt fotografii cu tine
dragă Mamă
când erai fată
în straiele tale țărănești
cu tata când v-ați căsătorit
și de câte ori îmi arătai
aceste fotografii râdeai
că tata avea când era mire
cizmele rupte

*nici măcar niște cizme bune
n-o avut când m-o luat*

spuneai râzând
după care imediat
te opreai din râs
lăcrimai puțin și spuneai

*dar o plecat săracu' în mină
să facă bani
că n-am avut nimic
ș-acum avem pământ și casă
dar nu-l mai avem pe el
mai bine să fi rămas în viață
cu cizmele lui rupte și fără avere
ne-am fi descurcat
noi cumva*

sunt poze cu sora mea
de la nunta ei
tata slab și bolnav
tu slăbită de boala lui
sora mea și cumnatul fericiți
că este nunta lor
și eu mândru că
am câștigat o sută de lei
căci am închis mireasa în casă
și cheia a rămas la mine
și până când nu am primit banii
nu i-am dat-o mirelui

sunt fotografii cu noi doi
tu o țărancă muncită
cu o rochie ieftină
și niște sandale
de obicei mult mai mari
decât piciorul
eu tânăr licean
cu blugi adidași puma

și tricou cu AC/DC
erau anii '90 și aveam
de-a face cu pătrunderea
fenomenului rock
pe la Runc
zâmbeai în fotografie
bucuroasă că mă ai
nu prea îți plăcea că purtam părul lung
dar te-ai obișnuit cu asta
îmi luai apărarea în sat
de câte ori spuneau oamenii
că sunt un golan care umblă
cu blugii rupți cercei în ureche
și pletele în vânt

*copilul meu îi bun
face școală citește mult
și-o să ajungă profesor
nu ca voi uitați
de Dumnezeu în Runc
și mai porniți și televizorul
sau puneți mâna pe un ziar
să vedeți cum îi mersu' lumii*

spuneai în timp ce întorceai fânul
și le certai pe femeile venite la clacă

este o fotografie cu tine
făcută de Ciprian Butnaru
când ai venit de Paști
la mine la Cluj
exact cu un an
înainte de a muri
această fotografie
poate avea o legendă
Mama editorului risipitor
vine cu mâncare la fiul ei
de sfintele sărbători de Paști
de multe ori mă uit
la această imagine
și-mi amintesc
cum ai coborât din tren
Ciprian voia să te fotografieze
și tu ai spus

*copile stăi
să mă pun la rând*

ți-ai legat bine năframa
ți-ai așezat șorțul

ți-ai potrivit rochia
ți-ai șters c-un șervețel papucii
și când totul era gata
Ciprianul și noi pe poziții
ai spus

noa nu-i bine

ai fugit într-un părculeț de lângă gară
ai adunat un buchet de gălbenele
ai venit lângă mine
și ai spus

noa amu-i bine

țac țac țac
pac pac pac
face aparatul

țin minte când erai
la mine bolnavă de Crăciun
c-am postat pe facebook
o fotografie cu noi doi
eu c-o șapcă de revoluționar cubanez
tu în hainele de lucru
eu îți zâmbeam
tu râdeai și te prefăceai
că-mi dai o palmă
cum făceai de obicei
era o formă de alintare
când ajungeam acasă
îmi puneai să mănânc
și îmi loveai umerii
când dormeam
îmi spuneai în șoaptă

puiu' mamii

și poc una pe spate
când veneam beat
atunci mă trăgeai de urechi
și mă loveai ușor
cu palma peste cap
eu râdeam
tu erai nervoasă că eu beau
și mă trăgeai în continuare de urechi
eu râdeam până ce oboseai
să m-alinți bătându-mă
și începeai și tu să râzi
am pus-o pe blogul meu

și pe facebook
această fotografie
numind-o
din ciclul
și eu am o Mamă
sfânta și rebelul
acum am ajuns la ciclul
și eu nu am o Mamă

țac pac
face aparatul
și noi râdem
în timp ce ne pozăm

din familia mea
a mai rămas
dragă Mamă
un set de fotografii
puse într-o pungă de celofan
și uitate pe un raft
între cărți

și-acum o las pe Mama
și mă întorc spre tine
Doamne

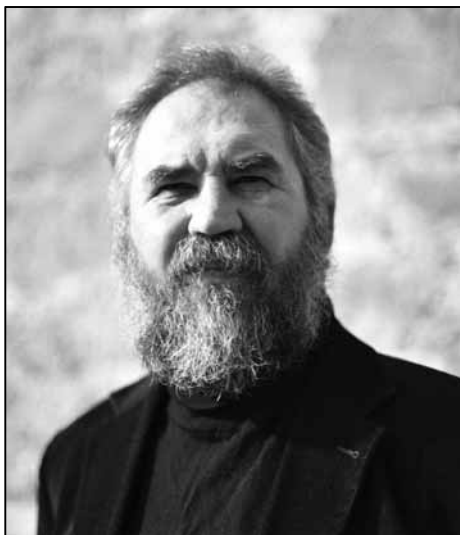
*nu vreau glorie
și nici cititori
vreau doar un singur lucru
prin aceste versuri
închinat Mamei
să prindă viață
familia mea
rămasă în niște fotografii
unele alb-negru
altele color
ca viața
și precum moartea*

țac pac
face aparatul
și noi râdem
în timp ce ne pozăm

Din volumul (în pregătire)
Universul Mama de Vasile George Dâncu



„Mama editorului risipitor”...



Dorin PLOSCARU

o lume ce strălucea ca un patinoar sub irizările neoanelor subterane

«am văzut un tricolor
roșu ca un semafor»
era trecerea noastră prin noapte
spre dimineață în drumul spre
casă
exact la borna: valea chioarului, mestecăn

carnea bradului tîrîit de tractor
pe drumul pietruit
rămînea albă, agățată-n
tăișul pietrelor
și nu curgea sînge din
trupul bradului hîrșîit
pe drumuri

și nu curgea sînge
ne aflam pe drumurile dămucului
spre șugău

noi am plecat la drum acum cînd
cuiburile de berze stau părăsite
au plecat și rîndunelele
ca o sfîșiere adîncă și o tristețe
fără de margini simțită atunci în
copilărie

linia aceea subțire, foarte subțire
cît un fir de mătase
dintre frigul metafizic al fricii
și soarele torid al morții

dîrdîind am intrat în această apă
cu jumătate de trup tremurînd de frică
și cealaltă jumătate de trup arzînd
în văpaia morții
pînă cînd, dunga aceea violaceu-purpurie
m-a ajutat, m-a salvat aruncîndu-mă-n
valuri
acolo unde prin ochelarii fumurii
am văzut o mare-roșie și o altă mare de
culoare

oranj
alăturate una lîngă alta, unite și
despărțite în același timp de o altă mare
de azur

apoi am văzut în lumina farurilor
autobuzului
drumul de sare din mina subterană
de la praid.
calea subterană mirosind a praf de pușcă
totul strălucea diamantin
era la picioarele tale o lume a
spărgătorilor de sare, a cioplitorilor
de sare, o lume a
vagoneților și ciocanelor de mină
o lume înghețată
o lume ce strălucea ca un patinoar
sub irizările neoanelor subterane

fascinația roților autobuzului
care mergea pe ogașurile drumului
de sare
ca-n „drumurile paralele” ale lui plutarh

**ștergarele albe agățate-atârinate
pe umărul drept și numai pe umărul drept
deveniseră aripi**

ștergarele albe agățate-atârinate
pe umărul drept și numai pe umărul drept
deveniseră aripi
aripi de serafim
„heruvimii cei cu ochii mulți și serafimii cei cu
cîte șase aripi”
cu care corul bărbătesc din finteușu
mare zbura către țării

acolo în șură toată lumea
avea ștergare albe agățate cu
agrafă pe mîna dreaptă
și toți parcă pluteau , zburau,
printre cîntări și bună
mireasmă
albe le erau fețele ca laptele
albe le erau cămășile ca îmbrăcămintea
îngerilor
albe le erau aripile
parcă se pregătea în taină o nuntă
o dănuire în ceruri
cu cetele arhanghelilor.

**duceam cu mine „marea sărată a acestei
lumi ” ca pe un stămbol de mărgăritare**

I. am umplut în noaptea aceea
toate sticlele, cu lacrimi
de la izvorul din munți
o apă rece, bună la gust și
curată
mi se mutase inima din partea stîngă
în partea dreaptă
și căram cu mine în stomac ca pe un făt
piatra filosofală
toți mă părăsiseră, toți fugeau de mine
ca de un rîios
„mort eram în inima lor”
numai Tu Bunule nu M-ai lăsat
numai Tu ai fost cu mine acolo în prăpastie

II. pe buze aveam urme de sare
de pe obrazul de salamandră
al lumii
gustul sărat al pielii arămii

plînse acolo în pustie
cu pletele ude de mii
de broboane
cu barba răvășită de talazurile mării
plouat peste măsură peste fața îndurerată
de lacrimi

duceam cu mine „marea sărată a acestei lumi”
ca pe un stămbol de
mărgăritare
care să-mi aducă aminte de
paradisul pierdut.

**și cîntecul mai gros ca vinul vechi gîlgîind
în ulcele de lut**

am înnebunit de frig:
plecat-au grigore după caesar și
corneliu după constantin
rămasu-mi-au doar cristian
cel întreg la inimă căruia
îi aud suspinarea și oftatul
adînc
respirația din ce în ce mai rară
și cîntecul mai gros
ca vinul vechi
gîlgîind în ulcele de lut

îmbrăcînd zi de zi cămașa fericirii

mîngîi lumea doar pe multe’
pe coastă, pe margine, pe istm’
pe deal și pe coamă
o simt mai bine în răscruce
pe colț, acolo unde se întîlnesc
marginile
unde se adună lumile
unde se întîlnesc unghiurile
și lamurile
disjunției

mîngîi lumea doar în lumina
areopagului
pe colonadele colibei
științei
îmbrăcînd zi de zi
cămașa fericirii.

cum bat clopotele în anotimpuri

văd pe geam
anotimpuri
venind
bătînd din aripi
înverzărind dealul
albinduind copacii
tremură lumina
în sufletul meu
pe colină
privesc fix
în fiecare dimineață
ceasul
să aud
să văd
să simt
cum bat
clopotele în anotimpuri.

heruvică – serfică arătare a chorului

pot mișca polii doar
cu suflare de gură
uite, așa cum mișc globul
acesta galben
cu bec
incandescență
ce stă atîrnată
deasupra
creștetetului
pendulînd în stînga și-n dreapta
înainte și înapoi
asemenea globilor oculari
orchestrație nevăzută a
filigramiei, heruvică-serafică
arătare a chorului.



Marian Nicolae

TOMI

Ursul

– Ursu', băăă!!

Unii cu bâte, alții cu ce-au avut la îndemână au năvălit afară din bordei. Dar n-au mai apucat să vadă decât spinarea ursului și oaia atârând în gura lui. Apoi nici mormăiturile ursului nu s-au mai auzit. Liniștea a încercuit stâna ca un cerc butoiul abia încheiat. Ciobanii se priveau, dar pe chipurile lor nu era cine știe ce surpriză. Doar nu era prima oaie furată de urs. Atâta pagubă. Doar în orice afacere pierderile trebuie planificate și ele dacă vrei să-ți meargă bine.

– S-a mai dus una! scuipă cu năduf baciul în iarba arsă de frigul toamnei.

Ciobanii ce să mai zică? Doar faptul era atât de evident. Așa că au intrat în bordei unde, mai înainte, tocmai apucaseră să răstoarne mămăliga pe cârpătorul de pe buturuga ce le ținea loc de masă. Acum mâncau fără chef de parcă ursul le-ar fi luat îmbucătura de la gură. Și, într-un fel, cam așa și era. Mămăliga li se părea plină de cocoloașe, iar brânza amară. Simțind starea sufletească a oamenilor lui, baciul a scos dintre blănuri o sticlă cu țuică și atmosfera s-a înveselit imediat. Acum fiecare știa sau își amintea o poveste cu urși.

– Ursu', băăă!!

Și iar au țâșnit afară ciobanii din bordei. Și iar au văzut doar spinarea ursului și oaia care se zbătea în gura lui.

– Bă, ar trebui să facem de pază toată noaptea că rămânem fără oi până dimineată, zise baciul și trase un gât lung din sticla cu țuică.

Nimeni n-a zis nimic, doar cel mai tânăr dintre ei s-a învelit în sarică și a ieșit afară. Ceilalți ședeau care pe unde și tăceau.

– Bă, mie mi-e frică de urs ca de dracu', zise unul mai bătrân. Într-o iarnă, un văr de-al

meu, Mihai al Moașii, nu știu unde a avut de mers, dar ca omul fără minte, în loc să meargă pe drum ca toți oamenii, a luat-o, ca vara, peste deal. Voia și el să scurteze drumu'. Că de ce se grăbea așa nu v-aș putea spune. Și cum mergea el prin zăpada necălcată dă nas în nas cu un urs. În prima clipă a înțepenit acolo în zăpadă. Simțea că zăpada se topește sub opinci în timp ce el dorea să se facă mic, mic de tot ca să nu-l vadă ursu'. Dar ursu' l-a văzut și s-a repezit să-l prindă. Că de ce ieșise ursu' cela din bârlog, iară nu vă pot spune. Și asta era o minune, un lucru nemaivăzut și nemaiauzit. Mihai al Moașii s-a uitat în toate părțile, doar-doar a vedea vreun om să-i sară în ajutor. Cine să umbele pe cele coclauri în plină iarnă?! Țipenie de om. Doar răsuflarea tot mai apropiată a ursului flămând. Cum știți și voi, acolo pe colnice dealul e chel și doar un stejar destul de mare și gros. Mihai a luat-o la fugă către stejar cu gând să se urce cumva sus pe crăci. Dar n-a mai apucat s-o facă. Ursu' era și el lângă stejar. Atâta doar că stejarul era între cei doi. Ursu' tot dădeau cu labelle să-l lovească cumva pe Mihai. Mihai se ferea cum putea și striga din toți bojocii după ajutor. Cred că ar fi fost de văzut cum jucau ursu' și Mihai al Moașii acolo în jurul trunchiului stejarului. Hî, hî, hî... Ia mai dă sticla aia și pe la mine că mi s-o uscat gâtulejul.

– Și ce-a mai fost? L-o prins ursu', nu-ia așa?

– Nimeni nu știe cât au tot jucat ei în jurul stejarului, doar că la un moment dat Mihai a reușit să prindă labelle ursului și le strângea cât putea el de tare. Acum, hi, hi, hi, chiar că jucau



Proza
Mișcării literare

tropotita în jurul copacului. Trăgea ursu' la stânga, Mihai trăgea la dreapta. Trăgea Mihai la stânga, trăgea și ursu', dar la dreapta. Mihai însă continua să strige după ajutor. Și strângea din toate puterile labele ursului. A mai încercat ursu' să muște, dar Mihai devenise și el ca un animal: imediat trăgea în cealaltă parte și ursu' mușca doar aerul rece al iernii. Până la urmă, dacă omul are noroc are, numai Dumnezeu știe cum au trecut pe-acolo doi oameni din sat veniți după ceva lemne. Au tăbărit cu topoarele pe urs și așa a scăpat Mihai cu viață. Atâta doar că așa o albit că nevastă-sa nu l-o recunoscut. Acum nici nu grăiește, nici nu aude. Apoi trebuie să vă spun că cei doi s-au chinuit aproape un ceas să desfacă mâinile strânse pe labele ursului. Și dacă ai noroc în viață, frica de moarte îți dă puteri să ajuți norocul cela și să-ți amâni moartea cine știe cu câtă vreme.

In memoriam

Scriitorul Marian Nicolae Tomi s-a născut la 6 mai 1950, Brașov. Poet, prozator. Absolvent al Facultății de Istorie-Filologie din Sibiu a UBB (1973). A fost profesor la Liceul din Vișeu de Sus. A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj.

S-a stins din viață la 13 aprilie 2013, Vișeu de Sus.

Odihnească-se în pace!

(M. L.)

– Nu știu dacă o fost chiar așa, dar oricum mi se pare cam gogonată povestea asta a ta.

– Bă, pui de gaie, tu nu crezi nimic niciodată. D'aia nu trebuie să-ți povestească ție careva ceva. Povestea, așa cum v-am spus-o eu, e o poveste. Fiecare ia din ea ce vrea: unu' adevărul, altu' povestea-poveștilor.

– Ursu', băăă!!

Se făcuse deja întuneric, așa că ciobanii văzură doar umbra colosală a ursului fugind cu oaia în gură. Apoi se lăsă iar liniștea. În noaptea aceea ursul, sau urșii, au furat vreo douăzeci de oi. A doua zi în jurul stânei erau numai smocuri de lână și sânge închegat.

– Dacă urșii ăștia au prins gust la oile noastre or veni și deseară. Și mâine. Până ne vor lăsa fără oi. Eu zic să ridicăm stâna și să coborâm în sat.

– Bine mă, dar cine a mai pomenit să coboare oile mai iute de Sfântu' Dumitru? A râde lumea de noi. Că doar oamenii știu că n-a

nins aici în munte ca să ne grăbim cu desfăcutu' stânii.

– Asta cam așa e. Și, pe deasupra, trebuie să le spunem ce-am făcut cu oile lor. Că de murea una-două-nouă, mai treacă meargă, dar jumătate de stână?!...

– Cine să ne creadă povestea asta cu ursul...

– Noi!

– Oamenii te-or snopi în bătaie tocmai pentru asta!

– Bă, eu chiar am văzut la televizor cum niște urși, și nu-mi părea prea mari, au coborât din munte la tomberoanele din Predeal sau Sinaia. Și tot acolo au mâncat o turista australiană sau italiană... Urșii e răi când le e foame!

– Ce le știi tu ca un om mare! Dacă tot știi atâtea, dă-ne și o idee cum să facem cu oamenii ceia din vale.

Parcă uitând să-l asculte își continuă vorba:

– Nu credeți voi, dar eu am auzit că într-o vreme de peste an, unii oameni devin animale sălbatice. Poate așa ca ursu' nostru o fi vreun om dintr-ăia.

– Fugi, bă, d'aci! Asta chiar că e mai gogonată ca povestea cu Mihai al Moașii...

– Râzi, tu, râzi, dar se pare că chestia asta are ceva legătură cu Luna și cu stelele...

– Ei, acuma chiar că m-am lămurit!

– Dar despre oile noastre nu ai aflat nimic p'acolo? hă, hă, hă....

Oricât s-au întâlnit și s-au batjocorit unii pe alții, soluție n-au găsit. Și când s-au străduit să se gândească la ceva serios de spus proprietarilor de oi, aceiași lipsă de idei i-a blocat și mai și. Atâta doar că în câteva nopți au rămas fără nici o oaie!

– Bă, acu' poate ne-or crede. Că doar n-am mâncat noi câțiva inși o stână întreagă.

– Ia mai tacă-ți fleanca! Puneți mâna de strângeți de pe-aici. Locu' ăsta e blestemat. Trebuie plecat cât mai iute de la stâna asta.

Ciobanii și-au strâns lucrurile și le-au aburcat pe spinarea măgarilor și a cailor. Privind la ei, baciul a văzut că lipsește careva.

– Bă, Mihai a Moașii, unde mă-ta ești, mă?... Bă, Ursule, unde te-ai ascuns?

– Lasă-l, s-o fi dus în Lună!

De răspuns nu le-a răspuns decât vântul care aducea, nu se știe de unde, viclene picături de ploaie amestecate cu primii fulgi de nea din acest an.

Vișeu de Sus, ianuarie 2013

Mircea MARTIN

în dialog cu

Gabriel DRAGNEA



„Scriitorul adevărat este acela care a reușit să rămână fidel talentului său”

Director al Editurii Univers în perioada 1990-2001 și editor al Revistei „Cuvântul”, Mircea Martin a publicat peste 1000 de articole și studii în revistele și ziarele culturale românești: „România literară”, „Contemporanul”, „Cahiers Roumains d'Etudes Litteraires”, revista „22” etc. În anii 1969, 1974 și 1981 i-a fost decernat Premiul pentru critică literară al Uniunii Scriitorilor din România, iar în 2003 a fost distins de către Guvernul Republicii Brazilia cu Ordinul Național Crucea Sudului pentru promovarea culturii și literaturii braziliene, devenind Comandor al Științelor și al Literelor. (G.D.)

– Cine se mai ocupă, dar la modul avizat și obiectiv de recomandarea cărților publicului larg? Înainte exista o strictețe venită din adevăratul profesionalism. Acum se nasc prefețe pentru cărți scrise pe genunchi, care ajung doar în bibliotecile prietenilor și vecinilor de bloc..., sau poate sunt prefațate, pozitiv recenzate dintr-o obligație ascunsă sau afinitate personală.

– Da, s-a vorbit despre o criză a criticii și în primul rând a criticii de întâmpinare, este adevărat, dar parțial. Pentru că, ceea ce lipsește cred că e, nu competența, ci miza. Literatura, în primul rând, în consecință comentariul, critica ei, exegeza ei avea o miză infinit mai mare în vechiul regim. Acum, în condiții de libertate, în care există o ofertă multiplă pentru marele public, interesul lui mergând spre alte domenii, alte atracții era și firesc ca preocuparea pentru această operațiune de interpretare și mai ales de clasare a valorilor literare să scadă.

– De ce este mai greu acum? Odată cu instaurarea pe piață a literaturii comerciale, de consum, am și instrumentele mult mai exacte pentru a scoate în evidență falsă literatură. În trecut, bineînțeles, valoarea – așa cum o recunoaștem astăzi – și pe care, de multe ori o luăm ca exemplu de scriitură, se năștea sub presiunea anumitor embargouri ale cenzurii. Proba-bil de aceea vorbim de marile valori și datorită limitelor impuse.

– Evident... limitele impuse făceau ca interesul să fie extrem de puternic, de mare pentru ceea ce scăpa din curțile cenzurii. Atunci, chiar și acele jumătăți de adevăr, care reușeau să fie spuse aveau un ecou extraordinar. Acum, poți să spui adevărul întreg, ba chiar și contrariul lui și ecoul este mic. Din păcate asistăm la despărțirea dintre publicul mare, publicul larg și cartea în sine.

**Dialogurile
Mișcării literare**

– Care ar fi motivele?

– Unul este cel material și, în al doilea rând – sau, poate chiar în primul rând este vorba despre formația omului. În sensul că generațiile vechi au fost crescute în cultul cărții. Generațiile noi fac din, n-aș spune dispreț, din indiferența față de carte un titlu, dacă nu de glorie, măcar de specificitate. Pare a fi orgoliul celor mai tineri dintre noi să nu citească, să navigheze doar pe internet. Preferă să se mulțumească doar cu ceea ce oferă acest tip de instrument.

– Cum ați descrie acest tip de public? Totuși, vorbim despre o ignoranță asumată.

– E un fel de ignoranță. N-aș spune că este chiar ignoranță, pentru că tinerii aceștia știu foarte multe lucruri pe care noi, cei mai

vârstnici nu le știm. Dar ei le află pe aceste căi. A spune că ei sunt ignoranți, în comparație cu noi înseamnă a nega uriașul progres tehnologic care s-a produs între timp și la care ei sunt racordați. În vreme ce noi, firește, am pierdut pasul. Ideal ar fi, totuși, ca

acești tineri să înțeleagă cât de importantă este cartea. Că informația pe care o dă cartea e de neînlocuit. Când spun informație înțeleg multe lucruri. Nu este vorba doar de aspectul pur informativ, dar mai ales de acela formativ. Lectura unei cărți este altceva decât navigarea acesteia pe internet. A sta singur cu cartea presupune un alt tip de izolare și de reflecție.

– Atunci cum i-ați descrie pe cei din generația tânără despre care vorbim?

– Din acest punct de vedere, al culturii cărții, eu cred că ei sunt niște frustrați inconștienți și foarte volubili, satisfăcuți.

– Cred că ei au un astfel de comportament față de carte și față de relația cu cartea, așa cum era înainte de 1989, deoarece lor li se pare nu numai că este desuet, dar și

incompatibil cu modul lor de a fi, atâta timp cât au la dispoziție alternative discutabile din punct de vedere formativ.

– Da, însă marele avantaj al unei epoci în care am intrat este tocmai acesta, care dă libertatea de a alege. Cum, într-adevăr, fiecare este liber să aleagă, prin urmare, alegerile sunt cu adevărat edificatoare.

– Oare nu este cu adevărat edificator faptul că tot mai mulți dau credit unor alternative, multe dintre ele nocive în procesul de formare intelectuală? Despre ce fel de evoluție vorbim?

– Mă tem să dau aici judecăți de valoare, pentru că ele pot fi, inevitabil, subiective și, într-un fel, predeterminate de propria mea condiție. Nu putem spune că toate alternativele sunt negative. Depinde ce face fiecare cu aceste atracții, cu toate aceste oferte, cât loc le dă fiecareia, cum le integrează în propriul spirit, în propria conduită de viață.

– Revenind la carte și la editarea acesteia. Cum vedeți avalanșa acesta de titluri publicate? Cum putem face diferența dintre o carte bună și una proastă?

– E o caracteristică a ultimilor ani, această multiplicare a ofertei. Apar enorm de multe titluri, în comparație cu ce se întâmpla înainte și, bineînțeles, că tirajul acestor cărți este foarte redus. Publicul are acum mari dificultăți în alegerea unei cărți bune, este adevărat. Mă tem că foarte puțini își mai îngăduie să cumpere reviste care să-i orienteze. Și intervine o altă problemă: aspectul material al situației. Presiunile cotidianului sunt atât de mari, încât oamenii renunță la ce este mai facultativ. Nu poți renunța nici la mâncare și nici la plata întreținerii de la bloc, dar nici la cărțile necesare unei profesii sau alta, dar, în schimb, poți renunța la beletristică, de exemplu.

– Menționați, vă rog, câteva titluri pe care le-ați recomanda cititorilor de carte bună?

– M-au impresionat două cărți apărute la Polirom, una a lui Andrei Makine, „Testamentul francez”, o carte remarcabilă, dar acum am descoperit o altă carte a lui, „Le Crime d’Olga Alberina”, pe care eu o consider magistrală din foarte multe puncte de



Gabriel Dragnea

vedere. Recent am terminat primul volum din jurnalul lui Henri de Montherland, care, iarăși, are un text sfâșietor, care conține o mărturie universală care ne cuprinde pe toți cei care am trăit sub un stalinism mai mult sau mai puțin atenuat. Cam astea ar fi acum, la o primă analiză a lucrărilor parcurse recent, cărțile pe care le-aș recomanda în vederea lecturii.

– *Referindu-ne la Uniunea Scriitorilor din România, mulți spun că nu mai este ce a fost. Cum ați analiza diferențele dintre Uniunea Scriitorilor de azi și cea de ieri, cea regretată, aproape uitată?*

– Depinde și cine spune acest lucru, dar este aici și un sâmbure de adevăr pentru că ne întoarcem la răspunsul meu de la una dintre întrebările anterioare. Nici literatura însăși nu mai este ceea ce a fost. E o chestiune de miză. Înainte de 1989, Uniunea Scriitorilor a fost un fel de mic stat în stat. A reușit să-și mențină o anumită autonomie chiar în anii cei mai grei ai dictaturii comuniste. Cuvântul scriitorilor reprezentativi, discuțiile care aveau loc în ședințele de consiliu aveau un asemenea ecou, deși ele nu se popularizau sau mediatizau în niciun fel. Dar ecoul acesta răzbătea în public cu o asemenea forță încât „Cabinetul 2” a și interzis să se mai țină vreo ședință la Uniunea Scriitorilor. Asta arată, iarăși, ce miză mare era.

– *Dar din punct de vedere al avantajelor pe care USR-ul le oferea? Mă refer, nu doar la avantaje financiare, dar și la casele de creație care existau pentru scriitorii cunoscuți ai vremii etc.*

– Acestea există și acum numai că implică niște costuri mult mai mari, adaptate la noile condiții.

– *Dar mai are Uniunea Scriitorilor aceeași valoare ca înainte de 1989?*

– Nu, evident că nu. Pentru scriitorii adevărați este o formă de solidaritate, de care eu cred că, încă, mai au nevoie. Pentru numeroșii veleitari care adună broșuri și plachete, ca să se vadă intrați acolo este o chestiune de vanitate.

– *Cine este scriitorul adevărat?*

– Acela care a dovedit că poate rămâne fidel sie însuși. Încercând să mă apropiu de o definiție aproximativă, scriitorul adevărat este

acela care a reușit să rămână fidel talentului său.

– *Dați-ne un exemplu de un astfel de scriitor din istoria literaturii române, nu din actualitatea literară, ca să nu se supere nimeni că nu a fost și el nominalizat.*

– Nu poți să nu-l pomeni pe Eminescu, înainte de el Nicolae Bălcescu, apoi Lucian Blaga, Fundoianu, care are un destin exemplar, deși puțin cunoscut la noi...

– *Cum a fost primit de-a lungul vremii actul dumneavoastră critic – de altfel destul de riguros și complex vizavi de o lucrare și cum priviți idea de critică, în general?*

– N-aș vrea să mă întorc în tinerețe, în perioada când scriam cronică literară. Mi s-a întâmplat, relativ recent, să fiu invitat să lansez anumite cărți, de către anumiți autori. Eu vreau să spun ceea ce cred despre respectivele cărți, să spun ceea ce îmi place, dar și ce îmi place, evident, dar neîntreținând – cum se obișnuiește la noi – o atmosferă festivă. Ori, eu am o concepție diferită. Făcând o observație critică, spunând o anumită nemulțumire e un fel de a verifica și chiar de a susține viabilitatea unui scriitor, de a dovedi că el e viu, că mai are ceva de spus, dincolo de litera acelei cărți la a cărei lansare participă. A vorbi numai elogios și a avea grijă să vorbești numai elogios mi se pare un fel de eșec. Acest tip de intervenție, acest tip de comentariu n-a fost înțeles, uneori, de unii dintre colegii care m-au invitat să particip la lansarea cărților lor. Și unii s-au supărat pe mine. Dar, asta e. Poate că, în felul acesta, sper să se fi aflat că eu nu am o concepție festivă despre lansări.

– *Iar percepția valorică a acestor lansări, din punct de vedere al presei care oglindește evenimentul în sine este una falsă. Cum vedeți presa momentului, jurnaliștii?*

– Din păcate și acelora din cadrul unor reviste sau ziare cu pretenții le reproșez o lipsă de seriozitate. Nu prin temele pe care le abordează, nici măcar prin limbaj, care este de multe ori trivial. Privirea lor asupra fenomenelor pe care le prezintă este o privire neserioasă. Nu reușesc să distingă ce este important, nu au o prioritate care trebuie să fie a judecății lor. Dacă ar fi vorba despre o presă

de scandal, atunci aş înţelege, dar, dacă vorbim de o presă, să zic așa, normală, dar care mai are uneori și pretenții cultural, atunci, mi se pare aberant. Prioritatea lor este cancanul, anecdoticul, intimitatea persoanei. Interesul merge strict pe spectaculosul de moment, superficial al situației. În felul acesta am ajuns să pomenim că există acest gust al epocii pentru așa ceva.

– *Gustul acesta al epocii pentru trivial, pentru comercial, pentru kitsch, nu vă transformă pe dumneavoastră, care faceți parte dintr-o altă generație, într-un personaj desuet?*

– Fără îndoială că da. Dar trebuie să îți asumi această situație, nu înainte de a încerca să înțelegi ce-i mână pe ei să aleagă acest drum și de ce.

– *Cenaclul Universitas...*

– A fost o mare bucurie. Privind în urmă la acei ani, la acele seri petrecute într-o încăpere mohorâtă și friguroasă, îmi dau seama că a fost o perioadă fericită. Însuși contactul acela cu o poezie care era vie și care se făcea sub ochii mei a însemnat mult pentru mine. Se împlinesc anul acesta, în 2003, 20 de ani de când am înființat cenaclul acela, astfel că lucrez la o carte care se va numi chiar „Universitas – A fost odată un cenaclu...”

– *Mai credeți în eficiența cenaclului?*

– Nu mai poate fi aceeași ca înainte. Pentru foarte mulți, cenaclul era singura formă de publicitate, singura șansă de a-și publica poemele, cărțile. Acum se pot scoate cu ajutorul unui sponsor, a unei relații...

– *Cenaclul a fost o rampă de lansare?*

– Nu, era o formă de supraviețuire artistică, în sensul cel mai strict al cuvântului. Asta a fost. A fost o șansă pe care tinerii studenți au avut-o de a se face cunoscuți unii altora, de a se verifica în acest fel, de a auzi și păreri mai autorizate ale unor oameni mai experimentați decât ei și, în felul acesta, de a nu-și pierde încrederea. Pentru că, de publicat, oricum nu puteau publica nimic. Pentru cei chinuți de talent era singurul loc unde se puteau exprima.

– *Dați-ne câteva nume de tineri scriitori care s-au afirmat, dintre cei care au format rândurile Cenaclului Universitas.*

– Cristian Popescu, Radu Sergiu Ruba, Caius Dobrescu, Simona Popescu, Răzvan Petrescu, Daniel Bănulescu, Cătălin Țârlea și mulți alții.

– *De ce ați oprit existența acestui cenaclu?*

– Am considerat că, după 1989, nu-și mai avea rostul. A fost hotărârea noastră spontană. Dispăruse miza continuității.

Interviu de **Gabriel DRAGNEA**, 2003.

(Face parte din cartea în curs de apariție
27 DIALOGURI – Construcții incomplete)



Virtuțile unei alergări ușoare

Andrei MOLDOVAN

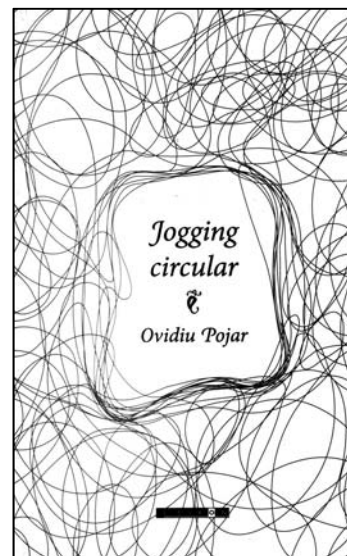
La vremea când se întâlnea pentru întâia dată cu versurile lui Ovidiu Pojar, Nicolae Sava consemna în „Convorbiri literare”: „Mare privilegiu să citești, din când în când, texte care sunt cu adevărat literatură, precum versurile acestui tânăr poet cu nume ciudat...” Apoi, în același loc: „mi-am dat seama că am în față un poet în toată puterea cuvântului și că trebuie neapărat să-l public.” În fața recentului volum al aceluiși autor (*Jogging circular*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012), de pe a cărei ultimă copertă am luat și noi citatele de mai sus, al treilea apărut (după *Un alt anotimp*, Editura Dacia, 2008 și *Imobiliare de lux*, Casa Cărții de Știință, 2009), spunem și noi că este o carte despre care se cade să scriem, ținând cont de onestitatea poetului și de credința lui lipsită de ipocrizie pentru ceea ce face. O discuție despre poemele sale, făcută cu responsabilitatea de care ne străduim să fim în stare, relevând izbânzile lirice, dar și lucrurile mai puțin reușite, nu poate să îi facă decât bine.

Seva lirică străbate poemele lui Ovidiu Pojar cu multă discreție. Până și marile probleme sunt tratate cu o accentuată delicatețe, fie și prin apropierea de motivele biblice majore, precum cel al genezei (*Să fie toamnă*). Starea de poezie se produce în mod firesc, cu o anumită lejeritate, printr-un vers clasic, însoțit însă de armonii decadente, asemenea poezilor înnoitori de la începutul veacului trecut: „Ține-mă departe de tine/ o vreme/ cât înflorește mărun/ și-n palme ard caiși/ până vor stinge focuri/ vestale infidele/ și câinii tăi de pază/ îi voi găsi uciși.” Atunci îmi voi trimite/ solie înainte/ exilul în sămânță/ să-mi pară mai ușor/ să-mi spargă muguri coaja/ bătrânelor dorințe/ când râurile-n mine/ se umflă și mă dor.” (*Primăvară cu magnolii*) În schimb, nu totdeauna lucrurile stau astfel. Sunt și situații în care filonul liric

se pierde într-un discurs greoi, marcat de un narativ ce nu își găsește justificarea (*Eu și lumea*). Ai impresia de multe ori că forța imaginii sperie și că autorul recurge prea ușor la soluția asocierii unor idei care nasc greu poezia (*Hoți nepricepuți*).

Apropierile poetului de modele se face și ea cu o anumită ezitare. De pildă, în poemul *În parc cu Bacovia*, nu știm dacă scriitorul își dorește o perspectivă inedită asupra universului bacovian sau ar dori să releve o componentă bacoviană a propriei sensibilități, ceea ce ar putea stârni un plus de interes. Credem că atitudinea lirică ar trebui mai ferm exprimată, lucru ce nu e de natură să modifice esențial personalitatea poetică a lui Ovidiu Pojar. În schimb, tot în registrul livrescului, relecturările creative din Rilke izbutesc să producă o substanță poetică nouă: „În urmă se surpă Universuri/ bătrâne/ în care locuiai. Ce se va întâmpla/ de-acum, Doamne,/ cu Tine?// O să te ia pe vârful degetelor/ praful stelar?/ o să te-arunce/ într-un alt sistem/ Planetar?/ Te vei transforma într-o stea albă,/ pitică,/ îndepărtându-te tot mai mult/ până vei dispărea și tu?” (*Prăbușire*). De altfel, atracția spre motive ale marelui poet expresionist nu este una singulară (*Corbi în amurg*).

Reușitele poetice se nasc atunci când autorul își asumă libertatea unor asocieri ceva mai îndrăznețe la nivelul cuvintelor, iar asta



Cec în alb

se întâmplă mai frecvent acolo unde avem de-a face cu forme clasice, încât ești tentat să crezi că imaginile se nasc din constrângeri prozodice: „Nu-mi este încă cochilie epifiza,/ Și oasele-mi mai cresc, spărgând bemolii/ Sunt prea flămând, să mă-nspăimânte criza/ De spații siderale provizorii!// Și dacă vrei să mai auzi de mine/ Fă-mi numai, Doamne, visele mai mari/ Ca să nu trec, ca un schior pe șine/ Și să-mi înghețe sufletu-n clăpări!” (*I'm fine*). Notății poetice de interes se întâlnesc în mod frecvent. Cum ar fi: „Sentimente,/ mari creaturi marine,/ eșuate pe plajele reci, ale nimănui” (*Naufragiu*) sau „Timpul cel nou își caută albia/ către mine croindu-și drumul/ cu sabia” (*Respirații*). Parte dintre ele, în schimb, sunt sufocate de artificii poetice inutile: fraze poetice greu de justificat (*Iarna și marile iubiri*), monotonie/ lungimi nestăpânite ale discursului liric, fără ca așteptatele răsturnări de perspectivă să se producă (*În viteză!*), o seamă de căderi în locuri comune, nevoia definirilor, capcana locurilor comune. Poate că „păcatul” cel mai dăunător este nevoia ce o simte autorul de a rotunji, de a împlini, de a clarifica propunerea poetică (*Noiembrie, când plouă*). Este ca și cum consideri că, nerezolvând ecuația, nu ți-ai împlinit menirea, dacă nu ai clarificat care este valoarea exactă a necunoscutei sau necunoscutelor. Toate astea sunt în poemele lui Ovidiu Pojar, dar ponderea lor nu este una considerabilă și nu deturneză fondul poemelor sale. Nu pot fi trecute cu vederea, dar se încadrează în categoria neglijențelor, ceea ce înseamnă că este de așteptat ca poetul să fie mult mai sever cu propriu-i scris, atâta vreme cât potențialul există.

Am menționat câteva resurse reale ale unui lirism de calitate. Printre altele și ușurința cu care preia motive mitice și le transpune într-un alt plan, izbutind să propună

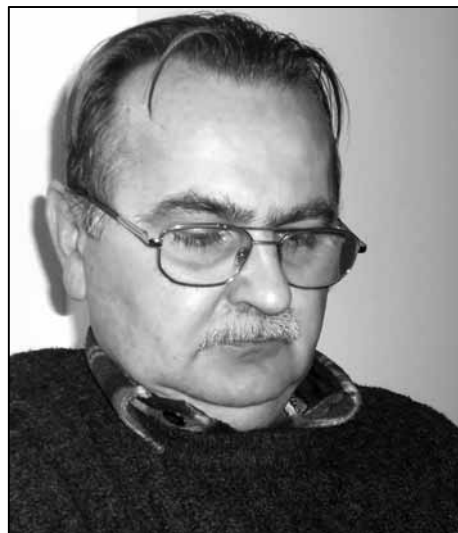
viziuni relevante asupra ființei. Este și cazul luptei cu îngerul: „Aproape că-mi trâmbițasem izbânda/ în lupta cu îngerul/ când deodată acesta m-a luat pe sus/ și aruncându-mă,/ m-a băgat în pământ până la piept.” Este imposibil, am strigat,/ așa ceva nu se poate întâmpla,/ în acest secol nu pot să mai cred în povești!/ Și totuși,/ ceva mă împiedica să mai ies de acolo –/ e atât de bine în țara asta,/ în pământul ei, pașnic,/ când adormi în sămânță/ și nu ai de gând să-ncolțești!” (*Sub pământ SRL*) O ironie fină, dar corozivă, conferă o ușoară desprindere a poetului de propria-i dramă și transformarea ei în spectacol, atenuând astfel încrâncenările ce ar putea veni de pe urma unor relaționări tensionate.

Atunci când substanța lirică se decantează, când este liberă de orice balast, poemul curge liber, în toată frumusețea lui, în imagini care comunică firească, cu un limbaj luat din stradă și capabil în același timp să creeze emoții poetice. Este și cazul poeziei ce dă titlul volumului, firește, ca într-o alergare ușoară, dar plină de virtuți: „Desigur, el nu are nici o vină/ că devine cu fiecare zi tot mai mic/ că l-am înghesuit în buzunarele acestor vremuri/ și patria/ întorcându-l pe toate fețele/ mi l-a găsit învechit,/ fără valoare,/ imposibil să ajungă pe lista ei scurtă/ de priorități./ Ea are nevoie de catedrale/ ridicate prin programe Sapard,/ de joggingul nostru circular/ finanțat cu tichete de masă/ pentru o dezvoltare/ durabilă.” (*Jogging circular*) Dincolo de implicațiile imediatului și deasupra lor, o nuanță de amară contemplare a scepticului se degajă, în trăiri poetice adânci.

Iată de ce, în ciuda prezenței unor stângăcii, inclusiv în alcătuirea volumului ca întreg, ocolind parcă afirmarea unui ritm propriu în favoarea unei prezentări secvențiale, putem afirma că recunoaștem în Ovidiu Pojar cu adevărat un poet.

Mihai Gheorghe

MORAR



despre nichita

aproape că-mi sfârâie plânsul
văzându-l pe nichita cu dânsul
și râsul mă rupe în două
știind că nichita
nu poate să plouă...
e ziua când toate-s la mijloc...
e ziua când plouă, când ninge,
e ziua când luna se stinge...
și mâine nu știu ce va fi...

cântec de leagăn în trei variante

I

ce să fie,
ce să fie
de îi spune cununie
și se duce cu simbrie

II

lasă-te, calule, jos,
carnea pulpii
să ți-o cos
să-ți dau șaua din spinare
și să-ți pun pe rană sare
ori mai bine să mă joc
și din palme să-ți dau foc?

III

nu juca,
nu te juca,
lasă nopții flacăra
noaptea calcă iarba lin
coborând din cer senin
și o calcă des, des, des,
zorii zilei nu mai ies
roua nopții stă să cadă
nu pica, rouă, nu, nu,
nu aista-i capătu'
dac-o fi să-mi cazi pe față
vino mai spre dimineață
lasă calul să mă poarte
dintr-o parte-n altă parte
de la tine către moarte
adă, noapte, roua,
adă

Poezia
Mișcării literare

izvorul tămăduirii sufletului meu

despărțirea mea de umbră
fără zgomote, sumbră
m-a lăsat singur
iar înlăuntrul meu umblă
golul
tămăduindu-mi
cenușa
și
solul

groapa cu lei

pe masă cu capul învăț să număr
cinci două umăr
o sută mă aruncă din tei
treizeci și doi treizeci și trei
numără tare
și aruncă-mă în groapa cu lei!
vrei?

Mihai Gheorghe Morar regizează atent spectacole în care jocul inocent al cuvintelor nu este lipsit de sugestii de profunzime și de semnificații grave.

Mircea MOȚ

Definiție

doamne,
fă pace între clovni
desființează cercul,
suma tristeții absolute,
o mașină de răș
aflată în stare de comă,
penibilul bolnav
ridicat la rang
de
categorie estetică,
piciorul din lemn
de stejar
gâdilă la nesfârșit
cu o pană de struț

alungă-mi tristețea
precum și noi
alungăm bucuria altora
am zis

I-am văzut azi pe tata

cu barbă
pe pieptul său
de sub coasta stângă
răsărise iarbă

I-am oprit
și I-am întrebat de ce are
căciula roasă
nu m-a văzut, a trecut prin mi-
ne
și-am înțeles
că se duce la coasă
I-am rugat atunci –
într-o străfulgerare –
să mă ia cu sine
a întors capul și m-a întrebat
de sub sprâncene cine
am smuls un fir de iarbă
și I-am băgat între dinți
tata a înțeles despre ce
era vorba
și mă înjură de sfinți
îndeamnă-ne, tată,
să rămânem cuminți



Ion DAGHI

în dialog cu Raia ROGAC

„Datoria noastră – a celor cu penelul, penița și bărdița – e să producem lucrări de valoare...”

Mă aflu în atelierul artistului plastic, unde dânsul se retrage după orele de dăscălie la Universitatea Tehnică, pentru a schimba arătătorul pe pensule și a da naștere unor noi lucrări inspirate. O sobă trainică de cărămidă demonstrează că „fie iarna cât de grea”, maestrul va avea căldură și nu-l vor trece fiorii la gândul că „Termocom-ul” ar putea să-i golească punguța nu numai de „solda” de profesor, dar și de pensia meritată. Stau pe o laiță, acoperită cu țolișoare, care se mai întâlnesc doar la bătrânii satelor, în muzee ale ținuturilor natale și în atelierelor pictorilor. Ne cunoaștem de mai mulți ani, îmi plac multe lucrări, dar în special portretul mamei frământând aluatul, care îmi amintește de mama mea și seria „Eminesciana”, despre care am și convenit să discutăm. (R.R.)

– Stimate maestre, ați încununat o frumoasă expoziție la Galeria „Constantin Brâncuși”, o expoziție panoramă, care a vrut să demonstreze toate etapele de creație ale activității dumneavoastră. Am putut vedea aici chiar și primele lucrări de până la frumoasa „Eminesciană”. Câte lucrări ați prezentat?

– Am prezentat 146 de lucrări, dintre care 56 eminesciene, cum le numesc eu, nu toate pe care le am au încăput, chiar dacă sala e mare.

– Mulți pictori s-au inspirat din Eminescu, dar dumneavoastră aveți o viziune inedită.

– Cunoscut și eu pictori care au abordat tematica eminesciană din țară și din afară, mai mult grafică, portret, peisaj. Ca să transformi în limbaj plastic ideile eminesciene, mai ales cele filozofice, trebuie să cunoști multe-multe lucruri, altfel este imposibil să-l redai sie pe Eminescu.

– Dumneavoastră ați pătruns în cosmogonia Eminescu, a fost greu?

– În primul rând m-au frapat gândurile renaștentiste, inovatoare ale poetului, de exemplu, anticiparea teoriei relativității lui Albert Einstein: *La steaua care-a răsărit/E o cale atât de lungă.. sau Timpul morții-ntinde trupul și devine veșnicie./ Căci nimic nu se întâmplă pe întinderea pustie.* Despre timp abia acum au început să se dumerească savanții, pentru Eminescu multe lucruri erau clare încă de-atunci.

– Cunoașteți că pe Mercur, un mare crater cu 125 km în diametru, din 2008 poartă numele lui Eminescu, acesta este înconjurat de o mulțime de cratere mici.

Nu ați încercat să reproduceți plastic aceste imagini din cosmos?

– Cinstei lui Eminescu că a avut o intuiție atât de clară asupra acestor fenomene, dovedite mai târziu științific. Despre crater o să mă gândesc, e o idee care ar putea să mă ademenească.

– Intuiția se bazează pe cunoștințe, mai întâi de toate. Curios lucru, pe timpuri în

**Dialogurile
Mișcării literare**

manualele școlare Eminescu era prezentat ca un ignorant al științelor exacte, în special fizica, matematica. Eminescologii de astăzi, dar poate și de ieri, necunoscând nouă, au descris cu lux de amănunte această nouă fațetă a poetului. Când totuși v-ați apropiat de Eminescu?

Ion Daghi s-a născut la 16 august 1936, în comuna Olișcani, județul Orhei.

În 1952-1960 studiază la Școala Republicană de Arte Plastice din Chișinău, iar în 1962-1967 la Institutul de Arte Plastice și Design Industrial din Harkov, Ucraina.

Artist plastic, doctor în pedagogie, conferențiar la Universitatea Tehnică din Moldova.

Publică manuale, îndrumări metodice, publicistică în Republica Moldova și peste hotare. Participă la simpozioane și reuniuni științifice locale și internaționale: Kazan (Tatarstan), Moscova (Rusia), Timișoara (România), Tbilisi (Georgia), Harkov (Ucraina) ș.a.

Din 1980 este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din Moldova.

Practică pictura de șevalet și arta decorativă monumentală. Recent a realizat o amplă lucrare în mozaic bizantin pentru frontonul Bisericii „Sfântul Nicolae” din orașul Basarabeasca.

Are în palmares numeroase expoziții personale și de grup la nivel local și internațional.

Creația lui Ion Daghi este cunoscută pe plaiurile natale, dar mai ales peste hotare, prin seria de lucrări „Eminesciana plastică”, inspirate din lirica filosofică a Luceafărului poeziei românești, care s-a bucurat de o largă apreciere a criticilor de artă. Alianța Franceză din Chișinău în colaborare cu reprezentări ai diasporei române din Franța au contribuit la editarea albumului „L'Eminescienne plastique” la Paris în 2010, care cuprinde 39 de picturi, corespunzător anilor de viață ai lui Mihai Eminescu. Gerard Collin, dr. expert cultural UNESCO, a făcut publică mărturia posibilității de a fonda pe viitor în Franța un muzeu care să găzduiască „Eminesciana plastică”.

Destinul artistic al plasticianului I.Daghi a fost marcat de prietenia cu oameni deosebiți, între care regretații Mihai Greu și Aurel David, nume de referință în arta plastică.

Cu lucrări eminesciene au fost ilustrate poemele „Răsărit de Luceafăr”, „Mollis Davia” și copertile la cartea „Car frumos cu patru boi” de Victor Teleucă.

Recent la Galeria de Arte „Constantin Brâncuși” din Chișinău s-a desfășurat o amplă expoziție personală a maestrului, prilejuită de împlinirea unei jumătăți de veac de activitate în domeniul artelor plastice.

– Ca mai tot copilul, când încă nu știam că „Somnoroase păsărele” și alte poezii sunt de Eminescu, de fapt, nici nu se prea dorea acest lucru. Abia în 1954 am luat de la un evreu o carte de poezii Eminescu, clandestin, de sub poală, cum s-ar spune. Țineam această carte sub pernă, pentru că era periculos să te

lauzi că-l citești pe Eminescu în afara programei instituționale.

– Mai Țineți minte ce ediție era, din ce an? Mai păstrați Cartea?

– Nu țin minte și nici nu știu când și unde a dispărut. Avea coperta albastră, iar literele de bronz. Mult m-a însoțit această carte. Când am venit din Harkov la Chișinău, l-am întâlnit pe Aurel David și ne-am însuflit ambii de Eminescu. La primele expoziții lucrările mele n-au fost admise, fiind învinuit de abstracționism și naționalism, sfătuindu-mă să-mi i-au paleta și vopselele și să mă duc să pictez dealurile și câmpiile Moldovei doldora de roadă.

– Și ați urmat sfatul?

– Nu, le-am spus că sunt mai buni specialiști ca mine care să picteze dealurile...

– Care a fost prima lucrare inspirată din Eminescu?

– „Scara Vieții”, sau altfel spus, „Valul vieții”, am realizat-o fiind la practică la Moscova. Tot acolo am făcut cunoștință la cinematograful cu același nume cu un profesor din New York și i-am arătat tabloul. A rămas încântat și mi-a spus că în SUA unii scriitori și profesori sunt preocupați să cunoască creația lui Eminescu. Eu nu știam engleza, noroc de american că știa franceza, pe care eu o rupeam binișor. Întorcându-mă la Harkov am mai pictat o lucrare, așa că după încheierea studiilor, când am venit la Chișinău în 1968, aveam deja două picturi eminesciene: „Apeiron” și „Valul vieții”, care n-au fost recunoscute de Uniunea Artiștilor Plastici din RSS Moldova.

– Și într-un fel ați încheiat-o atunci cu „Eminesciana”?

– Am fost impus. Din 1990 am revenit la „Eminesciana plastică”. Pe parcursul unui deceniu am realizat 39 de lucrări, au fost expuse de nenumărate ori la Chișinău și peste hotare.

– Alianța franceză împreună cu diaspora română din Paris v-a editat un splendid catalog al lucrărilor, însoțit de texte în română și franceză

– Alianța Franceză mai puțin, mai mult diaspora română din Franța și-a adus contribuția

– Colaborați cu Centrul Internațional Academic Eminescu?

– Da, acolo îmi expun permanent lucrările, mi s-a procurat și o lucrare. I-au parte și la multe întâlniri, manifestări de acolo.

– *Apropo de vânzare. Am înțeles că sunteți unul din pușinii pictori care greu se desparte de lucrările finisate... Nu aveți nevoie de bani?*

– Nu prea vând, mai cu seamă din „Eminesciana plastică”.

– *Și totuși...*

– Nu doresc. Sunt amatori care vor să-și îmbogățească colecțiile de pictură chiar de aici, din Chișinău. Eu însă vreau ca lucrările acestea să fie cunoscute în Europa, să ajungă într-un muzeu sau într-o expoziție itinerantă, unde să fie admirate de toată lumea. Există o posibilitate de care-mi leg speranța, dar e prea devreme să vorbesc la concret, încă ține de domeniul visului.

– *Dar particularilor bogați, inclusiv de peste hotare, nu ați dori să vindeți lucrările?*

– Particularilor? Să le vând originalele și apoi ei să facă comerț? Nu, nu vreau. La sărăcia noastră de acum nu văd posibilități pentru a deschide un muzeu de arte plastice eminesciene.

– *Lucrările sunt mari, deci și scumpe. Cum reușiți să acoperiți cheltuielile pentru lucrările care bat la poarta inspirației, adică pentru crearea celor noi?*

– Clar lucru că ele costă, costă bani, timp, energie... Eu dacă nu vând originalele, fac copii, mai mari sau mai mici, în funcție de dorința cumpărătorului. Cea mai simplă variantă costă circa 1000 de euro. Nu știu alții cum își fac prețurile, la mine așa-i... În Europa le-ași vinde mai scump. Mă refer la variante.

– *A fost la Chișinău primul Congres Mondial al Eminescologilor, care s-a dorit a coincide cu jubileul de 70 de ani de la nașterea academicianului Mihai Cimpoi, ați expus „Eminesciana” pentru participanți?*

– Da, a fost și expoziția, dar am avut și o comunicare „Despre unele idei eminesciene transcendente în limbaj plastic”.

– *Ați putea enumera câteva idei în acest sens?*

– Lucrările apropiate de gândirea lui Eminescu sunt greu de realizat, oricând poți fi supus riscului de banalizare. Odată realizate e nevoie ca publicul să fie pregătit, select, care să nu privească o concepție plastică emines-

ciană ca un tapet de încleiat pereții. Un alt pericol este tendința de a înlocui arta plastică cu arta vizuală. Dar cel mai important este ca vizitatorul să cunoască creația lui Eminescu.

– *Am auzit că știți pe din afară întreg poemul „Luceafărul”...*



– Nu numai, cunosc și alte poeme, Scrisorile... În „Luceafărul” sunt unele strofe – motivație pentru ca unii să considere că de atunci a înnebunit poetul, când se adresează Veronicăi și în același timp Luceafărului, vorbind cu doi odată. Eminescu în multe lucrări exprimă gânduri mai profunde decât pentru o simplă concepere. Bunăoară: *Și dacă stele bat în lac, adâncu-i luminându-l, e ca durerea mea să-mpac, înseninându-mi gândul*. Eu văd nu doar un peisaj cu stele luminând un lac, dar



prin stele toate personalitățile culturii românești, care au contribuit într-o multiplicare a valorilor culturale, adică pentru a lumina străfundul lacului. Înseninarea gândului parcă e o chemare de aliniere către aceste personalități.

– *Și totuși, cum e percepută „Eminesciana plastică”?*

– Diferit. Ce-i care cunosc admiră, ce-i care nu, se întreabă și mă întreabă. Să aduc un exemplu de la ultima expoziție: o vizitatoare mi-a mărturisit că e cam dificil a înțelege exprimarea mea. Am întrebat-o dacă cunoaște creația eminesciană, mi-a răspuns afirmativ și atunci am rugat-o să-mi explice cum își



imaginează versul „ca vis al neființei, Universul cel himeric” sau „Umbra celor nefăcute, nu-ncepuse a se desface...”. Nu s-a grăbit să-mi răspundă. A fost o dovadă că încă nu-l cunoaștem bine pe Eminescu.

– În acest sens lucrările dumneavoastră îndeamnă, ba chiar obligă, cunoașterea mai profundă a creației eminesciene. Cu regret, ne amintim de marele poet la 15 ianuarie și la 15 iunie, organizăm festivități, cu recitaluri



de poezii și cântece comemorative și cam atât. Am cunoscut la Ialoveni un profesor de fizică, care-și începea orele cu noi descoperiri din creația poetului legate într-un fel sau altul de obiectul predat, ba chiar a și scris despre

aceasta. La fel cunoștea „Luceafărul” pe din afară. Spunea că Eminescu îl ajută să-și antreneze memoria.

– Aș fi deosebit de fericit dacă aș ști că expoziția mea are un asemenea impact la vizitatori. A ne apleca asupra creației lui e mai mult decât o plăcere de lectură, e o obligație de suflet, dacă vreți, chiar una patriotică. A nu-l cunoaște pe Eminescu, înseamnă a nu-ți iubi patria. Eminescu este universal. Datoria noastră, a celor cu penelul, penița și bărdița, e să producem lucrări de valoare, inspirate de Luceafărul poeziei românești, ca și pe această cale să-l facem cunoscut lumii întregi.

– Grație jubileului academicianului Mihai Cimpoi, am avut și un prim Congres Mondial al Eminescologilor, după cum am mai menționat, dar tot datorită domniei sale ne-am ales și cu „Dicționarul Enciclopedic Mihai Eminescu” – prilej de extindere a patrimoniului eminescian. Cu o parte din lucrările dumneavoastră au fost ilustrate și o serie de cărți.

– Da, am fost rugat de ginerele lui Victor Teleucă, domnul Dumitru Gabura, să fac ilustrația la poemele regretatului poet „Răsărit de Luceafăr”, „Mollis Davia”, la copertile volumului „Car frumos cu patru boi” și la „Eminescu în captivitatea „nebuniei” de Teodor Codreanu. S-a adresat mai multor pictori și aceștia nu s-au încumetat să-l ilustreze pe Victor Teleucă din cauza că lirica lui e filozofică, transcendentă, cum apreciază criticul literar de la Huși, amintit mai sus, ca și Eminescu. Ei au trăit în două dimensiuni: reală și ireală.

– Știți cumva câți pictori de peste tot s-au inspirat din opera eminesciană?

– Nu știu, presupun că mulți.

– Undeva această cifră a amintit-o acad. Mihai Cimpoi. Aveți mulți concurenți?

– Concurenți? Nici nu m-am gândit la așa ceva. Pur și simplu îmi fac datoria și simt că undeva din cosmos am susținere.

– Eminescu e atât de mare...

– ...încât își pot găsi loc și mod de exprimare toți doritorii înzestrați cu har de la Dumnezeu și motivați să muncească până la transpirație.

– Vă mulțumesc mult pentru interviu.

(N.R. În aceste pagini, imagini după lucrări plastice semnate de Ion Daghi)

Personalități în dialog cu Mircea Gelu Buta



Menuț MAXIMINIAN

Editura Eikon prezintă, prin volumul „Personalități în dialog”, semnat de prof. dr. Mircea Gelu Buta, întâlnirea cu o serie de oameni notabili pentru viața social-culturală a țării. Personalitățile aflate sub lupa lui Mircea Gelu Buta sunt exemple pentru viața noastră, modele care merită a fi urmate, ele conturând atât viața medicală cât și cea culturală și teologică. Ceea ce descoperim în acest volum este, în primul rând, frumusețea dialogului, puterea vorbei fiind cea care salvează, la un moment dat, răstăcirea pe drumurile vieții.

De la primul interviu – Niculae Miu, medic șef la Clinica pediatrie II din Cluj-Napoca, până la renumitul critic literar Dan Ciachir – toate cele zece personalități formează un portret al oamenilor care, prin puterea exemplului lor, ne fac să credem că România se află pe drumul cel bun.

Mircea Gelu Buta nu este un simplu transmițător de întrebări, ci un coleg foarte bun de dialog, întrebările născând ele însăși adevărate eseuri. Să stai de vorbă în această perioadă agitată cu oameni importanți nu poate fi decât o bucurie și, atâta timp cât cărarea dintre noi va fi pavată cu vorbe bune, mai avem o șansă la identitate în marea Europă.

Dialogul purtat cu Andrei Marga, șeful Institutului Cultural Român, surprinde spontaneitatea, rigurozitatea, ambiția, inteligența și hărnicia rectorului UBB, născut pe meleagurile noastre. „A face reformă nu înseamnă ați exprima doar ideile tale, ci a vedea cum articulezi în interes public o schimbare”, spune Andrei Marga, care încearcă să redefinească valorile acestui neam. Decanul Facultății de Teologie, Ioan Chirilă, vorbește cu atâta calm și lumină despre sacralitate încât te apropie până la contopire

cu aceasta: „Învierea nu este altceva decât o cuprindere a noastră în strălucirea acestei slave veșnice a dumnezeirii, din care ne aprindem și noi lumânarea dragostei noastre pentru ca să alungăm pentru totdeauna vreo urmă, vreo pată de întuneric din noi și din creație”. Directorul Grădinii Botanice din Cluj-Napoca, Vasile Cristea, confesându-se, declară despre frumusețea naturii și despre puterea noastră de a fi una cu aceasta: „Echilibrul este deteriorat de noi și nu vrem să ne

întoarcem la natură pentru că nu este posibil să ne mai întoarcem la natură, ci încercăm prin tot ceea ce ne ajută mintea să schimbăm mediul pentru cerințele noastre. Noi nu ne adaptăm, noi adaptăm mediul la cerințele noastre”. Ceea ce este un lucru destul de grav, pentru că noi ar trebuie să devenim parte a naturii și nu invers, natura parte din noi. Academicianul Octavian Lazăr Cosma vorbește deschis despre Constantin Pavel și valoarea

acestuia: „Constantin Pavel era un intelectual în adevăratul sens al cuvântului, care înțelegea, în profunzime, ce i se cere ca artist liric; ca atare, el trăia fiecare personaj, fiecare caracter, îl contura de așa natură încât să fie credibil, să fie îndrăgit, să placă și multe cerințe și exigențe se pun în fața unui artist de operă”.



Lecturi

Reamintim faptul că Mircea Gelu Buta este cel care a întemeiat, în județul nostru, manifestarea Zilele Operei „Constantin Pavel”.

Tot Octavian Lazăr Cosma vorbește despre problema studiilor: „Haideți să ne referim la George Enescu, eminentul nostru muzician genial, care a studiat la Conservatorul din Viena, Academia de Muzică și apoi a studiat la Conservatorul din Paris, absolvindu-l fără probleme. George Enescu nu avea liceu, nu avea școală generală... I-a cerut-o cineva, a fost nevoie de ea? Cred că nu, pentru că în acel timp Conservatorul însemna admiterea elevului de la 7 ani sau de la o vârstă precocă ca să crească, să se formeze. Ori unde să mai ajungi la liceu?”

Profesorul universitar Teodor Nicoară, de la UBB Cluj, spune că „Istoria poate explica oamenilor, de ce o societate a ajuns unde a ajuns și în ce circumstanțe, dar nu poate rezolva problemele timpului prezent, depinde de ei să și le rezolve, evident, evaluându-și foarte clar posibilitățile și oportunitățile.”

Radu Preda, directorul fondator al Institutului Român de Studii Inter-Ortodoxe, spune despre Biserica Mamă: „Nu trebuie nimeni să nege caracterul național al Bisericii Ortodoxe din simplul motiv că nu există o altă instituție care să reflecte cu mai mare fidelitate atât defectele cât și calitățile națiunii române.” Pentru Radu Preda Biserica este una a mulțimii: „Sfânta Liturghie nu se face de unul singur. Doar el singur, preotul, nu poate să-și îndeplinească misiunea preoțească,

având nevoie de cineva care să spună «Amin», de o strană, de o minimă alteritate, de altcineva în afară de el care în Biserică fiind, să-i confirme cuvintele”.

Academicianul Ovidiu Bojor, doctor în Farmacie, un apărător al sănătății noastre cu ajutorul plantelor, confesându-se lui Mircea Gelu Buta, spune: „Verticalitatea este condiția esențială a omului prezent și viitor și modern. Nu uitați acest lucru! Trăiți pe verticală, indiferent ce s-ar întâmpla”. Făcând o asemănare interesantă între tibetani și ardeleni, acesta spune că ambele popoare sunt munteni care se confruntă cu cele mai vitrege condiții din punct de vedere climatic al solului și al prelucrării pământului. Hora din Tibet se aseamănă cu a noastră, poate doar la mâncare suntem mai diferiți. Cu Mircea Gelu Buta, Ovidiu Bojor, dar și ceilalți invitați, pătrundem într-o lume a redescoperirii valorilor, a cunoașterii istoriei, dar și a regăsirii prin spiritualitate.

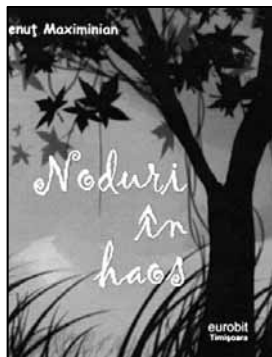
Încheie acest șir de interviuri Dan Ciachir, un apropiat al doctorului Mircea Gelu Buta și al bistrițenilor, prin acea serie de dialoguri care ne-au adus mai aproape de „biserica din spital”.

Volumul de față se constituie într-un model al statului de vorbă, al dialogului față-n față în aceste vremuri în care uităm să mai povestim unii cu alții despre identitatea noastră. Mircea Gelu Buta reușește să ne aducă zece personalități, toate de nota 10, într-o carte care merită să fie citită în primul rând pentru a ne redescoperi noi, ca neam.



Un poet al metaforei

Mircea DAROȘI



Reprezentantul noii generații de scriitori bistrițeni, Menuț Maximinian și-a făcut apariția pe plan literar cu un volum de versuri intitulat în mod sugestiv *Noduri în haos*. În postura de poet, el se impune ca un artist al cuvântului, fin și subtil, îndrăzneț și original, cu o vocație lirică sensibilă, îndreptată cu fața spre frumusețile pământului și grijile vieții cotidiene.

Poezia sa are accentul marilor arderi din lumea metaforei. Decent și sever cu verbul său, poetul aduce prin acest volum un lirism de substanță, grupându-și materia în șase cicluri distincte care se completează în chip fericit prin simplitatea și sinceritatea expresiei directe: „Pe o geană de nemurire” (poezii patriotice), „Casa luminii” (cotidiene), „În zori de viață” (rustice), „Pragul pădurii” (natura), „În munții zăpezilor” (anotimpuri) și „Răstignit pe cuvinte” (religioase) la care se adaugă și traducerile în limba engleză și franceză.

Ca unul care știe să descifreze substratul frământărilor cotidiene, poetul deschide panorama unei lumi interioare căreia îi sondează obârșia și vraja. Prima parte intitulată „Pe o geană de nemurire”, o splendidă metaforă, ca multe altele din acest volum, Menuț Maximinian ne coboară în istorie sau în subsolurile adânci ale ființei umane, argumentând poetic „veșnicia” neamului, jertfele lui pe altarul dragostei de țară: „Sub poarta biruinței,/ Martirii veșniciei/ Își pleacă mâna/ Pentru a ne mângâia”. Sintagmele: „flacăra Unirii”, „clopotul Reîntregirii”, „Soarele Dreptății”, „geneza istoriei”, au nu numai valoare stilistică, ci și una de document istoric. În poezia „Neamul tău” găsim reflecții despre spațiul mioritic: „Un deal, o vale, iar valuri de dealuri”.

„Casa luminii” este metafora existențială în care ființa umană se zbate între „focul

vieții” și anotimpurile vârstelor. Poetul cântă faptele așa cum se petrec ele, folosind un stil degajat, liber, spontan, spune ceea ce are de spus, surprinde stări de spirit, realități cu un larg ecou sufletesc.

Chiar dacă se întoarce în sat numai pe aripa poeziei, așa cum se întoarce seva în rădăcini, vatra liricii sale rămâne spațiul copilariei unde stă „pe o creangă de cer/ Cu mâna pe stele,/ Cu alta pe inimă” și privește cu ochii sufletului jocul în doi „pe ritmul gordunii”. În minte are înregistrate imaginile vieții de la sat: căldarea cu poame, hribele din făget, nucul bătrân din dealul Sărății, cimitirul, dar mai ales chipul mamei „din poza galbenă”, tâna Ana din „satul de la poale de rai”. Elementele lingvistice folosite cu meșteșug dau efect și autenticitate versurilor sale. El este mesagerul care face translația dintre haosul cotidian și liniștea din sufletul copilului de la munte. Este poetul propriei sale căutări.

Nu lipsesc nici imaginile descriptive puse cu migală pe soclul metaforei, dar și a celorlalte figuri de stil cu rolul de a înnobila și de a sacraliza realul: „Cerule e sprijinit de vârful căpițelor de otavă”, „ulița din capătul de sus al lumii”, „satul plutește pe aripile norilor”, „trece nepăsătoare nemurirea”, „cărarea necosită a sufletului”. Lumea satului e pentru el oglinda vastă în care îi reconstituie înfățișarea.

De un spațiu privilegiat se bucură ciclul de poezii religioase intitulat „Răstignit pe cuvinte” cu aceeași rezonanță metaforică în care simbolurile biblice predomină întregul complex al trăirilor sale: rugăciune, credință, înviere, răstignire, icoană, cruce, evanghelie, inger, rai, păcat, sfinți etc. Prin intermediul lor, poetul dă sens unei mari intimități spirituale, ridicând poezia sa la rang de rugăciune. Menuț Maximinian are multe disponibilități în lirica contemporană care îi pot asigura un loc de cinste în arta poetică.

Raft

Un debut semnificativ

Ioan ȘIMON



Anda Chiș s-a născut la 15 februarie 1975, în Alba Iulia și este absolventă a Facultății de Științe (specialitatea matematică-fizică) a Universității „Lucian Blaga” Sibiu, după care a obținut un masterat în Manage-

mentul educațional la Facultatea de Drept a Universității „1 Decembrie 1918” Alba Iulia. Este profesoară de matematică la Școala Gimnazială Blandiana din județul Alba.

A publicat versuri în ziarul Unirea din Alba, în revistele *Discobolul*, *Familia* etc., obținând numeroase premii la diferite concursuri naționale de literatură.

Descoperirea unui nou poet, înzestrat cu harul divin al creației, devine o sărbătoare a spiritului, trăire pe care am încercat-o și noi lecturând volumul de poeme *Un zâmbet mi se agăță de buză* (Editura Unirea, Alba Iulia, 2012, coperta și ilustrații interioare Silvana Zăgreanu), cartea de debut a poetei Anda Chiș. Un debut semnificativ, am zice noi, prin sinceritatea discursului liric, printr-o bună stăpânire a mijloacelor de expresie și, mai ales, prin viziunea de abordare a cunoașterii și investigației interioare a ființei.

Volumul este structurat în trei cicluri: *Identitate*, *Mi-e dor și doare* și *Celelalte lucruri*, și reprezintă tot atâtea etape epistemologice de cunoaștere și autocunoaștere a ființei, în profunzimea ei, a sufletului feminin în impact cu diferite aspecte ale vieții în procesul maturizării, al ieșirii din copilărie.

În primul ciclu, zâmbetul devine o metaforă polivalentă, de reacție în fața unei realități, cum ar spune poeta, care violentează inocența și puritatea copilăriei, devine un laitmotiv ce reprezintă o formă de manifestare a ființei în fața dezamăgirilor sau o reacție la

ispite și plăceri ale trupului, pe care, însă, spiritul, conștiința le respinge.

Poemul care deschide volumul, *Așezarea unui zâmbet*, are, în opinia noastră, statutul unei *ars poetica*, în care zâmbetul devine un simbol al respingerii eului, rușinat parcă de trupul său care răspunde ispitei, într-un moment de săbiciune firească, tipic umană:

„Un zâmbet mi se agăță de buză/ eu îl scuip/ să i se crape obrazul de rușine/ și să nu mă mai muște/ când are el impresia/ că aș fi mai fotogenică”.

Sau zâmbetul, ca terapie, prin refugiul în copilărie: „locul singurei purități/ permise: inocența” (*Nostalgie*).

Poeta este „un resonneur”, ce-și filtrează trăirile prin rațiune, după care „Omul se poate retușa”. Inima ei, însă, mereu deschisă, uită să-și cenzureze conștiința, astfel poate intra „ultimul liliac ofilit/ strangulând visul” (*Anticamera ființei*).

Obsedată de o „dureroasă vinovăție”, ea încearcă tristețea „unor gesturi ce nu dor”, care-i sfâșie privirea aruncând-o în prăpastia „dintre eul de copil și eul de femeie”, fără a se putea împotrivi: „pentru că singură/ mi-am scăpat frânghiile printre cruzimi” (*O dureroasă vinovăție*). Sunt versuri de autentică simțire și profunzime în acest drum inițiat de cunoaștere a vieții și a propriei ființe. Lectura poemelor dă impresia unui jurnal intim transfigurat într-o formă lirică superioară și conotativă.

Visul este un alt motiv care însoțește drumul autocunoașterii, în sincronizare cu timpul, ce marchează ființa și căruia ego-ul îi răspunde prin zâmbet: „ca intrarea în somn/ să se insinueze/ pe lângă/ clipirea secunde”. (*Încă o noapte*).

Dar zâmbetul are și o conotație oximoronică, marcând aspirația spre cunoașterea realităților interumane în procesul sinuos de realizare a unui cuplu erotic, chiar dacă

acestea au și o față ostilă: „inhalez o duhoare proaspătă”, „intersectez furii lascive” prinse într-un „embargo/ al intimidărilor/ de zâmbete sparte”.

Ciclul se încheie cu poemul *Iluzia unei trăiri amânate*, care constituie o concluzie dialectică a confruntărilor între refuz și dorință, autoarea situându-se pe o altă treaptă a înțelegerii vieții ca femeie care vrea să depășească „iluzia unei trăiri amânate”.

Al doilea ciclu, *Mi-e dor și doare*, devine intrarea în linia întâi a cunoașterii sentimentului iubirii: „În linia întâi a numitei iubiri/ am săpat tranșee pentru lacrimi”. Iubirea se poate declanșa precum „legea marțială”, deci cu consecințe necunoscute.

Tânăra se privește în oglindă înlocuind „privirea” cu un zâmbet care îi exprimă „bătăile inimii”, fiindcă zărește o „femeie îndrăgostită”, dar cu o ușoară umbră de tristețe, care îi aduce aminte de inocența de altădată. (*Imagina din oglindă*).

Cunoașterea iubirii carnale, „din carne și oase”, care „te înfulecă”, declanșează trăiri contradictorii (*Iubirea*). Cunoașterea celuilalt te poate răni (*Fericirea unui muritor*), poate crea dependență, fericire sau suferință (*Miros de femeie goală*, *Pandativ cu atracții*, *Vânătoarea ordonată* etc).

Poeta creează adevărate radiografii lirice, ilustrând cu finețe eternul feminin implicat în actul iubirii, iar Anda Chiș dă dovadă de un talent și o intuiție remarcabile în creionarea artistică a acestor stări intime.

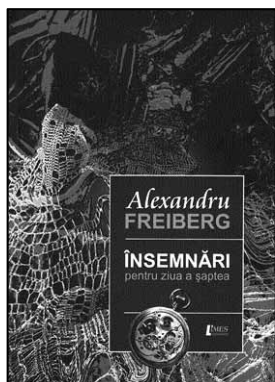
Celelalte lucruri, ultimul ciclu al volumului în discuție, surprinde maturitatea deplină a feminității. El se deschide sugestiv cu poemul *Domnișoara înțelepciune*, în care tânăra, ajunsă femeie, așteaptă sapiențial ca dragostea să se întâmple, căci, spune ea: „numai un înțelept știe să înfulece viața/ ca o foame neîntreruptă/ de trepte în urcare”.

Urmează un șir de poeme care relevă gândurile ce invadează ființa în aventura ei de cunoaștere interumană. Și în acest ciclu, obsesia „trupului de carne” este percepută într-o subtilă metamorfoză, fiind „interzisă de celulele/ nervoase”. Se face mereu referire la „conservarea conștiinței” pentru a aștepta și înțelege instinctele „ca mecanisme ale unui simplu trup de carne” (*Un simplu trup de carne*).

Ca să conchidem, volumul conține suficiente poeme care ar putea fi incluse într-o antologie a liricii feminine, Anda Chiș fiind ea însăși un talent autentic care se impune prin originalitate, prin stăpânirea unui discurs liric sincer și convingător.

Țara Surâsului

Andrea HEDEȘ



Dacă ar exista o lume a surâsului, aceasta probabil ar fi atât de întinsă cât să încapă între copertile unei cărți, o lume între alte lumi fascinante, toate parte a unei galaxii aranjate frumos pe un raft și care, alături de alte galaxii, sisteme solare, ar alcătui unul din cele mai seducătoare universuri (după unii, un univers numit

Paradis, o grădină a desfătărilor intelectuale): *Biblioteca*. Și așa, navigând pe apele întrebărilor, ale viselor, ale orizonturilor vrăjite, ale cerurilor deschise, în ziua a șaptea și doar în ziua a șaptea (cum altfel?), cei aleși să primească darul – un surâs, vor ajunge la destinație.

Iar pentru această zi, probabil suspendată în afara timpului rotitor, există adunate cu minuție, cu rigoare, aceste *Însemnări pentru ziua a șaptea* de Alexandru Freiberg, (Editura Limes, Cluj-Napoca, 2012), aforisme, întrebări în căutarea unor nume proprii,

mărturii și mărturisiri care nu îngheață, nu cristalizează definitiv ci dimpotrivă, îndeamnă la veghere. Autorul acestora, Alexandru Freiberg, nu se află la prima coagulare a intonațiilor pe care se poate cerne și discerne firescul și suprafirescul lumii, *Însemnările oglinzii de serie* (2011, Editura Hasefer, București). *Însemnări pentru ziua a șaptea* sunt, cu o expresie a lui Alexandru Mircea, un *instrumentar hermeneutic al interiorității*.

Unele *Însemnări*, ies din cercul strâmt al aforismelor și îmbracă haina de gală a poemului, ca în *Cântecul fetusului fricos*: Mamă!... Mamă!... Mamă!... Mamă!.../ Nu mă naște... Nu mă naște.../ E prea târziu, e prea devreme./ Sunt mulți ajunși înaintea mea./ Totul e dat, totul e împărțit./ Nu mi-a mai rămas nimic./ Nu mai e loc. Nu mai e loc./ Sunt prea mulți. Sunt prea mulți sosiți înaintea mea./ Sunt prea mulți sosiți deja./ Mamă!... Mamă!... Mamă!... Mamă!.../ Nu mă naște... Nu mă naște.../ E prea devreme, e prea târziu./ Va fi prea cald, va fi prea rece./ Nu mai e loc... Nu mai e loc.../ Mamă!... Mamă!... Mamă!... Mamă!...

Altele se înfățișează sub forma unor fabule miniaturale: *Câte un curcan sau un gâscan are șansa să rămână în viață mai mult decât curca sau găscă lui preferată. Și văzându-se singur, fără ea, în loc să sufere, să se vaite și să-și smulgă penele de tristețe, începe să ție în toată ograda, de dimineață până seara târziu cât de proastă, cât de vulgară și lipsită de maniere era defuncta în cauză. Sau invers – partea feminină despre masculul defunct. Dar asta se întâmplă mult mai rar în lumea păsărilor de curte.*

Și desigur, aforismele: *Vârfurile foarte ascuțite trebuie ferite de lovituri. Nu rezistă. Sau Atunci când recitești, întotdeauna ai de a face cu altă poveste. Și Abia atunci când începe să plouă înțelegi norii. Până atunci înțelegeai doar rostul soarelui.*

Alexandru Freiberg pune la dispoziția cititorului un jurnal de bord, hărți de navigație, o hartă geografică detaliată a Lumii Surâsului pe care se disting continentele, ale căror contururi sunt desenate cu acuratețe, indicații topografice, insule, arhipelaguri, munții cu vârfurile lor, platouri și văi, fluvii, mări și oceane, cu deslușiri privind fauna, flora, istoria și mitologia acestei lumi fin desenate în peniță, cu avertizări asupra pericolelor dar și asupra misterelor, asupra întâlnirilor cu ființe fabuloase ori a locurilor unde sunt ascunse tainicele comori. Este o *încercare de a cartografia lumea**, aici, o lume a surâsului. O *Mappa Mundi*. De ce a surâsului? Aforismele, prin natura lor picături concentrate, vitrificate, dar și gânduri îmbrăcând alte forme, astfel evitându-se efectul de pat al lui Procust, adunate ca *întâlniri* în extrem de densul volum *Însemnări pentru ziua a șaptea* sunt o provocare serioasă și ghidușă în același timp, Alexandru Freiberg dovedindu-se aici a fi un *homo ludens*. El lansează, filă cu filă, o invitație, fie la dialog hâtru, fie la o partidă de șah, fie la un joc de-a v-ați ascunselea... intelectual, la polemici, la un joc de puzzle sau... Este o invitație de a privi lumea altfel, e parcurgerea unui itinerariu inițiat, sub îndrumarea autorului. Dar, atenție! *Orice hartă, arată Oliver Burkeman, reprezintă un mod prin care cineva vă face să priviți lumea în felul său* („Când harta ne privește pe noi”, Cătălin Sturza, articol din Revista *Cultura*, nr.9, 2012).

Este un pericol inexistent aici, deoarece la ieșirea, ghidată, din labirint, cititorul, îmboğătit, își poate redescoperi și redesena lumea, o poate reinvesti pe aceasta cu neliniștea jocului, sub constelația unui surâs niciodată efemer. Deoarece, după cum o mărturisește și prefațatorul lor, Radu-Ilarion Munteanu, *Însemnările pentru ziua a șaptea* sunt un *manual de surâs la purtător*.

Când universul îți șoptește...

Menuț MAXIMINIAN



Antologia „*Soaptele universului*”, apărută în Colecția „Lirik” a Editurii Karuna, sub semnătura lui Ioan Borșa, reprezintă pașaportul creației unui poet ce aparține generației '70. Prezență

plăcută în cenaclurile bistrițene, atent la fiecare detaliu al versurilor pe care le scoate în lume, deși prezintă o creație de factură clasică, ea este cât se poate de modernă prin conținut, armonia cuvintelor regăsindu-se în formele infinite ale universului: „E-un univers nostalgic în fiecare dorință/ Și-n fiecare clipă-i un vis nedeslușit/ Natura mai păstrează ceva nebănuț/ În marea risipire din veșnica-i ființă”. Poezia ne face să devenim o clipă părtași la frumusețe: „Să ne oprim o clipă din nesfârșitul mers/ Ca să rămânem oameni mai demni de a regăsi/ Pământul, acest strigăt în vastul univers”.

Ioan Borșa știe să contureze în atelierul lui de creație crâmpoșele de lumină astfel încât până și întunericul devine parte a acesteia: „Tu, umbră, nu înțelegi ce înseamnă zborul/ Și aș vrea, chiar dacă voi fugi în noapte/ Să nu mă contopesc în vis cu tine”. Sau „Mi-am înmuiat privirea într-un adânc de mare/ Iar gândurile mele s-au scurs tot mai profund/ Plutind prin reveria albastrului rotund/ Ca un ecou fantastic la propria-i chemare”. „În inocența-i de cuvinte” poetul aduce în sonețele sale iubirea mai aproape de noi: „Dar fiecare cuvânt e o rănire/ Și-n cel mai dulce cântec de iubire/ E glasul vieții cel mai dureros”. Dar cum este văzut poetul de însuși poet: „Prin sânge cântecele-mi curg/

Asemenea unui glas de fluier/ Și o notă aspră ca un șuier/ Aș vrea să treacă în demiurg/.../ Dar din cuvântul efemer/ Care se naște din mister/ Ca dintr-o amforă uitată”.

Poezia este pentru Ioan Borșa „Candidă întrupare într-un potir de cer/ O lacrimă de piatră primind o nouă stare/ Ce-ai coborât din astre pe fire milenare/ Ca să aduci viață pe un pământ stingher”. Cu siguranță poetul nu ar putea trăi fără cuvânt, fiind una cu acesta: „Lăsați-mă mie slova străbună și curată/ Și scrieți cum vă place, cum credeți și vorbiți/ Retorica aceasta de neo-aboliți/ N-aș vrea să-mi intre în sânge și în suflet niciodată”. Impresionante sunt poeziile dedicate unor mari înaintași și statuiilor ridicate în cinstea acestora: „Au început statuile să plângă/ Că nu le admiră niciun trecător/ Și de durere parcă vor să frângă/ Tristețea ce domnește în jurul lor”.

Dintre sumedenia de poezii dedicate unor cunoscuți înaintași amintim pe cea pentru Andrei Mureșanu: „Deșteaptă-te, române din somnul cel de moarte/ Măreț răsună imnul pe-al patriei pământ/ Dar tu, român și frate, de ce nu ai cuvânt/ Acum când țara geme de atâta libertate”. Înduioșătoare sunt versurile dedicate lui Coșbuc: „Coboară Sălăuța prin veacurile firii/ Purtând cu ea virtute de suflet românesc/ Onestă întrupare cu harul nemuririi/ pe plaiul ce doinește aleanul strămoșesc”.

Antologia româno-engleză, traducerea fiind asigurată de Simona Ionescu, surprinde atât prin modul în care Ioan Borșa își construiește „casa” pentru versuri, cât și prin abordarea propriu-zisă. Ioan Borșa este un îndrăgostit iremediabil de cuvintele românești și de valorile acestor meleaguri.



Gheorghe Chivu – profesorul, poetul, artistul și omul – așa cum a fost

Pamfil BILȚIU

Pe acest fiu de suflet, dar și de seamă al Maramureșului, l-am cunoscut prin anul 1968. Citindu-i poeziile în presa locală și cea literară, mă convinsese că era un poet de talent și aleasă vibrație lirică. Știam că este și



pictor apreciat și un bun dascăl. Tocmai de aceea mă gândeam și am fost mânat de dorința de a-l cunoaște. S-a ivit și ocazia, care a fost un eveniment în viața culturală a

Centenar

Sighetului, o expoziție personală de pictură. Eram în drumurile mele către satele Țării Voievozilor, în scopul cercetării culturii populare. Am amânat plecarea și am rămas în urbe, la expoziție. Mi-a fost prezentat un om îmbrăcat modest, foarte atras de intelectualii tineri, sociabil și, pe deasupra, cu simțul umorului. Spre seară l-am provocat la o plimbare în parcul Grădina Morii, loc preferat și îndrăgit de artistul-poet, despre care zicea că e o oază

de liniște și poezie, cum ar zice poetul popular „o gură de rai”.

În timpul plimbării am povestit multe, căci atunci, când era provocat, nu ezita să-și depeze povestea vieții sale, agitată și romanțioasă și cu multe schimbări de decor cum însuși o denumea. Îmi amintesc cu câtă sfătoșenie și-a depănat episodul de început al carierei sale didactice, cu vremuri când nu-i ajungeau cărările. De aceea și-l asemuia cu viața lui I. Codru-Drăgușanu, cu peregrinări, ba la Oradea, ba la Constanța, ba la Șimleul Silvaniei, ba la Sighet. Zicea că cine bea apă din Maramureș, rămâne fascinat de locurile lui, cu care se logodește pe viață. La Sighet s-a înfrățit cu oamenii lui, cu școala în care și-a exercitat vocația de dascăl peste un sfert de veac. Devenea vesel când vorbea despre orele de desen și caligrafie, cu fete frumoase ca niște zâne din povești, pe care le-a avut ca eleve la Liceul Pedagogic sighetean și care l-au și inspirat în creația sa. Mi-a vorbit despre orele de desen, care au fost pentru elevii săi, nu numai momente de delectare, ci și de dezvoltare a aptitudinilor lor artistice și gusturilor estetice. Am reținut, din discuții, că artistul și-a cinstit, pe deplin, profesia aleasă. Poetul-artist se entuziasma când evoca anii fericiți ai studenției, în care a avut prilejul să lucreze în atelierul maestrului său Camil Ressu, pentru care avea un adevărat cult. La fel se entuziasma, se înflăcăra și devenea sfătos, când evoca un episod al vieții sale trăite în Italia, un loc cum nu se putea mai potrivit pentru a-și aprofunda și perfecționa cunoștințele în domeniul picturii. Îmi mărturisea că a fost privilegiat că i s-a dat o bursă.

Interlocutorul a ținut să evoce în discuțiile noastre etape și episoade din

activitatea sa literară. Le povestea cu plăcere. Era mândru când își amintea de apariția numelui său în reviste literare prestigioase ale vremii, precum *Lumea*, condusă de G. Călinescu, *Revista Fundațiilor Regale*, *Claviaturi*, de la Brașov, unde considera că se produsese adevăratul său debut literar. Din firul discuțiilor am reținut că, după 1946, când a fost distins cu Premiul scriitorilor needitați pentru volumul *Zumbe*, vreme de treisprezece ani, cum însuși se exprima, „mi-am pus lira-n cui pentru a face loc paletei, deși plângea undeva, într-un ungher, fără s-o bage nimeni în seamă”. Și poetul iar devine sfătos și se entuziasmează când ne spune că în 1957 și-a reluat lira din cui și a început, din nou, să o strunească. Vibrațiile ei semnificative i s-au publicat când în *Tribuna*, care i-a găzduit un ciclu mai amplu, când în *Steaua*, când în *Familia*, când în *Tomis* și altele. Gheorghe Chivu, în discuțiile noastre aprinse, a devenit hazliu, neputând să-și motiveze debutul său care a survenit așa de târziu, în 1966, cu volumul *Zumbe*, la vârsta de 54 de ani. Îmi spunea „Nu-i mai bine mai târziu decât niciodată, domnule profesor? E mult mai important cu ce volum debutezi și dacă el te reprezintă sau nu.” Ulterior, în alte discuții, tot plăcute și incitante, s-a declarat mulțumit și satisfăcut că, la intervale scurte de timp, i-au apărut următoarele volume, prin care și-a valorificat truda sa poetică: *Apocrife* (1969) și *Metope* (1972).

Relațiile noastre de prietenie s-au strâns după mutarea poetului la Baia Mare. N-a dus-o prea ușor. Avea o pensie mică, trăia modest și îmi amintea de lipsa banilor din buzunar. Îmi spunea în glumă „Vântul fluieră prin buzunarele poetului și pictorului. În Biblie așa scrie că cine s-a născut sărac, sărac va muri.” De aceea am căutat să-l și ajut, după putință, pe poet. Întrebându-se odată, „Oare cu ce bănuți mi-oi putea plăti dactilografiera viitorului volum?” I-am răspuns: „Aduceți-l aici, la mine, că am să vi-l scriu eu fără bani, ca semn de cinstire a dv.” Am avut bucuria să-i dactilografiez poeziile din volumul *Cantoria*, care i-a apărut în 1980. Și tot mie mi-a fost rezervată bucuria de a-i dactilografa volumul *Brazde străbune*, care i-a apărut în

1984. Când i l-am înapoiat mi-a spus: „Prietenul adevărat la nevoie se cunoaște. Dumneavoastră știți bine că am pensia mică și trebuie bine să-mi chivernisesc fiecare bănuț.”

Ca slujitor al culturii, în anul 1980, la apariția volumului *Cantoria*, mi-a trasat o sarcină amicală, organizarea lansării volumului. M-a avertizat râzând: „Aveți grijă, domnule profesor, ca, în sală, să fie cât mai multe doamne și domnițe frumoase”. I-am invitat destule, fete frumoase și domnițe dintre fostele eleve. Știam că în compania lor se simte bine și le recita cu mult patos, adesea, și poezii mai tari. Parcă îl aud și acum recitând versurile: „Că ai venit la mine, din zări, din depărtare,/ Cu fruntea mea-ți voi șterge truditele-ți picioare.” Mi-a spus apoi, după manifestare, bucuros: „A fost un vis, că au venit zânele.” Parcă îmi mai sună în urechi frazele care precedau lectura și pe care le rostea poetul la astfel de manifestări. „Am să fac domnițelor niște dedicații frumoase. Pentru toate, pentru toate.”



Pentru viața spirituală a urbei de pe Săsar, de atunci, Gheorghe Chivu a fost un câștig. În cadrul cenaclului literar **Nord**, poetul a fost o prezență activă și constantă. Adesea citea, iar acele ședințe au fost pentru noi adevărate evenimente. În discuțiile la care participa, tinerilor, care citeau, le făcea observații competente, pertinente și la obiect, de aceea poetul a fost cel mai respectat și îndrăgit cenaclist din acea vreme.

Uneori întrebându-mă „Când mă mai provocați la vreo manifestare, ca să mai ies și eu, să nu tot stau numai între patru pereți ca și

cucu?” Îi răspundeam „În curând.” Și i-am organizat multe întâlniri și șezători literare prin întreprinderi, mai ales în acelea unde lucrau femei: Filatura de bumbac, I.P.E.G. și altele. În cadrul acestor întâlniri făcea și dedicații ad-hoc la câte o participantă care i se părea lui frumoasă.

Odată, a venit la mine, la Biblioteca Județeană, și mi-a spus pe un ton glumeț: „Sunt ca în poezia lui Topârceanu: Subsemnatul proletar,/ N-am un ban în buzunar.” I-am propus ca în cadrul expozițiilor de pictură, pe care le organizam pentru artiștii plastici, cititori ai bibliotecii, sub deviza *Cititori și pasiuni*, să-i organizez o expoziție de pictură, cu vânzare. I-am făcut o surpriză, invitându-l pe actorul Virgil Fătu, pentru a recita din creația artistului, și pe Sorina Șomcutean, poetă și interpretă de muzică folk, o tânără de o frumusețe aparte și talentată, care a cântat vreo trei piese pe versurile poetului. A fost încântat, tare încântat. A venit foarte multă lume, inclusiv doamne și domnițe, să fie tocmai pe placul artistului. S-a derulat, atunci, o seară, de plastică și poezie, de vis. Dar când unii participanți m-au întrebat cu cât ar da o lucrare, și l-am consultat, mi-a tăiat-o scurt: „Nu vând nimica, domnule profesor. Cui să vând? Dacă aș vinde ieftin, m-aș demite ca artist și nu mi-aș ierta-o. Dacă aș vinde scump, n-aș avea la cine, că lumea nu are atâția bani pentru artă. Așa că tot ca în poezia aia o să rămân.”

Și tot discutând noi ba de una, ba de alta, într-o zi l-am întrebat: „Cum s-au împăcat la dv. poezia cu pictura?” Mi-a răspuns cum nu se poate mai nimerit prin niște considerații-manifest: „Poezia și cu pictura merg mână în mână. Așa că m-am străduit să le împac pe amândouă. Nu am dezamăgit nici poezia, nici pictura. Ambele mi-au fost părți integrante ale sufletului. Amândurora le-am dat cât am putut.”

În discuțiile pe care le-am purtat deseori, și ce frumos se putea discuta cu Gheorghe Chivu, care știa multe, uneori mă introducea în istoria artelor și a creatorilor de capodopere artistice. Aceasta pentru că, pe deasupra, prietenul meu mai în vârstă era un om de aleasă cultură.

În ultimi ani, în care ne-am mai întâlnit, mi-a mărturisit că sănătatea i s-a cam șubrezit și că se va întoarce la Sighet, ca să beneficieze de sprijinul prietenilor. La Sighet ne-am întâlnit mai rar, dar ne bucuram amândoi de reîntâlniri. Și ne-am telefonat, nu am întrerupt prietenia decât în 1986, când am aflat trista veste că poetul, pictorul și dascălul a generației și generații de elevi s-a stins fulgerător din viață. Multă vreme am dus dorul discuțiilor noastre atât de plăcute și palpitate. M-am împăcat greu cu gândul că Gheorghe Chivu nu mai este printre noi, dar m-am consolatat crezând că acest poet – artist n-a murit, s-a urcat numai la ceruri să pună dulceața poeziei sale pe buzele îngerilor.



Romanele lui Liviu Rebreanu în viziunea lui Iacob Naroș

Icu CRĂCIUN

O cronică apărută în *Mesagerul de Bistrița-Năsăud* din 23 noiembrie 2012, semnată de scriitorul Virgil Rațiu se încheia astfel: „*Romanele lui Rebreanu* este cartea vieții lui Iacob Naroș”. Afirmatia este oarecum îndreptățită dacă vom citi cu atenție acest volum de 410 pagini (apărut anul acesta la prestigioasa editură clujeană *Casa Cărții de Știință*), pagini destinate analizei celor nouă romane scrise de Rebreanu în scurta sa viață de numai 59 de ani. Dacă ne gândim că profesorul Iacob Naroș citează peste 200 de lucrări și are aproximativ 500 de note de subsol, 10 pagini de biobibliografie și peste 50 de anexe, cu siguranță că vom aprecia efortul său în a parcurge aproape exhaustiv tot ce s-a scris despre viața și opera scriitorului ardelean de care a fost contaminat în ceea ce privește meticulozitatea și acribia în modul cum au fost tratate romanele, începând cu *Ion* și terminând cu *Amândoi*.

Să ne oprim întâi la romanul *Ion*, cel care l-a consacrat și pentru care atât criticii contemporani cu autorul cât și cei actuali îl consideră pe Rebreanu ctitorul romanului românesc modern și, de asemenea, întâiul mare constructor de romane trainice din literatura noastră (*Ion* are 102 personaje din cele 180 proiectate de Rebreanu). Mă bucur că Iacob Naroș a găsit un citat definitoriu, așa zice eu emblematic, din multele emise de scriitor referitoare la problema pământului, la simțul proprietății în mentalitatea românilor din Ardeal, dar mai cu seamă din cele 44 de comune grănicerești din districtul Năsăudului; iată citatul cu pricina, de la p. 56, pe care l-aș fi vrut ca I. N. să-l așeze în fruntea capitoului dedicat primului roman rebrenian: „Cât despre dragostea îndărătnică, a noastră, a ardelenilor, pentru bucata de pământ e explicabilă prin faptul că de cinci sute de ani am fost

proprietari (s.n.) și sentimentul acesta al dragostei de glie s-a moștenit din tată-n fiu, devenind o pasiune sau mai degrabă un instinct”; așadar locuitorii din acest ținut n-au fost nici iobagi, nici moșneni, nici clăcași și nici robi, ei au fost dintotdeauna LIBERI. În acest citat se află cheia volumului I, *Glasul pământului*, aici se găsește răspunsul la sărutul pământului de către Ion al Glanetașului, pământ comparat cu o ibovnică credincioasă,

aici se află explicația pentru care Ion se bate cu Simion Lungu pentru o brazdă de pământ, sau de ce îi trage câte o scatoalcă îndesată Anei (aceasta borțoasă fiind) și o trimite înapoi la socru-său, bătaia pentru eroii lui Rebreanu nefiind altceva decât „o defulare, o ieșire dintr-un impas psihologic acut” – zice d. Iacob Naroș. De aceea, țărani prozatorului acționează în partea a doua, *Glasul iubirii*, sub imperiul a trei instincte: foamea, atracția sexuală și frica de moarte, ultima trăită emoțional de către Dumitru Moarcăș,

cu deosebire de Ana lui Vasile Baci. În *Anexe*, p. 70, aflăm că în finalul romanului, unul dintre personaje trebuia să folosească următoarea frază, aparent misogină, dar care rezumă tema părții a doua: „Credința mea este că dacă n-ar exista femeia pe pământ, n-ar exista codul penal”, pe care I. N. a găsit-o puțin schimbată în roman și completată astfel: „Credința mea este că, dacă n-ar exista



**Caietele
Rebreanu**

femeia, n-ar fi nevoie de justiție criminală! Femeia este începutul tuturor păcatelor... că de ce-și ia omul femeie, dacă nu să-l mai înfrâneze de la pornirile cele rele”.

Câți dintre cititorii de astăzi ai romanului *Pădurea spânzuraților* (considerat de E. Lovinescu „cel mai bun roman psihologic român”) știu că nu numai Emil, fratele scriitorului, a murit în Primul Război Mondial, ci și alți doi frați: Virgil și Sever. Iată o familie care și-a dat obolul într-un război absurd care nu avea nimic cu pretențiile unui imperiu hibrid care reunea peste cinci popoare. Și ca familia Rebreanu au fost zeci de mii de români ardeleni! Din capitolul dedicat acestui roman am descoperit, printre altele, că prozatorul își programase să scrie o nuvelă cu același titlu de aproximativ 70 de pagini; asta înainte de a afla despre spânzurarea fratelui, vestea tragică fiind primită de la prietenul său, Darius Pop. De-abia după acest nefericit eveniment, autorul își va întehi documentarea, va călători la Ghimeș-Palanca, îi va găsi mormântul și va intra în sufletul fratelui – devenit arhetip pentru Apostol Bologa, omul datoriei în cea mai mare parte a romanului. După liceu, antirăzboinicul Emil visează să urmeze dreptul sau să devină publicist, dar va fi încorporat în armata austro-ungară, iubita sa, Cornelia Dănilă, se va căsători cu un teolog, conștiința sa de român șovăitor care trebuie să lupte împotriva propriilor săi frați se trezește și se revoltă, va încerca să treacă în România, este prins și va fi condamnat la moarte, moarte pe care o acceptă senin, parcă fascinat, aidoma baciului moldovean din *Miorița*. În linii mari, dubitativul Bologa, ficționarul impersonal cu conștiința sensibilizată treptat, va fi același candidat la moarte asemenea lui Emil, sătulul de viață și particularul osândit la aceeași moarte prin ștreang.

Geneza romanului metafizic *Adam și Eva* i-a fost inspirată lui Rebreanu pentru prima dată de căsniciile succesive ale scriitoarei Natalia Negri cu poezii Șt. O. Iosif și Dimitrie Anghel, încheiate tragic cu „moartea timpurie a celor doi autori” (p. 146), dar și de scena trăită de acel deja vu de la Iași din septembrie 1919 când întâlnește celebra necunoscută misterioasă cu umbrela, care „semăna

cu o actriță dintr-o trupă ambulantă (...) văzută la Bistrița prin 1899, și cu fata unui tăbăcar din Maieru, pe nume Lucreția Rusu, întâlnită (...) în romanul *Ion*” (p.149). Mă bucur că dl. Iacob Naroș a subliniat faptul că acest „roman doctrinar al cuplului etern” a apărut întâi în foileton, „vreme de 41 de zile în *Adevărul* (perioada 29 ianuarie-10 aprilie 1925) (...), în volum apărând în luna mai 1925” (p. 149). Totuși, acolo unde se referă la definiția dată de Mircea Eliade androginului îi sugerez domnului I. N. ca, la o viitoare ediție, să facă o scurtă paralelă între această „carte a iluziilor eterne” și „Noaptea de sânziene” pentru a releva mai pregnant încadrarea romanului și în categoria mitologicului.

Rebreanu a fost un om condamnat la singurătate – zice autorul – și nu întâmplător întreaga lui operă este o enormă thanatologie, iar eu cred în această afirmație gândindu-mă la *Jurnal*, la zbaterea devoratoare și tânguiera sa dureroasă după jumătatea perfectă, lucru pe care, din păcate, nu l-a atins niciodată; Ștefania, soția sa, l-a îndepărtat de părinții, frații și surorile sale (ceea ce l-a durut enorm!), dar – lucru bun! – l-a îndemnat să scrie, scrisul și probabil fiica sa adoptivă, Puia, fiindu-i singurele mângâieri pe care le-a avut în locul iubirii visate, „merindea pentru veșnicie” – cum plastic o definește scriitorul (a se vedea și recentul volum intitulat *Intime*, care cuprinde corespondența dintre Fanny și Rebreanu, volum coordonat de dl. Niculae Gheran, în frunte cu o echipă condusă de dl. Andrei Moldovan). Însuși Iacob Naroș afirmă: „Preferința lui Rebreanu pentru acest roman se explică prin faptul că aici și-a dezvăluit autorul cel mai clar mitul personal” (p. 183).

La începutul comentariului romanului *Ciuleandra*, dl. Iacob Naroș afirmă că pe Rebreanu l-a pasionat subiectul încă din 1912; cincisprezece ani l-a urmărit, până în 1927, când, aflându-se la Orlat, lângă Sibiu, a scris pe nerăsuflăte prima variantă în numai nouă zile (p. 197), varianta ultimă fiind rescrisă la Maieru, la invitația prietenului său din copilărie, Iulian Ciorba. Subiectul romanului este povestit cu lux de amănunte de criticul nostru (pp. 199-205), după care urmează prezentarea în nuce a opiniilor exegeților în

opera rebreniană, de la Perpessicius, E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, Mihail Ralea, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și George Călinescu până la Ovid S. Crohmălniceanu, Nicolae Gheran, Constantin Ciopraga, S. Damian, Lucian Raicu, Nicolae Manolescu, Alex Ștefănescu, Ștefan Borbely, Adrian Dinu Rachieru sau Aureliu Goci; cam aceiași se pronunță și în cazul celorlalte romane, la care se adăugă: T. Vianu, N. Iorga, Camil Petrescu, Eugen Ionescu, Ion Negoitescu, precum și: Nicolae Liu, Stancu Ilin, Ion Breazu, G. Scridon, V. Cristea, I. Ianoși, Al. Piru, M. Zaciu, E. Todoran, Al. Săndulescu, E. Dragoș, Marian Papahagi, V. Fanache, Nicolae Crețu, Mircea Muthu, Ion Simuț, V. Popovici, Dan Mănucă („o adevărată răscruce în rebrenologie”) și lista continuă. Mai trebuie precizat faptul – amintit de I. N. – că în 1930, după această carte s-a făcut primul film sonor românesc, regizat de germanul Martin Bruger, în care a apărut româncă Elvira Glodeanu.

Ce trebuie să știe cititorul de astăzi înainte de a citi romanul *Crăișorul Horia*? Dl. Iacob Naroș citează în primul rând începutul articolului *Pe urmele Crăișorului*, unde Rebreanu scrie: „Noi, ardelenii, în lunga noastră viață despărțită n-am cunoscut decât doi eroi naționali: pe Horia, Crăișorul, și pe Avram Iancu, Craiul munților”, simbolurile dorului de libertate a tuturor românilor transilvăneni. Concepția politică a scriitorului cu privire la fenomenul social-istoric tratat în roman o regăsim în articolul *Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan*, publicat în *Universul literar* în 1914, înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, și, mai apoi, în 1919, în broșură, cu titlul *Răscoala moșilor*. Să nu uităm nici faptul că, pentru documentare, Liviu Rebreanu a parcurs pe jos drumul răsculașilor, o adevărată Golgotă a martiriului acestor oameni năpăstuiți, români care au trăit „cea mai grozavă tragedie din istoria neamului nostru”.

Liviu Rebreanu și-a urmărit cu asiduitate realizarea proiectelor sale încă din tinerețe. La 24 de ani se documenta deja pentru *Răscoala* (se știe că acest roman a apărut de-abia la sfârșitul anului 1932). Ideea

prozatorului fusese de a scrie o trilogie; „În *Ion* intriga se petrece în Ardeal, fiind condiționată de imperativul etnic de acolo. *Răscoala* se desfășoară în vechiul regat și cuprinde evenimentele până la război” declara într-un interviu din 1926, dar avusese intenția de a scrie o carte și despre bucovineni, despre tragedia dislocării acestora. Acțiunea din *Ion* nu s-a continuat – precizează I. N. – doar câteva personaje se regăsesc în *Răscoala*: Titu Herdelea, deputatul Gogu Ionescu, Laura, Grigore Pinteș și Grigore Glogoveanu (p. 255).

Afirmația lui Rebreanu că „scrie greu” este contrazisă de redactarea primei variante a romanului *Jar* într-un timp record: 15 zile (2 decembrie 1931 – 28 ianuarie 1932), varianta a doua în 59 de zile (3 februarie-1 mai 1934) – zice dl. Iacob Naroș la pagina 292 a cărții sale –, iar ultima variantă în decursul a 63 de nopți – de regulă, de la ora 9 seara până dimineața, la masa de scris între cerneală, cafea neagră și țigări. După Rebreanu, cartea reia „tema iubirii integrale, cea de la maturitate, iubirea ca un element de viață, nu ca un trecător divertisment de tinerețe, ca o boală de copilărie, ci ca un lucru primordial și tragic”, iar subiectul l-a purtat în cap încă din 1931 și că, la început, trebuia să se cheme *Mojarul iluziilor*, adică *Piulița iluziilor*. Cât privește autenticitatea personajelor, dl. Iacob Naroș citează o întâmplare consemnată de scriitor în *Jurnal*: „o doamnă din Cernăuți își exprimă mirarea – cum de autorul îi cunoaște atât de bine viața, întrucât între ea și eroină nu există nicio diferență, în afară de faptul că ea n-a avut curajul să se omoare” (p. 299), asta dincolo de constatarea valorii scăzute a acestui roman – publicat în 1934 – din partea unor critici ca: Șerban Cioculescu, Basil Munteanu, E. Lovinescu, G. Călinescu sau Ovid S. Crohmălniceanu. Însă, cititorul trebuie să știe că opera oricărui autor nu este alcătuită numai din capodopere.

Romanul *Gorila*, apărut la patru luni după instaurarea dictaturii regale (din 31 martie 1938, când până și sfetnicii regelui s-au transformat în slugi – zice Rebreanu), a fost conceput – scrie dl. Iacob Naroș – a fi o satiră împotriva politicianismului burghez a

cărui istorie se întinde pe parcursul a două decenii (p. 320), conflictul dintre scriitor și Nechifor Crainic grăbind transfigurarea procesului de creație (cu toate că trăsăturile personajului central, Toma Pahonțu, se potrivesc cu ale celuiilalt „amic” al autorului, Pamfil Șeicaru, iar proiectul său literar datează de prin anii 1912-1916). Oricum, transformările vertiginoase din acei ani carliști l-au determinat pe Rebreanu să nu mai introducă ultimul capitol, intitulat *Zorile*. Dar, – subliniază dl. I. N. – *Gorila* nu e un roman cu cheie, e mai mult un document al epocii și o informare caducă pentru istoricul literar sau social, mai puțin pentru publicul mare (p. 325), contrazicându-l pe Marian Popa. Personajul liant, Titu Herdelea, din *Ion* și *Răscoala* este întâlnit și în această carte.

După publicarea romanului *Amândoi* în 1940, în același an, pe 20 mai, Rebreanu își rostea discursul solemn de primire în Academia Română: *Laudă țaranului român*. În *Jurnal II*, primele semne ale acestui roman polițist sunt consemnate în 12 octombrie 1936. Inițial, cartea a trecut prin trei titluri:

Cine?, *Alibi* și *Ochiul lui Dumnezeu*, scrie I. N., iar acțiunea ei se desfășoară într-o săptămână. Din păcate, printre primii care neagă această scriere ca fiind „cea mai rea”, de-a dreptul „eșuată” este G. Călinescu, urmează Ovid. S. Crohmălniceanu care o consideră „o însăilare de platitudini” sau Al. Piru – „o carte mediocră”. În schimb, alții o laudă: I. Petrovici, Perpessicius, Dan Petrașincu, V. Streinu, Lucian Raicu etc. Punctul pe i îl pune dl. Iacob Naroș, care arată clar că Rebreanu nu a respectat multe din cele 20 de reguli ale romanului polițist fixate de Van Dive în 1930, argumentându-le pe fiecare.

Anul acesta (2012) a fost un an fructuos închinat vieții și operei lui Liviu Rebreanu; au apărut: *Nuvelistul Rebreanu* de Constantin Cubleşan, *Romanele lui Rebreanu* de Iacob Naroș (ambele premiate la *Saloanele Rebreanu*, ediția a XXX-a) și *Intime* (cum arătam mai la deal, corespondența dintre Fanny și Liviu – 405 epistole, ediție coordonată de același împătimit de Rebreanu, dl. Nicolae Gheran).



Voi credeți în scrisul vostru! (1) „Dacia Literară”, 1859

Există momente hotărâtoare în evoluția unei națiuni, de natură să-i influențeze devenirea secole de-a rândul. Știm prea bine că o asemenea filă din istoria neamului nostru a fost scrisă de generația pașoptistă, o generație ce a orientat definitiv poporul român spre redobândirea valorilor occidentale. Spun „redobândire”, pentru că rădăcinile latine ale spiritualității noastre erau în primejdie să fie smulse la porțile unui orient confuz, dar agresiv. Din perspectivă istorică, lucrurile sunt bine cunoscute și nu am de gând să insist asupra lor. Ceea ce este uimitor, însă, e faptul că nucleul dinamic al epocii era format din oameni tineri – aproape incredibil de tineri! –, înzestrați cu o voință greu de imaginat azi, susținuți de o inteligență scilicet și, mai ales, dând dovadă de o credință puternică în misiunea pe care și-o asumau. Ceva mai târziu, dar destul de aproape de ei, Eminescu avea să-i înțeleagă profund, nu fără uimire, și să le închine un cântec cuprinzător, precum o rugăciune de mulțumire, în fața unui altar (*Epigonii*). De acolo am împrumutat și noi titlul generic al acestor rânduri.

În anul 1840, dată însemnată pentru reformarea spirituală a Moldovei, și nu numai a ei, abia întors de la studii din Franța, Vasile Alecsandri avea 19 ani (dacă îi dăm lui crezare, nu unor istorici literari). Aproape că mai era încă un copil! Alături de el era Mihail Kogălniceanu, mai mare cu vreo patru ani. Copiiiăștia întemeiază instituții culturale și le conduc, scot reviste, alcătuiesc programe ce vor marca devenirea literaturii, reformează învățământul superior, scriu în folosul schimbărilor ce le nutresc, fac cunoscute cronicile românilor editându-le și, mai ales, nu obosesc. La vârsta la care mulți dintre tineri abia învață să meargă pe picioarele lor, ei intră într-o bătălie fără precedent, cu o pregătire surprinzător de matură, încrezători că izbânda le va zâmbi.

Mihail Kogălniceanu, cum se știe, întemeiază în anul acela de pomină, 1840, printre altele, prima revistă cu adevărat literară din istoria noastră culturală: „Dacia literară”. *Introducția* din primul număr al revistei avea să fie asumată ca program al unei generații dedicate scrisului românesc, în ciuda faptului că periodicul nu a depășit numărul trei, din pricina exigențelor cenzurii domnitorului Mihail Sturza. Seria nouă a revistei, întemeiată în 1890, avându-l ca redactor șef pe scriitorul Lucian Vasiliu a făcut un gest necesar și firesc

publicând în unul dintre numerele sale („Dacia literară”, Anul XXIII, nr. 1-2 (100-101), din 2012) documentele ce au dus la apariția primului număr din 1840, dar și cele care au decis interzicerea apariției revistei lui Kogălniceanu, în același an. Pentru că actele pomenite, provenind din Arhivele Statului Iași, stau la dispoziția cititorului prin intermediul numărului amintit din seria nouă a revistei, vom cita doar două scurte fragmente, pentru a



Rememorări

contura o imagine a climatului și exigențelor epocii. Iată, mai întâi, o precizare a rostului cenzurii, în Rezoluția Secretariatului de stat, prin care i se acordă lui Mihail Kogălniceanu dreptul de a edita „Dacia literară”: „Cenzura fiind deci menită a priveghea la toate lucrările ce au a se da în public, a îndrepta gustul, a înlesni pe drumul cel mai drept luminarea nației, a opri orice poate fi împotriva religiei,

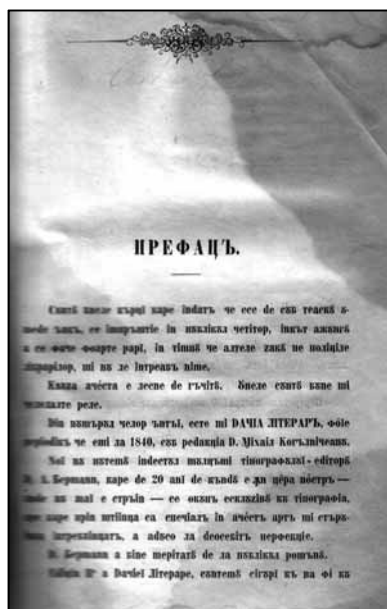
împotriva moralului și împotriva legelor și așezămintelor țării. Fieștecare individ, ce lucrează pentru public sau ca tipograf, sau ca editor, sau ca autor este dator a-și lua încuviințarea cenzurii, înainte de a-și împrăști



lucrarea în public și însuși de a o pune sub tipar.” („Dacia literară”, serie nouă, numărul citat, p. 6) Tânărul redactor era în vremea aceea în grațiile domnitorului – un personaj orgolios și ambițios, care cocheta în taină cu ideea unirii Principa-

sa –, privilegiu care s-a dovedit a nu fi de durată, de vreme ce după apariția numărului trei al revistei, aceeași cenzură severă, care îi acordase încredere, devine extrem de aspră în decizia sa și oprește tipărirea periodicului, sub

acuzării extrem de grave. Iată o secvență din *Porunca domnească* nr. 40, dată la 23 august 1840, prin care „Dacia literară” este suspendată: „Și văzând, în sfârșit, că această foaie, din începutul ei, culegând mate-



riile sale din filele cele mai mârșave ale istoriei s-au nimicnit și s-au făcut vrednică de răs, încât desființarea ei ar fi fost un rezultat al plăcerii cetitorilor.” (Op. cit., p. 9)

Ce se întâmplase în realitate? De ce o măsură atât de radicală împotriva unei reviste conduse de o tânără personalitate percepută până atunci ca fiind apropiată domniei? La

vremea aceea, Vasile Alecsandri credea că domnitorul, orgolios și imprevizibil, s-ar fi simțit lezat de faptul că revista ar fi umbrat puterea cu laude prea mari aduse voievodului Alexandru cel Bun. În dicționarul său, Ioan Hangiu afirmă: „După trei numere, revista a fost suprimată, deoarece, în articolul *D. A. Demidoff în Banat, Valahia și Moldova*, era citat proverbul «Peștele de la cap se împute», ce l-a supărat pe domnitorul Mihail Sturdza.” (I. Hangiu, *Dicționar al presei literare românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987, p. 107) Ar fi mult prea simplist să acceptăm astfel de motivații, chiar dacă este vorba de o cenzură de la care cea comunistă, de mai târziu, cu care suntem familiarizați, ar fi putut să ia lecții. În realitate, problema era mult mai complexă. Dacă am lua doar articolul pomenit, cu titlul din ultimul număr, *D. A. Demitroff în Moldova*, observăm, fără mare dificultate, o modalitate iluministă: observații asupra realităților sociale și politice, prin ochii unui călător străin. În fine, țara pare frumoasă, oamenii o duc greu, iar stăpânii sunt indiferenți la binele comun. Cam asta este esența. Iată un scurt citat: „Treci prin aceste locuri pustii, unde nu întâlnești nici ogoare, nici săcerișuri și vei căina soarta popoarelor care trudesc întru asemenea pământ și-ți vei face întrebarea de unde oare își găsesc hrana lor?” (*Dacia literară*, sub redacția lui Mihail Kogălniceanu, Ediția a doua, Iași, 1859, p. 307). Starea generală este una alarmantă, fără echivoc: „Iar de bietul român, vai de dânsul; moare de foame chiar în patria sa;” (Op. cit., p. 296). Autorul articolului, Kogălniceanu, afirmă și demonstrează că exemplul „celor mari” este decisiv în starea unei națiuni: „Pilduirea celor mai mari este în toate; de aceea caracterul național nu se poate mai bine înțelege decât dintr-un proverb cunoscut de toți. P..... etc.” (Op. cit., p. 300). Așadar, iată că proverbul pomenit de I. Hangiu este cu puncte de suspensie. Contextul, în schimb, este cât se poate de limpede, fără echivoc. Dacă mai adăugăm și alte texte din revistă, printre care și poezia *Anul 1840* de Grigore Alexandrescu, semnată și ea cu multe puncte de suspensie, o măsură de prevedere de înțe-

les, începem să înțelegem că decizia cenzurii domnești nu a fost doar un simplu capriciu.

Într-un an mai fast, 1859, „Dacia literară” a fost reeditată într-un singur volum. S-au adăugat „trei stampe” reprezentându-i pe cei trei principali realizatori, Mihail Kogălniceanu, Constantin Negruzzi și Vasile Alecsandri. Tipograful, Adolf Gherman, a utilizat alfabetul de tranziție. Ediția beneficiază de o *Prefață* semnată de „bătrânul” grupării, Costache Negruzzi (1808-1868). El motivează necesitatea reeditării celor trei numere ale „Daciei literare”, aduce un elogiu editorului-tipograf și, mai ales, cu un ton

elegiac și stăpânit în același timp, regretă tinerețea rămasă în vremurile marilor avânturi creative.

Mai jos, redăm în întregime *Prefața* lui C. Negruzzi la ediția din 1859 într-o transcriere care, ca de obicei, respectă principiul fonetic.



Andrei MOLDOVAN

PREFAȚĂ

Sunt unele cărți care, de îndată ce ies de sub teasc, umede încă, se împrăștie în publicul cetitor, încât ajung a se face foarte rari, în timp ce altele zac pe polițele librăriilor și nu le întreabă nimeni.

Cauza aceasta e lesne de ghicit. Unele sunt bune și celelalte rele.

Din numărul celor dintâi este și DACIA LITERARĂ, foaie periodică ce ieși la 1840, sub redacția D[omnului] Mihail Kogălniceanu.

Noi nu putem îndestul mulțumi tipografului – editorul D. A. Gherman, care de 20 [de] ani de când e în țara noastră – unde nu mai e străin – se ocupă exclusiv cu tipografia, pre care prin știința sa specială în această artă și stăruința întrebuițată, a adus-o la deosebită perfecție.

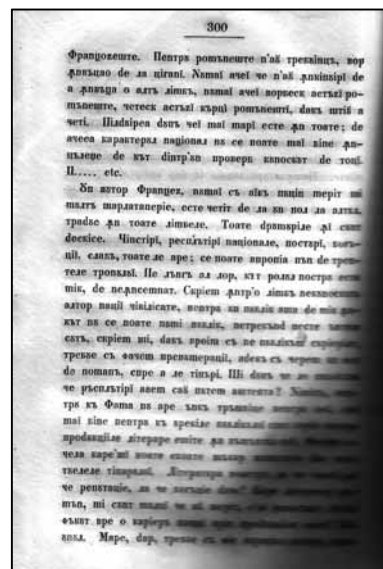
D[omnul] Gherman a binemeritat de la publicul român.

Ediția a II-a a Daciei Literare, suntem siguri că va fi cu plăcere primită de tot românul ce-și iubește limba sa, căci lipsa acestei cărți se simțea. Și apoi, D[omnul]

Gherman n-a cruțat nici ostenală, nici cheltuielă de a face o ediție de lucru. Aceea însă ce nu-i putem ierta este că a pus în ea și portretele noastre.*

Portretele noastre! O, neomenosule tipograf! Tu trebuia să ne arăți cum eram la 1840, când scriam la Dacia Literară, iar nu cum suntem la 1859, când nu mai scriem nimic! Să ne arăți când eram juni și imaginația noastră vagabonda pe auritele aripi ale unei speranțe într-un viitor frumos. Iar nu acum când ne-am pierdut toate iluziile și când ne tăvălim într-o tristă realitate!

C. Negruzzi



*M. Kogălniceanu, - V. Alecsandri, - C. Negruzzi

Regăsiri de profunzime în poezia arabă contemporană

Salutare mereu sunt și vor rămâne inițiativele care au menirea să aprofundeze cunoașterea și apropierea între culturi, pentru că, oricât ar părea deosebirile de mari, există o matcă a regăsiri care ne este comună, care își are rădăcinile într-un *archeos* din care s-a născut vremelnicia și în care vremelnicia se va întoarce cu toate ale ei. Evul de mijloc european a fost cândva extrem de apropiat de



valorile civilizației arabe, pentru că maurii nu au venit spre Europa doar cu sabia, ci și cu o cultură remarcabilă, de vreme ce, în primele universități occidentale, araba era prima limbă străină care se studia. Consecințele unui astfel de contact benefic între civilizații, fără îndo-

ială, se văd și azi. Din păcate, viața internațională de acum, extrem de agitată, cu actori grăbiți să impună cât mai repede soluții simplificate, din toate părțile, nu a dat răgazul necesar europeanului de rând, așa cum sunt și românii, să se regăsească, cum ar fi firesc, și în valorile spirituale ale unei vechi civilizații, cu un prezent ce nu e cu nimic mai prejos.

Tocmai de aceea, considerăm că editarea unei antologii din poezia arabă contem-

Meridiane lirice

porană, în traducere românească, nu este doar un lucru îmbucurător, ci și necesar. Mă refer la volumul *Punte între sentimente. Selecție de versuri din lirica irakiană contemporană*, Traducere în limba română, prefată și note de Dumitru Chican, apărut în colecția „Biblioteca arabă”, la Editura Proema din Baia-Mare, 2012. Cartea, de aproape 300 de pagini, este rodul unui efort colectiv, avându-l în prim plan,

firește, pe traducător, literat și diplomat de carieră în lumea arabă, alături de editor, în persoana unui om care crede cu tărie în proiectul său, Emanuel Peterliceanu și cu sprijinul ambasadorului Republicii Irak la București, Dr. Mohammed Saeed Al-Shakarchi.

În „argumentul” său, editorul face precizări prin care își asumă rolul de „punte” între culturi, într-un timp când este mare nevoie de un asemenea demers: „În fine, dar nu în ultimul rând, este vorba de adevărul că relațiile culturale, umane – și, în general, creative – dintre România și lumea arabă își au rădăcinile adânc împlântate în cronograful diacronic istoric și sentimental, din cele mai vechi timpuri ale Evului Mediu, cu toate vicisitudinile și dinamismul pe care doar oboseala memoriei le mai înregistrează vremelnice în lacunariile istorice.” (*Op. cit.*, p. 9) *Cuvântul înainte* este semnat de ambasadorul Republicii Irak în România care, cu o mare deschidere spre dialogul cultural, considerat de domnia sa de o importanță majoră, ține să observe că cei mai mulți dintre poeții antologați au fost marcați de tulburările politice ale lumii arabe din ultimele decenii: „În perioada anilor 70, generația poezilor irakieni inovatori a fost nevoită, în mare măsură, să-și părăsească țara, în zilele sângeroasei dictaturi și să trăiască în Occident, realizând acea călătorie inovatoare, ce a urmat suferinței trăite în țara de origine și exilului interior, mai aspru și mai violent, încă, decât exilul datorat înstrăinării de patrie.” (*Op. cit.*, p. 14)

Textele introductive ale antologiei sunt încheiate cu lămuritoare cuvinte – și necesare – ale celui care oferă versiunea poemelor în limba română, sub titlul *Din partea traducătorului*. Absolvent al Facultății de limbă, literatură și civilizație arabă din cadrul Universității București (1971), cu studii postuniversitare la Cairo, Dumitru Chican a lucrat ca diplomat și translator în mai multe

țări arabe. Important ni se pare faptul că este autorul a numeroase cărți despre valorile lumii arabe – una dintre ele fiind premiată la Târgul Internațional de carte din Dubai, 2004 (*Omul de după om. Islamul în contextul modernismului și postmodernismului*, versiune în arabă) –, dar și a unor traduceri din literaturile kuweitiană, libaneză, egipteană, irakiană. Preferința sa este pentru poezie, domeniu în care dă echivalențe remarcabile în limba română. În cazul antologiei de față, traducătorul simte conotațiile istorice și mitice ale creației ca un trunchi comun al ființei omenitești și le relevă cu iscusința unui poet: „Arabii și arabii irakieni au avut epopeea lui Ghilgamesh, au avut fenomenala poezie preislamică și islamică, au avut «concursurile de poezie» de la Ukkazi. Și au avut, păstrând-o și în vremurile contemporane, credința că prima «poezie» a fost izvodită de însuși părintele nostru Adam, cel care, inspirat sau instigat de Șarpele edenic, a descoperit cunoașterea și a exprimat-o în vorbe meșteșugite, făcându-se asemenea lui Dumnezeu Creatorul. Pentru aceasta a fost izgonit din Paradis, având însă înțelepciunea de a lua cu sine, în taină, și *Ars Poetica*. Un păcat la a cărui răscumpărare au fost siliți – și încă sunt – cei pe care, astăzi, îi numim, pur și simplu, poeți.” (*Op. cit.*, p. 15)

Dumitru Chican se dovedește a fi un foarte bun cunoscător al poeziei arabe, atât clasice, cât și contemporane, cu o limpede viziune a devenirii ei, luând în seamă tendința de înnoire a formelor, asimilarea experienței altor culturi, dar și fondul profund uman, ca o permanență: „Așa-numita, în termeni inediti, «poezie liberă» – sau «vers liber» – răsună de o muzicalitate neștiută până atunci și care face o legătură indestructibilă între formă și conținut care, împreună, se întrupează în puterea metaforei. Pentru a consacra ruptura cu arsenalul retoric al predecesorilor, mișcarea modernistă irakiană își găsește argumente în vechea mitologie, în simboluri ale fertilității, ale vieții și germinației repetate. Acestea li se adaugă recursul la simbolistici cu totul străine – dacă nu respinse de-a dreptul de tradiție –, precum resurecția chistică, legendele biblice, dar și mitologiile nordice ale Europei.” (*Op.*

cit., p. 19) Capacitatea de sinteză, intuiția critică și claritatea discursului sunt calități care se remarcă și în prezentarea fiecăruia dintre poeții antologați, cu adăugarea unei aprecieri în plus pentru plasticitatea expresiei.

Cititorul antologiei nu parcurge prin poeme, în primul rând, o cale a cunoașterii unor spații culturale noi, nu are sentimentul unui explorator al unei civilizații străine, cum pentru mulți, probabil că ar fi fost de așteptat. Impresia dominantă, la lectura poemelor, este aceea a regăsirii de sine în cele mai profunde vibrații ale ființei. Și asta, pentru că formele sunt deschise, permissive, cu capacitatea de a trece într-un plan general uman tot ceea ce relaționează geografic și istoric.

Autorii sunt prezentați cronologic, reprezentând mai multe generații poetice, de la Nāzik Al-Malā'ika (1922-2007), momentul care ar marca începuturile poeziei moderne irakiene, cu amplă recunoaștere internațională, până la Dunia Mikhael (n. 1965), ilustrând, cum am spune în generosul nostru spațiu carpatin, poezia nouăzecistă. Mulți dintre cei 16 autori prezenți în volum au suportat detenția sau exilul pentru convingerile lor (Buland Al-Haydari, Sa'adi Yussuf, Sadek Al-Saygh, Abd Al-Wahhab Al-Bayāti), suferința și surghiunul determinându-i să devină o punte de legătură spirituală cu lumea occidentală (Salāh Niyazi, trăitor la Londra). Nu lipsesc neoromanticii, avangardiștii, experimentalistii (Chawki Abdel Amir, trăitor o vreme la Paris), moderniștii (Jalil Haydar, descendent din suprarealism), dar nici scriitorii impresionați de viața lui Christos, fără a deveni creștini (Badr Shaker Al-Sayyāb, bine cunoscut și în afara lumii arabe). Nu știu dacă volumul mă îndreptățește să ajung la o concluzie, dar din atât cât ni se înfățișează, și nu e puțin, observăm fără mare efort o deschidere surprinzătoare a poezilor irakieni spre un dialog viu cu valorile poetice occidentale, valori în care, cred că putem să spunem, ne aflăm și noi.

Mai mult, în a doua parte a volumului sunt prezentați câțiva poeți români reprezentativi (tot 16), traduși în limba arabă de același Dumitru Chican, începând cu Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Nora Iuga, Cezar

Ivănescu, Ana Blandiana, până la Florin Iaru, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Pârja, Ioan S. Pop, Carolina Ilica. Prin implicarea ambasadorului Republicii Irak la București, presupunem că volumul va avea distribuire și în lumea arabă, așa cum ar fi firesc, fiindcă

poemele, dar și notele despre autori nu sunt în prezentare bilingvă.

Pentru că sumarul comentariu ce am făcut poeziei irakiene din *Punte între sentimente* nu l-am ilustrat cu versuri, spre argumentare, ne permitem să reproducem mai jos câteva poeme.

Andrei MOLDOVAN

Badr Șaker Al-Sayyāb

(1926-1964)

Un cântec vechi

(...)

3

O, cât de vechi este discul acesta de gramofon.

Și cântecul lui monoton,

Monoton.

A rămas numai el, să despice vocile băutorilor,

Să pună liniște în tălpile pribegilor, pe lunga neodihnă a trecătorilor.

Dar eul, sinele lui unde e?

Inima – lupul tânăr de altădată – s-a trecut în cântec

Și chipul tovarăș precum vraja dintr-un descântec

S-au întors către mine – iele și vise – în împărățiile morții.

Nimic nu a fost, nimic nu mai e și nici nu va fi, acolo, întru nimicnicia stăpână

Ascult până la cufundarea în somn... Măine... Până la trecerea în nimic

Am ascultat... Și din ascultarea aceasta s-a întrupat

Tot mai străveziu, tot mai mic

Chipul celei de dinainte frumusețe a mea, prefăcut în cioburi de cântec,

Vălurit în unde de râu adăpostind zei păgâni

La ceasul cel de pe urmă al nopții.

Când macerați de trezie, când doborâți de somnul primar.

Să mă răzvrătesc? Să mă dau somnului printre zei solitari?

Pentru ce? Pentru ce, când tot vom pieri,

Plutind către adâncurile din urmă ale scoicilor mării?

Haide, vino, să ne bucurăm de înfrigurările înserării!

Am fost. Mai suntem. Vom mai fi!

4

Boabe mărunte și semințe de praf,
Dănțuire în aerul vieții, îmbătută de cântec.
Boabe de pulbere în aerul zorilor, parfumat cu descântec.
Asta suntem.
Boabe de pulbere. Toate la fel, zi după zi și noapte de noapte,
Boabe de pulbere. N-a mai rămas decât gramofonul în cafenea,
Același, la fel, zi după zi și noapte de noapte.
Ți se pare vremea prea strâmtă și prea împovărată,
Neiertătoare sau frumoasă precum un canaf?
Vino cu mine, iubito, să ne trecem în nemurire de praf.

Buland Al-Haydari
(n. 1926)

Încă o dată, soarele va trebui să răsară

Este era omului trist,
Timpul omului smuls din rădăcinile sale.
Rugina se întinde precum pecinginea peste casa aceasta a mea,
Peste țara aceasta a mea,
Peste moartea aceasta a mea.
Nicio desfătare, nici un miracol. Baghdadul este cetatea ridicată pe cruce
Cu cele o mie și unul de ziduri.
Oricare femeie ce poartă în pânțele prunc
Este zidită în piatra acestor ziduri,
Nimeni nu se mai naște.
Nimeni nu va mai viețui pentru răzbunare.
Suntem ființe răstignite, pietrificate,
Sângele nostru
S-a prefăcut în poveste a morții prin mlaștini,
Nimeni nu mai gustă aroma
Soarelui la clipa revărsăturilor de zori.
Este era omului rău,
Este Vremea când aveam datoria de a fi triști.
Nimeni nu vorbește despre întunecările noastre,
Despre nopțile noastre mai negre ca grotele iadului,
Despre ochii noștri obosiți de atâta vedere.

Dar... Este era omului rău
Care se preface în mugur de timp al miracolelor
Cu o mie și unu de sori care vor trebui să răsară odată
Din povestea cenușie a mlaștinilor.

Sadek Al-Saygh

(n. 1938)

Lupul

Îmi repetai, mai în toată vremea, povața aceasta:
„Nu-l primi pe lup în grădina care-ți împrejmuie casa,
Îți va linge rănila pe care le ai și apoi,
Cu ultimele rămășițe de nori,
Va chema, să te sfâșie, Luna înfometată.”

Dar
Ai nesocotit, cu seninătate opritul,
Ai deschis poarta mai îngustă decât ar fi putut să cuprindă,
Ai hohotit văzând ceea ce, de obicei, numim „în afară”,
Ți-ai râs de fantoma himerică, de orologiul stat,
De brumele adunate înaintea pașilor tăi.
Ai lăsat înapoi o lună înfometată
Dornică a-ți linge plaga însângerată,
O lună trădată
Care a chemat, a răzbunare, haite de lupi,
Hărăziți să sfâșie pașii cei călători
De dincolo de baricadele dintre nori.

Jalil Haydar

(n. 1945)

De dragul căutării, caută!

Caută în vocile obscure ale trecătorilor care nu te cunosc,
Caută în lumină,
Caută în trezie,
Caută în traiectoria oblică a istoriei care merge spre moarte,
Caută în potecile lipsite de punctele cardinale,
Caută în pădure,
Caută în rădăcină și caută
În scorburile copacilor,
Caută în steaua care, în crucea nopții, se întoarce către pământ,
Caută în toate lucrurile mărunte.
Te vei afla.

Războiul își vede de treabă

Cât de viu este războiul acesta, strălucitor,
Laborios, o, războiul acesta victorios!
El pornește sirenele de alarmă în zori de zi,
Trimite ambulanțe la întâmplare,
Oriunde-o fi,
Aruncă în aer morții, de la o brancardă la alta
Îndeamnă ploaia să curgă de sub pleoape de mame,
Ară pământul,
Oprește la baraje primăvara și vântul,
Se joacă, prin ceruri, de-a baba-oarba cu zeii și cu zeițe altădată cochete
Pe care le sperie cu trasoare multicolore și cu rachete,
Lansează la apă mine ca pe niște plute de undițe,
Lansează sulite,
Pune pe drumuri lumea, să se plimbe-n bejenie
Pentru a evita osteoporozele
Și artrozele,
Are grijă de muezini, an de an,
Ca nu cumva să se dea cu Șeitan*
Care, de altfel, rămâne același etern
Condamnat să fie șambelan în Infern.

*Diavol, satan, în limba arabă

Versiuni în limba română de **Dumitru CHICAN**



Esther RAMÓN

Morada

Esther Ramón este poetă, critic literar, profesoară de scriere creativă și doctor în Teoria Literaturii și Literatură Comparată la Universitatea Autónoma din Madrid. Din 2012, organizează diverse ateliere de scriere poetică (stabilind un dialog între literatură și celelalte arte: poezia, fotografia și muzica), cum ar fi atelierele de scriere creativă „Fuentetaja”, în penitenciarele din Aranjuez și Estremera, atelierul de lectură și scriere de poezie pentru femeile imigrante *Ellas Leen* (*Ele citesc*), un atelier intensiv de poezie în Casa Encendida, în cadrul Fundației Tomillo, la Școala de vară a Universității Complutense din Madrid și în cadrul programului „Madridul la NYU” (Universitatea din New York).

A publicat volumele de poezii *Tundra* (Igitur, 2002), *Reses* (*Vite*) (Trea, Premio Ojo crítico 2008) *grisú* (*grizu*) (Trea, 2009) y *sales* (Amargord, 2011). Are și câteva volume inedite: *Caza con hurones* (*Vânătoare cu huroni*) – în curs de apariție la editura Icaria –, *Pájaro frío* (*Pasăre rece*), *Morada* (*Cămin*) și (*În săgeată*), și o carte (*Sămânță*) neterminată. A predat poezie spaniolă și a coordonat un atelier de poezie la Colegiul Bates (Lewiston, Maine, USA), beneficiind de o bursă din partea Mellon Grant Foundation. În prezent este coordonatoare de redacție a revistei *Minerva* (Círculo de Bellas Artes de Madrid), colaborează cu revista literară *Cuadernos hispanoamericanos*, susține ateliere de scriere poetică în cadrul Fundației „José Hierro” și realizează împreună cu Juan Soros emisiunea de poezie *Definición de savia* (*Definiția sevei*) la Radio Círculo. (M.S.)

Echivalențe lirice

No basta el guepardo
en los dedos,
su carrera macerada
en alcohol en el
reposo,
el cuerpo desbocado,
de torrente,
del agua detenida en este
vaso,
no fluyen los muros
desparejos, las voces
de azulejos desgastados,

Nu-i de ajuns ghepardul
în degete,
fuga lui macerată
în alcool, în
repaos,
corpul dezlănțuit,
ca un torent,
al apei stăvilite în acest
pahar,
pereții desperecheați,
nu curg vocile
ca de faianță uzată,

las cocinas del mundo
a fuego lento,
una fila de niñas
en sus camas,
corredores que sueñan
con un viento leve
de superficie,
y emiten un silbido
de hervor ralentizado,
hay que inyectarse la cal
de estas paredes,
aquietar lo veloz
para sentarse,
separar los anillos
de tantos dedos
muertos,
encerrarse de nuevo
en el metal de la llave,
escuchar el vuelo bajo
de los techos,
su migración de animal
acorralado que anuncia,
sin pausas de contención
en la llegada,
una nueva estación
de las estepas.

cupatoarele lumii
la foc mic,
un șir de fetițe
în paturile lor,
alergători care visează
la o adiere
de suprafață,
și scot un șuierat
ca o fierbere lentă,
trebuie să ne injectăm varul
acestor pereți,
să demolim iuțeala
ca să ne așezăm,
să separăm inelele
atâtor degete
moarte,
să ne încuiem din nou
în metalul cheii,
să ascultăm zborul jos
al tavanelor,
migrarea lor ca de animal
hăituit care prevestește
fără răgaz de cumpătare
când începe
noul anotimp
al stepelor.

Fue enterrándolo,
transplantando
al jardín interior,
una a una,
sus hojas desprendidas.
La savia manaba vertical
en el desnudo,
y el borrado era un lienzo
de hilo, de tacto suavísimo
y color amalgamado.
Fue escarbando sin rabia
en la tierra humedecida,
introduciendo sus pies
de niño dormido
en el descanso.
Sentada sobre
el mantillo,
siendo líquido,
vaho, olor
vegetal,

L-a îngropat
transplantând
în grădina interioară,
una câte una,
frunzele căzute.
Seva care țâșnea
în nud
și mortul era o pânză
din fire delicate
și culori amestecate.
A scormonit fără furie
în pământul umed
și a înfundat în odihnă
picioarele
copilului adormit.
Stătea peste stratul de
pământ,
lichid,
abur, cu miros
vegetal,

fue en la quietud
el crecimiento,
sin flanco derecho
ni ojo izquierdo,
sin fugas
ni contornos.

și priveghea în liniște
creșterea,
fără flanc drept
nici ochi stâng
fără scăpări
nici contururi.

Me he bañado
por encima del agua,
con la llama del sonido
sofocado,
con la caída lenta
y en suspenso
de un objeto pequeño,
de madera,
he sumergido el cuerpo
en el reflejo del estanque,
sobrevolando,
en un salto de altura
sin pesos ni medidas,
barcos y faros
en reposo,
he tomado con vértigo
los cabellos del agua,
los he trenzado
sin mojarme,
y abajo seguían
trabajando,
horneando los panes
de ceniza,
he punzado la nube,
desde dentro,
y ahora que los pies
aprenden su alfabeto,
me inunda al caminar
una blanca hemorragia.

M-am îmbăiat
deasupra apei,
cu văpaia sunetului
sufocat,
cu căderea lentă
suspendată a
unui obiect mic,
de lemn,
mi-am scufundat corpul
în umbrele bazinului
zburând,
într-un salt înalt
fără greutate sau măsură,
peste vapoare și faruri
în repaos
am apucat în vârtej
pletele apei,
le-am înnodat,
fără să mă ud,
și jos continuau
să lucreze,
punând pâinile de cenușă
în cuptoare,
am înțepat norul
din interior,
și acum când picioarele
învață alfabetul lor,
când merg, mă inundă
o hemoragie albă.

Me sube un barco rojo,
en el cuarto que descorre
sus cortinas,
que se vuelven firmes sogas
sin nudos para treparme.
Preparo las articulaciones:

Mă înalță o barcă roșie
în camera în care
se trag perdelele,
devenite frânghii puternice
fără noduri pe care să mă cațăr.
Îmi pregătesc articulațiile:

su madera cruje en la tormenta
interior,
nos balanceamos deprisa, más
más deprisa en lo alto
del escenario, que está
a punto de hablar,
de descomponerse,
de alzarse sobre sus piernas
ocultas.

Recojo el vuelo navegable,
y emprende el viaje río arriba,
de una esquina a la otra de la
habitación cerrada,
los microscópicos marineros
sujetan velas, se apresuran,
a lo lejos duele su actividad
de insectos en el tronco,
no hay ventanas no hay
viento,
pero algo se mueve siempre
en la quietud,
una única hormiga que busca
su reflejo
en el formicario transparente.
Y con el roce repetido
en las paredes
se diluye en vaso,
en fondo de charco,
en lago trepador y navegable.

lemnul scrâșnește în vijelia
interioară,
ne legănăm repede, și mai
repede către punctul cel mai înalt
al scenei, care stă să
vorbească,
să se descompună,
să se înalțe pe picioarele
ascunse.

Reiau zborul navigabil,
care se îmbarcă la drum în susul râului,
dintr-un colț într-altul
al camerei închise,
marinarii microscopici
ridică pânzele, se grăbesc,
departe, doare activitatea lor
de insecte într-un trunchi,
nu sunt ferestre, nu bate
vântul,
dar cineva se mișcă mereu
în liniște,
o singură furnică caută
umbra ei
în furnicarul transparent.
Și cu atingerea repetată
pe pereți
se dizolvă în pahar,
în fundul bălții,
în lacul care se ridică și navighează.

Poezii din volumul ***Morada (Salas)- Sălaș (Săli)***

Prezentare și traducere de **Melania STANCU**

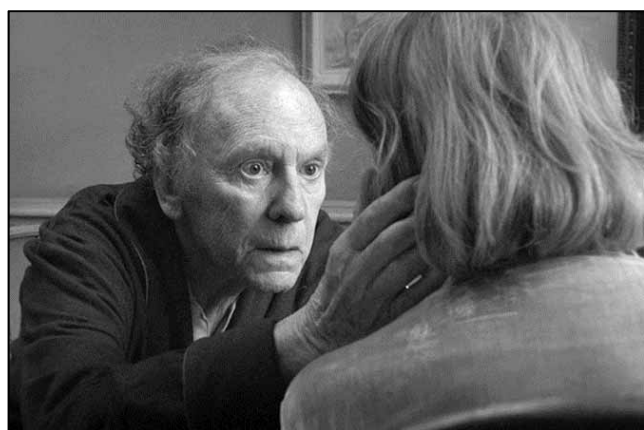
N.R. Melania Stancu este traducătoare și asistent universitar la Universitatea din București, autoarea tezei de doctorat „Romanul spaniol de avangardă și generația de la 27”.



Când viața citește ultima filă

Virginia NUSFELEAN

Philippe Bataille, sociolog, observă că, într-o societate ce are ca model tinerețea și trupul, preocupată imperativ de calitatea vieții, de durată ei, tot mai mulți artiști



abordează, în creațiile lor, tema îmbătrânirii și a morții, aceasta din urmă încetând să mai fie un subiect tabu. „Toți ne dorim să ajungem la bătrânețe, plătim bani grei pentru a prelungi viața”, dar când ești acolo, ce faci? „(...) cum oprești un corp care nu se oprește?” (Le Parisien, 2012). Bolile cardiace sunt ținute sub control, cu un cancer poți trăi mult și bine, dar senilitatea cum o ții la distanță fără să-ți bată în fereastra vieții? Cum stopezi îmbătrânirea?

Filmul lui Michael Haneke, **Amour** – premiat cu *Palme D’or*, *Golden Globe*, *Bafta*, *Oscar*, *European Award* și *César* (nici un

Film

cineast nu a primit atâtea premii pentru un singur film!) – propune publicului, spre meditație, un astfel de subiect: sfârșitul vieții, cu tot ce implică el, boală și durere, spaimă, tăcere și neputință, dar și tandrețe, afecțiune și iubire, oferindu-ne o exemplară lecție de demnitate în fața morții.

Povestea de pe ecran

Filmul debutează cu un prolog. O echipă de pompieri forțează, într-un zgomot agresiv, ușa unui apartament. Se deschid ferestre. De pe mutrele celor prezenți se înțelege că mirosul este insuportabil. În interiorul apartamentului e forțată o altă ușă. În cameră, un pat în care doarme, somnul de veci, o femeie în vârstă, îngrijit îmbrăcată. Nu se știe de când zace acolo, fără suflare. Pe pernă, în jurul capului, petale de flori. Brusc, în plin cadru, pe un fond negru, fără sonor, țâșnește cuvântul „Amour”. Apoi, flashback, o sală de concert, în care vedem doar spectatorii – printre care și un cuplu în vârstă – și auzim muzica lui Schubert. Pe drum, la întoarcere de la concert, în autobuz, acel cuplu, Anne și Georges – profesori de muzică, pensionari culți – discută, în surdina, însoțiți de aceeași muzică. Ajunși acasă, descoperă că le-a fost forțată yala apartamentului, un spațiu imens, de oameni înstăriți, confortabil, cu multe încăperi – ale căror pereți sunt decorați cu amintiri de-o viață –, cu o impresionantă bibliotecă și un pian la care va mai cânta doar Alexandre, un fost elev de-al Annei, deja celebru, venit într-o scurtă vizită, și Anne în imaginația lui Georges. A doua zi, la micul dejun, Anne rămâne, pentru câteva clipe, imobilă, absentă, nu mai reacționează la întrebările partenerului de viață. Revenindu-și apoi, are tulburări de memorie. E vorba de un accident vascular... Urmează o intervenție chirurgicală, nereușită, în urma căreia rămâne paralizată pe partea dreaptă. Revine de la spital într-un scaun cu roțile și, abia instalată într-un fotoliu, îi cere lui Georges să-i promită că nu va mai fi dusă niciodată la spital. E

dependentă de soțul ei, acest bătrânel firav, ce se deplasează destul de greu dintr-o încăpere în alta. Îl vedem cum îi face toaleta cotidiană, sau gimnastica medicală, cum o ajută să facă pași până la scaunul cu rotile, cum o instalează în el, ocupându-se de ea, ca de un nou născut... Se discută, totuși, încă despre cărți, muzică, artă... Când le moare un prieten, Pierre, Anne dorește să afle detalii despre înmormântare. Vorbește despre sfârșitul ei, vorbește cu luciditate, dar și cu tristețe, vorbește despre moarte. Viața de cuplu e pusă la grea încercare. În scurt timp suferă un nou atac cerebral. Starea ei se deteriorează rapid. E complet imobilă, inertă, pe patul suferinței, delirând în frânturi de fraze incoerente, atunci când fiica lor, Eva, – muziciană și ea, venită de la Londra, unde trăiește cu familia –, nu-i vorbește decât de bani și investiții imobiliare. „Ce pot să fac pentru tine, mamă?” – vine, la plecare, întrebarea din partea acestei intelectuale pragmatice, rece ca un sloi de gheață. Georges este hotărât să o îngrijească, să o țină în viață, angajând o infirmieră ca să-l ajute, ținând regulat legătura cu un medic, și refuză să o mai trimită în vreun spital, cum propune fiica lor, respectându-și astfel promisiunea ce i-o făcuse Annei după primul atac cerebral. Când Eva revine într-o vizită, neanunțată, e surprinzător de afectată de starea mamei, o mângâie cu afecțiune și plânge. Nu-ți vine să crezi că e aceeași persoană. Îi reproșează tatălui ei că nu răspunde la telefon și-i spune că e îngrijorată, iar el nu se jenează să precizeze că grijiile ei nu-i sunt de niciun folos. O suită de tablouri cu peisaje dezolante – nori gata de furtună – și un mic tablou, pe un raft al bibliotecii, reprezentând un porumbel (semnul creștin al Sfântului Duh), anunță sfârșitul. Anne e tot mai slăbită, tot mai rău, singurul cuvânt ce-l mai rostește, repetându-l mereu, e „Doare!”. Refuză să mănânce, să bea apă, arătând, în felul acesta, că nu mai vrea să trăiască. Georges e convins (se vede pe chipul lui, în privire) că, în ciuda îngrijirilor, starea ei se va înrăutăți și mai mult, că nu mai există soluții, că moartea va forța ușa vieții, așa cum un hoț a încercat să le forțeze ușa locuinței când au fost la concert. Într-o dimineață, ca să-i abată

gândul de la durere, îi povestește, mângâindu-i mâna validă, o întâmplare din copilărie, ia o pernă și o sufocă. Îl vedem apoi cum pregătește flori și haine și ghicim că sunt pentru Anne, cum izolează ușa camerei cu scotch, și iar bănuim ce se întâmplă, cum aleargă să prindă un porumbel pătruns în locuință, un porumbel leit celui din tablou, cum scrie cuiva, noapte fiind, la o lampă de birou... E din nou zi, Georges, întins în pat,

Opinii din presă

„Filmele care te răvășesc cu asemenea forță sunt rare. (...) Coincidența face că *Amour* este un film de Michael Haneke și că are ca temă confruntarea cu sfârșitul vieții. E deja mult. Cu siguranță prea mult. Asocierea acestui subiect cu acest titlu și acest cineast austriac, care a urmărit mereu înclinația omului de-a-și nega semenii, de-a înăbuși în el orice formă de emoție, are cu ce să hrănească fantasme cumplite și cu ce să-i întoarcă pe spectatori din sală.” (Isabelle Regnier, *Le Monde*)

„*Amour* este o invitație în intimitatea unui cuplu. Pudic peste măsură, acesta se dezvăluie pas cu pas, ca și cum ar fi îmblânzit de frumusețea minerală a privirii autorului său. Ceea ce ar putea fi receptat ca distanță, răceală chiar, ascunde de fapt o compasiune ce te atinge. Ca un fulger”. (Arnold Derek, *L'Express*)

„După ce am urmărit *Amour*, ultimul film al lui Haneke, am simțit nevoia să îmi aduc aminte de o posibilă melodie bună de inserat în peliculă. Și mi-a venit în cap *Quand on n'a que l'amour* a lui Jacques Brel. Nevoia asta de a auzi ceva, nu contează ce, apare inevitabil după ce timp de două ore te afunzi într-un film rigid, de parcă ai fi imobilizat în rigips”. (Bogdan, BLOGUL CU FILME)

„Nici nu-ți dai seama cum te lași prins de acest film sobru și deprimant. Cu toate acestea, există-n el atâta forță și subtilitate, atâta emoție”. (Ariane Valadié, *Voici*)

„Haneke nu face altceva decât să se joace cu tensiunea și ușurarea: *Amour* est un «joc amuzant» ce nu-și spune numele”. (Jean-Philippe Tessé, *Les Cahiers du cinéma*)

„Un film care, vorbind despre moarte, ne ajută să trăim”. (Arno Gailard, *Pariscope*)

aude clinchetul veselei în bucătărie. Se ridică greu, merge acolo și o vede pe Anne aranjând farfuriile pe masă, cum făcea când trăia. Ea îl invită să se încalțe, să-și ia haina, și părăsesc amândoi locuința... E vis sau realitate? E visul celui ce doarme sau fantasma celui ce și-a pierdut rațiunea?

Forța filmului

Michael Haneke vine cu o echipă de actori care-ți taie răsufarea: două celebrități

aflate în culmea gloriei, Emmanuelle Riva și Jean-Louis Trintignant, pentru a-i interpreta pe Anne și Georges, și faimoasa Isabelle Huppert în rolul Evei, fiica acestora.

Pe lângă echipa de actori, forța filmului stă în maniera foarte personală cu care regizorul abordează acest subiect, extrem de deprimant și greu de digerat. Chiar de la începutul filmului, înțelegi că vei fi confruntat cu ceva ce nu vrei, de fapt, să vezi, că vei fi martor al unor secvențe greu de suportat, și asta pentru că bătrânețea și boala, prăbușirea fizică și psihică, nu sunt ușor de îndurat, pentru că nu-i simplu să privești cum cel drag se stinge, încet, lângă tine, fără să-i poți opri stingerea. Inevitabilul e dureros și greu de acceptat. Haneke nu ne amețește cu povești entuziaste, ci ne aduce în față - fără patetism și sentimentalisme, fără artificii - realitatea crudă, obligându-ne să o privim drept în ochi. Gesturile personajelor sunt precise și încărcate de sens. Nu se face risipă de vorbe, tăcerea e uneori mai grăitoare decât cuvintele, ea se lasă auzită și interpretată. Intenționat Haneke lasă ușa deschisă interpretărilor, sugerând mai multe piste, provocând spectatorul, invitându-l să caute răspunsuri, să gândească. Nu vedem lacrimi, nici pe chipul Annei, nici pe cel al lui Georges, și chiar dacă ele există, rămân, din decență, sau din motive estetice, ascunse. Nu-i auzim lamentându-se, nu se isterizează, nici nu cer consolare când sunt prinși în capcana inevitabilului. Nu ni se servesc iluzii, nu ni se îndulcește pastila sfârșitului cu promisiuni salvatoare, dar nici nu suntem striviți de teorii privind nimicnicia vieții. Haneke nu face comentarii, nu se lansează în teorii despre sensul sau lipsa de sens a vieții, dar nici nu aprinde în mintea spectatorului amăgiri și iluzii, ci îl lasă să privească realitatea nudă, zdrobitoare, și să înțeleagă singur ceea ce este de înțeles. Protagonistii filmului nu fac nimic special care să te impresioneze, nu vorbesc despre ceva spectaculos din viața lor prezentă sau trecută, nu se lansează în discuții despre carieră și glorie, nu dau lecții despre profesie și reușită. Vorbesc cu aceeași naturalețe și simplitate atât despre urgențe casnice (broasca

de la ușă, lăcătușul ce trebuie chemat s-o repare), cât și despre concert sau despre pasiunea lor de melomani. Ceea ce le definește existența nu sunt nici valorile materiale, nici cele spirituale, adunate în timp, nici prestigiul profesional aducător de lauri, ci tandra relație, sentimentele discrete ce le guvernează viața în acel spațiu parizian rupt de lume, în care nu pătrunde nici un sunet stradal, în care nu e admis nici un intrus. Nici măcar fiica lor, când își face apariția neanunțată; Georges încuie ușa camerei în care se află Anne, nepermițându-i acesteia să intre („*Mama ta, așa cum era de așteptat, se simte tot mai rău. Din ce în ce mai mult seamănă cu un copil lipsit de apărare. E trist și umilitor pentru ea, dar și pentru mine. Și nu prea vrea să fie văzută în starea asta.*”), regizorul lăsându-ne, în felul acesta, să înțelegem că ultimele zile din viața unui om sunt un bun intim ce trebuie consumat cu demnitate și discreție. Viața lor simplă, banală, de bătrâni închiși în vestibulul morții, îți frânge sufletul, tulburându-te până la lacrimi. Însă adevărata forță a filmului *Amour* stă în simpla, dar minunată poveste de iubire ce-i leagă pe cei doi protagoniști, chiar și la bătrânețe, mai ales la bătrânețe, în momente de grea încercare, când viața unuia e prinsă-n gheara bolii. *Amour* nu este, deci, doar un film despre neputință și moarte, el este și un film despre iubire, afecțiune și tandrețe. Micile gesturi cotidiene, un compliment făcut partenerei de viață („*ai fost foarte drăguță în seara aceasta*”), plăcerea împărtășită a unei discuții, blândețea unui reproș, imediat regretat, remarca Annei, într-un moment de luciditate, că „*a fost... frumos*”, sunt semnele unei iubiri căruia timpul i-a dat forță, desăvârșind-o. Abnegația lui Georges față de Anne, prezența și sprijinul lui când ea alunecă în gaura neagră a senilității, dorința de a o menține în viață, prin orice mijloace, recurgând chiar la forță atunci când ea refuză să mănânce, iar apoi decizia bruscă de a-i curma chinul, prin gestul final, oribil, eliberator de suferință însă, sunt semne evidente de iubire.

Andrei Nuțu

Adrian G. ROMILA



Andrei Nuțu s-a născut pe 24 februarie 1996, la Piatra-Neamț. Copil precoc al desenului, a pictat de timpuriu, a fost remarcat de profesori și îndrumat special spre artele plastice. A obținut numeroase premii naționale și internaționale și a adunat participări la expoziții și tabere de profil. Printre ele, se numără: „Paleta de aur” – 2 ani consecutiv, în Macedonia, Bitola („The small Montmartre of Bitola”, 2012, 2011); Premiul special în Portugalia (2012); Premiul de distincție, în Bangladesh (2009); participarea consecutivă, 3 ani, în cadrul taberei de creație „George

Apostu”, Bacău; membru al asociațiilor „Arte.ro”; stagiul de documentare și expoziție colectivă de artă plastică „Piatra-Neamț, Una storia personale”, Veneția (iulie 2011).

În prezent, Andrei Nuțu este elev în clasa a X-a la Liceul de Artă „Victor Brauner” din Piatra-Neamț și se distinge net printre colegii de generație prin maturitatea conștiinței artistice și performanțele lucrărilor sale. Oficializarea sa ca artist plastic profesionist nu mai e decât o chestiune de timp.

Plastică



Deschiderea Colocviului *Avatarul lecturii în totalitarism*. În imagine: Vasile Gogea, Alex Goldiș, Olimpiu Nușfelean – moderator, Alexandru Pugna – vicepreședinte CJ BN, Ioan Pinteș, Gavril Țarmure, Mircea Popa.



Mircea Măluț, Zorin Diaconescu, Andrei Moldovan.



Jenița Naidin, Ștefan Baghiu, Veronica Știr, Victor Știr.

Colocviul *Mișcării literare*



Nicolae Vrăsmaș, Iacob Naroș, Icu Crăciun, Macavei al Macavei.



Alexandru Uiuiu, Ion Radu Zăgreanu, Valentin Falub, Ioan Sabin Mureșan, Adrian Iliuță.



Alex Goldiș, președintele juriului.



Liviu Ioan Stoiciu – Premiul de poezie.



Mircea Popa – Premiul de istorie și critică literară.



Vasile Gogea – Premiul de eseu.

Premiile *Mișcării literare*



Icu Crăciun – Premiul de proză.



Vasile Filip – Premiul de critică.



Deschiderea festivității de acordare a Premiilor Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, 2013. În imagine: Menuț Maximinian, Vasile George Dăncu, Andrei Moldovan – președintele SSBN, Alexandru Pugna – vicepreședintele CJ BN, Gavril Țărmure – manager CJC BN, Emil Dreptate.



Olimpiu Nușfelean – Premiul de poezie, pentru volumul *Spiritul sau strigătul*.



Mircea Măluț – Premiul de poezie, pentru volumul *fragmente din monografia imperiului*.

Premiile Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud



Ioan Pinteă – Premiul de proză, pentru volumul *Proximități și mărturisiri*.



Iacob Naroș – premiul de critică literară, oferit de Biblioteca Județeană Bistrița, pentru volumul *Romanele lui Liviu Rebreanu*.



Andrea Hedeş prezintă volumul de versuri al lui Olimpiu Nuşfelean.



Vasile George Dâncu vorbeşte despre cărţile lui Mircea Măluţ şi Ioan Pinteia.



Icu Crăciun prezintă cartea lui Iacob Naroş.



Valentin Falub – Diplomă de excelenţă oferită de Centrul Judeţean pentru Cultură Bistriţa-Năsăud.



Aspect din sala de şedinţe a Consiliului Judeţean Bistriţa-Năsăud, gazda manifestării.

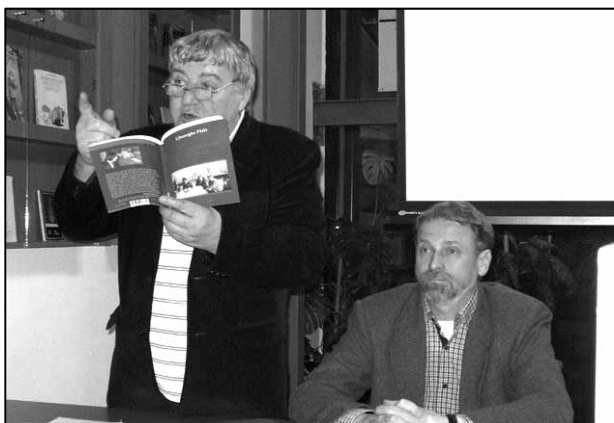
Fotografii de **Ovidiu Moldovan**



Sărbătorirea *Zilei Mondiale a Poeziei*, la Biblioteca CCD Bistrița (bibliotecar Margareta Pop). Invitați: Emil Dreptate, Ioan Borșa, Menuț Maximilian, Victoria Fătu-Nalașu, Ionela și Olimpiu Nușfelean, Victor Știr, la o întâlnire cu bibliotecarele școlare. Le sunt alături prof. Loredana Zbîncă, dir. CCD, prof. Adrian Iliuță de la L. T. Lechința, elevi de la Palatul Copiilor din Bistrița.



De *Ziua Mondială a Poeziei*, Olimpiu Nușfelean la o întâlnire cu elevii cercurilor de creație literară de la Palatul Copiilor Bistrița.



La Biblioteca Județeană, vernisarea expoziției de fotografii Nichita Stănescu. Invitat, poetul Gheorghe Pârja. Îi stă alături Ioan Pinteă, directorul bibliotecii.



Aspect din sala de conferințe.

Album cu scriitori



Monahul Moise de la Mănăstirea Oașa conferențiază la Biblioteca Județeană despre suferințele românilor din Basarabia.



Aspect din sală.



Deschiderea Conferinței „Teohar Mihadaș” din cadrul Ateliereilor critice organizate de Biblioteca Județeană.
În imagine: Teohar Mihadaș Jr., Mircea Popa, Raed Dafin Mihadaș, Ioan Pinte.



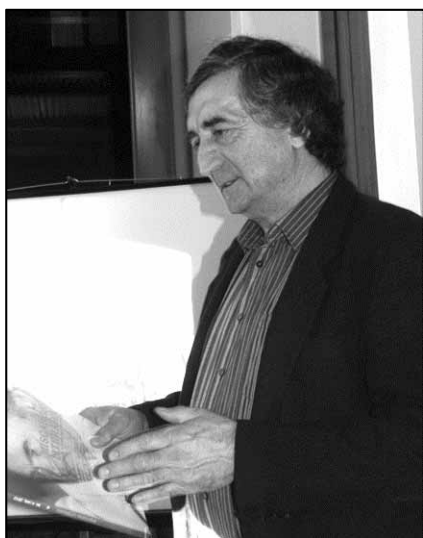
Criticul și istoricul Mircea Popa conferențiază pe tema vieții și operei lui Teohar Mihadaș.



Liviu Ioan Stoiciu



Andrei Moldovan



Olimpiu Nușfelean prezintă ediția din *Mișcarea literară* cu „dosarul” dedicat poetului și prozatorului Teohar Mihadaș

Conferința „Teohar Mihadaș”



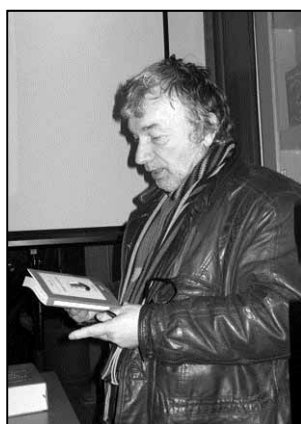
Aspect din sala de conferințe.



Aurel Ștefanachi, directorul Editurii *TipoMoldova*, prezintă o serie de apariții editoriale ale scriitorilor bistrițeni. Îi este alături Ioan Pinte, managerul bibliotecii.



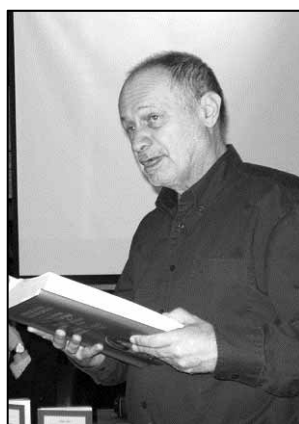
Aurel Ștefanachi, Ioan Pinte, Victor Știr, Virgil Rațiu, Alexandru Cățcăuan atrăși de mirajul tiparului.



Victor Știr citește din creația proprie.



Maria Olteanu

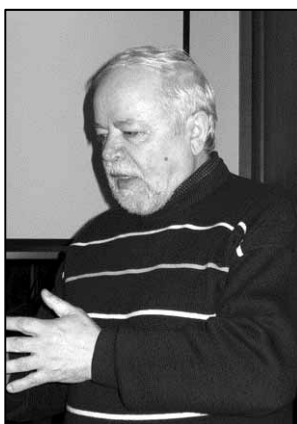


Zorin Diaconescu citește versiunea germană a unei poezii de Olimpiu Nușfelean.

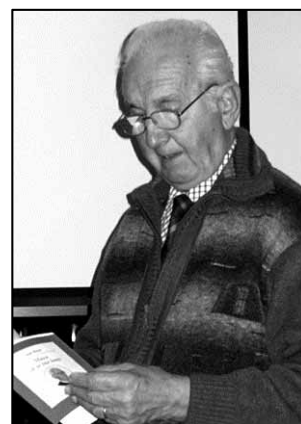


Mircea Măluț

Editura TipoMoldova la Biblioteca Județeană din Bistrița



Icu Crăciun



Ioan Borșa citește din recentul volum publicat de *TipoMoldova*.



Aspect din sală.

Fotografii de **Camil Hosu**



Daniel Săuca deschide Zilele Caiete Silvane, la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, vineri. 22 martie 2013.



Viorel Mureșan – 60.



Aurel Pantea, Al. Cistelean, Nicolae Băciuț, George Vulturescu, Victor Cubleşan.



Ștefan Manasia, Ioan Moldovan, Victor Cubleşan.

Zilele Caiete Silvane



Olimpiu Nușfelean, despre artă și religie, la Mănăstirea Strâmba, Sălaj.



Participanți la dezbaterile despre artă și religie de la Mănăstirea Strâmba, Sălaj. Între aceștia: starețul mănăstirii – arhimandrit Grighentie Oțelea, Daniel Săuca, Viorel Mureșan, Ioan F. Pop, Viorel Tăutan, Nicolae Băciuț, Carmen Ardelean, Imelda Chintă, Ioana Petrean-Păușan, Olimpiu Nușfelean, Flavius Lucăcel, Ioan Paul Azap, Radu Țuculescu, Marcel Lucaciu ș.a.

Fotografii de **Ionică Moldovan**



Lucian PERȚA

Horia Bădescu

*

(din *Mișcarea literară* aprilie/2013)

Veni-vor critici, cine să-i oprească?
să spună cum că toată munca mea
ziua cenușii o să o pândească,
ceva ronsete doar de vor scăpa.

Bârfi-vor prieteni, cine nu bârfește?
cu cât-ascunsă trudă am compus
și că de fapt luam din franțuzește
versuri întregi, pe care le-am tradus.

Gândi-vor unii, cine mai gândește,
în apărarea mea, c-a lui Socrate,
că starea-mi bizantină mă ferește
de bârfe și de prieteni și de toate.

Parodii pur și simplu

Dar mulți vedea-vor, cine să nu vadă?
prin caudine furci cum am trecut,
și-atuncea poate mulți o să mă creadă
că tot ce-am scris, din suflet e făcut.

De n-or să vadă, plec din nou din țară,
aștept să strălucească steaua mea,
c-așa-i acum mișcarea literară:
se-nvârte-n cerc și vede doar ce vrea!

Dorin Ploscaru

**duceam cu mine „marea sărată a acestei
lumi” ca pe un stambol de mărgăritar**
(din *Mișcarea literară* aprilie/2013)

am golit până dimineață în noaptea aceea
un munte de sticle din
apa aceea sfințită în ideea
că ea, cel puțin,
va reuși să spele păcatele poezilor măcar
moldoveni,

măcar piatra-nemțeni,
măcar aparținători parohiei
„Sfânta Treime” Vaduri II
și toate acestea în numele poeziei –
prea stăteau ei ca peștele pe uscat,
ca niște pești albaștri de păcate,
să nu fi încercat
și metode noi,
pentru a putea spune, Bunule cititor,
că am încercat de toate!

Teofil Răchițeanu

Efulgurații
(din *Mișcarea literară* aprilie/2013)

Câte-n cer și pe pământ
Câte-n cer și pe pământ
Efulgurat-am din cuvânt,
Dar nu luat de noul val,
Ci-n vers tradițional!

Lumea tot așa rămâne

Orice-ar spune, eu văd bine,
Lumea tot așa rămâne,
Cum o vezi, sau, spus concret:
Cinci critici la un poet!

Era trist sufletul meu

Sus la Cluj, la Uniune,
Candidatura mea se pune.
Era trist sufletul meu,
Dar am învins, ce Dumnezeu!...

Mă uit la ceruri și la stele

Mă uit la ceruri și la stele,
Desigur, c-un poetic scop,
Parcă-s rubine, peruzele...
Ce-nseamnă s-ai un telescop!...

Fără somn, în mine-un gând

Îl aveam pân'mai an blând,
Fără somn în mine-un gând,
Dar acum mă-ntreb serios:
Tot ce-am scris, cui de folos?!

Dinadins? Din întâmplare?

Dumnezeu făcu de toate,
Fiindcă Dumnezeu e mare –
Pân'și mie-mi dete carte...
Dinadins? Din întâmplare?!

Aida Hancer

*

(din volumul *Ziua cea mai lungă – antologie de poezie contemporană*, ed. Herg Benet, Timișoara 2011)
(a fost vizat volumul *Eva nimănui* (2008))

o femeie, ca să fie frumoasă an de an,
trebuie să mănânce înainte de culcare
obligatoriu două mere, dacă se poate,
din soiul Jonathan –
asta în amintirea strămoașei sale Eva, care,
în colaborare cu șarpele,
a dat dezlegare la mere
în cadrul proiectului „Îmbie-ți aproapele!”

acest adevăr l-am aflat și eu într-un vis,
mi l-a șoptit cineva în viteză,
dar apoi, ca să știe că l-am înțeles precis,
mi l-a șoptit și în engleză

la toate festivalurile și congresele de poezie
pe unde am fost, am propus
ca fiecare bărbat, încă din copilărie,
să planteze câte un măr pentru ca femeile
să fie frumoase,
dar la un consens nu s-a ajuns încă

se obiectează discret
că zahărul din mere strică
femeile, producându-le diabet!

Cosmin Perța

Poem de seară

(din volumul *Ziua cea mai lungă – antologie de poezie contemporană*, ed. Herg Benet, Timișoara 2011)

(au fost vizate volumele: *Teofil și câinele de lemn* (proză) (2012); *Santinela de lut* (2005))

aici Tâncăbești –
cotele apelor poeziei sunt
în scădere și se produc firești
tregeri valorice spre faptul mărunț,
deci spre proză

deocamdată nu e nimic fantastic
în asta, e greu să cauți și să găsești o muză
în ziua de azi, când, în mod drastic,
ne înconjurăm de imitații și surogate:
câini de lemn, santinele de lut,
cuvinte din alte limbi împrumutate –
veți obiecta că nimeni nu a cerut
poetilor să nu scrie fără muză
sau cu cuvinte din alte limbi,
asta nu e o scuză

ca poet trebuie să scap de singurătate,
să te plimbi, să intri într-un cenuclu, să te
însoți,
și vei vedea cum, la ceas de seară, pe bună
dreptate,
muza te va întâmpina acasă cu copii și flori!

CITITOR DE REVISTE



Dacia literară nr. 1-2/2013 are, ca de obicei, un sumar dolidora de subiecte, idei și opinii

de valoare, încât îți vine greu pe care să-l alegi mai întâi. De aceea, o vom răsfoi filă cu filă. „Proiecte primăvăratice”, e un superb poem al regretatului Mihai Ursachi, din care cităm doar finalul: „*Acesta era visul nostru, să deschidem/ un pension pentru fluturi;/ și din naivitate nici nu știam/ că o mulțime de lume se gândise/ mai înainte la asta*”.

În timp ce visul distinsului academician Alexandru Zub, după cum însuși mărturisește, pe pagina următoare, era Memorialul Sighet. A visat (punând umărul!), alături de Ana Blandiana, vreo două decenii a tot visat la un astfel de edificiu, care „să pună în valoare memoria celor oprimați sub dictatura comunistă”. Căci, vorba expresedintelui Emil Constantinescu (citată de același Alexandru Zub), „trecutul, oricât de dureros, poate fi depășit. Ca să poată fi depășit, el trebuie să fie asumat. Ca să poată fi asumat, el trebuie să fie înțeles. Și ca să poată fi înțeles, el trebuie să fie cunoscut”. Nimic de (contra)zis.

Cum stă, însă, treaba cu înșurătoarea și măritișul (în sens etimologic, firește), ne explică, ceva mai încolo, Stelian Dumistrăcel, îmboldit cică de o studentă, care l-ar fi întrebat de ce fata se mărită și feciorul se însoară, atâta vreme cât e vorba de aceeași treabă: căsătoria? Se căsătoresc și pace bună! Și astfel, zice tot dumneaei, s-ar evita o nouă (și nedorită) discriminare între sexe. Oricum, povestea e mai lungă, e interesantă și merită citit articolul cu toată atenția. De citit, apoi, cu creionul în mână, cronică literară (de șase pagini!) a lui Ioan Holban, care este de părere că „primii doi ani ai deceniului nouă din secolul trecut au fost excepționali pentru poezia noastră contemporană”. Nu-l contrazicem, fiindcă în anii respectivi s-au afirmat, într-adevăr, câțiva (nu puțini!) poeți de cursă lungă, pe care tot dumnealui îi arată cu degetul: Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Matei Vișniec, Liviu Ioan Stoiciu, Nichita Danilov, Traian T. Coșovei, Lucian Vasiliu, Gellu Dorian, Ioan Moldovan, Ion Stratan, Aurel Pantea, Marta Petreu, Ion Mureșan. Pentru ca, în continuare, cronicarul nostru să se ocupe doar de cel care a debutat (răsunător!), în 1981, cu *Cartea de iarnă*,

comentată și răscomentată de critică, de cititori, premiată de Uniunea Scriitorilor și alte foruri de profil. Și, după 12 ani, când cititorii săi fideli se gândeau, probabil, că Poetul s-a lăsat de scris, Ion Mureșan își gratulează prietenii cu *Poemul care nu poate fi înțeles*. De asemenea, o carte de succes! Ca după alți șapte ani, „grăbindu-se încet”, vorba latinului, a reușit o performanță care nu stă la îndemâna oricărui poet: *Cartea Alcool* (Editura Charmides Bistrița, 2010). Care Carte (cu majusculă!) a cules atâtea premii până în prezent (inclusiv pe cel al Academiei Române), încât nici autorul ei nu cred că le mai ține minte pe toate.

Emilian Galaicu Păun (ca să răsfoim, mai departe, „revista Kogălniceană”, cum îi place redactorului șef s-o alinte, deși noi vorbim de „revista lu’ Vasiliu”!) scrie despre sejurul belgian (14-24 iunie 2012), pe care în forul său interior l-a numit „decada literaturii em.g(a)-p(iste) în țara trilingvismului armonios” și, cu ce a văzut și a făcut domnia sa pe-acolo, umple nu mai puțin de șapte pagini.

Poezie semnează: Maria Bredis Macovei (Letonia), Nicolae Coande Ioana Dinulescu, Vasile Iftime, Vlad Sibechi, iar teatru, Octavian Onea: un fragment din piesa *Biurul directorului sau O zi cu Iulia și Petriceicu Hașdeu*. Călin Ciubotari realizează un amplu interviu cu Vladimir Beșleagă, care mărturisește, printre altele: „De la o vreme am ajuns să urăsc această ocupație vicioasă, scrisul”. La *Chestionarul cu accente ludice* (format de Lucian Vasiliu) răspund: Adrian Alui Gheorghe, Leo Butnaru și Lucian Dan Teodorovici. Despre *Podul lui Eminescu* depune mărturie regretatul Ion Mitican (trecut la cele veșnice în 2012). Cronică lui George Popa despre cartea Svetlanei Paleologu Matta, *Eminescu sau abisul ontologic*, este urmată de *Rapoartele revizorului școlar Mihai Eminescu despre învățământul rural din județul Iași*, de Gheorghe Baci, apoi eseul *Clasicism în creația eminesciană*, semnat de Violeta Basarab Vasilescu. Constantin Cubleşan (un spirit critic cumpănit și cu inteligență analitică), prezintă cartea lui Cornel Munteanu – *Eminescu. Polimorfismul operei*, pentru ca, în final, să pună degetul pe rană: „Întregul demers critic al lui Cornel Munteanu se constituie de fapt într-o provocare la un nou tip de lectură a operei eminesciene și a criticii eminescologice, domnia

sa fiind partizantul declarat al ideii că astăzi nu se mai poate vorbi despre poet la fel ca în urmă cu un deceniu, cu atât mai puțin ca în urmă cu un secol. E nevoie, spune Cornel Munteanu, de un alt unghi interpretativ (nu doar de un nou limbaj critic) care să corespundă orizontului așteptărilor cititorului secolului XXI.”

Valori eminesciene în poezia lui Mircea Ivănescu se intitulează cronica lui Andrei Moldovan, cu care ne întâlnim tot mai des prin paginile prestigioaselor reviste (din Ardeal și Moldova, deocamdată!): „Vatra”, „Tribuna”, „Dacia literară”, „Convorbiri literare”, „Conta” etc. „Pentru Mircea Ivănescu, susține criticul din Beclean, valorile eminesciene la care se raportează deseori reprezintă șansa comunicării, a unui dialog relevând reciproc spațiile profunde ale ființei, cu stimularea unei atitudini creative, în adâncurile poemelor sale care nu produc valori la suprafața apei.”

Despre *Sfatul scriitoricesc de la Putna* (o „ispravă a Cercului «Bucovina Literară» de la Cernăuți, înființat la data de 2 iunie 1943, cu un număr de peste 50 de membri”), care a avut loc în august 1943, scrie Ion Filipciuc, neastâmpăratul miorițolog și grabnicul scormonitor de arhive.

Mai semnează în acest număr: Nicolae Mareș – *O prestigioasă publicație suceveană*, Eugen Munteanu – *Ivănescu, omul și intelectualul*; Iulian Pruteanu Isăcescu – *Scrisori către G. T. Kirileanu*; Grigore Ilisei – *Statuia artistului* (Iftimie Bârleanu, n.n.), Teodor Damian – *O mărturie de credință*, Maria Pilchin, despre cartea lui Dumitru Crudu – *Eșarfe în cer*, Vasile Iancu – *Jurnalul ca literatură, jurnalul-document*, Ioan Șt. Lazăr – *Între cultură și existență, cu «luciditate și nostalgie»*. Liviu Apetroaie – *Cărțile pe masă...*

Să mai amintim și un document inedit: *Proiect de carte dedicată lui Mihai Ursachi*, o discuție purtată (înregistrată, transcrisă și pusă acum în pagină) între regretatul Cezar Ivănescu, Lucian Vasiliu și preotul Gheorghe Ursachi (fratele poetului), cu referire la o ediție integrală a operei lui Mihai Ursachi. Ar merita-o cu prisosință, zicem și noi.



Cultura, nr. 5 (409),
14 februarie 2013
(redactor șef: Augustin Buzura)

are și de data aceasta un sumar consistent, cu subiecte de maxim interes și ținută academică.

Editorialul („Europa – America Latină. Un proiect de parteneriat simetric”) este semnat de George Apostu. La rubrica „revista revistelor”, C.

Stănescu („În amintirea lui Spiridon Biserică”), aduce în discuție articolul lui Ovidiu Morar despre „un scriitor uitat” Aurel Baranga, „probabil cel mai popular dramaturg român din deceniile al șaselea și al șaptelea al secolului trecut” și care devine cu acest an 2013 centenar. „cultura literară”, o altă rubrică a revistei, poate cea mai căutată, este reprezentată de Ștefan Baghiu, care comentează volumul „Combinația” de Dan Sociu, Ion Pop scrie despre volumul de poezie „Într-o elegie cu obloanele trase” de Ion Cocora; Șerban Axinte: „Eugen Simion și medierea contrariilor”; Constantin Coroiu („O panoramă a literaturii române de azi”) pune sub lupă volumul lui Ioan Holban, „Literatura română de azi. Poezia – Proza”, iar Rodica Grigore („Cărți, parfumuri și joc al identităților”) face o amplă analiză a romanului „Parfum” de Patrick Süskind, traducere de Grete Tartler, București, Editura Humanitas, 2012.

Titlul care ne-a reținut, însă, în mod deosebit atenția („Afinități afrimiene”) se referă la cartea Cristinei Rusiecki: „Radu Afrim. Țesuturile fragilității” (Editura Tracus Arte, București, 2012), „unul din cele mai proaspete volume de analiză teatrală”, este de părere Lia Boangiu, autoarea recenziei. Cartea „este axată pe descifrarea unuia dintre cei mai prolifici și deosebiți regizori, Radu Afrim” (născut la Beclean, cetățean de onoare al acestui oraș – n.n.).

„Cartea, segmentată în unsprezece capitole, urmărește, rând pe rând, marile teme recurente din spectacolele lui Radu Afrim: familia, alienarea, retardul, apatia, lipsa de acțiuni și confuzia care plutesc peste personajele sale. [...] În același timp, regizorul e faimos – sau infamos, cum spun americanii –, pentru disprețul său în ceea ce Rusiecki numește «emfaza, trăirismul, melodrama care fac structura de suprafață a teatrului clasic». În schimb – sau în ofensivă –, personajele afrimiene trăiesc mai natural, din circumstanțele lor fiind eliminate – «patetismul și sensibilitatea lacrimoasă», iar «stropul teatral și manipularea trăiristă ieftină sunt excluse deliberat». Afrim găsește alte resurse, rămânând mai ancorat în prezent și raportându-se la felul în care contemporanii săi reacționează la ceea ce se petrece în jurul lor. Chiar și atunci când pune totuși în scenă o piesă clasică, precum cele «Trei surori» ale lui Cehov, o face doar ca să măascărească dramatismul siropos, să disece pentru publicul său tot ce e tabu în societatea noastră, tocmai pentru a-l dezvălui de acest stigmat. Afrim este un formator de mentalități, un actor adevărat și activ într-o societate de amatori. Așa cum

remarcă autoarea monografiei, «spectacolele lui Radu Afrim sunt rupte din problemele epocii, din violența care câștigă pe zi ce trece tot mai mult teren în mentalul de acum. Un artist cu o asemenea sensibilitate nu putea rămâne orb la lingurița de infern pe care epoca ne-o servește zi de zi. [...] Doar că structura lui Radu Afrim exclude categoria urâtului greșos. Aderența la spiritul epocii se pliază la acest artist peste maniera sa inconfundabilă».

Personajele afrimiene nu mai au nimic de-a face cu teatrul și dramaturgia clasice, cu patosul și visurile lor romantice, cauzele mărețe și adevărurile absolute; dimpotrivă, ele sunt indecise, până și propria sexualitate fiind supusă confuziei: «Contururile ferme lipsesc din compusul psihic al individului care, incapabil să înțeleagă cine este, se vede cu atât mai puțin dispus să teoretizeze asupra a ceea ce simte.» Autoarea cărții adună, rând pe rând, într-un limbaj profesional, dar accesibil, consistent, dar cu un simț al umorului necesar aprecierii regizorului, toate elementele care îl fac atât de special pe Radu Afrim. Personajele lui Afrim sunt atât de atrăgătoare nu pentru că ar fi noi, ci pentru că sunt aceleași personaje vechi de secole, bufonii clasici, dar cu gesturi și reacții moderne, adaptate la realitatea curentă”.

Mai semnează în acest număr: Claude Carnoouh, Alex Ciorogar, Cătălin Olaru, Laura Dumitrecu, Claudia Cojocariu, Marin Marian-Bălașa, Andrei Ionescu, Costin Popa. (A.P.)

Cultura nr. 5/2013. În numerele 4-5 ale revistei e publicat un eseu semnat de Niculae Gheran, *Somn, politică și morfi dubioase*. Eseul mai poartă și un subtitlu, dar nu-l reproduc, fiindcă îmi pare că se vrea vizionar. Din punctul de vedere al lui Niculae Gheran, de la o anumită vârstă spiritul uman prinde trei repere: insomnia, revoluțiile televizate și așternerile în cimitir. Cum aceste trei repere au legături chiar subterane, spiritul uman este tentat să le extrapoleze. De bine, de rău, un ins care începe să sufere de insomnii, nici măcar nu se mai scuză că belește ochii noaptea la televizor. Oricum, și așa, dă numai peste episoadele cu dispariția Elodiei, un serial cât de cât detectivist, mai bun decât toate șourile și dezbaterile televizate la care iau parte un anumit număr de persoane din familia politrucilor, politicienilor, parlamentarilor, guvernanților, profesorilor, sindicaliştilor și călugărițelor. Nu i-am pomenit pe juriști și militari deoarece ei se încadrează la persoane cu statut special și din tagma analiştilor, împreună cu madam Tatoi,

care sparge vitrinele televizoarelor prin elocință. Astfel de dezbateri au bătaie până peste hotare, chiar și posturile care transmit numai folclor nou, local, occidental și oriental. Dar, la insomnie, binevenite sunt și astea. Dacă se întâmplă să lipsească episoadele cu Cioacă și familia, devin rentabile și poveștile despre vânzări de combinate, afaceri cu bani publici și bancare, afaceri mănăstirești, și cu rafinării, păduri și lacuri și petrol, gaze, electricitate și măruntaie de carne de cal. Dacă nu e carne de cal, e de mânzat, că, vorba aia, mânz de la iapă vine. Să nu vă imaginați că lui Niculae Gheran îi trec insomniile numai cu din astea. La insomnia lui despre care acum comentează tot Pantelimonu, nu lipsesc alte vorbării, ca de pildă, despre libertatea cuvântului la noi în ocol, și despre viitoarea Catedrală a Mântuirii Neamului, ceva ce n-au văzut americanii, darmita românul! Concluzia de-o tristețe prăpăditoare este că, din păcate, toate aceste dezbateri mai mult sau mai puțin reușite datorită tehnicii de care uzează fiecare post TV, toate acestea conduc numai și numai la cimitir, la locurile de veci, capătul capătului, și nici măcar atunci, în acele clipe scânteietoare nu te părăsește insomnia, deoarece, uite, culmea, ești tentat să vezi ce naiba se află dincolo de o nenorocită de groapă, dincolo de o urmă cu cenușă arămie mirosind a peliculă Kodak, dincolo de o criptă cu etaj și lift. Bairam curat, ce mai. Și ce dacă este vorba despre felul cum a sfârșit Eminescu? Dar despre modul în care a sfârșit Liviu Rebreanu? Există atât de mulți în jurul nostru care măcar în ceea ce-i privește pe cei doi pomeniți mai sus ar da și pe mă-sa din pat să mai scornească ceva! De-aia e românul altfel!

Poesis nr. 10-11-12/2012. Marin Mincu este readus în memorie cu câteva

poezii. Sunt poezii pentru că cuvintele sunt așezate sub formă de versuri. Dar: „nu știu deloc/ de ce când ninge vânjos/ mi se înviorează corpul brusc/ îmi cresc înzecit puterile doar/ la invazia de alb/ am o stare de neastâmpăr/ de așteptare încordată la pânda/ realului/ mă întreb ce ar putea/ să-mi mai ofere nu știu/ ce alte experiențe netraversate/ pe care să le trăiesc/ cu spaima lacomă/ din copilărie”... Editorialul lui Alexandru Vlad aduce dovezi despre scrisori. Ce au fost scrisorile și ce sunt azi. De ce am primit scrisori, de ce nu am trimis scrisori, de unde le-am primit și cum le-am primit: „Poate că suntem de acum, după multe ezitări, în situația să constatăm, nu fără



regrete, decesul scrisorii ca formă de comunicare. Să facem un fel de cronică a unei morți anunțate. Oare îi putem semna certificatul de deces? Anacronica de-acum scrisoare a făcut carieră literară, avem romane epistolare faimoase, avem și epistolare propriu-zise, avem scrisori pierdute, scrisori furate, avem poeme care se numesc «Scrisori», avem arhivele de corespondență ale clasicilor...” Pe biroul lui, se laudă Alexandru Vlad, zace și astăzi o scrisoare pe care nu a deschis-o. Scrisoarea a fost expediată de vreo 30 de ani, însă abia acum a ajuns la destinație. Nu o deschide pentru că sigur conține ceva important. Mai departe, semnează poezii Gellu Dorian, Radu Voinescu, Liviu Georgescu, Ion Roșioru, Ion Cozmei, Aurel Udeanu, Lucia Dărămuș, Tucu Romoșanu, Mihaela Claudia Condrat, Aurel Pop, Frank Joussen ș.a. Despre poetul Liviu Georgescu scrie George Vulturescu, poet care în 2012 a lansat cărți la Cluj, Sibiu, Timișoara. Gheorghe Mocuța scrie despre cartea de poezii *Mireasa colorată* de Monica Rodica Iacob (Ed. Mirador, Arad, 2011), Victor Sterom despre poezii de Vasile Tarța (*Praguri*, Ed. Dacia XXI, Cluj, 2011), iar Adela Naghiu despre cartea poetei Rodica Dragomir, *Temple în spirală* (Ed. Eurotip, Baia Mare, 2011). La rubrica eseu apare Alexandru Zotta cu un consistent comentariu la romanul lui Alexandru Vlad, *Ploile amare* (Ed. Charmides, Bistrița, 2011). Recenzentul, invocând și alți recenzenti, identifică în romanul lui Alexandru Vlad similitudini cu proza lui Nicolae Breban, D.R. Popescu, Ștefan Bănuțescu, care, chipurile, au „ascendența prestigioasă a prozei noastre rurale”. Din punctul meu de vedere, *Ploile amare*, roman în toată regula, nu are nici o legătură cu prozele celor pomeniți, nici măcar cu ale ascendenților Reboreanu, Agârbiceanu, Pavel Dan. Pentru ce face plăcere unora să recurgă la astfel de similitudini, habar nu am!



Tribuna nr. 252/
martie 2013. De vreo
câteva săptămâni

revista de cultură *Tribuna* din Cluj are la cârmă un nou nume, Mircea Arman. După retragerea fostului redactor-șef, I. Maxim Danciu, Mircea Arman, în urma unui concurs, și-a luat funcția de *manager*, adică de administrator al publicației. Încă de la primul număr al *Tribunei* sub direcția sa, MA a lansat o filipică la adresa unor oameni de litere din Cluj și din București, atrăgându-le atenția, în termeni ireverențioși pentru un culturnic, că la revistă s-a terminat cu „activitatea

penală” a lui I.M. Danciu – scrie MA – și că concursul a fost organizat nu pentru funcția de „redactor-șef”, ci aceea de manager, aici fiind vizat contracandidatul său, Ovidiu Pecican, despre care MA susține că nu a luat concursul fiindcă OP nu se pricepe la activitatea managerială. Singura chestie în această dispută pe care MA o ocolește, n-o pomeneste, este aceea că concursul pentru *Tribuna* a fost organizat de partidul aflat la putere și că sub orice „putere”, în cazul unui concurs, de fiecare dată este admis cel care „trebuie” numit, procedeu care la noi a funcționat și funcționează perfect din 1990, și sub PDSR, și sub PSDR, PD, PNȚCD, PNL, PDL, PSD, USL etc. MA i-a pus pe foc pe câțiva elitiști din București, că până și N. Manolescu i-a răspuns invectivei, iar clujenii au elaborat un protest la care au chemat o grămadă de literați, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, să contrasemneze. Eu nu am semnat deoarece nu m-a interesat niciodată bălăcăreala între scriitori, cum au fost alea cu datul în gât lui Ioan Groșan că ar fi pupat în cur Securitatea, că Nicolae Breban ar fi fost slugoiul lui Pleșiță, iar N. Manolescu l-a arătat cu degetul, deși au fost prieteni la cataramă, în timp ce-l mângâia pe Ioan Es. Pop care s-a spovedit că pe vremea studenției ar fi pupăit și el pe la instituția lui Ceaușescu. Ceva mai scârbos chiar se poate, pentru că sunt notorii disputele între scriitorii români din România, care au halit salam cu soia, și scriitorii de același sânge din diaspora, mângâierea reciprocă, tipică, aflându-se la mare cinste. Și tot așa. MA, de la primul număr sub direcția sa, a dorit scandal, doar-doar va crește ratingul revistei, că și așa, în România, literatura se vinde greu. A reușit într-o oarecare măsură, determinând cititorii cotidianelor „Can-Can”, „Click”, „Libertatea” să achiziționeze și revista de care e vorba, ca să afle curioșii cititori și „subtilități literare”. În numărul de față pompa zgândăririi continuă, ba a venit în ajutorul lui MA și Aura Christi de la București, de parcă de asta ar fi avut nevoie *Tribuna*. Foarte bine, nu-i nici un bai. Bai este că a ajuns o mână de oameni, literați, să se arate cu degetul, ca la țircus. Continuă să nu aibe loc unul de altul, chiar și acum, de Lăsata Secului de Brânză. În numărul comentat, o notă aparte face opinia lui Vasile Gogea despre o carte – că doar asta e menirea unei reviste – semnată de Sorin Ilieșiu, „Imaginea care povestește – în comunism și postcomunism” (2007), și cronică plastică la artistul Vladimir Negoită, de Livius George Ilea.

Convorbiri literare

nr. 3/2013. Cassian Maria Spiridon scrie despre originalitatea

lui Paul Zarifopol (după G. Călinescu) și actualitatea, adesea contondentă, a ideilor sale gingașe. Sigur, C.M.S. aduce în discuție și monstruoșitatea cu care s-au purtat bolșevicii cu elita din România după 1946, dar amintește și stupiditatea românilor de oaiie din București care strigau pe străzi în 1990: Moarte intelectualilor! Eu, care sunt mort după lozinci, pe astea pomenite am cam început să le uit, deoarece au apărut unele noi, dar neschimbate: *Bravo, Ponta!... Antonescu – catastrofă!* Nicolae Stroeșcu Stănișoară, nu are de lucru, și republică un interviu cu Preafericitul Teoctist, din 1992, după ce PF-ul „și-a revenit” la Patriarhie. Acolo, Teoctist laudă atitudinea Bisericii Ortodoxe Române care, la 19 decembrie 1992, emite „Actul Patriarhal și Sinodal al Patriarhiei Române privind recunoașterea reactivării Mitropoliei Basarabiei, autonomă și de stil vechi, cu reședința la Chișinău”. Numai că Teoctist Arăpașu face simultan sluj către Mitropolia Basarabiei care aparține de Moscova, pentru ca nu cumva pe aceasta să o smintească „noua apariție” mitropolitană care se leagă de București. Eu nu am nimic împotriva unor astfel de relații, ele pot fi multiple. Nu înțeleg însă după ce Biserica Ortodoxă Română se întitulează și Autocefală, adică de capul ei, dacă nu prea e de capul ei? Din interviul PF-ului României de atunci am înțeles că BOR este autocefală numai dacă ține cont în activitatea sa de Patriarhia Moscovei și de mofturile Patriarhului Ecumenic de la Constantinopole. Așa, da, recunosc, BOR este autocefală! Un segment aparte îl compune o carte în discuția istoricilor, este vorba despre volumul *De ce este România altfel* de Lucian Boia (Ed. Humanitas, 2012). Paul Nistor consideră că cartea lui Lucian Boia a fost citită furibund, deși pare o carte scrisă din amarul sufletului. Paul Nistor, mai face trimitere la cărți similare, de pildă *Schimbarea la față a României* de Emil Cioran. Concluzia lui P.N. este că, în abordări, „depășirea banalului se face prin mici/mari exagerări, unele

complet puerile și ușor demontabile, altele poate necesare... pentru a atrage mai bine atenția asupra necesității schimbării. Efectul: acest eseu civilizațional are mai puțin un rol educativ și capătă doar conturul unui mare «of» uman, rostit la vremuri de criză”. În alt comentariu, Alexandru D. Aioanei și Marian Hariuc consideră că textul lui Lucian Boia are merit, adică ne provoacă să reconsiderăm fapte, fenomene sau perioade și, finalmente, ne ajută să ne structurăm propriile noastre dileme. La „temă” mai opinează Daniel Lazăr, totalmente neutru, adică fără rost. (V.R.)

Familia. Nu

este vorba de revista de la Oradea, ci de publicația din Banatul



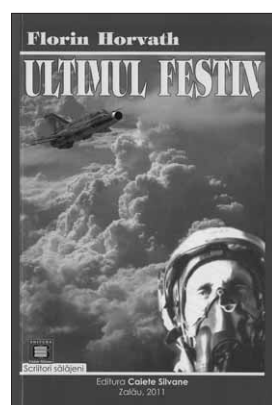
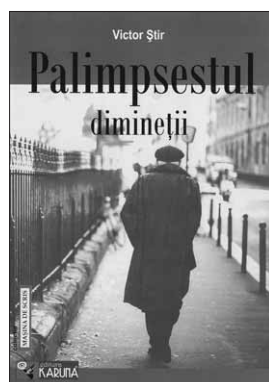
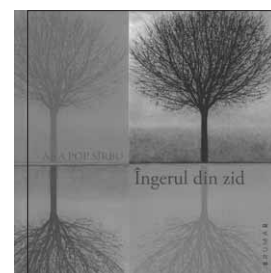
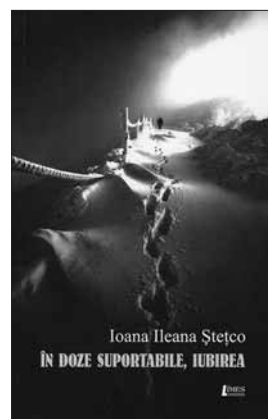
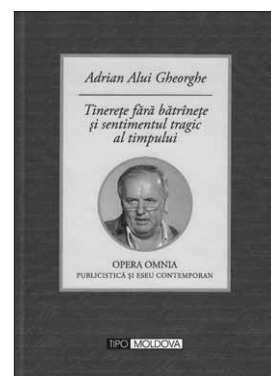
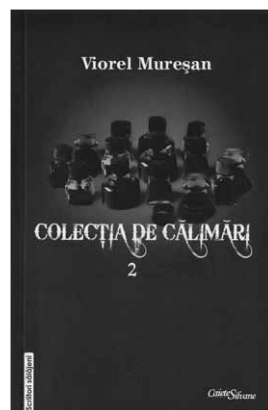
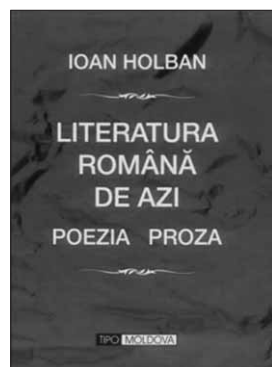
Sârbesc, cu redacția la Petrovasăla-Vladimirovaț. Fondată în 1910, a avut mai multe serii de editare. Cea de acum are la activ 117 numere (anul XIX), cu apariție de trei ori pe an și distribuită în 20 de țări, din Australia până în S.U.A și Canada. Își are sediul la Biserica Ortodoxă Română din Vladimirovaț, fiind finanțată de români bănațeni de pretutindeni. Apare sub îngrijirea unui colegiu de redacție format din 13 persoane din cinci țări de pe mapamond. Redactorul șef și sufletul împătimit al acestei reviste (format A3) este ing. dipl. **Traian Trifu Căta**, iar tiparul se execută pe hârtie cretată, cu imprimare excepțională, la o tipografie din Timișoara.

Ultimele patru numere primite se înalță la aceleași condiții tematice: informații din lumea clericală românească a zonei; știri despre manifestări socio-culturale (festivaluri de datini și obiceiuri, întâlniri și acțiuni ale unor asociații nonguvernamentale), portrete de personalități românești din Banatul Sârbesc și de peste hotare, reportaje despre manifestări culturale și de agrement ale românilor de pe meridianele Terrei (originari de aici), aniversări, scrisori și opinii ajunse la redacție, interviuri, recenzii de cărți, poezie.

Deopotrivă, ceea ce provoacă admirație este calitatea, acuratețea fotografiilor color tipărite. (C.C.)

N.R. Desenele din dosarul Teohar Mihadaș, nr. 4 / 2012, aparțin lui Marcel Lupșe.

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE



„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”



Andrei NUȚU